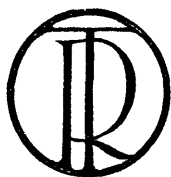

ERDŐS RENÉE

SANTERRA
BIBOROS

RÉVAI KIADÁS

H A R M I N C E G Y E D I K E Z E R

A szerző fenntartja magának a fordítás jogát minden nyelvre és minden egyéb jogot, így különösen színdarab, mozgófénykép-műre, stb. való átalakítás jogát.

Copyright 1927 by Révai Testvérek Irod. Int. R. T. Budapest.

ELSŐ KÖTET

ELSŐ FEJEZET.

A TRASTEVEREI ÜNNEP.

— Mondtam, hogy elkésünk, — kiáltott föl Giorgio Bardy, ahogy az autó megállt a trasteverei basilika előtt — már tizenegy óra! Hallják az éneket? Hiába, asszonyokkal sehova se lehet pontosan megérkezni!

— Nem baj, nem baj! — mondta vidáman Lavinia Tarsin, aki elsőnek ugrott ki az autóból kurta és szűk szoknyájában, nagygalléros barna bársony felöltőjében, a homlokába húzott széles karimájú nemezkalappal. — Félórával kevesebb az ájtatosságból, ettől még jóízűen fogunk reggelizni. Legőlebb a költőnő lesz egy kicsit dühös, mert ő azt hiszi, minden percért kár! Igaz költőnő?

A költőnőnek apostrofált Dolly Hardingson most lépett ki az autóból Giorgio karjára támaszkodva, aki óvatosan fogta meg finom kis kezét s az egész karcsú, törékeny alakot úgyszólván leemelte a koci lépcsőjéről.

Utolsónak Maria Alten lépett ki. Némán fogta karon Dollyt és megindultak a templom felé, keresztül az udvaron, a hajdani atriumon, amelynek jobb oldalán egy nagy csoport, a templomból kiszorult ember tolongott a régi szép márvány cantharus körül, hallgatva a custode magyarázatát, aki élénk

taglejtésekkel mutatta, hogy ez volt az a hajdani kút, amelyből már az ötödik században a zarándokok mosakodtak, mielőtt a templomba beléptek volna.

— Lavinia nem tudja mit beszél, — mondta Dolly Maria Altennek — sohasem látta még Santerra biborost misét celebrálni. Azért, hogy az ő bevonulását lássa az ember: érdemes egy órával előbb a templomban lenni.

— Ez igaz — felelte csendesen Mária — és én készen is lettem volna már féltízkor. De, mikor Laviniához mentem, ő még a fürteit göndörítette.

Odaérték a templomajtóhoz, amelyet annyira elállt a tömeg, hogy csak a legnagyobb erőszakkal és furfanggal tudtak maguknak akkora rést nyitni rajta, hogy nagynehezen bebujhattak.

Giorgio Bardy halkán súgta oda Laviniának:

— Akármilyen történetek és ha az összes ittlelvő angolok lábát le is taposom, oda kell jutnunk az oltár közelébe.

— De hiszen ez képtelenség, — súgta vissza Lavinia Tarsin — hiszen addig megfulladunk!

Valóban, a basilika atmoszférája annak, aki most jött be a friss novemberi levegőről, kellett, hogy elviselhetetlennek tűnjék. Az oltár rengeteg virága, a sok szekfű, tubarózsa, viola, gardenia és chrysanthemum — csupa kábító fehérség — ott illatozott az égő gyertyák erdejében a szűz Patriciusnő sírja fölött. A tömjén pazar kék felhői úsztak a levegőben s ezekhez járult a mindenféle illat, ami az előkelő közönség ruhájából és zsebkendőjéből áradt. A zene és az ének, mintha még külön hóhullámokat hőmpölygetett volna végig a zsúfolt templomon.

— Lehetetlenség! — mondta Lavinia és megállt.

Giorgio szó nélkül karonfogta, mintha attól félt volna, hogy megszökik tőle és szinte erőszakkal vonszolta befelé.

Itt-ott haragos pillantások szálltak feléjük. Egy időse angol nő leejtette a távcsövét, amelyen keresztül, mint egy operai színpadot, nézte a Tribunát. Sziszegés hangzott föl és türelmetlen, rendreutasító hangok.

— Jöjjön, ne törődjön senkivel, — susogta Giorgio lépjen rá mindenki lábára, bátran!

— De mikor százszor mondtam, hogy nem vagyok kíváncsi...

— Mindegy! Jönnie kell! Látnia kell őt! Hat hónapja van itt és még nem látta Santerra biborost. Ki hallott ilyet?

— Nem azért jöttem Rómába, hogy a biborosokat nézegessem — mondta Lavinia és nevetett.

— Hallgasson, hallgasson profán teremtés! Nem tudja mit beszél!

— Giorgio, maga éppen úgy túloz, mint a többiek. Ha egyszer nekem nincs érzékem az efféle látványosságok iránt...

Giorgio anélkül, hogy felelt volna, egyre hevesebben és erőszakosabban vonszolta őt előre.

Még egy pár lépést tettek nagy kínnal s ott álltak a Confessio előtt.

— Nézzen oda — szólott most Giorgio — és fejével a Tribuna felé intett.

Lavinia fölpillantott.

A gyertyák káprázatos fényét látta, a virágok buja fehér tömegét, a tömjén sűrű imbolygó felhőit s ezeken keresztül csipkék, fehér karingek s arany-

brokátok villódzását. Valami rőt fény borított be mindent s e rőt fényen keresztül hirtelen feltűnt a nagy biborszínű, arannyal kivert baldachin, ami alatt ott ült biborszínű trónján, mozdulatlanul, fején a magas mitrával, amit a drágakövek özöne borított, ott ült a mise nagy kiséretével, a basilika tituláris biborosa: Raffaello Santerra herceg.

Ott ült, mozdulatlan fejjel és lefelé bocsátott szempillákkal, szinte belekövülve, belemerevedve a súlyos arannyal hímzett fehér pallium redőibe. Úgy ült. mintha nem pár perccel azelőtt foglalta volna el helyét, hanem mintha évszázadok óta ülne ott, nem is élőlény többé, hanem egy kifestett és felöltöztetett szobor, félelmes, távoli, szent és hűvös, a tömjén felhőiben, a bódító virágok illatárjában, zene és ének felujjongó hullámai között a testet öltött, lerombolhatatlan, hatalmas és tündöklő Hierarchia.

És arca, ez a sötét, mozdulatlan, az áhitat fenéségében nyugodt arc, egészen olajbarna volt, egy kissé sárga színbe hajló. Domború homloka alatt a nagy dióbarna szemek nem fejeztek ki mást, mint az ünnep fényét, a szent Patriciusnő vértanuhalálának dicsőítését. Ezekben a szemekben visszatükröződött minden, amit az egész kereszténység szépet, hősit, halhatatlant a két évezred alatt álmodott, látott és alkotott. Nem egy ember szeme volt ez, hanem az Egyház szeme, amely látja a múltat és a jövőt in *secula seculorum*. Meg nem rebbenő, mindig nyitott szem, amely tündöklésével áthat minden mélységen, sötétségen és vigasztalanságon. És nyugodt, értő, erős és szelid. A Raffaello Santerra szeme...

— Látja? — kérdezte Giorgio.

— Látom, — felelte Lavinia halkan — de nagyon rosszul. Valósággal köd veszi körül.

Most Dolly Máriával szintén odaért a Confessiohoz.

— Oh Istenem, — panaszkodott az angol leány — én olyan kicsiny vagyok, hogy nem látok semmit a mások vállától és fejétől. Honnan vegyek egy széket, amire fölállhatok?

Ez úgy volt mondva, hogy meghallja valaki a közelben ülők közül. És valóban a következő pillanatban egy idegen úr megszólalt Dolly háta mögött a közös anyanyelvükön:

— If you please Madame? — s egy mozdulattal elébe tolta a székét.

Dolly egészen boldog volt.

— Oh, thank you, thank you very much. You are kindly indeed! — És a következő percben Maria Alten jó széles német vállaira támaszkodva, már fönn lebegett szőke fejével a tömeg fölött a szék tetején.

— Oh — sóhajtott föl mellette egy kis termetű, őszhajú, mosolygó öreg hölgy — Ön látja őt? Látja Santerra biborost?

— Igen, látom!

— Nem engedné meg, — mondta reménykedő esedezéssel, — hogy egy pillanatra én is fölálljak ön mellé a székre? Csak egy pillanatra, ígérem, nem tovább! Csak ameddig őt megpillantom. Megengedi?

— Hogyne, hogyne — mondta Dolly szívélyesen — ha gondolja, hogy elbír mindkettőnket ez a szék! Tessék, jöjjön föl!

Karok nyúltak a kis öreg dáma felé és a következő pillanatban már ő is fönnállt Dolly mellett és lábujjhegyre ágaskodva nézett a Tribuna irányába.

— Oh Istenem, ő az! — suttogta és a lelkesüléstől könnyek szöktek a szemeibe. — A nagy kardinális! Már öt éve nem láttam! Öt éve nem voltam Rómában! És mennyire nem változott semmit! Egészen ő! Mindig ő! Pedig azt írták a lapok, hogy beteg is volt! Oh, a nagyszerű ember! Oh, a szent ember!

Lavinia elővette a zsebkendőjét és a szájára szorította, hogy el ne nevesse magát a kis öreg hölgy gyermekes áradozásán.

Fönn az énekeseknek fölállított emelvényen a Magnificat utolsó hangjai csendültek el. A vaticani énekkar volt ott: a Cappella Giulia. Az együttesből tisztán, hidegen és hátborzongatóan felujjongott néha a herélt magas sopránja.

És fölzendült az Antifona:

*Est secretum Valeriane quod tibi
volo dicere: Angelum Dei habeo amatorem!
qui nimio zelo custodit corpus meum.*

Marie Alten az imakönyve fölé hajolt. Nem nézett a Tribunára. Komoly és nemes arcán egy izom sem mozdult. Mintha egyedül lett volna az egész templomban, semmi sem látszott zavarni áhitatát.

Lavinia hozzálépett.

— Maga itt is tud imádkozni? — kérdezte tőle egy kis gúnyal.

— Én mindenütt tudok — mondta Maria Alten csendesen és anélkül, hogy fölnézett volna az imakönyvéből. Aztán hozzátette: — Nem akarja kísérni a szöveget?

— Nem, köszönöm! nem tudok olyan jól latinul!

A tömegnek az a része, amelyik nem tudott az oltár és a Tribuna közelébe férkőzni, ezalatt azzal az

egyenletes hullámzással járt föl és alá a basilikában, amely senkinek sem tűnik föl a római templomokban, a legnagyobb szertartások alatt sem. Egyes csoportok a maguk vezetőivel mentek, akik fáradhatatlanul magyarázták a basilika történetét, a martyr Patriciusnő halálát, sírjának legendás föl-találását.

Egy része eltűnt a templom mellékhajójában, ahol a föld alá vivő lépcső volt, mely az ifjú szent egykori fürdőszobájába vezetett. A hideg és meleg vízvezeték csövei kiálltak a falból, a márvány-medence helye világosan látszott. Ez volt az a hely, ahol a fenséges szűzet Róma prefektusának parancsára a vízbe akarták fojtani. De a halál még nem merte érinteni ezt a gyönyörű testet, amire a pallos háromszori vágása várakozott.

Más csoportok a kápolnában oszlottak szét, ahol Mino da Fiesole egy síremléke, egy Giotto-kép: a keresztfeszítés, Guido Reni: a Szent martyriuma és más remekművek voltak. A reliquiák kápolnáját nézték, benne a szent Patriciusnő fátyolával, melyet csak ezen az egy napon mutattak meg, a szent halála évfordulóján.

A vezetők angol, német, francia és olasz nyelven beszéltek és minden harmadik mondatukból kihangzott egy név: Santerra biboros neve. Ő volt, aki kedvenc szentjének e basilikát a saját költségén restauráltatta, ő volt, aki a földalatti sírkápolnát építtette, amely bizantikus pompájában csodaszerűen hatott, a sötét és nyirkos földalatti szobák üregei között. Ott feküdt az ifjú Patriciusnő holtteste a hatalmas sarcophagban a színes és aranyos kövek csillogásában. És ő volt, a biboros, aki a szent márványszobrát oda-

helyeztette az Arnolfo di Cambio nemes márvány-tabernaculum alá a husvétii gyertyatartó szomszédágába, ezt a szobrot, amelyet nem lehetett meghatódás és gyönyörködés nélkül nézni; amely noha a Bernini utáni idők lehanyatló művészetéből született, mégis mintha még egyszer, a szentnek magasztos alakján keresztül felvillantotta volna utoljára a nagy művészi epocha fényét és halhatatlan erejét, amelyben a Renaissance művészetének szentháromsága élt: Lionardo da Vinci, Michelangelo és Raffaello.

— Santerra biboros — hallatszott untalan a vezetők ajkáról, mialatt ő, fenn a Tribuna mozaikja alatt, az ünnep fényében ült és ünnepi lényét csillogtatta a piros ködön át,

Odafenn a Tribunán oly egyszerű volt minden, ahogy azt a kilencedik század fáradt képzelete és kimerült formaművészete megrögzíteni tudta a mozaikfalon. Krisztus a marcona arcvonásokkal, kezét görögösen áldásra emelve, a hüvelykujjnak a többi ujjal való érintésével. Szent Péter, szent Pál a kivont karddal, szent Ágotha, továbbá a püspök, akinek álmában megjelent a szent Patriciusnő alakja és felfedezte neki sírját. E mozaikok még a sírt feltaláló püspök életében készültek, mert a négyszögletű nimbus övezi fejét, amint kezében a kis templomot tartja. S ott van a szentek társaságában a Patriciusnő is és szűzi férje. Nagyszerű és zordon előkelőségű társaság, testetlen formáikkal, merev ruháikban s alattuk a Bárány és ő tizenkét társa, fehéren, fehéren, fehéren...

És újra elhangzott egy zsoltár és felujjongott utána az antifona:

Valerianus in cubiculo Caecillam
cum Angelo orantem invenit.

— Unatkozik? — kérdezte Giorgio halkan Laviniát.

— Nem. Az ének gyönyörű! Csak kár, hogy nem értem. S ez az éles hang valahogy megborzongat.

— Ki ez? Fiú? Vagy leány?

Giorgio sűgva felelte:

— Pápai énekes, a Vatikánból.

— Ah igen. Értem.

— Ezt is most hallja először?

— Igen. Sokan vannak még ezek?

— Vannak egynéhányan. Az új pápa beszüntette ezt az intézményt. Nem az ő polgári ízléséhez való. Ez, aki most énekel, már nem fiatal. Lehet hatvan éves.

— Ah! A hangja húsz éves. Ezt a hangot én reggeltől estig el tudnám hallgatni. Csak egy kicsit fáj. Sírhatnám van tőle. Nem tudja miért? Különben lehet az is, hogy idegesít. Meddig fog még tartani ez a dolog?

— Türelem! Nézze a biboros most föláll. Az oltárhoz megy. Kezdődik a Canon.

Lavinia fölemelte a fejét és fölnézett. Odafönn a biboros fejről leemelték a mitrát.

„Dominus vobiscum.“

Ez Santerra hangja volt. Édesen, zengőn, áthatóan szállt a tömeg közé, mint egy ismeretlen hangszerről való rövid szólam.

Lavinia összerezent. Most szemtől-szembe látta Santerra biboros fejét, ezt a sötét bronzarcot, melyet a rövidre vágott ezüstfehér haj körített. Szemtől-szembe látta a nemes, pompás boltozatos homlokot, mely alatt a két dióbarna szeme égett s a két hosszú, túlhosszú és erősen ívelt szemöldök húzódott el, mely az orr nyergéhez közel két egyenes vonalat alkotott, ezáltal is mélyítve az arc bálványjellegét. E két hosszú szemöldök olyan volt, mintha festve lett volna a szemek

fölött. Két olyan vonalat adott, amelyre a festők azt szokták mondani: stilizált, anélkül, hogy tudnák mit mondanak vele. De az orr finom és előkelő hajlását és az arc többi részét, az erős állat, amelyet középen egy kis vonal szelt ketté, mindent, mindent árnyékba borított a száj, a Santerra biboros annyiszor megfestett, megfaragott híres szája! Ez a száj a maga széles, erőteljes, tündöklő mivoltában kiragyogott és kikiáltott az egész bálványarcból. Ez a száj piros volt és élt. Ez a száj nagy volt és a közepén csipkézett. Finom, minden kifejezésre megszületett száj volt, a két végén erősen fölfelé hajló, amely az arcnak csaknem állandóan a halk és titkos mosolygás jellegét adta. Egy nagy diplomata és egy nagy színész szája volt ez és szinte harcolt az arc többi, lesimított, aszketikus, fukar formáival.

Lavinia nézte azalatt a pillanat alatt, míg felé volt fordulva és utána szemét kérdően függesztette Giorgio arcába, mintha azt mondta volna: Hát ez mi?

Giorgio elérte a kérdést és diadalmasan adta vissza a pillantást.

— Ugy-e megmondtam, — szólt aztán halkan — először látni Santerra biboros arcát! Irigylem ezért az élményért!

Aztán a Canon is véget ért s az ünnepség lassan közeledett a vége felé.

— Most el kell innen mennünk — mondta Giorgio. — Helyet kell kapnunk a folyosón, ahol a menet visszavonul a sekrestyébe. Onnan közelről láthatjuk. S ha nem megyünk jókor, kiszorítanak bennünket.

Dolly is leszállt ezalatt a székről és Maria Altenbe karolva, most Giorgiohoz csatlakozott.

— Azt hiszi kapunk még helyet a folyosón?

— Ha az Agnus Dei előtt odaérünk, hiszem. De

siessünk, mert ez a közönség itt ravasz és kitanult. Jöjjön Lavinia!

Kitolakodtak a folyosóra, mely a templomból a sekrestyébe vezetett. De ott akkor a sekrestyés már nagy beszédet tartott a közönséghez.

— Az Istenért *signore e signori*, ne tolakodjanak! Itt nem állhat sok ember, mert akkor öminenciája nem tud mozdulni és a menet megakad. Kérem, hölgyeim! Aki itt akar maradni, az térdeljen le, mikor a menet ideér. De csak kevesen! Kérem, csak kevesen! Igazán csak azok maradjanak itt, akik még sohasem látták közélről öminenciáját. Hogy a kezét nyújtja-e, én nem tudhatom. Honnan tudjam? Néha, ha nem fáradt, a kezét nyújtja, de ne tessék hozzáérni senkinek. A kardinális nem szereti, ha megcsókolják a kezét. Csak a pástorgyűrűt, csak a gyűrű kövét, *mi raccomando signori!*

— Hallatlan, — gondolta magában Lavinia Tarsin — micsoda bálványimádás! És ez a keresztény Róma!

De most már várt ő is a többiekkel együtt, izgatottan, nyugtalanul, folyton az ajtó felé pillantva, amelyen át jönnie kellett.

Maria Alten Dolly elé tartotta az imakönyvét. Az rövidlátó szemén a lorgnonnal olvasta az elmulasztott Evangeliumot: „Hasonló léssen a mennyek országa a tíz szűzekhez.“

Mialatt ő belemerült az öt okos és az öt balga szűz parabolájába, Lavinia a következő suttogást hallotta a háta mögött. Egy szürkeszakállas úr mondta egy papi ruhába öltözött sovány fiatalembernek:

— És képzelje el *monsignore*, ez az egész *apsis* el van rontva! De milyen lehetett az eredeti szépségében, mikor még Aquaviva kardinális le nem romboltatta az

egész külső részt! Képzelve el monsignore, felül az ív fölött a szent szűz trónon ülő alakját, karjaiban a gyermek Jézussal. Jobb- és baloldalán az evangéliumi tíz szűzeket, aztán két szélről Bethlehemet és Jeruzsálemet. Ezek alatt az apokalipszis huszonnégy aggastyánja volt, ezek alatt pedig tizenkét galamb repült. Oh, gyönyörű lehetett! Az ember lázba jön, ha csak rágondol is.

— Milyen kár! — mondta halkán a fiatal pap.

Most a sekrestye ajtaja felől egy kicsiny, ürge alak közeledett siető léptekkel.

Giorgio fölkiáltott:

— Ah, Monsignore Bonella! Szabad egy pillanatra! És odasietett hozzá.

Monsignore belékarolt és mosolyogva suttogtak egy pár percig, mialatt Giorgio fejével Lavinia és a többiek felé intett.

Monsignore is arra nézett. Helyeslőleg bólintott a fejével és annyit mondott hangosan:

— Csak egy percnyi türelmet kérek.

És ezzel eltűnt az oltár felé vivő fülkében.

Giorgio visszajött.

— Ez Monsignore Bonella volt, a kardinális titkárja. Megkértem, hogy valamiképen adjon nekünk helyet a sekrestyében, mikor a menet bevonul. Azt mondta, noha alig van már benn hely, minket valahogy mégis beszorít. Azt mondtam neki: Maga sohasem látta még közlről a biborost.

— Ah, de hiszen én nem is akarom látni közlről!
— Mondta Lavinia csaknem ijedten. — Istenem, én már legszívesebben elmennék innen. Tudja, hogy nem szeretem ezt az egész dolgot.

— Csitt! Itt van Bonella.

— Odalépett hozzájuk és Giorgio most egyenként mutatta be neki a hölgyeket.

— Alten bárónő, az én legkedvesebb és legtehetségesebb tanítványom. Dolly Hardingson, a híres angol író, aki azokat a szép, vallásos regényeket írja. Nagy devocióval viseltetik őminenciája iránt. És itt van Lavinia Tarsin. Szobrásznő. A téli tárlaton meg fogjuk csodálni az ő szép szobrait. Mindnyájan boldogok volnánk, ha megcsókolhatnánk őminenciája gyűrűjét.

Monsignore meghajolt.

— Kérem, hölgyeim, parancsoljanak velem. Talán tudok még annyi helyet szorítani, ahol elérnek, bár a sekrestye már csaknem tele van. Jöjjenek csak utánam.

És fürgén sietett előre a folyosón, a sekrestye felé. Giorgio és a három asszony követte.

Odabenn, mint egy szalonban, kedélyes csoportok álltak nagy csevegésben. Hölgyek és urak, fiatalok és öregek, angolok, franciák, oroszok, németek, magyarok. A hölgyek közül az idősebbek ültek a nagy faragott karosszékben és a lábuk alá a sekrestyés prosbárszony párnát tett. Olyan volt a sekrestye, mint egy színház foyer-ja.

Monsignore Bonella egyik csoporttól a másikhoz ment és itt is, ott is mondott egy pár szót. Aztán visszatért Giorgiohoz.

— Mit gondol Monsignore? — kérdezte Giorgio — nem lesz őminenciája túlságosan fáradt a mai ünnepesség után? Nekem megígérte, hogy délután háromtól négyig ülni fog. Nem tett újabb rendelkezést?

— Tudtommal nem — mondta Monsignore Bonella. — Sőt, ma reggel, mikor a kerti házba mentem, ott találtam Luigit, amint az ön képe körül babrált. Azt

mondta, rendbe kell hoznia a szobát, mert a maestro ma délután el fog jönni.

— Eszerint nem vonta vissza — mondta Giorgio. — Csak arra kérem Monsignore: beszélje rá őminenciáját, hogy ebéd után feküdjön le, hacsak egy félórára is. Ha aludni nem is tud, csak feküdjön le. Mondja, hogy én könyörgöm ezért a kegyért, aki nem vagyok orvos, tehát nem kell velem ellenkeznie. De nekem ehhez a félórai pihenőhöz ragaszkodnom kell, mert különben az arc megint más lesz, mint ahogy utoljára láttam. Úgyis olyan nehezen megy a munka és őminenciájának oly kevés a türelme!

— Meg fogom mondani maestro. Bár nem bizonyos, hogy lesz valami sikere a beavatkozásomnak. Tudja, hogy a pihenés az, amiről őminenciája nem akar tudni!

Most odalépett egy közelálló csoporthoz és szólt:

— Kérem hölgyeim. A misének vége van. A menet rögtön megindul. Tessék annak, aki itt akar maradni, úgy elhelyezkedni, hogy a kardinális és a kíséret bejuthasson. Ne állják el az utat. A kézcsókra járulók térdeljenek le.

És most rögtön megalakultak a különböző csoportok, úgy hogy a sekrestye közepét szabadon hagyták a menet számára. A hölgyek elől álltak, a férfiak mögöttük. És egy adott jeire, mikor a sekrestye ajtaját kinyitották, a nők mind letérdeltek.

Giorgio és a három hölgy az utolsó volt e csoportok között. Ott álltak a gyóntatószék mellett, egészen közel a régi faragott szekrényekhez, ahol minden készen volt arra, hogy a misézők átöltözködhessenek.

— Jön, jön — hallatszott most a suttogás jobbról és balról. Odakünn valami furcsa, tompán morajló moz-

gás indult meg, mely olyan volt, mintha egyszerre egy nagy sereg egér szabadult volna el. A templom közönsége kifelé indult, sokan a folyosó felé tódultak, ahol a kardinálist remélték még egyszer láthatni. Aztán feltűnt a ceremoniamester alakja az ajtóban s utána a papok, a ministransok, az arany pásztorbot csigafeje bejött az ajtón s mögötte sápadtan, fenségesen, mosolyogva, a szokott bálványmosolyával, mely az ajka két szögletét felhúzta az arcára, jött Santerra biboros. Baloldalán, a kard markolatára tett kézzel a gentiluomo. A biborosról a miseornátust az oltárnál levették s most a biborosköpeny volt rajta a nagy hermelingallérral, a Magna cappa, melynek uszályát négy apród vitte. A térdelő hölgyek csoportja felé nyújtotta a kezét s azok egymásután érintették ajkukkal a csillogó drágakövet. Sokan a férfiak közül is fölé hajoltak és megcsókolták. A sekrestyét betöltötte az a halk, elfojtott suttogás, amely ilyenkor mintha valami örömet és izgalmat leplezne. A papok a közönséget nézték kíváncsian, mialatt Santerra biboros utánozhatatlan gráciájú mozdulattal nyújtotta csókra a kezét.

Mikor egy csoport mellett elhaladt, az a csoport rögtön felállt. A gentiluomo ott termett előtte és udvarias finom meghajlással vezette a sekrestye ajtaja felé. Már csak két csoport volt hátra, amikor Giorgio hirtelen megszorította Lavinia karját és hevesen súgta a fülébe:

— Itt van. Térdeljen le.

— Nem — súgta vissza Lavinia Tarsin halk, energikus hangon. Maria Alten és Dolly már térdeltek. A kardinális már ott állt előttük. Szeme végigfutott rajtuk, fölismerte Giorgiot s egy kegyes szemrebbenéssel üdvözölte, aztán tekintete hirtelen odaszegeződött La-

vinia kinyuló alakjára, sötétszöke fejére. Egy pillanatig csak. Lavinia szembe nézett vele, most már minden kíváncsiság és meglepetés nélkül. Úgy érezte, mintha már ismerné ezt az arcot.

Ekkor a kardinális fölemelte a kezét és a mutató és középső ujjá alig észrevehető kis mozdulatával áldást adott reájuk, elfordult és ment.

A gentiluomo feketeruhásan, oldalán a rövid karddal, kezében az ódivatú barettel már ott állt előttük.

— Hölgyeim — mondta és meghajolt.

Amazok rögtön felálltak és elhagyták a sekrestyét.

— Szerencsétlen, mit csinált? — rohanta meg Dolly kétségbeesetten Laviniát, mikor a sekrestye ajtaja bezárult mögöttük — miért nem térdelt le?

— Nem térdelek le — nem szoktam térdelni, voilà! — mondta Lavinia éles és kihívó hangon.

— És most maga miatt nem nyújtotta nekünk a kezét, — sóránkodott Dolly, — mindenkinek, csak nekünk nem. Maga hallatlan teremtés!

Lavinia nevetett.

— Úgy kellett maguknak! Mondtam, hogy hagyjanak békén, ne hozzanak ide magukkal! Tudják, hogy nincs érzékem az ilyesmi iránt! Hogy én le-térdeljek egy ember előtt, csak azért, mert biboros és megcsókoljam egy gyűrűnek a kövét, amit előttem már vagy negyvenen megcsókoltak, ez a mulatság nem nekem való.

— Szégyenlem magamat, — dohogott Giorgio félig komolyan, félig tréfásan, — délután háromkor a Via Giuliaába kell mennem. Ha a kardinális megkérdezi tőlem: ki volt az a hölgy, aki az én társaságomban állva maradt, mikor ő belépett: mit mondjak majd neki?

— Mondjon amit akar, Giorgio. Bánom is én! Mondja neki, hogy egy barbár idegen nő vagyok, aki még nem tanulta meg a finom római szokásokat és valószínűleg nem is fogja megtanulni soha.

Most Maria Alten szólalt meg az ő csendes, nyugodt hangján.

— Lavinia mindig büszke arra, hogy valamit más-kép csinál, mint más. Holott ha veszi az ember, ez a világon a legkönnyebb. A jelen esetben csak egy etikett-kérdésről volt szó. Miután Lavinia többet szokott állni, mint térdelni, nagyon természetes, hogy az állást választotta, nem törődve azzal, hogy megsérti a kötelező etikettet. Kérdezzék meg: bemenne-e egy szalonba, ahová hivatalos: háttal, csak azért, mert ez nem szokás és meglátják, azt fogja mondani: miért ne?

Lavinia Tarsin fölkacagott.

— Kislányok — mondta — ha annyira fáj maguknak ez az elmulasztott kézcsók: visszamegyek a sekrestyébe és megkérem őminenciáját, hogy utalja ki maguknak, mert különben egy hétig kínoznak engem miatta.

Kijutottak a templomból, keresztül mentek az udvaron. Giorgio pajtásosan öltötte karját Lavinia karjába és szólt:

— Gyermekeim, egyelőre ne civakodjatok. Tudjátok, hogy Lavinia Tarsin nagy paraszt és mindig a maga esze után megy. Mit akartok tőle? Ha ti ilyen rendes kislányok vagytok: ne barátokoztatok vele. Mászt mondok, — s az utcára kiérve egy nagyot lélezett a hideg levegőből — mondjátok meg most, hogy ilyen szépen együtt vagyunk itt a Trasteverén, mit csináljunk? Ne mennénk el együtt reggelizni, ide valahova a közelbe? Tudok itt egy jó kis ostériát, ahol pompásan

sütik az olajos articsókát. Kitünő spaghettit adnak utána és hozzá fehér marinói bort! Ki akar velem reggelizni alla romana? Aki szeret, az velem tart!

— Hohó, — kiáltott Lavinia vidáman — ki az, aki már megint könnyeket akar kisajtolni a felesége szeméből, azzal, hogy nem megy haza reggelizni! Giorgio, úgy is mint férj, úgy is mint a kardinálisok, a püspökök és magas prelátusok kedvenc festője, legyen olyan szíves és reggelizzen odahaza!

— Ennek a fiúnak igaza van! — mondta Giorgio nevetve. — Nem is annyira az asszony miatt. De mit szól Agnese, az én drága kis Agnesem, ha megtudja, hogy három előkelő fiatal hölgygel reggeliztem, míg ő szegényke egyedül költi el az öreg marchesával a rossz kis ebédjét! Féltékeny lesz, scenát csap, meg kell majd békítenem, erre pedig ma délután nincs időm, mert ma korán a Via Ciuliában kell lennem a kardinális palotájában. Eszerint leánykáim: elválunk. Ki merre megy? Maria Alten, discepola mia, hova méggy gyönyörűségem, ezekkel itt, vagy a te pensiódba?

— Megyek a Hannoverbe, igen, — mondta Maria Alten.

— És Dolly Hardingson?

— Én ma lunchre vagyok hivatalos az angol követségre. Nem látják, milyen gálába öltöztem?

— Ami engem illet — mondta Lavinia Tarsin — én is reggelire vagyok hivatalos. És pedig a Via Olmátába a Szürke nővérekhez.

— Nini, Lavinia az apácákhoz megy — kiáltott Giorgio.

— Igen. Egy barátnőm lakik ott, aki most érkezett meg Párisból. Föl kell érte másznom a negyedik emeletre, nem tudom hány száz lépcsőn. De ha egyszer

fönn vagyok, megéri a fáradságot, mert kitünő egy némbér. Giorgio magának ismernie kellene, hiszen honfitársnője!

— Magyar? — kérdezte Giorgio.

— Igen, még pedig a javából! Kedves és furcsa nő. Ha akarja, megismertetem vele. Galambóczy Eszternek hívják.

— Eszter? — De hiszen mi jóbarátok vagyunk. — Hát már megérkezett?

— Tegnapelőtt.

— No ennek örülök — mondta Giorgio. — Ezer üdvözetet küldök neki. Mondja meg, hogy nemsokára látni fog engem. Szóval őhöz megy reggelire.

— Hozzá. Aztán haza az én Tavaszti istenségemhez, akin még ma dolgozni akarok vagy három órát, még pedig modellel. S ha jól kidolgoztam magam, este otthon vagyok. Dollynak is, Mariának is. Nos, gyermekeim? Eljönnek?

— Én ma haragszom magára — mondta Dolly — a kardinális miatt. Ma nem akarom többet látni. Giorgio elkísér egy darabon, míg kocsit találok. Úgy-e, maestro?

— Hogyne, hogyne, gyermekem, egészen a maga szolgálatára állok.

— És Maria? — kérdezte Maria Altent, Lavinia.

— Én felugrom az első villamosra, ami a Quirinálhoz visz.

— Maga is haragszik rám, Maria? — Kérdezte Lavinia bensőségesen.

Maria Alten kék szeme fölmosolygott.

— Én nem, vadmacska — mondta és megcsókolta.

Elbúcsúztak és Lavinia Tarsin nemsokára egyedül ment át a Tiberis hídján a város felé. Amint ment, arca

lassanként elvesztette gondtalan, pajkos kifejezését, amely arcát néha hasonlóná tette egy tizennyolc éves fiú arcához. Ez az arc most gondolkodóvá és merengővé lett; vonásai megszelidültek, lefinomodtak, szemének éles tekintete, a szobrász szeméé, amely hasonlít a sasok és más nagy madarak nézéséhez: megenyhült és bizonytalanná vált.

A Ponte rotto túlsó oldalához jutva, kedve támadt odamenni a hídfőhöz és lebámulni kissé a sárga, iszapos folyóba, mely apró hullámokat hömpölygetett a sziget körül, ahonnan most a déli harangszó szaporán felleggett a város többi campanileinek.

Megállt, az antik kőkoralátnak támaszkodott és lenézett a vízbe.

A délelőtt látott ünnepség most fölfénylett előtte.

Milyen furcsa és szép volt! Hol is látott hasonlót? Párisban a Madeleine-ben? Nem. A Saint Sulpiceben? Vagy otthon, Moszkvában, régen, gyermekkorában? Mikor apjával és anyjával szánra ült és elmentek kora reggel egy messze kolostorba! Oh mi régen volt! Már nem is emlékszik a nevére annak a helynek! De nem, az mégis egészen más volt! Ez itt nem hasonlít semmihez! Milyen antik és pogány csoportosulások az oltár előtt! Meghajlások és térdreborulások! Mintha egészen másról volna szó, mint amit cselekedtek! Ha csakugyan igaz a mese, a lélek halhatatlanságáról, akkor a trasteveri Patriciusnő lelke ugyancsak örvendezhet a mai napon a boldogok seregében! Mit mondott a szakállas úr az apsisról, a fiatal monsignorenak? Az apokaliptikus huszonnégy vénről, akik leveszik koronájukat? De hiszen ő már látott valahol itt a közelben ilyen mozaikokat! De, hogy melyik templomban: nem tudja. Ah hiszen ki ér rá gondolkozni a Tavasz istene mellett? Mi-

kor ezt a szobrot gyúrja, már két hónap óta és egyre jobban szereti és egyre jobban belemélyed! De mégis, ez csak egy szobor! Márványba fogja faragtatni. A nagy carrarai fehér tömb, amiért maga utazott a hegyekbe, már útban van Róma felé. Üdv, Tavasz Istene! De mégis csak egy szobor! Különös, hogy megint olyan hangulata van, hogy azt hiszi: a szobron kívül is létezik élet! Lehet, hogy ez megint a régiekhez hasonló káprázat. Az emberek könyveket írnak, olvasnak, festenek, tudományos kutatásokat végeznek! Mindez lehet nagyon szép. De a legszebb mégis a szobor! A szobor, amit az ember a saját kezével gyúr, alkot és mint Isten az első emberbe: lelket lehel belé! De van ezentúl még valami, ami hasonlít a szoborhoz: ez az élő ember!

És ezzel nem lehet olyan egyszerűen végezni mégse! Különös! Ez mégis csak egy folyton megújuló rejtély!

Most, ahogy lefelé nézett a vízbe: ott látta fényleni maga előtt az oltárt és látta körülötte a kék tömjénfelhőket és a rőt ködöt. Az ének szól! Ki az, aki a Gloria in excelsisbe úgy belesikolt, mint egy újjongó, boldog sirály! Ez annak a pápai énekesnek a hangja, aki sem nem asszony, sem nem férfi, csak pusztán a Hang, amely énekel a szentek ünnepén, Isten dicsőségére.

És mind e fény és illat fölött ott áll fejedelmi pompájában az a különös férfiú, aki úgy vesz részt az ünnepben, mint a vőlegény a saját esküvője ünnepén!

Santerra biboros! Miért is ünneplik úgy! Miért mondják: „a nagy kardinális!” Hol ez a nagyság? Miben? Mit tett? Hallott beszélni róla Lavinia már régen. Párisban is és otthon is. Mindig a diplomaták neveivel emlegették együtt a nevét. De semmit sem mondtak

róla, ami valami határozott adat lett volna az ő nagyságához. Tán a mellőzöttsége az, hogy amikor a régi pápa halálakor az egész világ szeme rajta függött, amikor mindenki biztosra vette a megválasztatását, a régi titkos ellensége, a konok agg monarcha vétója folytán elragadták előle a tiarát, ez a mellőzöttsége, amit olyan fenséges lemondással, büszke és szent megnyugvással viselt: ez adja meg talán az egész nimbuszát? Vagy más? Azt mondják róla, hogy jó. Szereti a művészeteket és óriási vagyonából sokat áldoz titkon és olyan célokért is, amik nem pusztán az egyház céljai. Mondják, hogy nagy emberi szíve van és egyszerű, mint egy jámbor falusi pap! De ez lehet csak legenda is. Egyszerű! Hogyan lehetne ez az ember egyszerű!?

És Lavinia szeme előtt feltűntek a nagy dióbarna szemek, kikutathatatlan mélységükkel az egyenes vonalú szemöldökök alatt. És felragyogott előtte a nagy piros szája, amelynek a két széle felhúzódott az arc két oldalán s amely ott megrögzítette az archaikus szobrok titokzatos, bálványszerű mosolyát! De ez a száj élt és fiatalabb volt, mint az arc többi része. Lavinia most ezt látta csak, amint a korlátra könyökölve a Tiberisbe nézett.

— És ez is férfiú csak! — gondolta magában aztán és csaknem erőszakosan ragaszkodott ehhez a megálapításához. Csak férfiú, mégis! És már nem fiatal. Lehet ötven, vagy ötvenöt éves! A rövidrevágott haja egészen fehér s a sötét arcát úgy köríti, mint egy cizellált ezüstparóka. Az ember érzi, hogy ez a sűrű rövid haj erősszálú és kemény. Az ember érzi.

Lavinia elmosolyodott.

És mégis csak férfi ő is. Tehát kevesebb, mint a

szobor! De hátha több! Hátha egészen más! És szentnek mondják.

Nyugtalanul emelte föl a fejét Lavinia Tarsin.

Szent! Mit jelent ez a szó: szent? Giorgio mesélte róla ma reggel, hogy mint pápai nuncius sokáig élt külföldi udvaroknál, Párisban is.

Lavinia ismerte a diplomaták életét még otthonról. S az udvarok levegőjéről is hallott egyet-mást Natasa nénitől. Hogy ebben a környezetben valaki úgy tudjon élni, mint szent, nem nagyon valószínű. De hiszen pap! Ah igen: pap! És mégis ezzel a fejedelmi alakkal, ezzel a bűbajos fejfel lehetséges volna, hogy elkerülte az asszonyokat? Hogy azok kitértek volna előle a lila cingulus miatt, amit a karcsú derekán viselt?

Lavinia halkán elnevette magát egy kis csúfondáros nevetéssel.

Hollá az asszonyok! Éppen ők azok, akik vissza-riadnak egy lila cingulustól! Bizonyos, bizonyos, hogy ott remegtek előtte — és hányan! És kik? Ne vette volna észre őket? Ő, a diplomata? Vagy lehetséges volna, hogy hidegen hagyták? Hogy papi tudata, fogadalma megóvta tőlük? Az, hogy hivatása fontosságának magaslatán állt? Vagy lett volna talán mégis valaki, aki megérezte vele a saját férfiúi voltát és a szemével, ha szóval nem, a pillantásával tudtára adta volna: Szép vagy! Szép vagy! És vajjon hogyan felelt ennek? Felelt-e egyáltalán? Oh a szerelem olyan egyszerű dolog mihelyt egyszer fészket ver valahol! És ki tudja, Santerra biboros a bálvány — hátha ismeri az asszonyt, a szerelmet! El lehet-e képzelni férfiúi nagyságot és kiválóságot e kettő nélkül? Nem La Raudelle mondta egyszer, hogy a férfiú szelleme úgy táplálkozik és úgy nő az asszonyi odaadásból, mint ahogy a dara-

zsak táplálkoznak azokból a napégett, hallgatag kis virágkelyhekből, amelyek minden okoskodás nélkül, csak merő ösztönből nyílnak meg előttük és elismerik uruknak és nekik adják legdrágább kincsüket?

Oh La Raudelle — ő tudta!

Lavinia Tarsin nyugtalanul húnyta le szemét egy percre. Miért, hogy La Raudellere kellett gondolnia most, Santerra biborossal kapcsolatban? A szentnek mondott emberről, hogy futott át gondolata reá, a férfira, az élete férfira, az egyetlenre, akinek magát adta kevés tusa és habozás után, egészen megérve arra, hogy asszonyi sorsot teremtsen magának, a maga ízlése szerint. La Raudelle! A rossz, a bűnös, a kéjenc La Raudelle, hogy jutott eszébe e pillanatban, mikor Santerra biboros járt a fejében? Ez a különös ember a bálványmosolyával!

Milyen furcsa volna, ha ő is, mégis csak férfi volna, mint más akárki? De ez majdnem lehetetlen! Ahogy ott állt az oltárnál, azzal a tekintettel! Kell, hogy ennek a nézésnek valami egészen különös, titkos, idegen forrása legyen, amiből táplálkozik! Így nem nézhet egy ember, akinek szeme már elborult a gyönyörűségben. Itt valami titoknak kell lenni! Valami középkori babonának talán, ami az oltárnál álló pap szemét ilyen kifejezéssel önti el. És ha ez a szem egyszer fölnyílna a szerelem megismerésében! Milyen nagyszerű csoda volna az! Micsoda Isteneknek való látvány! Micsoda művésznek való látvány! Ha egyszer...

Lavinia Tarsin hirtelen fölkapta a fejét.

A harangok még mindig a delet zúgták.

A Tiberis kis szigetéről a hangok mintha feleselgettek volna a nagy Róma többi harangjaival. Akár a kiskutyák a nagy komondorokkal. Elnevette magát

ezen a furcsa és profán hasonlaton. „Santerra biboros“ nyelveltek odaát a kis harangok a szigeten.

„Santerra biboros“, zúgták vissza mind a többi harangok a város minden részéből, a hét malom minden tornyáról. „Santerra biboros“ duruzsolták lenn a kis sárga hullámok, amint az antik híd travertinkockáihoz ütődtek. „Santerra biboros“ búgott a levegőben mindeütt, száz hangján a dalos harangoknak! Santa Maria del Cosmedin felől az Aventin lábától apró szekerek jöttek egymás után a Piazza Montanara felé. Kis boroszekerek voltak ezek, amik a Castellik könnyű és édes borait hozták be a szomjas Rómának. Az apró lovacs-kák és szürke öszvérek nyakán csengő csilingelt. Csengve hozták a Campagna tüzes borait a kis állatok be a nagy városba. És: „Santerra biboros“ — szóltak a kis csengők csilingelő jó kedvvel.

A nap keresztül törte magát az ég borulatán és kiragyogott. Lavinia Tarsin a nagy paraszt, ahogy őt bizalmas barátai hívták, a pogány Lavinia Tarsin megfordult és leszaladt a hídról. A szekerek egy része ott vount el előtte. Mindegyik szekéren volt egy paraszt, a paraszt mellett egy kis borzas kutya. Lavinia megállt és várt, míg mind elmennek, akkor nekivágott a Ghettonak és azon keresztül, a Marcellus színháza előtt céltalanul ment be az első utcába. Maga sem tudta, hogy jutott ki a Piazza Veneziára. Furcsa, rendezetlen gondolatok közt, amelyek inkább csak gondolatfoszlányok voltak, ment fel a Via Nazionale.

— Engem már nem lehet rászedni — gondolta magában és valami bízó mosoly szállt fel szívéből az arcára. Őn már mindent tudok. És a végén mégis csak a szobor a fő!

Boldog volt, mint mindig, amikor idegen nyugtalan-ságokon keresztül, frissen szerzett benyomások zava-rán át: megérezte a maga elementáris nagy tehetségét, amely a végén aztán mindent rendbehoz. Most is erre számított, ebben bízott, ennek hitt inkább, mint az előbbi érzéseinek. És mikor egy parfümkereskedő ki-rakatának tükreben hirtelen megpillantotta önmagát, megállt meglepetve és gyönyörködőn. Ismét és újból a nagy szőke szláv szépséggel állt szemben, akivel asz-szonyi, intim magányosságában, reggel a tükör előtt vagy a fürdőszobájában, annyira meg volt elégedve. Lavinia Tarsin, acélkék nagy szemével, sötétszőke sűrű hajával, fehér arcán a viruló színekkel ott ragyogott előtte, a kirakat tükreben. Mint valami nagy meglepe-tést konstatálta alakjának eleganciáját, formás lábain a magasszárú cipőkkel, barna nagygallérú bársonyköpe-nyében széles nemezkalapjában, mely elfíúsította arcát a homlok körül. Fogta magát, bement a boltba és há-lából vett négy óriás üveg valódi orosz otkolont a pé-tervári Rallet-től. Négy üveget. Egyet magának, egyet Maria Altennek, akit szeretett, egyet a kis beteg Dolly Hardingsonnak, végül egyet a kedves öreg Eszternek, aki két napja jött meg Párisból s aki ma reggelire várja.

MÁSODIK FEJEZET.

AZ OLMATA LAKÓJA.

A két esquilinusi patriciusnő, Pudens senator leányainak templomai között, szemben Santa Maria Maggiore hatalmas campanilejével, Róma eme legmagasabb tornyával, szemben az óriási fehér, görögmárvány oszloppal, melynek tetején a szent Szűz óriási bronzszobra nyúlt a felhők közé, az Esquilinus legmagasabb ormán állt a Szürke nővérek ódon, sötét palotája.

Össze-vissza, nagy épület, melyet a sok hozzáépítés, belül egészen labirintszerűvé tett, csak homlokzata maradt meg érintetlenül és nézett szembe egy ridég, magas épülettel, amely a carabinieri laktanyája volt. Rómában az ilyen ellentétek, amilyen a kaszárnyára néző zárda: nem feltűnő. A zárda mellett egy kegyes lengyel grófnő kisebb palotája állt, azontúl az Olmata e kisdud halmát csupa szegény ember lakta, akik ruháikat az ablakban szárogatták, a kapualjban ültek, varrtak és főztek, kis gyermekeik fejében ott kerestek apró állatkákat, szerelmi és házaseletük apróbb-nagyobb zavarait és problémáit ott intézték el, egyszóval igen fesztelenül éltek életüket a rend őreinek, az apácáknak és a nagyon ájtatos grófi palotának a szomszédságában. Az olmatai zárda afféle komolyabb és szigorúbb penzió volt, jobbára csak németek számára. De jöttek azért más országokból is oda, legkiváltképpen

papok, szerzetesek. Svájcból, Magyarországból, Hollandiából, Elzász-Lotharingiából, Amerikából, sőt Indiából is. Ez az egyszerű ház, amely a legszerényebb és legolcsóbb volt az ilyenfajta római penziók között, nem egyszer látott vendégül igen díszes és előkelő társaságot. Messziföldről jött főpapokat, egyházi kitünőségeket vagy azok közeli rokonait. Vallásos német családoknak a nagyhaten át találkozó helye volt, sőt még nyaranta is tele volt vendéggel, olyan időben, amikor Róma többi penziói vagy teljesen be vannak csukva, vagy csak nagyon gyér vendéggel dicsekedhetnek.

Az olmatai zárda negyedik emeletén, a tető alatt, a legmagasabb szobában, mely három ablakkal nyílt délnek s egy csodásan nagy darab eget, várost és campagnát ölelt magába, lakott már hosszú esztendők óta minden télen Galambóczy Eszter, Lavinia Tarsin bárárnője.

Rómába jött, mert Cairo nagyon messze volt neki ahhoz, hogy ott ápolja a tüdejét, amely negyven esztendő óta volt beteg s amely mellett ez a fáradhatatlan energiájú teremtés úgy élt és dolgozott, mint egy erős férfi, mindig külföldi könyvtárakat bújván és gyűjtven az adatok tömegét azokhoz a történelmi munkákhoz, amikben a magyar nép múltját, annak fontosabb momentumait a világhistóriában megállapítani törekedett. Azok a könyvek, amiket Corvin Mátyás királyról, Rákóczi Ferencről, Thökölyről és egy Frangepánról írt, elismertté és nagyvá tették nevét nemcsak a maga hazájában, hanem külföldön is. És bárhol volt ez a szikár, furcsán csúfondáros, kissé különc szokású öreg leány, Londonban vagy Berlinben, Párisban vagy Rómában, mindenütt voltak barátai, mindenütt a társaság elitjével érintkezett. És mindenütt volt egy kis lakása valahol a

magasban, a művészek által lakott negyedben, ahol legtöbb a napfény és legtisztább a levegő. Párisban a Luxembourg környékén, Londonban Hampstead Heast-i a Cottageokban, Berlinben a Grunewaldban, itt pedig a Via Olmatán. És mindenütt volt egy jó és értékes kis könyvtára, amit úgy gyűjtögetett össze aprólékos gond-
dal és úgyszólván garasonként az antikváriusoknál. Min-
denütt, bármelyik lakásába ment, volt egy pár keleti sző-
nyege, néhány igazi művésztől való képe a falon, egypár
kis bronz- vagy gipszfigura az állványok tetején. Minde-
nütt volt neki egy széles kerevete, amin nagy vánkosok
voltak fölhalmozva, előtte egy kis teázó és feketekávézó
asztalka, apró és értékes csecsebecsékkal és finom mívű
dohányszelencékkel, mert Eszter noha állandóan a tü-
dejét gyógyította, annyit dohányzott, hogy az egy erős
férfinek is sok lett volna. Mindenütt volt egy óriási
spanyolfala, ami mögött az ágya és az imazsámolya állt,
egynéhány nagy villanylámpája, színes selyem à jour
ernyőkkel, amelyek segítségével a szobáját olyan fan-
tasztikusan világíthatta meg, ahogy csak akarta. És fő-
képen mindenütt ott állt a sarokban egy nagy orosz
szamovár, amin a szesz kékes lángja egész délután
égett, ha vendégeket fogadott és amelyből a forró víz
a legnemesebb és legzamatosabb indiai teára csor-
gott ki.

A barátai azt mondták róla, hogy nagy életművész,
mert olyan szépen tudta magát függetleníteni minden-
től, ami az élet prózáját alkotja, de Galambóczy Eszter-
nek ez az életművészete egy régi tragédiából sarjad-
zott ki, mely aztán egész életét befolyásolta. Fialat
leánykorában Eszter nem volt egyéb és több, mint
mindazok a magyar gentryleányok, akik egy távoli
udvarház levegőjében nőve fel, annak egész szellemét

és minden tradícióját magukba szívják. Sok testvér között a legfiatalabb s az egyedüli leány, kissé elhagyatva érezte magát ott abban a környezetben, ahol lelkének igen kevés kielégülést talált. Az anyja, korán özvegyiségre jutott, valamikor nagy szépség, híres udvartartó asszony, kissé elrontotta mindnyájuk sorsát. A sok fivére aztán úgy nevelődött, ahogyan éppen nevelődhetett apa híján, anyai gazdálkodás mellett s a hugukat, Esztert is úgy nevelték a maguk módján, egy kissé vadul, de nem éppen rosszul. Hat éves korában ló hátára ültették már és a gyermek egy kissé fiús lett a sok nagy fiú között. Később aztán az anyja, öregedvén, mégis csak jónak látta komolyan foglalkozni az egyetlen leánya nevelésével. Kitűnő tanítókat fogadott mellé és mindent elkövetett, hogy helyrehozza a leányon azt, amit a fiúkkal szemben elmulasztott. Eszter igen kiváló szellemű leány volt és már-már arra gondolt, hogy elhagyja a szülői házat és a saját szárnyára kél. A fővárosba kíváncszott, ahol első irodalmi kísérletei nyomán egypár ismeretlen szerkesztő szép dolgokat jósolt neki, amikor megismerkedett a későbbi vőlegényével, akinek kedvéért aztán lemondott írói álmairól, a függetlenség és a szabadság után való vágyáról. Félévig járt jegyben ezzel a fiatal férfivel, mikor az valami nagyobb vadászat alkalmával meghült, tüdőgyulladást kapott és vagy két évi állandó betegeskedés után, meghalt. Eszter ezt a két évet a vőlegénye betegágyánál töltötte, dacára az orvosok minden tiltakozásának és az anyja ellenkezésének.

Azt szokta mondani: Nem félek a haláltól. Ha pedig félnék, akkor annál inkább ott volnék mellette, mert lelketlenség magára hagyni egy félelmetes ellenséggel azt, akit az ember szeret.

Ám mindvégig azt hitte, makacs és az örökkévalóságra született szerelmében, hogy ezt az ellenséget sikerül majd legyőznie. Nem lehetett. A fiatalember meghalt és Eszter egyedül maradt. Most már nem volt miért otthon maradnia az anyja házánál és nem volt mit várnia attól az élettől, amit neki a vidéki környezet nyújthatott. Fölment Pestre és ott próbálkozott az irodalommal. De a pesti irodalom akkor éppen a legrosszabb korszakát élte s egy finom, halk kezdőnek a komoly, nemes kísérletei belefultak abba a nagy harsonazajba, melyet egy pár kikiáltott híresség körül támasztottak az új aera matadorjai. Eszter finom, komoly és tudós írásai ott rekedtek az asszonyrovatok tömegében hátul és neve nem szállt túl azoknak a dilettáns gentry-asszonyoknak a nevéen, akiket mint díszmadarakat szoktak az ünnepi számokban a szerkesztők fölrepíteni, csak azért, hogy régi, y-nal végződő és előnevekkel pompázó magyar neveket is lásson az ünnepnapok olvasóközönsége.

Eszter egyideig küzködött még ezekkel az állapotokkal s akkor kapta magát, kiutazott Berlinbe. Ott egy telet átbetegeskedett. Az orvosok azt mondták neki, hogy egy kis tüdőcsúcshurutja van, de olyan természetű, hogy erre vigyázni kell majd sokáig és nem szabad vele könnyelműsködni. Eszter nem is könnyelműsködött. Csak dohányzott annyit, amennyitől más elájul, ivott sok erős teát és feketekávéét és nekifogott törénelmi tanulmányainak adatgyűjtéséhez s a könyvtárakat bujta reggeltől esig és néha éjfélig ült íróasztalánál a jegyzetei mellett. Szerencsére a baja nem rosszabbodott, csak meg volt és néha figyelmeztette őt. Olyankor, ha sűrűbben köhögött, egyidőre felhagyott a dohányzással, kevesebb teát ivott, kevesebbet dolgo-

zott s egyszer-kétszer csakugyan elment Cairoba. De Róma már megfogta őt és ahogy a Szürke nővérek zárdájára rátalált: ott berendezkedett. Akkor már megjelent néhány történelmi tanulmánya, amelyek közül egyik a Tudományos Akadémia nagydíját nyerte el. Az állami külön tanulmányi ösztöndíjat ajándékozott neki. Számontartották figyelték otthonról erősen és sokszor vették hasznát otthonosságának a külföldön. Ismeretése, irodalmi és társadalmi relációi révén sokszor egészen jelentékeny szolgálatokat tett hazájának. De ha Magyarországon volt, Pestet, első kísérleteinek e gyászos emlékü területét, lehetőleg elkerülte, az ottani barátaitól sietve búcsúzott el. Kiment az anyja halála után legidősebb fivérére szállott családi birtokra, ott a lovak nevelésével foglalkozott, kertészkedett. Szabad idejében lóra ült és átlovagolt a szomszéd birtokosokhoz, azoknál rövid látogatást tett, de legtöbb idejét abban a kicsiny, völgyben fekvő, szomorúfüzekkel pompázó, falusi temetőben töltötte, ahol egy fehérmárvány-feszület árnyékában életének egyetlen és utolsó szerelme, a halott vőlegény porladozott békén a kakukfüvek alatt. Annak a sírjáról minden évben letépett egy szál virágot, a tárcájába tette és ott őrizte, amíg megint vissza nem jött hozzá. Mindig a régi szívét hozta ehhez a magányos, elfeledett sírhoz; a húsz éves Galambóczy Eszter forró, fiatal és szerelmes szívét, a magyar úrikisasszonyét, akinek a fajtája még nem halt ki egészen a sziklás Erdély talaján, azon a csodálatos földön, melyen a régi magyar erények humusát a századok újra és újra kivirágoztatják egy-egy nagyszerű jellemben vagy talentumban.

És Eszter akárhol volt, mindenütt központja volt a külföldön élő magyaroknak, amennyiben azok ízlé-

sónek megieieltek és addig a pontig, amíg terhére nem váltak. Nagy megtiszteltetés és dicsőség volt megjelenetni azon az egypár estélyen, amit télen át adott.

Rómában az Olmatán ilyenkor az úgynevezett prelátusszobákat s a nagy lakatlan termeket földíszítették a kedvéért és igen nagyhírű művészek játszottak, énekeltek, olvastak fel a kis házi színpadon. A nők fekete ruhájukban, fehér főkötőjükben ott ültek főnöknőjükkel együtt az elkülönített utolsó sorokban, csak így távolról vevén részt az ünnepségen s mikor a zenének, éneknek, a felolvasásnak és szavalásoknak vége volt, kivonultak a tereméből, átadván azt a világiak örömeinek. Ahogy Eszter öregedett, ő is felvette a hajadonnak maradt nők speciális sajátságát, ami egyiknél egyben, másiknál másban nyilatkozik meg, de úgylátszik elmaradhatatlan a virágjában szikadt és meddő szűzességtől.

Eszter nem tartott kutyákat, sem papagályokat, sem macskákat, sem semmi néven nevezhető háziállatot. Miután intenzíve szellemi életet élt, nem volt szüksége ilyesfajta surrogátumokra, hogy érzelmi életét rajtuk kiönthesse. Ellenben fölvette azt a furcsa, szabados beszédmódot, amit, különösen művészek és írók társaságában, az abszurdumig tudott fejleszteni, de amelyet igen komoly és előkelő személyiségek jelenlétében sem igyekezett egészen levetni, amely arra, aki először hallotta, furcsán hatott, de amelyet meg lehetett szokni, miután szellemmel és humorral párosult és noha az etikettet gyakran fölfricskázta, soha kínessá nem vált. A híres francia szobrász, a szellemes La Raudelle egyszer, mikor erről volt szó, azt mondta:

— Hagyják, ez az ő szerelmi élete!

Amit mikor Eszter meghallott, nagyot nevetett rajta.

Most ott ült a két barátnő, Eszter és Lavinia, egymással szemben és reggeli után lévén, cigarettázva itták feketekávéjukat és beszélgettek.

— Nohát, fiam, — mondta Eszter fölkelve a kis asztal mellől, amelyen az apró chinai csészék álltak s az illatos angol dohányszelence — most miután mindent emondtam neked arról, amit az utolsó levelem óta cselekedtem s ami mellesleg mondva, sajnos, legnagyobb részben szamárság, engedd meg, hogy mint egy keleti fejedelem lefeküdjek ide a divánra és elkészüljek arra, amiket te fogsz mondani nekem. Előre megmondom, ha nem akarsz mondani semmit, ha nincs hozzá kedved, nem muszáj. Inkább, semmint nagyobbakat hazudj nekem: ne mondj semmit. Mert hazudni magam is tudok magamnak, ha akarok és van annyi tapasztalatom, hogy tudjam, hogy a magam hazugságai érdekesebbek, mint a tieid. Miért? Mert sokkal több emberrel volt dolgom életemben, mint neked s így a hazugságot többízben s több variációban volt alkalmam tanulmányozni s benne nagyobb rutinra tehettem szert, mint te, aki végre is csak egy szegény agyagyúró szobrász vagy és mégis elfoglalt annyira ez a te buta mesterséged, hogy nem tanulhattál ki egy ilyen fene nehéz dolgot, csak úgy, mint én, l'art pour l'art. Ezt szükségesnek tartottam előrebocsátani, tudod leánykám. Egyszer beszéltél te velem őszintén. Ez Párisban volt, az elutazásod előtt való este. Ez nagyon szép és emlékezetes este volt. Soha, amig élek, el nem felejttem. Akkor én téged nagyon megszerettelek és amikor azt ígérted nekem, hogy a télen eljössz ide Rómába, ennek nagyon örültem. De te, mint minden

oroszl, belebetegednél, ha egyszer véletlenül is megtartaná, amit ígértél: nem jöttél. Ott maradtál Münchenben. Azt mondtad: majd, a jövő télen. Akkor sem jöttél. Míg végre az idén eszedbe jutott, hogy talán mégis jó volna a te öreg pajtásodat megnézni — él-e még és kegyeskedtél egy haszontalan kis írka-firkát írni nekem, amiben semmi sem volt magadról, müncheni életedről, csak hogy most már megelégedted azt a várost is és végre jössz Rómába. Nohát fiam, én mindaddig nem hittem, hogy eljössz, míg azt a kis kártyát el nem küldted nekem, amin a Pantheon volt és az a pár szó: Itt vagyok végre és nagyon vágyódom utánad. Ebben az utóbbiban nem hiszek. Nem vagyok olyan ostoba, hogy elhigyjem, hogy egy szobrász, aki először van Rómában s aki mellesleg a Lavinia Tarsin habitusában járkel a világban s a marchesa Fontanellához jár és a szép Minoval barátságban van, pont az én megrozsdásodott öreg bagolyfejem után sóvárogon. De hát mind egy! Most itt vagyok. A leveled már nem talált Párisban. Otthon voltam Erdélyben a familiámnál. Megnéztem őket, ők is engem. Láttam, hogy minden úgy van, ahogy régen s ők is látták, hogy én sem változtam. A tudóm a régi, sem jobb, sem rosszabb, mint volt negyven éven keresztül. Megmagyaráztam azoknak, akik azt hitték, hogy talán már mégis itt volna az ideje, hogy a halálra gondoljak, megmagyaráztam nekik, hogy az életet még csak most kezdem igazán szépnek találni s ezze! hátat fordítottam nekik és otthagytam őket. Egy pár hétig Pesten voltam, hogy lássam: hajnalodik-e már otthon? Vagy még alussza mindenki a maga mély álmát? S miután így minden dolgomat elvégeztem, amivel szeretett családomnak és hazám fővárosának tartoztam, pakkoltam és visszajöttem ide, hogy bögyö-

met a napon süssem egész télen az ablak előtt és hogy melleleg megnézzem, mit csinálsz te, Lavinia Tarsin főcsavargó és haszontalan lény, mert ha van valaki, aki engem égen-földön érdekel, az, ha akarod tudni, te vagy pajtás. No, most beszélj!

Ez után a hosszú beszéd után Eszter végignyúlt a nagy pamlagon az ablakok előtt, a lábait föltette a magas vánkosokra, amik ott heverték, derekát megvetette a díván támláján, új cigarettát dugott a kis ezüst szópókába és várakozón nézett Lavinia arcába.

Az mosolygott. Az asztalon álló nagy szegfűcsokor fölött, amit ő hozott ma ide, lágyan áthúzta a kezét és kissé habozva szólalt meg:

— Bizony, alig tudom, miről beszélhetnék neked Eszter. Velem azóta nem történt semmi egyéb, mint amit majd látni fogsz a műtermemben, ha kipihented az út fáradalmait és eljössz hozzám. Másfajta esemény semmi, semmi. Én az vagyok, aki voltam azon az estén, amikor téled Párisban elbúcsúztam. Egy kicsit szégyenlem. Mert azóta két év mult el, úgy-e, vagy több is talán! De hát Istenem, mi is történhet az emberrel, amit érdeemes elmondani egyéb, mint amit az ember kigondol és megmintáz? Voltak nagyon nagy gondolataim, amiket részben elfelejtettem, részben eltettem későbbre. Voltak felujjongásaim és elcsüggedéseim, mint ahogy ez szokott lenni az emberrel, aki dolgozik. Sokat tanultam, az igaz. De a két év alatt nem annyit, mint amenyit itt Rómában e hat hónap óta. Mikor neked azt a Pantheon-kártyát küldtem, valóban igazat mondtam, hogy vágyódom utánad. Valami nagy szomorúság ült rajtam aznap és szerettem volna valakinek elmondani, de nem lehetett. Terád gondoltam, arra, hogy neked el lehetne mondani mindent. Így volt.

— Nos és az itteni rokonaid?

— A Spontiniek? Egyszer voltam náluk, ők is nálam. Nem szeretem őket. Gyanakvók, hidegek és művészethez még csak nem is konyítanak. Nem kár az embernek ilyen emberekkel vesztegetni el az idejét?

— Igazad van. És Fontanelláék?

— Óh, ők nagyon kedvesek. És a társaságuk érdekes. De túlságos sok köztük a válogatatlan elem. Ne vedd ezt fennhézásnak. Én ha társaságban vagyok, inkább vagyok olyan emberek közt, akik nem gyakorolják a művészetet, de értenek hozzá: mint ha ez megfordítva van. A marchesa nagyon sokat tart arra, hogy az ő szalonja a Múzsák csarnoka legyen. De nem ártana, ha egy kissé szigorúbb volna ezek képviselőinek a megválogatásában. Egy pár olyan alakkal is találkoztam köztük, akik egészen vigasztalan benyomást tettek rám.

— És Mino, a bűbajos Mino? Mit szólsz ahhoz a fiúhoz? Mi?

— Igen, Mino, ő szép! De hát, édes Istenem, szép! És tudja. És mindig szobor vagy kép, amit akarsz. Egy szalonruhába öltözött Apollo. Egy nagyon tudatos Narcysson, ha úgy tetszik. Mit mondjak még?

— Fiam, — mondta nevetve Eszter — ha csak az a kifogásod ellene, hogy szalonruhába öltözött Apollo, hát vetköztesd le. Talán úgy jobban tetszik.

Lavinia a fejét rázta.

— Nem, kedves Eszter, — mondta elmélázva — annak a trasteverei csavargónak, akiről én a Tavasz Istenét csinálom, sokkal szebb aktja van, mint a te híres Minodnak.

— Vagy úgy, — mondta Eszter — akkor bocsánatot kérek!

— Ne kérj bocsánatot, — nevetett Lavinia — nagyon tévedsz, ha azt hiszed, hogy már ide jutottam. Sőt! Most veszem észre, hogy mégis csak történt velem valami, amit érdemes neked elmondani. Képzeld csak: én egészen és végleg beleutáltam abba a hazugságba, amit az emberek szerelemnek neveznek.

Galambóczy Eszter nagyot bólintott a fején és erőset szítt a kis ezüst cigarettaszopókáján.

— Ahá, — mondta aztán ravaszul — ezt az utálatot te Münchenből hoztad magaddal!

— Nem a! — mondta Lavinia Tarsin rögtön érezve, mire gondol. — Ezt még Párisból hoztam magammal, ha megengeded. Csakhogy akkor még nem tudtam, hogy mit hozok magammal.

— Te is, fiam Brutus? — mondta Eszter. — Ime a második számú cápa, aki lenyelvén egy óriáshalat, ami súlyosan megfeküdte a gyomrát, azt mondja, hogy ő egy ideig most nem fog étkezni, csak egészen könnyű, dietetikus kosztot él, tengerifüvet eszik vagy azt sem. Megutálta az evést, mert túlságosan jóllakott. Bravo, fiam, gratulálok ahhoz a harmóniához, amely köztetek van. Úgy látszik, ez a levegőn keresztül is tovább tart, ez a dolog. Ti elválhatatlanok vagytok lélekben, ti ketten!

— Én és ki még? — kérdezte Lavinia kissé elpirulva és felizgatódva.

— Te és a te bűbájos La Raudelle-d. Hm, akarod, hogy meséljek neked valamit? Hallgass ide! Egy délből ott kocsizom a Bois-ban. És kit látok két délcege lovással a háta mögött ügetni a fasorban? La Raudelle-t. Szembe kerültünk egymással. Ő megismer s egy pillanat múlva leugrik a lóról, odadobja a gyeplőt az egyik lovasznak és ott van mellettem a kocsiban.

Fiam, az arcáról csak úgy ordított, hogy tele a gyomra elmondhatatlan dolgokkal, amiket most mindjárt elibém fog — no nem mondom úgy, ahogy akarom, hogy ne botránkozz nagyon. Hát mondom neki: — Nos, divin Maitre, hogy vagyunk? Egy kicsit sárga bőrben, amint látom. Azt feleli rá: most az egyszer ne gorombáskodjam vele, mert valóban lelkileg elég rosszul áll, sőt már többször gondolt arra, hogy engem fölkeres, hogy velem beszéljen, mert tudja, hogy én milyen megértő, okos lény, nagyszerű teremtés, nemes szív és tudja az Isten, még mi a szösz vagyok. A szavába vágtam. Nézze drága mester, ne engem dicsérjen, mikor magának a hasa fáj, hanem mondja egyszerűen, fáj a hasam és én erről a hasfájásomról szeretném magamat egyszer kibeszélni olyan valaki előtt, aki ezért engem ki nem röhög, le nem néz és csúfot nem csinál belőlem, hanem inkább érzékenyül és azt mondja: Lám, ennek a nagyszerű La Raudellenek hasa is van! Sohasem hittem volna, mindig azt gondoltam, hogy a geniális agyveleje már a térdénél kezdődik. Szóval, imádott mester, beszéljünk csak az erényeim emlegetése nélkül a maga hasfájásáról. Mire ő nevetve egy kissé és bosszankodva is, ahogy szokott, de mégis érzékenyülve azt mondja nekem: „Képzeld, Lavinia Tarsin elment és már hónapok óta egy sor levelet sem küldött nekem! Nem hálátlanság ez egy olyan tanítványom részéről, akit én egész lelkemből támogattam“ etc. Tudod, fiam, mikor a lelkéről és annak a támogatásáról kezdett beszélni, akkor szerettem volna hangosan kacagni, de nem tettem, mert volt valami a hangjában, az arckifejezésében, ami egészen komolyan meghatott. Ezt azonban nem kötöttem az orrára és azt mondtam neki: „Imádott mester, magának igaza van. Az a kis

oroszka egy hálátlan kutya, akit maga olyan szépen támogatott és ő minden támogatása mellett sem tudott itt maradni maga mellett és bevárni, míg maga hagyja a faképnél, hanem fogta magát és még idejekorán ő hagyta faképnél a mestert, ami, szó ami szó: alávalóság.“ Ah — mondta ő megbotránkozva — mit gondol ön, mit beszél ön, mi jut önnek az eszébe? Köztünk semmi egyéb nem volt, mint ami a tanító és tanítványa között lehet, nagy lelki összetartozás és így tovább, kezd nekem akkorákat hazudni, hogy a fejem is szédült tőle. Azt mondom neki: Jól van, mester, ha itt tartunk, hogy maga, aki engem az imént még az egekig magasztalt, most egyenesen hülyének tart, akkor nem beszélek többet. Majdnem sírva fakadt és könnyögött, hogy csak higgyek, amit akarok, ő nem bánja, csak beszéljek, csak mondjak valamit rólad! Én, aki éppen nem voltam a rendes beszélő kedvemben, azt mondtam neki: Mit akar hogy mondjak? Amit én tudok, azt maga is tudja. Elment, miután maga mindenre megtanította őt, amit neki tudnia kell, hogy kitűnő szobrász váljon belőle, sőt talán még egy kicsit többre is. Most elment, hogy mint jó tanítvány, értékesítse mindazokat a tudományokat, amiket öntől magábaszedett. Nos, nem tartja ezt természetesnek? Erre nekem támad, hogy cinikus lény vagyok és mi egyéb és nem hitte volna, hogy ilyen tónusban kezelem ezt az ügyet, amire én is fölbosszankodtam és azt mondtam neki: Kedves nagy mester, mit akar? Azt hitte maga, hogy egy Lavinia Tarsint is úgy fölfog szeletelni és el fog fogyasztani, mint egy Delaporte Ligny hercegnőt, vagy a többi ékes nőket? Ez a leány nem egy nő — így mondtam neki — nem egy nő, azért, mert véletlenül úgy teremtődött, mint a többiek! Ez elsősorban ember, amilyen maga,

másodsorban művész, amilyen maga. Mit akar tőle? Nem találja természetesnek, hogy olyan erkölcsi legyenek, mint magának vannak? Most Münchenben van. Nos, legyen meggyőződve róla, hogy ha ott van egy La Raudelle — az ő kedvére való: nem fog habozni, hogy egy kissé elszórakozzék vele, úgy, mint magával, vagy hasonlóan. S aztán tovább megy s főbb tudással és még több tehetséggel és tapasztalattal csinálja a szobrait tovább. Ezt maguk, drága férfaim, nem fogják kifosztani tudni, mert ez nem hagyja magát. Ez maga az a ragadozó madár, aki lecsap és fölcsemegézi azokat az apró madarakat, akik nekik kellene. Ennek mindegy, hogy maguk komiszak-e, vagy nemesek, nagylelkűek, vagy irigyek, vagy szentimentálisak, vagy hősök, mert ő mindettől függetlenül csinálja a maga kis játékeit magukkal. Az ő világába maguk betörni nem fognak soha, mert annak a kapuja sokkal szorosabban van csukva, mint — no nem mondom meg mester, mert maga nem szereti a frivol beszédet. Szóval ebbe bele kell nyugodni drágám, ha akar, ha nem, mert ezen segíteni nem lehet.“ Ezt mondtam neki. Nos, igazam volt, pajtás?

— Egyrészt igazad volt. Szegény La Raudelle! Azért sajnálom őt. Mondom egyrészt igazad volt. Párisból még úgy jöttem el, hogy ez az arckép, amit rólam rajzoltál, rám illett. De Münchenben történt velem valami. Az a bizonyos kiábrándulás vagy hogy is nevezzem. Nem kiábrándulás. Több ennél. Őszintén szólva: még nem tudom a nevét ennek a dolognak. Talán nem is fontos ez. De bizonyos, hogy nem vagyok már az, aki voltam. Valami történt velem. De hogy mi és hol — nem tudom. Egyet tudok csak bizonyosan, — tehát ezen a ponton tévedtél — hogy nem

fogom folytatni azt, amit La Raudelle-lel kezdtem. Vagyis inkább nem fogom megismételni magamat. Előlről kezdeni ugyanazt a dolgot. A férfi — a férfi már megszűnt sphynx lenni számomra. Érted? Egyszerűen nem vagyok rá kíváncsi, sem arra, amit rajta keresztül saját magamban elérhetek. Ez az egész dolog nekem bosszantó és üres, eltekintve, hogy nem — nem — tiszta dolog.

Galambóczy Eszter fölemelkedett a párnákról és Lavinia Tarsin felé fordította a fejét.

— Mit értesz ezalatt, hogy: nem tiszta dolog?

— Azt értem alatta — mondta az egy kis küzködéssel a hangjában — hogy szennyes dolog ez az egész így, ahogy van — ez a testi szerelem férfi és nő között — ez a plebs-nek való.

— Ah! Te, hiszen ez isteni, amit te itt mondasz! Te! Gyere csak ide! hadd nézzelek meg! Nem estél te át Münchenben valami rendkívüli operáción? Mondd még egyszer, amit az előbb mondtál! A testi dolog a plebsnek való? Nagyszerű! És most, kérlek, fogj meg, mert nem akarok szétpukkadni a nevetéstől!

És Eszter most fejével befúrta magát a párnákba és úgy kacagott, hogy egész teste rázkódott bele.

Lavinia csendesesen nézte. Aztán az asztalon levő vízből töltött a poharába pár cseppet és megitta, szépen, nyugodtan.

— Már pedig — mondta, mikor a poharat letette — hiába kacagsz te pajtásom, ez így igaz.

— Hogy megoperáltak. Kioperáltak belőled az aszszonyt. Totalextripáció! Csak azt hagyták meg benned, amit az orvosok meg szoktak hagyni némi illúzió kedvéért, a te számodra különösen azért, hogy tovább csinálhasd a szobraidat. Nem?

— Hiába beszélsz te nekem Eszter — mondta csendesen Lavinia Tarsin — hiába nevezsz. Ez olyan dolog, amit már te sem értesz.

— Dehogy nem értem! Egész Münchenben nem találtál olyan férfit, aki a te kis becstelen izlésednek megfelelt volna. Aki olyan bűbájos fenevad lett volna, mint ez a La Raudelle, akivel én komiszkodtam és konfidenskedtem ugyan, de mialatt mellettem ült a kocsiban és szomorkodott, azt gondoltam magamban: Teremtő Isten, micsoda pompás és kiválóan finom emberpéldány ez! És örültem, hogy a kocsimban volt. No hát, halljad csak: ő körülbelül ugyanazt mondta, amit te. Hogy kiábrándult az asszonyból, a szerelemből egyáltalán. Hogy közönséges és utálatos dolognak találja az egészet. Hogy legjobban szeretne elfutni messzire Páristól, valahová, egy másik világrészbe, vagy be egy ismeretlen zárda falai közé, ahol nem látna soha asszonyt és ahol ő róla nem is tudnák kicsoda. Még arról is kész volna lemondani, hogy valaha is mintázófát vegyen a kezébe. Ugyan mondd kérlek, mit csináltatok ti egymással, hogy így megcsömörlöttetek az isteni szerelemtől?

Lavinia vállat vont.

— Különben vigyen el az ördög, ha La Raudelle-t nem értem. Az ő undorának megvan a magyarázata. Ő negyvenöt éves és te voltál az utolsó szerelme, de az is lehet, hogy az első. De te, te, te asszony! Mi történt veled, a te huszonhat esztendőddel, a te nagyszerű egészségeddel, az örömeire való készségeddel és mindezzel a lelki, testi frissességgel, ami benned van? Mondd kérlek, biztos vagy benne, hogy nem estél egy hipnotizőr kezébe, aki belédszuggestálta, hogy utáld a szerelemet?

— Nem, nem! — mondta Lavinia Tarsin és fölkel az asztaltól, a cigarettáját belenyomta egy kis bronz hamutartóba és odament a dívánhoz, ahol Eszter feküdt s leült mellé. — Sőt többet mondok neked. Volt ott Münchenben valaki, aki nekem nagyon tetszett.

— Ah, ne mondd! Művész?

— Nem művész. Valaki más. Mellékes. Mondjuk, hogy katona. Igen, egy nagyon, nagyon szép és kedves, friss és tiszta — ne neved! Mit akarsz? hogy beszéljek így veled? Szóval: szeretett engem és megkért feleségül, amire én természetesen azt mondtam: nem.

— És aztán?

— Szeretett engem és szenvedett. Olyan szép volt, ahogy szenvedett. Olyan férfias volt, ahogy küzdött értem. A titkaimat ahogy kereste s ahogy végül is lemondott mindentről, nem bánta. — Kérdezte tőlem: megöljön-e valakit, akarom-e, hogy megöljön valakit? Nevettem. Kérdezte: mit akarok vele? Azt mondtam semmit. Csak tetszik nekem, öröm nekem, ha látom. Szeretem a szemét, a karcsúságát, a száját, ha látom. De nem akarok semmit. Az övé lenni? Nem, nem akarok az övé lenni. De ő nagyon gazdag és nagyon előkelő neve van. Nekem is — mondtam — oh nekem is és gazdag vagyok és nem akarok semmit. Sírt a lábaim előtt és azt mondta: megöli magát és megöl engem, ha nem leszek az övé. Ez nem volt tréfából mondva. Még egy kicsit kínoztuk egymást s egy napon azt mondtam neki: hát jó. És megbeszéltük a napot, az estét, amikor eljön hozzám és én várom. Eljött. Szép volt, sápadt, megható. Mielőtt még a kezemet érintette volna, letérdelt elé a földre és újra kért: legyek a felesége. Azt mondtam: nem! Ekkor felállt és megalázottan, elkese-

redve azt kérdezte tőlem, hogyha nem fenyegetőzött volna azzal, hogy megöli magát és engem: beleegyeztem volna-e ebbe a mai estébe? Elkezdtem nevetni és azt mondtam neki: Ottó, — mert Ottónak hívták — annyira nem félek magától, hogy ime tudja meg: csak tréfa volt az egész! Nem féltem az életemet és inkább meghalck, ha kell, semhogy beváltsam az ígéretemet. Képzeld, torkon akart ragadni, mint egy utcaseprő! Szép volt, de nem olyan erős mint én, visszalöktem. Azt mondtam neki: gyáva, aki bántani akar egy nőt, akit megölni nem mer. Tombolt, hogy mért nincs nála a revolvere. Ha csak ez a baj! mondtam és benyúltam a fiókomba, kivettem belőle a töltött revolverem és a kezébe adtam. Eldobta és kirohant a szobából és nem jött felém soha többet. Még másnap elutazott Münchenből. Mit szólsz ehhez?

— Szép kis história. Csupa utálat! Ezt tetted egy férfival, akit nem szeretted. De nem tennéd meg valakivel, akit szeretsz. Mint ahogy nem tetted meg La Raudelle-el.

— Tévedsz! Én La Raudelle-t nem szerettem soha.

— Nem szeretted?

— Nem mondtam neked Párisban, azon az utolsó estén? Úgy látszik nem hitted el. Én La Raudellenek a szobrait szerettem. A tehetségét szerettem. Ő volt az az ember, aki nekem kellett ahhoz, hogy valami igazán legyen belőlem. És ő volt az, akin keresztül kíváncsi voltam magamra, mint asszonyra. Amit akkor mondtam neked: ahhoz, hogy megtanuljam azt, amit ő tud: éreznem kellett a csókjait, a vonaglását, az egész embert magamhoz kellett vennem, hogy elvehessem tőle azt, ami az övé: az alkotó tudását, a gondolatait, a fantáziáját, a kitalálásait, mindent. Ma én csak fiatalabb

vagyok mint La Raudelle, de nem kevesebb. Oh, nem kevesebb s ez nem lett volna, ha nem hallom, hogyan kiált föl a szerelem önkivületében. Én ezt nem határoz-
tam el, hanem ösztönből éreztem, hogy így kell tennem s mért végre nekem magamnak is nagy gyönyörűség volt ez az ember! De nem szerettem, értsd meg: nem szerettem. S az ölelkezések után való pillanatok már kínosak voltak számomra. Akkor már az a másik má-
mor kínozott, a másik szomjúság: az alkotás szomjúsága. Bevittem őt a műterembe s ott beszélünk néha hajnalig. Mindig beszélünk, amíg csak olyan fáradtak nem lettünk, vagy míg ismét meg nem kívántuk egy-
másat a szavakon keresztül, az alkotás vízióin keresz-
tül. Hallatlan mélységekbe szálltunk így alá, nem tudom: érted-e? Nem volt ebben a nagyszerű ember-
ben semmi, ami ne lett volna az enyém, első gondola-
tától fogva, ami őt az alkotáshoz vitte, mindaddig, míg csak velem nem találkozott. Az egész ember a maga hallatlan értékeivel úgy sűrítette össze magát ebben a szerelemben, hogy néha úgy éreztem: elfér az egyik tenyeremen. Én mindig hálás leszek neki, mert tudom, hogy mindenét nekem adta. De nem szerettem és nem szerettem soha...

— Hát mit gondolsz te Lavinia Tarsin, te rette-
netes némben, hogy mi a szerelem?

— Az — mondta csendesesen Lavinia — amit mi, alkotó asszonyok nem érezhetünk és nem ismerhetünk meg soha. Mert nekünk van egy nagyobb szerelmünk, mint ez a szerelem: ez a művészetünk. Én, ha szerettem volna La Raudelle-t: nem hagytam volna el soha. Mikor azt mondta, hogy el fog válni a feleségétől és engem feleségül vesz: nem tiltakoztam volna ellene. Ha az asszony szeret: nem gondol arra, hogy elvegyen

valamit a férfiútól, hanem hogy mindent neki adjon. Így képzelem: a szerelem az, hogy az ember azt mondja a férfianak: nézd lefekszem ide a földre és ha a te életednek ez kell: sétálj rajtam végig! A szerelem az, ha az asszony csak adni akar, mindig, mindent adni és felolvad az alázatban és nem óvatos és nem félti magát és nem gondol arra, hogy ki akarják fosztani, de odanyújtja magát a kifosztásra. Ez a szerelem, kedves Eszter. Hát mondd, ha igazam van-e? Én sokat beszéltem neked magamról, te sohasem beszéltél nekem magadról semmit. Hát nem ez az asszonyok szerelme?

Eszter megfogta a barátnője fejét és maga felé fordította.

— Te Lavinia Tarsin, honnan van, hogy te ezt tudod? Mert én tudom, hogy ez az! De ezt a tudásomat én az egész életemmel megpecsételtem. Egyszer szerettem életemben, húszéves koromban s akkor így szerettem, ahogy te mondod. És nem lettem azé, akit szerettem és soha nem volt férfi az életemben. De ez természetes. Ám hogy van, hogy te, aki még nem szerettél: tudod, hogy milyen az, mikor az asszony szeret? Ezt magyarázd meg nekem!

És ránézett várakozó, elborult, szép szomorú szemmel.

— Ez onnan van Eszter — mondta halkán, csaknem súgva Lavinia Tarsin — hogy én, amikor a szerelemre gondolok: ilyen szerelemre gondolok — a — a magam számára is. De tudom, hogy akkor végem volna. Egyszerre végem volna, mint alkotónak és azt nem bírnám el. Látod, csak tragédia lenne belőle. Azért jobb, hogy így van. Hogy valami bezárult bennem, hogy útalok mindent, amit az emberek szerelemnek neveznek s ami csak parodiája az igazi szerelemnek, annak, ami

nekem részint tilos, részint elérhetetlen. Mert nem tehetünk róla mi alkotó asszonyok, hogy más agyvelővel és idegekkel születtünk a világra, mint a többi asszony. Még a születésünk előtt eljegyzett magának bennünket a múzsa, ez a régi, elkopott, banális hetaira. A csókjával megbélyegzett bennünket. Nekünk adta a legfőbb mámort, de mi ezért a mámorért ugyancsak jókora árat fizetünk. No mindegy. Én nem sajnálom!

— Eb, aki sajnálja, — mondta Galambóczy Eszter átölelve a barátnője vállait és ősz fejét annak illatos, szőke fejéhez hajtotta. — Óh beh jól esett ezt hallanom, amit most mondtál! Ha őszinte akarok lenni hozzád, én egy kis aggodalommal néztem utánad, mikor eltűntél a horizontomról. Megmondom úgy, ahogy van: túlságosan sokra becsültelek ahhoz, semhogy csak úgy egyszerűen el tudtam volna fogadni, hogy most már sans remords et sans fin ezt fogod csinálni, amíg Európa összes La Raudellejeit ki nem próbáltad. És mialatt az igazi La Raudellet ott a kocsiban kínoztam ezzel a lehetőséggel: magamban a szívem mélyén azt gondoltam: azért mégis kár, kár ezért a kis orosz kölyökért, ezért a nagyszerű, hatalmas, tiszta nőstényért, ezért a genieért, aki te vagy! És most örülök, mint a gyerek, akinek váratlanul egy nagyon szép játékot nyomtak a kezébe. Csak azt nem tudom, attól félek: meddig tart benned ez? Nem csak hangulat-e?

— Hangulat? — mondta Lavinia és a fejét rázta.

— No, no fiam — tiveletek soha sem tudja az ember.

Az ajtón kopogtak. Lavinia fölállt.

— Ki az? — kérdezte harsányan Eszter.

— Engelberta nővér. Bejöhetek?

— Bátran, bátran nővér. Nos, mi az?

Az apáca belépett az ajtón.

— Odalenn a portán van Monsignore Bonella és szeretne asszonyommal beszélni. Mondtam, hogy vendége van, ezért felküldött, hogy megkérdezzem: nem alkalmatlan-e a látogatása?

— Dehogy, dehogy! Kéretem Monsignoret! Jöjjön csak fel! Köszönöm nővér.

Az apáca kisiklott az ajtón.

Lavinia Eszterhez fordult.

— Te ismered Monsignore Bonellát? — kérdezte meglepődve.

— És te ezen csodálkozol? Fiam, Santerra biboros titkára.

— Tudom. Ma reggel ismerkedtem meg vele én is, a trasteveri basilikában, ahol a kardinális misézett. Giorgio Bardy nem hagyott békén, Dolly és Maria már hetek óta unszoltak. El kellett mennem.

— Nos és?

— Persze elrontottam az örömeiket. Nem térdeltem le a sekrestyében, mikor a biboros belépett s ő nem nyújtotta nekik csókra a kezét. Egészen odavoltak.

— Nagyon rosszul tetted, hogy nem térdeltél le — mondta elkomolyodott arccal Eszter.

— Miért?

— Ezt most nem magyarázhatom meg, mert Monsignore mindjárt itt lesz. Hanem még visszatérünk erre a témára.

— Én most magadra hagylak — mondta Lavinia.

— Fenét hagysz magamra — mondta Eszter. —
Leülsz szépen és vársz. Monsignore nem marad soká.
Pár perc múlva ott állt előttük, kicsiny, izgatott

alakjával, fűrge mozdulataival és okos szemeivel Bonella.

— Kedves Monsignore — nyújtotta elébe mind a két kezét Eszter, — ez elragadó, hogy maga ide föl-röpült a negyedik emeletre mindjárt reggeli után! Hát megkapta a leveletem? Maga a második fecske, aki a szegény római zarándokot üdvözli. Az első ez a fiatal hölgy, akit maga is ismer, Lavinia Tarsin.

Monsignore nagy örömmel rázta meg Eszter kezét és üdvözölte Laviniát.

— Igen, igen — mondta — ma volt szerencsém a basilikában. — Aztán Eszterhez fordult.

— Hát persze, hogy megkaptam! És persze, hogy iderohantam, hogy megnézzem, hogy van! De csak egy pár percre jöhöttem, mert a kardinális vár reám, csak éppen, hogy nyugodt legyek affelől, hogy nincs semmi baja. No hála Istennek!

Eszter egy kis csészét hozott, feketekávé t töltött bele és Monsignore elébe tolta a cigarettás dobozt.

— Semmi baj, Monsignore! Élünk és virulunk és örvendezünk az életnek, mert hogy olyan nagyon szép! És Monsignore? Úgy látom, szintén egészen a régi! Friss, mint egy most tépett mandulafaág! A sok munka, amiről a levelében panaszkodott, nem látszik meg rajta.

— Nem szabad meglátszani az emberen a munkának — mondta Monsignore; — ah, hát még mindig ezt az erős feketekávé t issza? És ezeket a nagy egyiptomi cigarettákat szívja? Sohasem javul már meg?

— Én már nem, Monsignore! De beszéljen egy kicsit magukról! Hogy van a bíboros úr ömminenciája?

— Istennek hála, elég jól érzi magát. Sokat dolgozik és keveset pihen, mint mindig. Éli a maga csodálatos és Istennek tetsző életét. Jobb, alázatosabb, szelídebb, buzgóbb, mint valaha. Mi, közönséges halandók csak bámulni tudjuk őt, csodálni nagy lelki fönségét s azt a végtelen fényes és tiszta légkört, amelyben él s amelyben sokkal közelebb van az Istenhez, mint hozzánk emberekhez!

— Hála a jó Istennek — mondta Eszter ismét elkomolyodva. — Nos és a többiek? A hercegné?

— A hercegné, ő szegény megy lefelé a sírnak. Oramai non é altra, che una bambola. Egy tehetetlen báb annak a fekete boszorkánynak, Luciának a kezében.

— És Francesco herceg? — kérdezte Eszter.

— Oh ő! csak lézeng lenn a birtokon. Szeretne megszökni, de nem mer. Tudja, hogy akkor egyszerre mindennek vége. Lucia tartja benne a lelket, de én a multkor meglesettem azt a karvalyt. Ment a főpostára a levélért. Ki írhat neki más, mint a herceg? A hercegnek egypár ékszere eltűnt az utóbbi időben. Rájöttünk, hogy Lucia eladta s az árát Francesconak küldte, mert persze ott sem tud megmaradni békén és minden pénz kevés neki. A kardinálisnak nem mondtuk meg, miért izgatnók őt ilyen ostoba dolgokkal, de a nagyobb ékszereket zár alá tettem. Amiért persze Lucia dül-fül.

— Szegény biboros — sóhajtott Eszter — képelem, micsoda lelki gyötrellem neki ez az ember!

— Nagyon szenved miatta ez bizonyos, — mondta Monsignore, — de hát Istenem, azt szokta mondani, ha erről esik szó: A kereszt azért van, hogy békén és türelemmel hordjuk, És hordja,

— Az ő nagy lelke — mondta Eszter — nem ismer olyan nehéz keresztet, amit ne hordana szívesen. Ha alkalom adódik reá, említsen meg engem előtte. Mondja meg, hogy visszajöttem Rómába és boldog leszek, ha egyszer színe elé járulhatok és megcsókolhatom a kezét.

— Okvetlenül meg fogom mondani — ígérte Monsignore.

— Nos és a nagy könyv, ami készen van? — kérdezte tovább Eszter.

— Ma kaptuk meg Descléetől az első íveket. Hát ez igazán nagy öröm! Annyi évi munkának az eredménye! De legalább olyan, hogy büszkék lehetünk rá!

— Egy nagy történeti munkát írt a biboros — mondta Eszter Laviniához fordulva, aki valami különös elfoglaltságból eddig még egy szót sem szólt. — „A kereszténység első századai Rómában.“ Hatalmas munka. Egyszer olyan szerencsés voltam és a biboros engedelmével belenézhettem. Gyönyörű könyv, de ebben nem kis része van Monsignorenak is.

Monsignore sietett elhárítani magától a dicséretet.

— Oh én nem tettem semmit. Én csak a forrásoknál segédkeztem valamit, inkább csak megkönnyítettem a biboros dolgát. Válogattam, szemelgettem, hogy ne kerüljön a keze alá túlságos sok és főlegesen fárasztó részlet.

— Oh kedves Monsignore, hagyjuk csak! Tudni azt: mi a fontos és mi nem az ilyen óriási anyagnál s hozzá a cenzurát szem előtt tartva! Ezt már én tudom, mert egy kicsit az én szakmám is! Tudom én mit ér az, amit maga ezen a könyvön segített!

— Semmiség! mondom, hogy semmiség! És

mégis, nem bírom rávenni őeminenciáját, hogy az előszóból az én nevem hagyja ki, hogy ne említsen úgy mint a munkatársát. Igazán szégyenlem! No de most, hogy láttam, már ajánlom is magamat, mert ma délután még sok dolgom van s háromkor otthon kell lennem, mert valaki jön. Tehát ha megengedi, máskor is fölnézek ide! Ha dolgozik, vagy ha nálamnál érdekesebb társasága van, csak izenjen le, hogy jöjjen máskor. Akkor majd máskor jövök. Capito?

— Mindig nagy öröm és boldogság nekem, ha a tudós Monsignore Bonella fölmászik hozzám a magasba. Esetleg délben, ha süt a nap és a háztetőn vagyok beburkolva kendőkbe: ez ne riassza vissza. Jöjjön fel a háztetőre, mert ott van az én Cairom. Szóval, bármikor, kivéve az éjféλι órákat, mikor a Monsignoreok tudvalevőleg úgy sem szoktak a háztetőkre mászni, csak jöjjön és minél többször. Mi még sohasem untattuk egymást, remélem ezután sem fogjuk!

Monsignore elbúcsúzott az asszonyoktól és ment. Mikor azok egyedül maradtak, Lavinia odafordult Eszterhez és szólt:

— Azt mondtad, beszélni fogsz nekem a kardinálisról. Mi az, amit róla mondani akarsz?

— Hogy mi az? Fiam, azt nem lehet így egyszerűen elmondani. Egyet mondok csak: nagyon rosszul tetted, hogy le nem térdeltél ott a sekrestyében. Nem azért, mert ő biboros. Hanem azért, mert ő az emberi nagyság, az emberi jószág maga. Ő a legnagyobb tisztaság és fényesség, ami embernek adatott és hogyha neked, Lavinia Tarsinnak alkalmad van előtte térden állni és a cipőjéről a port a homlokod-

dal, vagy ezzel a szép hajaddal letörülni: akkor érezd magadat nagyon boldognak és megtiszteltnek. Mert mi vagy te, Lavinia Tarsin és ha egy női Michelangelo vagy Lionardo volnál is, mi vagy te hozzá képest, aki mindenkinél nagyobb, aki egy, itt a földön élő szent? Azért, ha én neked egyszer kieszközlöm azt, hogy hozzá audienciára elmehess, akkor — láttad már, hogy mennek föl a zarándokok a Scala Santán, azon a lépcsőn, amit Szent Helena császárné Jeruzsálemből elhozott s ami Pilatus házában állt s amin egykor Krisztust fölvezették?

— Láttam — mondta Lavinia elgondolkozva.

— Nos hát fiam, te éppen így, ha nem is a valóságban, de lélekben térden tedd meg az utat hozzá. Érted?

— Nem egészen — mondta Lavinia Tarsin. — De mindegy. Eszközöld ki, hogy elmehessek hozzá és ha akarod, tehozzád is térden jövök föl, ami nem csekélység, tekintve e háromszáz lépcsőt.

— Ez nem tréfa fiam — mondta Eszter — ez egyszer nem tréfa! De majd beszélünk róla még!

— Most megyek, mert odahaza a modellem már vár. Úgy örülök, hogy itt vagy! Olyan megnyugtató tudat, hogy itt vagy.

— Szeretsz egy kicsit? — kérdezte tőle Eszter.

— Nagyon szeretlek!

— No, akkor az Isten megáldjon nagy lányom. Mert én is szeretlek téged!

És Lavinia Tarsin sugárzó szőke feje, karcsú alakja mögött becsukódott az ajtó.

HARMADIK FEJEZET.

A VIA GIULIÁBAN.

Santerra biboros palotája egyike volt a Via Giulia legszebb és legmonumentálisabb palotáinak. Abban az időben épült, amikor az agg Bramante a halála előtt való lázas építőkedvében, s a türelmetlen második Gyula pápa unszolására egész Rómát romokba borította, csakhogy hatalmas terveinek alkalmas teret nyisson. Ám a pápa és építőmestere meghaltak előbb, semmint óriás terveik megvalósulhattak volna s a lehordott épületek, paloták, basilikák romjai ott maradtak s egy új generáció művészei: a Sangallo-testvérek és társaik, ezekből a kövekből építették föl aztán a hajdan oly fényesnek tervezett utcát a Tiberis jobbpartján.

A Via Giulia nem is egyéb, mint egy nagy pápa s egy nagy építőmester félbenmaradt álma. Két lázasan lüktető akaratnak a kettétörése. De mint ilyen: a legtökéletesebb emléke Rómának a Renaissance-nak, amelyben az emberek gyorsan és habozás nélkül cselekedték, ami hivatásuk volt: a jót és rosszat, a vakmerőt és fönségeset, nem aggályoskodva, nem félve, nem gondolva a múlt kegyeletével s nem riadva vissza a jövő bizonytalan chimeráitól s egyáltalán nem rendezkedve be a halálra.

A Via Giulia egy hosszú, hosszú sír, amelyben a paloták úgy állnak, mint óriási síremlékei hajdan hatalmas, de teljesületlen és feledésbe ment álmoknak. Szép, komor palotáinak homlokzatával, mint megannyi gyászoló emléktáblával visszaint a múltba és földidézi a rég elmúlt neveket, amelyeknek fénye mégis örökre megmarad.

E paloták között állt, a Tiberis felőli oldalon, nem messze a Palazzo Farnesetől a Santerra del Rione palota, melynek a Via Giulia-ra néző ablakai még ma is úgy hatnak, mint valami erődítés, a sűrű és nehéz rácsokkal, de amelyik belől két gyönyörű oszlopos udvarra oszolva, lenyúlt egészen a Tiberis partjáig, szembenézett a Lungarával s a Janiculus ormairól kapta a szellőt, a virágillatot s az első nap-sugarakat. E két udvaron túl volt a kert, mely a nagy kardinális művészi izlését dícsérte s amelyben az alacsony oszlopokra épített lugas levezetett egészen addig a falba vájt kis ajtóig, amelynek rendeltetését senki sem tudta, mert soha a kis vasajtót nem nyitották ki, miután a palotának mind a két kapuja a Via Giulia-ra nyílt. Ám mikor Raffaello Santerra biboros, az új pápa trónraléptekor letette államtitkári méltóságát és kiköltözött a Vatikánból, a kert jobb falához azt az úgynevezett kerti házat építtette, melybe a család márvány- és bronzgyűjteményét és nagy könyvtárát elhelyezte, ugyanakkor ezt a kis vasajtót is szükségesnek találta odavágtatni a kert vastag falába, bekeretezve régi románstíliú párkánydarabokkal s fölé téve egy finom, faragott csúcsívet, mely valaha egy oltárnak a felső kerete lehetett. Abban az időben, mikor a kerti ház épült, meg is történt néha, hogy a kardinális, aki igen korán

szokott kelni, kinyitotta a Tiberisre néző kis vasajtó zárát és kilépett a folyó partjára, amikor még aludt a város, emberek nem jártak és onnan nézte a nap fölkelését. Vagy éjszaka, ha aludni nem tudott, Luigi-val, a kormoknyikjával néhányszor végigsétált a folyó partján, a nagy csendben, szótlán, hallgatva a víz susogását és magábaszíva a Janiculus kertjeinek édes illatát. De azután a kardinális életrendje sokban megváltozott! A hajdani fényűző élet, mely a palota kapuit megnyitotta, abbamaradt. A nagy, mozaikpadlós termek, tündökölve a selymek és a csillárok fényében, mind kevesebbet látták vendégül Róma és az idegen kolóniák arisztokratáit. Mind ritkábban feszítették ki a nagy lépcsőkre a vörös szőnyegetek s a délinövények erdejét mind ritkábban állították fel a szolgák a lépcső két oldalán. Santerra biboros még államtitkár korában belefogott a nagy történeti munkájába, melybe aztán, hogy a pápa meghalt s ő az államügyektől visszavonult: egészen beletemetkezett. A kerti ház, mely tulajdonképpen csak a családi galleria számára épült, évről-évre egyre bővült. Minél intenzívebb munkába és minél nagyobb visszavonultságba merült a biboros: a kerti ház annál többet nyert jelentőségében. Lassanként még egy emeletet raktak a hatalmas alapfalakra, ahova átkerült a biboros dolgozó- és hálószobája s egy kis kézikönyvtár. Ehhez képest Monsignore Bonella is átköltözött a biboros szomszédságába. Luigi, a régi, elválhatatlan komornyik, szintén ott lakott a földszinten a galleria szomszédságában, nemkülönben a gentiluomo is s így az óriási palotában nem maradt más senki, mint a biboros anyja, Lucrezia Santerra del Rione hercegnő és az ő szűkebb udvartartása, amely állt a

maggiordomoból, két nő- és két férficseledből, s aki mindezeken felül és legközelebb és legnélkülözhetlenebb volt az öreg hercegné számára s akinek befolyása alól még a konyhaszemélyzet sem tudott szabadulni: Lucia Barsigli. Ez volt a hercegné komornája, egy sötét, szikár, csontos, karvalyarcú calabriai nő, aki fiatal leánykora óta a hercegné szolgálatában állt s akin úgyszólván az egész ház nyugodott, s akit mindenki úgy hívott: la maga „a búbajos“. Ez a calabriai parasztoktól ideszakadt fekete nő uralkodott nemcsak az egész házon, de magán a hercegnén is. Keseredett, gőgös, dacos néember volt ez és talán az egyedüli, aki nem bírta legyűrni lelkében azt a súlyos csalódást, amit neki Santerra biboros mellőztetése okozott. A nagyravágyó és hihetetlen energiájú teremtés képzelete, több mint tizenöt éven keresztül ápolgatta azt a ragyogó és felséges pillanatot, amikor gazdája fejére fölteszik a pápai tiarát s amikor ez az álom nem teljesült, ez a fanatikus teremtés úgyszólván magánkívül volt és őrjögött a fájdalomtól. Vigyázni kellett rá, hogy kétségbeesésében valami őrülséget el ne kövessen és Santerra biboros maga zárta el előle a kis házi gyógyszerár-szekrénykét, amiben ez a babonás, de füvekben tanult és mindenféle házi gyógyításhoz értő boszorkány a maga kis konyháját tartotta. Maga a hercegné sírva kérte őt, mert a vénleány éjszakai zokogása néha áthallatszott hozzá a falon, hogy nem tudott miatta aludni:

— Lucia mia, nem szabad kétségbeesni. Az Isten nem hagy el bennünket! Nézd, a biboros belenyugodott. Nyugodj bele te is! Hátha Isten akarata volt,

aki valamiért meg akart alázni bennünket! És ki tudja, mit hoz a jövő! Még semmi sincs elveszve!

De a vénleány vígasztalhatatlan volt és gyűlölködő fekete szemei ahányszor a biboroséval találkoztak: megteltek könnyekkel. Siratta őt és benne a saját álmát. Annyiszor látta már magát képzeletében, amint úrnőjével, a hercegnével ott van a nagy pápai ünnepségeken, a fogadásokon, mindig legelől, mindig a főhelyen. Az emberek szeme rajtuk függ, suttozva mutogatják egymásnak őket. „Az ott Lucrezia hercegné, a pápa anyja és mellette az a feketeruhás nő, az a calabriai Lucia Barsigli“. Látta a nagy consistoriumokat és magát a pápai trón legközelében a magas tribunán az öreg hercegné mellett ülve, fekete selyemruhában, hollószín kékes haján, melybe egyetlen fehér szál nem vegyült még, a hosszú csipkefátyollal s látta a felé irányított szemeket és látcsöveket és a lázas és örömteljes suttozást. És a világ fejedelmei járulnak a Vatinkánhoz, a királyok és császárok és ő mindig ott áll úrnője mellett, mindig az előtérben, ő, calabriai Lucia Barsigli.

Ez azonban csak az egyik fele volt az álomnak, melyet e vén, nagyravágyó leány őrizgetett szívében. Az álom másik fele még szebb volt, még forróbb, még nagyobb öröme jogosító: s ennek elvesztése még kínzóbb és égetőbb seb volt a vénleány szívében.

S ez az álom oda volt tapadva minden láthatatlan és megfoghatatlan rostjával, mint egy titokzatos kúszónövény, Francesco Santerra herceghez, a biboros öccséhez.

Mikor Lucia a házhoz került, a biboros öccse alig lehetett több tízesztendősnél és ez a fiúcska volt talán az első, akin Lucia uralkodói hajlamait érvé-

nyesíthette. A leány szerette őt s a fiút ez a vak ragaszkodás egészen befonta. Mind erősebben vonzódott hozzá és végül egészen a befolyása alá került. Lucia azzal a babonás szenvedéllyel szerette a fiatal herceget, aminek eredetét és okát nem kutatta, de nem is volt szüksége reá, hogy számot adjon magának róla. Ösztönös, paraszti lényével egyszerűen élt benne, mint ahogy sohasem tűnődik az ember, vegyen-e lélekzetet, vagy sem, hanem lélezkzik egész tüdejével és minden pórúsával. Ha a fiatal herceg arra kérte volna Luciát, hogy vágassa le érte a két karját tőből, bizonyos, hogy a rajongó délszaki teremtés ezt is megtette volna, egy percnyi gondolkodás nélkül. De Francesco hercegnek nem voltak efajta kívánságai. Ő sokkal jobban és ravaszabban tudta értékesíteni ezt a vak, alázatos odaadást, mellyel vele szemben Lucia viseltetett. Francesco, mint minden Santerra: szép volt, hódító külsejű, szenvedélyes, de szerencsétlenségre határtalanul könnyelmű.

Ellentétben fivérével, a biborossal, akinek már ifjúsága is a legszigorúbb és legkomolyabb munka és tanulás közt folyt le: Francesco ugyancsak hamar és könnyen kezdte az életet! Tizenhat éves korában már kalandjai voltak, a tanulmányait elhanyagolta s a jezsuita atyák, akik Raffaello herceg nevelésében igazán a legjavát adták a maguk képességeinek, ezzel a rakoncátlan fiúval semmire sem mentek. Az ifjabb Santerra herceg húszéves korában már annyi váltóadósságot produkált, hogy anyját csaknem kétségbeejtette vele. A hercegné egymásután fizette ki ezeket a veszedelmes jellegű adósságokat, anélkül, hogy idősebb fiának, aki akkor diplomáciai pályája kezdetén állt, szólt volna felőle. De néha a

hercegnét is megszállta valami titkos ijedelese és úgy gondolta, hogy védekeznie kell a könnyelmű ifjúval szemben. Zárt ajtók között nagy scénákat rendezett neki, fenyegette mindennel, ami anyai szívtől kitelt s amikor ez sem használt, végül is kijelentette előtte, hogy egyetlen adósságát sem fizeti ki többé, sőt, ha nem hagy fel esztelen életmódjával: mindent fölfedez a bátyja előtt és végül is a legérélyesebb eszközöket fogják igénybevenni, hogy megfékezzék őt. Ilyen alkalmakkor aztán nagyon jó hasznát lehetett venni a fekete Lucia hatalmas befolyásának. Ez addig beszélt és úgy beszélt a hercegnének, míg végre is meg tudta lágyítani és újból és újból keresztülvitte nála, hogy Francesco esztelen életmódjának költségeit fedezze. Ám a dolgot még sem lehetett mindvégig titokban tartani az idősebb fivér előtt. Egyszer a fiatal herceget egy kártyabarlangban találták meg, ahol a rendőrség veszedelmes individuumok után kutatott. A dologból nagy botrány lett s akkor végre Raffaello hercegnek is tudomást kellett vennie a dologról. Akkor Francescot két évi külföldi útra küldték, ahonnan, mint vőlegény jött vissza. A lány, aki az eszeveszettséig beleszeretett, egy nagyon régi és előkelő angol családnak sarja, kissé légies, kissé szenvedő, afféle fin de race volt, akinek nem sok kellett ahhoz, hogy összetörje őt ez a házasság. Az ura első szeretőjét sem tudta túlélni szegény, holott ez már a házasságuk első évében jelentkezett. Mi mindent kellett volna még túlélnie, ha életben marad, az Isten tudja. De ő jónak látta egy kis gyógyíthatatlan melanchóliával elvonulni egy svájci szanatóriumba, ahonnan vissza se jött többé az élők közé. Ami által bizonyos, hogy igen sok csúnya, kínos

és nem neki való szenvedéstől szabadult meg. Halála után két esztendővel a herceg megint megházasodott, de most már olyan asszonyt vett el, aki sohasem léphette át a Santerra-palota küszöbét.

Ez volt az a kis táncosnő, akit az idős Buonaricci marchese, még pályája kezdetén levett a deszkákról és hat éven át példás házasesetet élt vele, amelyben a példát okvetlenül az öreg marchese szolgálta, aki, amint a rossz nyelvek suttozták: minden reggel pontosan elverte a fiatal asszonyt, nem mintha az erre okot adott volna, de hogy soha eszébe ne jusson okot adni rá. És való, hogy a hat esztendő minden külső botrány nélkül folyt le, míg aztán egy napon az ifjú marchesát nem találták sehol, egyszerűen megszökött az urától, de oly szépen és tökéletesen, hogy az sohasem találta meg többé. Igaz, hogy nem is kereste. Szégyelte magát, mint egy öreg saskeselyű, akinek csőréből valaki, a jól megfogott zsákmányt elragadta. Visszavonult calabriai birtokára, ott élt, aludt, ivott nagyokat, vadászott és szidta az asszonyokat, ha erre alkalma volt. Az emberek nem nagyon sajnálták, mert a megszökött asszony a harmadik felesége volt a marchesenek, aki erőszakos, despota természetével kegyetlenül uralkodott minden asszonyán. Nem sokkal bánt gyengédebben velük, mint a vadászkutyaival, amelyeket a legmesteribb tökéletességig tudott idomítani. Az első felesége meghalt az első gyermekágyban, a másodikkal való házasságát a Szentszék megsemmisítette, a harmadik pedig ezzel a csúfos kudarccal végződött, melynek azonban a csattanója még csak ezután következett.

Vagy két évvel ugyanis az ifjú asszony szökése után, éppen karácsony táján, mikor a marchese

calabriai birtokáról visszajött a fővárosba, a lapok óriási entuziasmussal hirdették felléptét a nagyszerű, világhírű táncosnőnek: Lyla Bernadotte-nek.

Megírták róla, hogy Amerikából jött, ahol minden egyes fellépte a diadalok és dollárok özönét jelentette, hogy dúsgazdag és ragyogóan szép, merő excentritás és jelenleg egy Indus herceg kedvese. A Constanziban lépett fel, tehát olyan színházban, ahová Róma előkelősége szokott járni. Természetesen mindenki rohant e csoda látására, a marchese is, aki noha el volt keseredve az utolsó debacle-ja óta, mégis ha Rómában volt, csak úgy élt, mint a többi vársaságbeli gavallér. Beült tehát a club páholyába és barátaival együtt izgalmasan várta a táncosnő megjelenését. És ime a függöny felgördült s a mesés beállítású színpadon, mely egy arab udvart ábrázolt, amelynek közepén egy vízzel telt gyönyörű medence állt, ott feküdt Lyla Bernadotte, a táncosnő, egy alacsony, selymekkel és szőnyegekkel borított kereveten az asszonyai között. Fölkelt, körültáncolta az udvar oszlopait, az asszonyok némajátéka közepette s a holdfény világánál, mely gyönyörűen tudta megvilágítani alakját, anélkül, hogy fátyolba burkolt fejének titkát elárulta volna, elkezdett táncolni a medence körül. Majd lassan kezdte levetni magáról gazdag ruháit s azoknak egyes darabjait odadobta az őt kísérő asszonyoknak. Mikor már csak igen kevés ruha volt rajta, sőt lehet mondani, hogy egy csalánszövetből való térdig érő ingnél semmi több, akkor Lyla Bernadotte beleugrott a medencébe s a holdfénytől megvilágított vízben táncolt tovább. És ez ott pokoli látvány volt, ami megdermesztette a férfiak és nők szívét. Mert ez az asszony maga volt

a megtettesült tökéletesség, oly szép, oly szép, amilyenek a régi görög szobraszok ábrázolták a habokból született Istennőt, Venus Anadyomenet.

Mikor pedig a medencéből kilépett, testéhez tapadó fátyolingében és belevetette magát az aszszonyok által felé nyújtott különböző leplekbe, akkor lassan kezdte kiburkolni arcán a színes fátyolokat s a tomboló közönség kipirult arca, ragyogó szemei előtt egyszerre csak ott állt Lyla Bernadotte helyett Buonarici marchese megszökött felesége.

Nem lehet elmondani azt a botrányt, ami erre kitért. Csak olasz színházak tudnak produkálni ilyet. A közönség két részre oszlott. Az egyik, amely a művésznő pártjára állt, s a másik, amelyik a volt Buonaricci marchesa ellen tüntetett szóval, füttel, lábdobogással és a kétértelmű, csúfondáros megjegyzések egész özönével. A rendőrségnek kellett közbe lépni s még így is nehezen lehetett megakadályozni, hogy ne támadjon verekedés a karzat és az állóhelyek heves közönsége között.

S ez a verekedés aztán tovább folyt a lapok hasábjain, melyek közül egyik rész követelte a táncosnő további fellépteit, míg a másik rész ellenezte azt a közerkölcsiség nevében. Morális fejtegetések és esztetikai viták egész áradata indult meg a Lyla Bernadotte arab fürdője miatt, aminek aztán hirtelen véget vetett az a revolvergolyó, amelyet a szegény, póruljárt Arrigo Buonaricci röpített a jobb halántékába s amire Lyla Bernadotte, mint a kámfor elfüstölgött a fővárosból. Szegény Buonaricci meghalt, miután megírta végrendeletét, egyetlen fiát tevén meg örökösének és mintegy a maga igazolásául vagy csak azért, hogy valami humor is vegyüljön ebbe a ke-

serveres kivonulásába az életből, a feleségére célozva, ezt írta bele végrendeletébe: „Minden reggel korbáccsal vertem meg, igaz. Most látom, hogy ez hiba volt. Esténként is meg kellett volna vernem“.

Ezt a Lyla Bernadotte-ot vette aztán feleségül Francesco Santerra del Rione herceg, a biboros öccse s ettől fogva a két fivér sohasem érintkezett többé egymással.

Francesconak nem volt szabad többé betenni lábát a Santerra-palotába és Francesco erre kezdetben nem is mutatott hajlandóságot. Évekig nem halatott magáról. Utazott külföldi országokban és idegen világrészekben, mindenütt a szépséges asszony nyomában, aki nyilván első szerelme lehetett, s aki teljesen le tudta őt igázni. Ám egyszer csak mégis visszajött, egyedül, ziláltan, összetörve és mint egy koldus, Lucia segítségével belopózott a palotába, bátyja lába elé vetette magát és térden állva zokogott és kérte őt és anyját, hogy bocsássanak meg neki. A biboros, nagy meleg szíve megértett minden emberi nyomorúságot, bánatot és töredelmet. Megbocsátott neki azzal a kikötéssel, hogy nem kóborol többé a világban, nem éli a régi életet, hanem elvonul a család valamelyik birtokára, akár Siciliába, akár Calábriába és ott csendesen, visszavonulva, bűneit bánva, a gazdaságnak él.

Francesco ebbe alázattal beleegyezett. Nagyon megváltozott az utolsó esztendőök alatt. A biboros irtózva nézte: mi lett ebből a hajdan oly daliás, gyógyó, szép férfiúból. A haja megritkult, a szemei meggyűrődtek, fényüket elvesztették, az arca át meg át volt szántva azoktól a ráncoktól, amiket nem az évek és megpróbáltatások, hanem a rossz szenvedélyek

rónak az emberi arcra, a nemtelen és aljas indulatok, amiket nem lehet magunkban élni úgy, hogy rajtunk kívül is nyomot ne hagyjanak. Szóval ez az ember össze volt törve, nem volt egyéb, mint romja hajdani magának. Mindent elfogadott, mindenbe beleegyezett, amit a biboros elébe szabott s még aznap el is utazott Siciliába.

Az öreg Lucrezia hercegné, az édesanyja, alig váltott fiával egypár szót, annyira megtörte őt annak megváltozott külseje, sírása, bűnbánata. El kellett vinni a szobájába, hogy kipihenje e találkozás izgalmaikat. De Lucia és Francesco órákig beszélgettek még együtt. Lucia a vonathoz is kikísérte őt és úgy váltak el egymástól, olyan érzésekkel, mely előttük régtől ismert volt. Mint érdektársak szorítottak kezét egymással és Francesco tudta, hogy ügye a vén leány kezében jó helyen van, s ez mindent el fog követni kedvence érdekében, hogy valahogy visszaállítsa régi, elvesztegetett jogait a családban. Mielőtt a vonat elindult volna, azt mondta neki Lucia:

— Fiacskám, az Isten áldjon meg és adjon neked türelmet. A pápa már nagyon öreg és folyton beteg. Mikor utoljára láttam, olyan volt, mintha a sírból kelt volna ki, csupa csont és bőr. Hamar meg fog halni és helyébe a te bátyád jön, a biboros. Érted? Akkor Róma a miénk. A világ a miénk. Bízzál bennem, amíg én itt vagyok! Akkor te megint a régi leszel. Úgy élsz, ahogy akarsz. Csak most szedd össze magad, mert az a dajna csúnyán lerontott, az Isten büntesse meg. Légy türelmes fiacskám és hízzál meg egy kicsit. A mi napunk eljön még és te tudod, hogy én mindig a régi vagyok. Én nem hagylak el soha. Te tudod!

És szemébe nézett a hűséges nőténykutyá alázatos és ragaszkodó kifejezésével, hogy a bűnös kalandor szívét egészen felmelegítette, bizalommal és reménységgel töltötte meg ez a tekintet.

— Lucia mia, — mondta neki könnyekkel a szemében, mert az utolsó évek viharai óta igen könnyen állt nála a sírás, talán a mértéktelen ivástól is — te mindig az én jó angyalom voltál és sohasem fogom tudni meghálálni neked, ami jót velem tettél, mióta csak ismerlek.

A vén calabriai leány kiaszott arcán most pirosan futott át egy távoli emlék.

— Én sem tudom meghálálni neked soha Francesco herceg, hogy milyen jó voltál hozzám akkor, mikor még fiatal voltam...

És lehajolt, hogy búcsúzásul egy csókot nyomjon a herceg kezére, mielőtt még a vonat elvitte volna a száműzetésbe.

Attól fogva Luciát ez az egy reménység táplálta, mint valami titkos életelixir: Santerra bíboros a pápai trónra kerül és Francesco, az ő Francescoja, elfoglalhatja majd birtokait, nagy vagyonát, visszaszerzi helyét a világban, esetleg meg is házasodik majd. Elvesz valami dúsgazdag amerikai nőt, ahogy azt több előkelő római úr is megtette. Ezek a külföldi nők, akik olyan gazdagok, de nevük nincs, boldogok, ha egy grófi vagy hercegi koronát tűzhetnek a homlokukra, nem firtatják a jövőbelijük multját és még ha tudnak is egyetmást, szívesen szemet húnynak ilyen esetben. Nem is olyan mindennapi dolog a pápával rokonságba kerülni s hozzá ilyen közeli rokonságba! Ki ne irigyelné azt a nőt, akit ez a kitüntetés ér!

Így gondolkozott Lucia és így várta napról-napra a pápa halálát s mikor az végre bekövetkezett és az egész világ legnagyobb ámulatára és megrökönyödésére, Santerra biboros megválasztását meghiúsították annak hatalmas titkos ellenségei, attól fogva Luciát mintha kicserélték volna. Zárkózottabb, morgvább és keserűbb lett, mint valaha. Az egész ház kedvét elvette az élettől s néha még magát a hercegnét sem kimélte meg a rossz kedvétől.

Szegény Santerra hercegné pedig ugyancsak minden egyebet érdemelt, csak azt nem, hogy egy zsarnok cseléd hangulatai uralkodjanak rajta! Nagyon beteg volt már évek óta. A lábai bénák voltak, úgy hogy csak egy kis kerek kocsin tudott menni. Az asztma és a szívgyöngeség kinozta s a legkisebb dolog is annyira felizgatta, hogy fuldoklási rohamokat kapott. De hála a calabriai boszorkány ügyességének, ez a sok testi baj nem látszott meg rajta. Lucia értett hozzá, hogy kell ezt a szegény öregasszonyt minden reggel újból talpraállítani, hogy eleven, sőt kellemes jelenség legyen belőle. Az ő orvosságai, kenései, az ő álomitalai tették, hogy a hercegné legalább a derekát és a karjait jól tudta mozgatni, s hogy éjjel aludt és nappal evett és társaságot tudott fogadni.

Lucia úgyszólván a karjain emelte ki az ágyából minden reggel és vitte a fürdőjébe. Miután megfürdette: megdörzsölgette testét, szeliden mint egy csecsemőt, aztán fölfrissítette az arcát, kenőcsökkel, vizekkel és mindenféle festékekkel.

Szájába tette mesterséges fogait, gyönyörűen megfésülte mesterséges hajfonatait, fölöltöztette selymekbe és régi csipkébe, fölékesítette mint egy valószínűtlen

nagy bábút, még a szemébe is csöppentett egy csöpp atropint, hogy a pupillái nagyok és fényesek legyenek s amikor az egész asszonyi rom illatozott és fénylett, akkor, ha a kerekos kocsifogantyúját odaadta az egyik lakáj kezébe és a hercegné megjelent elfogadó szobájában, az ámulat kiáltását hallatták a rokonok és ismerősök, mert a nyolcvanhat éves Santerra hercegné egy cseppet sem különbözött attól a portrait-jától, amit róla negyven év előtt egy híres francia művész festett s mely ott függött az elfogadó terem egyik selyemmel kárpítozott falán.

Ezért a boszorkányos művészetéért, amit semmiféle tanult és diplomás kozmetikus nem tudott volna elérni, volt olyan kimagasló nagy szerepe Lucia Barsiglinek a Santerra családban. A háziornak is el kellett ismerni, hogy mindent, amit betegségek alkalmával a hercegnével vagy a személyzet valamelyik tagjával tesz: kitűnő. Emellett nagy önfeláldozás és testi erő lakott benne. Ha az asszonya időnként rosszabbul érezte magát, képes volt három éjszakát egymásután átvirrasztani az ágya mellett.

De Santerra biboros sohasem szerette ezt a leányt és Lucia ezt jól tudta.

És a biboros volt az egyetlen, aki előtt Lucia összegörnyedt és kicsiny lett bizonyos lelkifurdalások miatt, amiket benne fölkelte a biborosnak átható tiszta és hideg pillantása. Valahányszor Lucia ezzel a pillantással találkozott, már harminc év óta, mindig a hátán átfutó hideggel gondolta magában:

— Mindent tud rólam.

De ennél a megállapításnál nem ment tovább. Mert soha a biboros egy szóval sem beszélt arról, amit róla tudott.

Csak meglegyintette őt hívős, tiszta pillantása, mint egy ostor hegye. És Luciának elég volt ezzel a pillantással csak úgy véletlenül találkoznia, hogy már másnap gyónni menjen a közeli kis templomba, a Jó halál barátokhoz, gyónni, meg gyónni, mindig azt az egy régi vétet, amit már százszor és ezerszer meggyónt élete folyamán, s amely vétekbe őt a tizennyolc éves Francesco herceg vitte s amely eltartott egypár évig s aminek végét vetett az a szörnyű eset, amit aztán rejteni kellett, eltüntetni, nehogy valaki megtudja s amibe a szerencsétlen leány csaknem behalt. De nem vett észre senki semmit. Lucia a nagynénjéhez utazott, aki híres vajákos asszony volt és két hónap múlva visszatért, sápadtan és lesoványodva, de a régi gögijében és zárkózottságában. Senki sem tudott meg semmit, nem is sejtették, mi történt ezzel a szerencsétlennel. A hercegné elég felületes volt ahhoz, hogy ne vegyen észre rajta semmi változást. De mikor a bíboros, aki akkor még csak nuncius volt, látogatóba hazajött, ránézett a leányra és szólt:

— Nos, Lucia? Hallom, hogy a nagynénédnél voltál!

Ez volt az egész, semmi több. De a rettenetes két szem belefúródott Lucia arcába és aztán a szokott lassúsággal megbújt a leeresztett szempillák alatt.

— Eccelenza — sikoltott föl Lucia és térdre borult a herceg előtt.

— Eredj, eredj — mondta az neki s ajkának egy undorodó kis megrándulásával elintette magától és megtiltotta, hogy bármit is mondjon neki...

És Lucia ettől fogva félt a bíborostól és ha lehetett, elkerülte a vele való találkozást...

Délután három órakor Giorgio pontosan beállított a Santerra palotába.

Keresztülment az első udvaron és éppen a másodikba akart átmenni, mikor felülről az első emelet loggiájáról valaki leszólt hozzá:

— Maestro! maestro!

Giorgio fölmézett s a gentiluomo nevető fejét látta meg odafönn a virágok között.

— Siessen maestro, siessen! Ő eminenciája már lenn van a műteremben és várja.

— Lehetséges ez? — gondolta Giorgio — elkéstem volna?

Gyorsan az órájára nézett. Pontosán három óra volt és máskor, ha ilyenkor jött, nyugodtan előkészíthette a palettáját, a festékeit, elrendezhette a világítást és mikor mindezzel készen volt, jött a bíboros, hogy elfoglalja helyét az emelvényre tett karosszéken.

Most pedig ime ott találta őt Monsignore Bonella társaságában, ülve a kép előtt, amit éppen nézegettek.

— Ecco, itt van a mi kedves Giorgionk — mondta mikor a művész belépett és felé mosolygott.

Giorgio zavarodottan köszönt, térdreereszkedvén és megérintvén ajkával a kardinális gyűrűjét.

— Eminenciád megbocsát, — mondta — de én igazán nem mertem hinni, hogy a mai fárasztó ceremóniák után, eminenciád megelőz engem.

— Megkaptam a Monsignore által küldött izenetét kedves mester — mondja jókedvűen a bíboros — rám parancsolt, hogy fekiidjem le reggeli után és én lefeküdtem. Meg van velem elégedve? Hátha még tudná, hogy mi történt velem azután, hogy lefeküdtem? Elaludtam, képzelje csak! Elaludtam, ami bizony már régen nem

történt meg velem! Ügylátszik a mi Giorgionk éppen olyan jó orvos, mint amilyen nagy művész.

Azután a képre mutatott és szólt.

— Most a legjobb stádiumban van. Azt hiszem erősen megfogta és ez lesz a legjobb képe. Még két ülés és befejezzük, ugyebár?

— Óh, eminenciád, csak két ülés, de hiszen —

— Jó, jó, három, tudom, hogy még hármat ígértem. Ezeknek a művészeknek csodálatos jó emlékezőtehetségük van. Tehát három ülés és maga fiam nagy diadalt fog aratni ezzel a képpel. Kívánom tiszta szívemből.

Fölment a pódiumra, leült a számára elhelyezett egyszerű karosszéken, a sziürke selyem paravento elé és elhelyezkedett abban a pózban, amit a megkezdett kép kívánt.

Giorgio levette a spanyolfalra földobott biborszínű egyszerű palástot és a kardinális vállára téve, elkezdte annak redőit rendezgetni, a kezével olyan mozdulatokat téve, mint a selyem- és posztókereskedők, mikor a vevőiket szolgálják ki.

— Így — mondta, aztán odafutott a képhez, megnézte, ismét a kardinálisra nézett. Az egyik ablak fehér vászonfüggönyét fölemelte kissé, a spanyolfal mögött a kabátja fölé egy fehér zubbonyt öltött, sietve vette a pallettáját, festéket nyomott ki rá és elkezdett dolgozni. A kép valóban jó stádiumban volt, mint ahogy a bíboros mondta. Két ülés után a fej hatalmas karakterisztikumával, csodálatos formáival már élt rajta, csak a szemek voltak még kissé bizonytalanok. És Giorgio éppen a szemek miatt volt kétségbeesve és mert nagyon kevés alkalma volt a munkához s mert a bíboros igen rövidre szabta az ülések idejét. Giorgio mindenüvé elment, ahol a bíborost láthatta. Vaticani audienciákra, templomokba,

a San Pietro sekrestyéjébe, mindenüvé, ahol remélhette, hogy ha csak pár pillanatra is, láthatja ezeket a szemeket, amik még eddig minden nagy művésznek nyugtalan-ságot okoztak s még talán egynek sem sikerült vászonra festeni, úgy, hogy azok valóban a Santerra bíboros szemei lettek volna: az egyenlőtlen, egymáshoz nem hasonlító szemek, amelyek mintha valami titkos, meghatározhatatlan, belső villamossággal telített életet éltek volna, mint a kristályok.

A bíboros tudta, hogy miért találkozik lépten-nyomon a művésszel és leereszkedő elismeréssel jutalmazta meg buzgalmát s a képnek nagy sikert jósolt. Különben a kép oly egyszerű volt a beállításában, amilyenek a veneziai mesterek arcképei. A bíboros királyi alakja a szürke spanyolfal előtt a tompaszínű bíborban még arra sem adott alkalmat, hogy Giorgio Bardi többi képein a colorittal pompázhasson. Hideg, aszkétikus kép volt s a kissé oldalra fordított fej csodás fenségben és nyugalomban nézett szemben a nézővel. A kissé leeresztett szempillák alól a nagy dióbarna fényű szemek mély pillantása már fölértett, de kifejezése még nem volt teljes. S a csukott száj még mosolytalan volt.

Ám a szép, lélekkel teljes kéz a karosszék sima támláján pihent az elefántcsont-szín, a finom erek és a hosszú ujjak vonalainak harmóniájában. A kéz volt a legkészebb ezen a képen és ez olyan volt, mint egy halkán kiénekelte himnusz.

— A mi Giorgionk — mondta a kardinalis Monsignore Bonellának, anélkül, hogy a fejét felé fordította volna — semmi fáradságtól és áldozattól nem riad vissza a mi portrait-nk érdekében. Már-már lelkifurdalásaim vannak, hogy mennyire elfoglalom vele. Ma reg-

gel is ott volt a basilikában és még a sekrestyében is találkoztunk. Nem látta Monsignore?

— Sőt én voltam, aki őt beszorítottam a sekrestyébe, mikor az már csaknem egészen tele volt —
— mondta Monsignore — de sajnálni a maestrot azért nem kell. Eminenciád nem látta, milyen kellemes és elbájoló társaságban volt?

Láttam — mondta a bíboros.

— Három kedves, fiatal hölgy vette körül — folytatta Monsignore — vagyis inkább ő vette magát körül velük, mint Apollo a három gráciával.

— Valóban, három nagyon kedves hölgy volt — mondta a bíboros.

— Eminenciádnak lelkes hódolói. Azaz, hogy kettő közülök. Mert a harmadik csak ma volt oly szerencsés eminenciádat először láthatni.

— És a másik kettő? — kérdezte a bíboros érdeklődve.

— Az egyik, a komoly barna hölgy, Maria Alten bárónő volt, az én tanítványom. Német. Atyja, a híres Alten tábornok volt, a császár legjobb barátja, aki pár év előtt halt meg.

— Régóta Rómában van már? — kérdezte a bíboros.

— Nem. Csak két év óta. Az ő Rómába jövetelének nagyon különös és szomorú története van. Maria Alten úgyszólván csak ürügyül használta fel a művészetet arra, hogy eljöhessen hazulról, az anyjától.

— Úgy. Talán rossz viszonyban voltak? — kérdezte a bíboros.

— A legjobb viszonyban — folytatta Giorgio — ameddig Maria atyja élt. A tábornok halála után azon-

ban ez a viszony megbomlott. Nem tudom, szabad-e elmondanom?

— Hogyne, hogyne! Nagyon érdekel — mondta a bíboros.

— Nos hát, mikor a tábornok meghalt: az özvegyről, Maria anyjáról kiderült, hogy még nem olyan öregasszony, amilyenek felnőtt lányok az anyjukat hinni szeretik. Csak hatvan éves volt.

— Csak? — kiáltott fel Monsignore vidáman. — Perbacco, csak hatvan?

A bíboros csak mosolygott.

— Igen. — És emiatt súrlódások támadtak a báróné és Maria között.

— Az özvegy férjhez akart menni? — kérdezte a bíboros.

— Nem egészen — felelte Giorgio, folyton a képre nézve. Inkább olyanformán akarta berendezni az életét, ahogy az a szegény Mariának sehogy sem lehetett inyére. A gyászév elteltével mohón kereste a társaságot. Továbbá túl lelkesen kezdte pártfogolni a művészeteket. A férjének nagyon szép síremléket emeltetett egy fiatal szobrással, aki vagy félévig ott lakott nála a falusi birtokán. Aztán a régi kápolnát restauráltatta — és így tovább. Egyszóval mindig talált ürügyet arra, hogy egy csomó fiatalember, időzzék a közelében.

— De hiszen ez lehetett egészen derék és ártatlan dolog is — jegyezte meg a kardinális.

— Úgy hallottam Maria egy rokonától, nem volt az. S hogy Maria nagyon súlyos tények után jutott arra az elhatározásra, hogy szakít anyjával. Tavasszal a báróné itt volt Rómában, láttam. Meg kell adni,

hogy még ma is szép és hódító megjelenésű asszony. De a leánya azóta irtózik tőle.

— Szegény gyermek, — mondta a kardinális, — sajnálom őt. Viszont van benne valami megnyugtató és fölemelő, hogy az ifjúság mennyire szigorú és igazságos s mennyire nem fogadja el ideáljainak leromlását. Nos és a másik hölgy?

— Aki mellette térdelt? — folytatta Giorgio — az a kicsiny szőke, Dolly Hardingson volt, a híres angol convertita írónő.

— Oh, hallottam a nevét! Itt tért meg Rómában, ugyebár?

— Igen, eminenciád. A benedictinusoknál fönn, Sant Anselmon. Igen tehetséges, igen bájos és egészen tiszta, sőt gyermeki lélek. Kár, hogy nagyon, nagyon beteg. S ezt ő maga is tudja. Mindamellett vidám és csupa élet, csupa frissesség és fáradhatatlanság. Minden évben megír egy regényt, pedig életének felét az ágyban tölti.

— Mi baja? — kérdezte a kardinális.

— Bajosan tudnám megmondani. Két súlyos operáción esett át az utóbbi időben, amikor a lapok már azt írták, hogy haldoklik. De a tüdeje is beteg. A lelkiatya, aki Sant Anselmon van és nekem igen jó barátom, a kitűnő Pater Bonaventura azt mondja, hogy ezt a törekeny és beteg testet valóban csak az isteni kegyelem tartja még életben, mert ami fizikai erejét illeti, az annyi, mint egy gyermeké.

— Szegény teremtés! — mondta a kardinális — ez valóban nagyon szomorú! Ha egyszer időm engedi, elolvasom a könyveit.

— Szabad ezt neki megmondanom, eminenciád?

— kérdezte Giorgio — végtelenül boldoggá tenném vele.

— Természetesen, csak mondja meg neki, Giorgio — felelte a biboros, aztán egy kis szünet után hozzátette. — És az a magas, nyúlánk szőke hölgy, aki állt, ki volt?

Giorgio elpirult. Ez a két szó: aki állt, úgy volt mondva, hogy nem lehetett célzatát félreérteni.

— Az — mondta Giorgio — egy orosz szobrásznő: Lavinia Tarsin.

— Akit a lapok annyira dicsértek! — vágott közbe Monsignore — Párisban nagy sikerei voltak!

— Párisban és Münchenben — mondta Giorgio.

— Igen, Münchenben is, emlékszem — mondta élénken Monsignore. Alig egy órája, hogy újból találkoztam vele egy közös ismerősünknel.

— Tarsin — mondta a biboros — Tarsin. Lavinia Tarsin. Csak nem annak a Tarsinnak a leánya, aki itt volt Rómában!

— Harminc évvel ezelőtt, az orosz követségen, igen — mondta Giorgio — Andrejev Tarsin attaché, Lavinia atyja!

— Ah — mondta a biboros megrezzenve és valami bizonytalan kifejezéssel a hangjában — az Andrejev Tarsin leánya!

— Eminenciád még emlékszik reá? — kérdezte csodálkozva Giorgio.

— Hogyne! Hogyne! — mondta a biboros.

— Itt is nősült meg Rómában. Egy Spontini-leányt vett el.

Monsignore most fölkelt, kezét csókolt a biborosnak, mialatt halkán pár szót váltott vele.

Aztán Giorgiához ment, elbúcsúzott tőle és indult kifelé.

— Monsignore — szólította őt vissza a küszöbről a kardinális — ha szives lesz ebben az ügyben eljárni, nem beszélhetne egyúttal Pater Lorenzoval is? Úgy is a Gesu felé megy.

— Föltétlenül, Eminenciád, föltétlenül.

— A főtisztelendő Pater tudja, hogy várom. De szeretném, ha inkább ma este fáradna el hozzám, mint holnap. Különben csak annyit mondjon neki, hogy Desclée elküldte az első íveket. Ez őt ide fogja hozni.

— Parancsára eminenciád — mondta a titkár és ment.

— Nos, Giorgio, hol is hagytuk el az imént? Ah, igen. Tehát Tarsin. Andrejev Tarsin leánya és szobrásznő. Régóta ismeri őt? — Amióta Rómában van. Körülbelül féléve.

— Igen, a biboros egy pillanatig habozva nézett Giorgiora. Meséljen róla, maestro. Érdekel engem, mert ismertem a szüleit, az anyját is: Cecilia Spontinit. De ő már rég meghalt.

— Igen. Laviniát az apja nevelte fel.

— Úgy. Tehát nem házasodott meg többet?

— Keveset tudok róla, eminenciád. Lavinia nem nagyon közlékeny, ami az ő családi körülményeit illeti. De különben sem. Amit róla tudok, mástól tudom. Például a házasságának a történetét is.

A biboros egy hirtelen mozdulattal felkapta a fejét.

— Ah, hát asszony?

— Azaz, hogy nem — én igazán nem is tudom, mit mondjak erről. Egy kissé furcsa történet! Ismétlem, nem Laviniától tudom, hanem egy orosz barátomtól, aki akkor Moszkvában volt, mikor ez a dolog

történt. Lavinia vagy másfél évig jegyben járt egy igen előkelő fiatalemberrel és mindenki azt hitte, hogy nagyon szeretik egymást. Ellenben —

— Ellenben? — kérdezte a kardinális élénken és most kimozdult a pőzből, ami a képhez kellett. Giorgio nem merte erre figyelmeztetni és folytatta:

— Az történt, hogy azon a napon, amely a házasságkötéshez ki volt tűzve: a menyasszonyt nem találták sehol. Lavinia Tarsin megszökött az esküvője elől.

— Ah — mondta a kardinális meglepetve — egy női sant Alessio?

— A jó Isten tudja, mi történt. Lavinia Tarsin nem szokott erről beszélni.

— És — mondta a kardinális egy kis szünet után — egyedül szökött meg?

— Már ezt sem tudom, eminenciád! Bizonyos, hogy egy apai részről való rokonánál talált menedéket, akivel aztán külföldre utazott.

— Reméljük, — mondta a bíboros, — hogy ez az előkelő családból származó fiatal hölgy nem tért olyan útra, amelyen a lelkét elveszthegetheti. Tudjuk, hogy azok az asszonyok, akik valamely nagy tehetséggel vannak megáldva, igen sokszor adnak saját maguknak olyan jogokat és kiváltságokat, amiket Isten nem szánt nekik s amelyek végül is nagy szerencsétlenségbe sodorják őket. Reméljük, hogy az ön kedves barátnője nem tartozik ezek közé az asszonyok közé.

— Nem ismerem Lavinia Tarsint annyira, hogy ítéletet mernék mondani róla. Az egyetlen, amit róla tudok, amit biztosan tudok, hogy keresztül-kasul pogány lélek.

— Nem hisz Istenben? — kérdezte a kardinális bámulva.

— Nem hisz Istenben — mondta Giorgio — és nem tiszteli a tekintélyt. Nem ad semmiféle társadalmi formákra és születési előjogokra. Például, itt Rómában az anyja rokonaival egyáltalában nem érintkezik csak azért, mert ez őt bizonyos dolgokban megkötné. Az abszolút szabadságszerető és korlátlan lélek ő, aki valóban jól tudta, mit cselekszik, mikor megszőkött a házasság nyüge elől. Azt hiszem, ez becsületes cselekedet volt tőle. Annyira művész, hogy aligha lehetett volna belőle jó feleség.

— És azóta, hogy az a dolog történt — kérdezte a kardinális lassú, szinte habozó hangon — milyen életet élt? Giorgio bizonyosan ezt is tudja?

— Megvallom eminenciádnak, nem tudom. Amit az ember itt-ott hall, azt sohasem lehet elfogadni, mint tiszta igazságot.

— Tehát mégis csak hallott róla valamit? — kérdezte a kardinális és szemei várakozón és némi nyugtalansággal tapadtak a festő arcára.

— Oh Istenem — igen — és nem. — Nem tudom, szabad-e ilyen dolgokat elmondanom — hiszen az is lehet, hogy csak pletyka az egész.

— Szóval pletykáltak róla? — kérdezte a kardinális.

— Mint én most, eminenciád — felelte Giorgio nevetve. Azt mondják — úgy hallottam — hogy volt valaki, aki igen nagy hatással volt rá. Párisban a mestere, a nagy La Raudelle.

A kardinális hirtelen előrehajolt a karosszéken.

— La Raudelle? Az én Raudelle-em? Ah!

— Nem tudom, eminenciád, én nem tudom. Hiszen az is lehet, hogy nem igaz. Bizonyos, hogy a mestere volt két esztendőn át, sőt tovább. És mondják, hogy so-

kan voltak együtt. De jelent ez valamit? Hiszen végre itt Rómában is együtt lehet akárkivel, sétán, hangversenyen, színházban, mondjuk velem vagy a szép Mino Fontanellával, akinek a házába jár. Vagy akárki más-sal, de hát ez még mindig nem mond semmit. Ám a világ sokat beszél és gyorsan mond ítéletet, ha egy független, szép és tehetséges asszonyról van szó. Azután, hiszen semmi különös sem volna benne, ha La Raudelle-nek csakugyan szerepe lett volna az életében. Ilyen ember! Hiszen eminenciád személyesen ismerte őt Párisban!

— Igen, igen! A mellszobromat ő mintázta. Tudom, kicsoda La Raudelle. A legkiválóbb, a legszellemesebb ember, akivel valaha találkoztam. De erkölcstelen. Sajnálom azt az asszonyt, aki La Raudellenek áldozatul esik. A francia férfi inkarnációja. Élvezetsóvár és lelketlen. Mondhatom, akármennyire bámultam tehetségét, szellemét, ez a feneketlen erkölcstelenség engem folyton zavart. És nem értem, hogyan lehet asszony, aki...

Elhallgatott, fölállt ültéből és lelépett a pódiumról. A kép elé állt és nézte.

— Oh, bravo! — mondta aztán — hiszen ma sokat dolgoztunk. Ön kedves mester, olyan érdekes témákkal tartott engem, hogy észre sem vettem és elfutott az idő. Tehát erre a hétre végeztünk. A jövő héten megint igen szívesen látom. Monsignore meg fogja háttározni, melyik napon. Most még nem tudom. Nem-sokára megjelenik a könyvem és ez most nagyon elfoglal. Ma jöttek ki a nyomdából az első ívek. Tehát szépen megyünk előre és köszönöm. A viszontlátásra kedves mester.

Csókra nyujtotta kezét, amelyet oly gyorsan hú-

zott vissza megint, hogy Giorgionak ideje sem volt rá, hogy megcsókolja.

Kissé meghajította fejét s ajkának hűvös bálványmosolyával, leeresztett szempillái rebbenésével kísietett a műteremből.

Giorgio még mindig a palettával kezében, utána bámult, mintha a csukott ajtón át még mindig látná távolodó alakját.

— Különös — gondolta magában. — Milyen különös! Még sohasem hallottam ennyit beszélni és soha ilyenfajta dolgokról! Mi lelhete ma? És a szeme! Huh! Ma végre megfogtam a szemét! Akkor fogtam meg, mikor azt mondta: „sajnálom azt az asszonyt, aki La Raudellenek...” — Ah, micsoda tekintet volt az! Igen. Most már megvan minden! Most már nem félek semmitől! De Lavinia. — Különös, mennyire érdekelte őt! Természetesen, hiszen ismerte az anyját. No lám! Még ma este elmegyek Laviniához és elmondom neki ezt az egész beszélgetést. No nem éppen az egészet. — Amit La Raudelleről mondott, természetesen nem fogom elmondani, már csak azért sem, mert Lavinia mindjárt tudná, hogy én fecsegtem. Ah, de bánom is én! Megvan a szeme! És most —

Odaált a kép elé és elkezdte festeni a szemeket emlékezetből, azok kifestését, ahogy pár perccel előbb maga előtt látta. Vagy félóráig dolgozott még, egyszerre csak otthagya a képet, elsétált az ablakhoz, ott pár percig lehunyta a szemét s aztán megint visszament a képhez. Amint most újból ránézett: az öröm megdobbantotta szívét. Érezte, hogy amit most csinált: mestermű, megoldása a szemek problémájának.

A halk ajtónyitást meg sem hallotta, csak akkor

rezzent föl, amikor egy szelid öreg hang a háta mögött megszólalt suttogva.

— Maestro Giorgio!

Visszanézett. Luigi állt ott, a kardinális komornyikja.

Giorgio a vállára tette a kezét.

— Nézzen ide, Luigi, nézze meg a képet.

A fehérhajú, mosolygóarcú öreg szolga egy pillantást vetett a képre és összecsapta a kezét.

— Gesu benedetto! — kiáltott fel csaknem babonásan — hiszen ez a mi urunk ahogy él, lélezkzik és ahogy néz!

Ezt mondva keresztet vetett magára, mintha valami varázslat előtt állna.

— Maestro Giorgio — mondta aztán — ha ön nem volna világi ember, hanem szerzetes, mint az édes Beato Angelico, azt kérdezném: vajjon nem az angyalok segítettek-e megfesteni ezt a képet, hogy ennyire és egészen a mi urunk, a kardinális?

Giorgio boldogan nevetett, aztán vette föl a kabátját és ment.

— Lehet — gondolta magában, mikor keresztülment az udvaron — hogy az angyalok segítettek, de mégis sokkal valószínűbb, hogy az ördögök. Az bizonyos, hogy La Raudelle históriája nélkül a szemet így meg nem foghattam volna! Ezt pedig aligha az angyalok akarták, ezt a históriát. No, mindegy!

Vidám izgalommal s a művész kellemes kielégültségével, akinek valamely nehéz feladat jól sikerült, lépett ki a Via Giuliára s onnan a Piazza Farnesen át a Campo di Fiorira, ahol alkonyodván, a zsidóbarátok és antikváriusok akkor kezdték összecsomagolni a kirakott holmiaikat és hazafelé készülődtek. A Borgo Vecchio egyik antikváriusa éppen egy óriási hímezett

fehér selyemkendőt hajtogatott össze, mikor az ismerős művész odaérkezett és ravasz szemének mosolygó hunyorgatásával köszöntötte őt.

— Eh, maestro, ezt a szép hímzett kendőt hazavihetné a kedves Agnese kisasszonynak!

Giorgio megállt és megnézte a kendőt. Igazán gyönyörű volt elefántcsontsárga színével és csillogó hímzésével. A chinai selyem meleg lágysága jól esett a festő ideges és boldog kezének.

— Igaza van Settimio — mondta neki — nos hát alkudjunk meg!

Tíz perccel később, ami nem is volt olyan hosszú idő, tekintve, hogy Settimio ezalatt rengeteget és hihetetlen gyorsasággal beszélt, Giorgio a selyemkendővel átvágott a Vittorio Emmanuelen és a Corson át haza a Via Marguttába.

Agnese már ott várta őt a műtermében, mint szokása volt, haragosan, féltékenyen és könnyek között.

Giorgio még mielőtt a szemrehányások özönét magára zúdította volna, így szólt a leányhoz:

— Piccina mia, nem sírnál, ha tudnád, mi van ebben a csomagban.

— Kutya vagy — mondta neki Agnese — gonosz kutya vagy. Ma egész délelőtt csavarogtál, nem tudom hol és még reggeli után sem jöttél ide, pedig tudtad, hogy itt vagyok.

Giorgio megcsókolta a síró szemeket, aztán kibontotta a kendőt a papirosból.

— Esküszöm, hogy a kardinálist lestem egész délelőtt a basilikában, ahol misézett. Nem tudod, hogy ma november huszadika van? Légy józan, kislányom! És ha nekem nem hiszel, kérdezd meg Mariát, vagy Dolly Hardingsont vagy Laviniát, mert ők is velem voltak.

Reggeli után kellett, hogy egy kicsit pihenjek, mert háromkor már a kardinálisnál kellett lennem. Mostanig dolgoztam. Megvan a szeme. Megvan és olyan, hogy — no! Fogsz rögtön rám mosolyogni és térden állva bocsánatot kérni tőlem?

S mert Agnese még mindig duzzogó arcot vágott, Giorgio fogta a selyemkendőt és a fejére borította, úgy, hogy az egész leány eltűnt alatta. Ekkor a beburkolt fején előbb megkereste az orra hegyét, azt megszorította, aztán mivel a leány egészen tehetetlen volt, lehúzta a földre, maga is mellé hemperedett és ott kacagva és lihegve viaskodtak egymással, ütötték, csípték, szidták és csókolták egymást, míg végre megbékültek.

Ez a kis Agnese árvaleány volt. Hét évvel ezelőtt találkozott össze Giorgiával a marchesa Santal-Vitinél, aki az anyja halála után magához vette mint társalkodónőt. Megszerették egymást és soha többé nem váltak el egymástól, noha Giorgionak felesége és három gyermeke volt. Ez a viszony olyan meghatóan bensőséges, mindkét részről olyan becsületes és áldozatos volt, hogy igazán senki sem mert beleszólni. Még a marchesa sem, aki igen szegény lévén, alig tudott volna valami fényes jövőt biztosítani Agnesenek. Sőt, ami még furcsább: Giorgio felesége sem tett érte szemrehányást az urának. Derék, kissé elhízott, Giorgionál vagy tíz évvel idősebb asszony volt ez, aki ragaszkodott gyermekei apjához és mert tudta, hogy csak úgy tarthatja meg magának, ha nem válik terhére, elnézte, — mint mondani szokta — Giorgionak ezt az „egyetlen hibáját“. Örült, hogy nem valami kitanult rossz asszonynak a körmei közé került az ura és úgy tekintette Agnese-t, mint Giorgio múzsáját, akinek szerencséjét köszöni. Valóban azok a Madonna-képek, amiket

Giorgio Agneseről festett s amik nem egy olasz és külföldi templom oltárait díszítették, hozták meg Giorgio Bardy nagy hírnevét. Ők hozták a megrendelők se-regét, amiknek nagy része a vatikáni körökből került ki.

A magas prelátusok, amikor Giorgio műtermébe mentek, igen szívesen és nyájasan elbeszélgettek a signorina Agnesevel, akinek kedves, szerény, tartózkodó modora, mindig derűs lénye csaknem testvériesen hatott ott a műterem ízléses, színes interieurjében. Egész Róma ismerte Agnese és Giorgio viszonyát. Nem botránkozott meg rajta senki. Elfogadták, mint egy megmásíthatatlan tényt. Elnéztek fölötte, nem vették észre. A marchesa Santal-Viti csak azt kötötte ki a maga részére, hogy Agnese az étkezésre hazajárjon és este hétkor pontosan otthon legyen s azontúl ne menjen ki a házból. Agnese ezt a megállapodást be is tartotta. Ha este valahova elment, mindig csak a marchesa társaságában. És ha néha megtörtént, hogy valamelyik színházban voltak és ott találkoztak Giorgioval, amint kövér felesége mellett ült egy páholyban: a két nő mosolyogva köszöntötte egymást. És néha az otthoni feleség ilyen megjegyzést tett a műterembeli feleségre:

— Milyen csinosan áll Agnesen az a kék selyemruha azzal a fehér csipkével. Ő maga varrta magának? Vagy pedig.

— Agnese ma egy kicsit sápadtnak látszik. Nincs meghülve?

Giorgio Bardy fia volt a híres magyar szentkép-festő Bárdy Ferencnek, aki még fiatalon Rómába kerülve, ott olasz nőt vett feleségül és soha többé vissza nem tért hazájába.

NEGYEDIK FEJEZET.

A TAVASZ ISTENE.

Egy órai munka után Lavinia fáradtan ült le arra az alacsony zsámolyra, amely a Tavasz istenének állványa előtt állt, lábait maga elé nyújtotta, kivett a zubbonya zsebéből egy cigarettát, rágyujtott, egy pillantást vetett az agyagmintára, aztán a pódiumon álló fiúra és szólt.

— Öltözz fel Gino, ma többet nem dolgozunk.

Gino leugrott a pódiumról és eltűnt a spanyolfal mögött.

Gyönyörű, karcsú, húszéves fiú volt, egy trasteveri kőműves fia. De izmos gladiatornyakán olyan fejét viselt, mint egy ifjú Caesar és arcvonásain az ifjúság elbizakodottsága helyettesítette az úri származás tudatos gögjét. Pompás, hibátlan testű római ifjú volt, játékban és birkózásban edzett és tizenötéves kora óta model.

Mikor készen volt az öltözködéssel és rosszul szabott ruhájában, rikító nyakkendőjével, tarka ingében, előjött, hogy átvegye Laviniától a szokott aranyat s a marék cigarettát, szinte el sem lehetett hinni, hogy ugyanaz az ifjú, aki pár perccel előbb, anyaszült meztelenül, tökéletes testének szépségében, ott pompázott a szobrász szeme előtt, mint egy klasszikus pogány isten. Egy kis nyegle, mohó, pénzsóvár és élvezetvágyó

trasteverei fiú volt, aki alig várta, hogy a kapott aranyat zsebre dughassa, rohanhasson tovább, be az első bárba, ahol majd édes liqueurt iszik és rágyújt az ajándékba kapott cigarettára s aztán el egy másik műtőrembe az esti órákra s onnan át a hídon, amelynek végén, a trasteverei oldalon várja őt egy leány, akivel aztán neki indulnak az éjszakának.

— Holnap eljőjtek, signora? — kérdezte Gino, megköszönve a pénzt és várakozón nézett Lavinia arcába.

— Holnap? — kérdezte elgondolkozva — mindenestre jöjj el. Ha netán nem volna kedvem a munkához, azért annyi, mintha álltál volna. Helyes!

— Parancsára signora — mondta a fiú és ment.

Lavinia egyedül maradva, tovább nézte a szobrát a számolyról.

Ma délután a munka sehogy sem ment jól. Amit dolgozott rajta, azt most elkezdte kritizálni és nem volt vele megelégedve. Nyugtalan délután volt ez, a délelőtti események s az Eszterrel való beszélgetés hangulatával tele.

Lavinia sehogysem volt megelégedve a napjával. Bánta, hogy elment a Basilikába és felzaklatta magát dolgokkal, amikhez semmi köze. Haragudott a két leányra is, Maria Altenre és a Hardingsonra, amiért annyira ragaszkodtak ahhoz, hogy ő velük menjen. S most utólag magára is haragudott, amiért olyan sokat beszélt magáról Eszternek s olyanokat mondott, amiket nem kellett volna. Igaz, hogy ezek nyomták őt már régen, már akkor, mikor Eszternek azt a lapot írta. De azért mégis jobb nem elmondani azokat a dolgokat, amik talán csak átmenetek valamihez, határozott lényegük, formájuk nincs s amikor az ember olyan érzelmekről beszél, amik még nem értek meg teljesen s amiket

elhelyezni pontosan nem lehet, az éppen olyan szerencsétlen eset, mintha az asszony idő előtt szüli meg gyermekét.

Lavinia Tarsin haragudott a barátnőire, haragudott magára s a végén egy kicsit Eszterre is, pusztán, mert az neki alkalmat adott arra, hogy kibeszélje a mondanivalóit így, idő előtt. Most végiggondolta egész beszélgetésüket és azt, amit Eszter La Raudelleről mondott. Utólag sértette őt az egész, maga sem tudta miért. Hiszen egyszer már beszéltek minderről Párizsban, azon az estén, amely után ő Münchenbe ment. De akkor az egész más volt. Ő e három év alatt tökéletesen eltemette La Raudelle emlékét. Egyszerűen kitörülte őt az életéből, mint ahogy egy beírt papírlapról kitörünk egy sort s most ime az eltörült írás itt áll, azon frissen, ahogy volt. Minek a multról beszélni? És ő is miért mondta el a müncheni komédiát Ottóval? Azt a jelentéktelenséget? És hogy milyen érzésekkel él azóta? Ah, hiszen ezekről nem kellett volna beszélnie! De ma, háttározottan rossz napja volt. Megzavarta valami, de nem tudja mi! Ha az ember olyasmit cselekszik, ami nem vág bele a természetébe, szokásaiba és amit nem kíván: ez aztán ilyen zavarokat von maga után. Minek is ment el a basilikába és minek állt ott a mise alatt és nézte a ceremóniát és hallgatta az éneket! Az az ének is, hogy megzavarta! És minden! De legkivált a biboros feje, amint szembefordult akkor a néppel és amikor megérintette kezével a pásztorbotot! És aztán ott a sekrestyében!

Lavinia ahogy ehhez a ponthoz ért: elpirult. Nem térdelt le. Most, hogy Eszterrel beszélt, nem tud szégyenkezés nélkül erre gondolni. Nem térdelt le. Elkövette ezt a nagy tiszteletlenséget, amihez nem volt

joga. És a kardinális megállt előttük és ránézett. Mi volt az, hogy olyan ismerősnek tetszett arca, abban a pillanatban, ahogy maga előtt látta? Olyan volt, mintha nem aznap látta volna először! Mintha ezeket a fenséges és finom vonásokat, ezt a titokzatos mosolygást az ajk-szögletekben, ezeket a megbúvó szemeket a hosszú szempillák árnyékában látta volna már valahol, régen. De hol! Nem volt odahaza, Moszkvában valami kép, ami a biboros arcát őrizte? Nem tudott rá visszaemlékezni, hogy az arcképét látta volna valaha! Vagy leírta előtte valaki ezt a fejet? Hirtelen eszébe jutott a gipszöntvény, amit La Raudellenél látott s amely akkor nem gyakorolt rá különösebb hatást. Most csaknem felkiáltott meglepetésében! Hogyan? Ez ugyanaz a fej, az a homlok, az a tekintet volna? És ugyanaz a száj! Erőltette az emlékezőtehetségét, hogy maga elé idézze a gipszöntvényt, ami a mellszoborról készült s egyszerre csak valami hideg, határozott, asszonyos örömet érzett előmleni a szívéen.

— La Raudelle nem tudta megcsinálni ezt a fejet — állapította meg magában, — Nem! La Raudelle itt egy óriási hibát követett el! És pedig milyen büszke volt rá! Emlékszem! De nem, az a szobor rossz!

— Az a szobor rossz — ismételte el magában többször és nyomban utána feltámadt fejében egy képtelen merész és forró gondolat. Ő meg tudná csinálni! Ő, Lavinia Tarsin, a tanítvány, meg tudná csinálni azt, amit a mester nem tudott... Ő érzi ezt a fejet s rajta a formák pompáját. A szemek csodálatos kifejezését, a félig leeresztett pillák alatt! A szemszögletekben azokat a finom, alig észrevehető hajszálvékony redőket! A hosszúra nyúlt szemöldököt, mely olyan, mintha festve

volna, elől az orr nyergéhez közel: azzal a két egyenes vonallal.

És a száját! Ezt a hihetetlen mosolygású száját, gazdag és szeszélyes vonalával és benne a titkos hőséget! Láthatta ezt La Raudelle? Nem! La Raudelle csak egy főpap méltóságos, gyönyörű formákkal ellátott fejét látta. De nem azt a mosolyt, amely mintha az ajkakon belül laknék, valami titkos virulással, amely a száj életét elárulja a felhúzódó ajkszögletekkel! Nem, ezt La Raudelle nem láthatta, mert hiszen a száj egészen elveszett az ő szobrán! Lehet, hogy ezt férfi egyáltalán nem is láthatja, csak asszony.

Ez a gondolat egyszerre felvillanyozta Laviniát.

Persze, hogy nem. La Raudellenek is azok a portrait-i sikerültek legjobban, amelyeket a férfiú szemével nézhetett: az asszony-portrait-i. A Delaporte Ligny hercegnőé. Saline-é, az énekesnőé és a többi híres asszonyoké, akikkel barátságban volt. Mi lehetett neki a kardinális, akit egyszer-kétszer láthatott mindössze, mielőtt még az arcképéhez fogott volna! De igaza van Giorgionak, aki mondta, hogy ebbe a fejbe bele kell temetkezni, különösen a szemekbe!

Most értette, amin eddig csak nevetett, ha Giorgio azt mondta, hogy még éjszaka is a szeméről álmodik és hogy nem tud nyugodni miatta.

De ő, Lavinia, meg tudná mintázni őt!

Izgatottan ugrott föl és járkált föl és alá az alkonyodó műteremben, ahol a tűz égett a nagy vaskályhában s ahol a homályban a dolgok kezdtek lassanként egybefolyni. Ujra megállt a Tavasz istenének szobra előtt.

Most inkább csak érezte, mint látta ezt az alakot, mely az ő újjai alól került ki.

Szép volt. Azzal a kecses nyugalommal állt, amely Lysippos ifjaira emlékeztetett, bal lábát térdben kissé behajlítva és balkezában a hosszú thyrsost tartva, amire támaszkodni látszott, míg előre nyujtott jobbkezére néz mosolygó, ifjú örömmel, erre a kézre, mely Aphrodite kicsiny szobrát fogja tartani. A kis szobor is kész már és míg az ifjú egészen meztelen, ez a kis figura szigorú redőzetű peplost visel, mezítlén lábán sarukat és fején koszorút. S koszorút visel fején az ifjú is, aki az istennő kis szobrát tartja és mosolyog.

— Szép — gondolja magában Lavinia — és fölveszi az egyik állványról a kis viaszkszobrocskát és beleteszi az ifjú kezébe, de el nem bocsátja, nehogy leessék. A kis szobrot bronzba önteti és az gyönyörűen fog csillogni a szobor márványkezában. Olyan lesz, mint egy kis játékszer!

Az ajtón kopogtak. Összerezcent. A viaszkszobrocskát visszatette előbbi helyére, csak azután mondta: szabad.

Giorgio jött Maria Altannel és Agnesevel.

Giorgio vidám volt és legelső mozdulatával felcsavarta a villanyt, melynek gombja az ajtó mellett állt.

— Egyedül van Lavinia? — kérdezte Maria Alten és körülnézett. — Gino már elment?

— Most ment el.

Agnese, arcán nagy asszonyi megbékéltséggel mosolygott Laviniára.

— Dolgozott? — kérdezte Giorgio és odaállt a Tavasz istene elé és nézte.

— Keveset és rosszul, — mondta Lavinia — nincs jó napom.

— Én pedig éppen az ellenkezőjét mondhatom ennek — dicsekedett Giorgio és szinte egy lélekzetre elő-

adta a délután nagy eredményét. Lavinia szemével, szájával, minden arcizmával figyelt.

— És tudja-e Lavinia, hogy magáról is beszéltünk?

— Rólam? — kérdezte izgatottan Lavinia.

— Képzelse, a biborosnak ismerős volt a neve. Egyszerre visszaemlékezett az édesapjára abból az időből, amikor itt volt Rómában a követségén.

— Ismerte őt? — kérdezte mohón Lavinia.

— Ismerte. És az édesanyját is. Mit szól ehhez?

— Az édesanyámat ismerte?

Lavinia izgatottan kérdezősködött tovább:

— És mit mondott még? Mondjon el mindent.

— A biboros nagyon érdeklődött maga iránt, Lavinia. A munkáiról, az életéről kérdezősködött. Természetesen én elmondtam mindent, amit tudok.

Lavinia nem felelt. Egy sereg olyan gondolat támadta meg, ami egyszerre nyugtalanná tette. Hogy ezt a nyugtalanlanságot elleplezze, odament a kis asztalkához, ahol a villamos teafőző állt és ezt bekapcsolta a falba.

— Itt maradnak teára? — kérdezte aztán és odalépve Agnesehez, levette fejről a kalapját és megsimogatta selymes fekete haját a homloka fölött.

— Agneset haza kell vinnem, — mondta Giorgio — csak azért jöttem, hogy ezt elmondjam magának.

— Agnese boldognak látszik — mondta Lavinia és mosolyogva nézett a fiatal leányra, akinek finom Perugino-arca, az ártatlan nagyranylt szemekkel, lelkes bámulattal nézett rá.

— Igen, — mondta Giorgio nevetve — mert kapott tőlem egy gyönyörű nagy selyemkendőt és mert újból meggyőződött róla, hogy én vagyok a legkedvesebb fiú a világon. Igaz, báránkám?

— Oh ellenkezőleg, — mondta Agnese kedves duzogással — rossz vagy, rossz vagy! mindig magamra hagysz. Néha egész délután ott ülök a műteremben és nem jön haza! Ma is reggel óta nem láttam. De most gyerünk Giorgio, gyerünk, mert kikapok.

— Maria itt marad, úgy-e? — kérde Lavinia.

— Én itt maradok.

Azok elbúcsúztak s a két leány odafilt a szokott helyére a teásasztal elé.

— A szobor nagyon szép — mondta Maria Alten egy kis sóhajjal — és szeme befutotta a figura gyönyörű formáit. Csak azt nem értem, mit dolgozik még rajta? Hiszen ez már egészen kész!

— Pepecselek, — mondta Lavinia — játszom, gyönyörködöm — és a végén mégis mindig akad valami, ami jót tesz neki. Megengedi, hogy levessem a zubbonymat és megmossam a kezem?

Fölállt, bement a szomszédos kis szobába és vissza-jött, egyikében azoknak a díszes, tarka indiai köntösöknek, amiket annyira szeretett viselni itt a műteremben, ha befejezte a munkát. Izmos, fehér kezei most illatoztak a kedvenc illatszerétől és nagy szőke hajába, beletűzött két vérvörös szegfűt. Leguggolt egy alacsony szekrényke elé, cognacot, cukrot és cakes-et vett ki, két kisebb ezüsttálcát, apró teáscsészéket és elkezdte a teasztalt rendezni. Maria Alten nézte, azzal a gyönyörködéssel, amivel csak festő nézhet valami igen pompás és tökéletes jelenséget. Bámulta teste vonalainak harmoniáját, mozdulatainak erőteljes báját s azt a kedves fontoskodást, mellyel a teasztal körül szorgoskodott, s ami egészen oroszos volt benne. És megint csak azt gondolta magában, amit már sokszor, mikor így látta őt: Ez belülről fénylik!

— Így, — mondta Lavinia, mikor mindennel készen volt — most már nyugodtan várhatjuk, míg a víz felforr. — Mondja csak, Maria, dolgozott ma valamit?

— Semmit. Az egész délutánt elfecséreltem, csak este felé jöttem fel Giorgiohoz abban a reményben, hogy munkában látom. De nem úgy volt. Agnesevel enyelegtek.

Lavinia fölnevetett.

Majd egy kis hallgatás után azt mondta:

— Én pedig, tudja kivel foglalkoztam gondolatban egész nap? Santerra biborossal. Nos, mit szól ehhez az ostobasághoz?

— Nem tartom ostobaságnak. Sőt természetesnek találom. Az lett volna érthetetlen, ha nem gyakorol magára semmiféle hatást. El fog hozzá menni?

Lavinia elpirult meglepetésében.

— Hogy kérdezheti ezt? Miért? Hogy el fogok-e hozzá menni?

— De hiszen ez természetes! Ő ismerte az édesanyját, az apját is! Nem gondolja, hogy ez elég fontos ok arra, hogy fölkeresse őt?

— Ah, azt hiszi? Persze! Nekem nem is volt még időm erre gondolni. Gondolja, hogy most már fel kell őt keresnem?

— Hát nem érdekli magát ez a dolog? Az, amit ő a maga édesanyjáról mondhat, akit még leánykorában ismert?

Lavinia összerezzenő szempillákkal nézett Maria arcába.

— Azt hiszi mondhat valamit? Hiszen az az ismerkedés nagyon futólagos lehetett! Anyám nagyon fiatal volt még, mikor férjhez ment! Húsz esztendő. S azután, hogy apámmal Moszkvába mentek, csak kétszer

volt itthon a rokonainál, ahogy én tudom. Kezdett betegeskedni. Apám a Kaukázusba vitte. Sohasem látta többé Rómát.

Maria hallgatott. A víz felforrt. Lavinia elkészítette a teát.

— Persze, ez elég ok arra, hogy fölkeressem. De talán mégis jobb volna, ha előbb beszélne velem a barát-nőm, az a magyar nő, akinél ma voltam s akivel úgy látom jó barátságban van. Mit gondol, nem lesz jobb, ha ő először beszél neki és megkérdezi: fogad-e?

— Én a maga helyében magam írnék neki — mondta Maria — bizonyos lehet benne, hogy fogadja.

— Én írjak neki? — kérdezte csaknem ijedten Lavinia.

— Természetesen! Nincs ebben semmi különös. Maga ír neki és Monsignore Bonella másnap eljön ide, tiszteletét teszi és megmondja az audiencia idejét.

— És azután? — kérdezte Lavinia Tarsin elgondolkodva.

— Mit azután? Azután elmegy hozzá. És vége!

— Igen. Azután elmegyek hozzá. És vége. — Mondta utána Lavinia és elgondolkozva nézte a teáscsészéjét. — Csakhogy én — maga tudja, hogy én egy kissé neveletlen vagyok és sohasem beszéltem még bi-borossal. Mit mondok majd neki?

— Istenem, milyen gyermek! Ne mondjon neki semmit. Majd mond ő magának, ami neki éppen tetszik. S maga arra szépen válaszolni fog.

De Lavinia nyugtalan volt és idegesen ugrott fel a helyéről. Cigaretára gyújtott és elkezdett föl s alá járni a műteremben.

— Akarja, hogy őszintén megmondjam mit érzek, Maria? Én félek ettől a látogatástól. Attól félek, hogy

egy sereg hazugságot vittasz elém, amit majd kikerülni nem tudok. A papok olyanok, hogy rögtön megkérdezik az embertől: Nos, mit csinálsz? Nem úgy élsz, mint egy állat? Nem úgy élsz, mint egy pogány? Jársz misére? Gyónni jársz? Rendben vagy a lelkeddel? Mit mondjak majd neki minderre, ha nem egy tömeg hazugságot? Vagy mondhatom azt: amióta az anyám meghalt, nem járok templomba és nem is imádkozom és egyáltalán az Isten miatt igen nyugodtan alszom? Úgye nem? Mert ha ezt mondom neki, úgy fog reám nézni, mint egy hottentottára. Én tudom. Párisban egyszer La Raudelle elvitt valami abbé-ismerőséhez, akinek egy pár gyönyörű görög érme volt, hogy ezt megnézzük. Nézze, alig maradtam azzal az emberrel egyedül, egyszerre így szól hozzám: — Madame, ha szabad mint papnak egy alázatos kérdést föltennem: a lelkével hogy van?

— Igen jól uram, — feleltem neki nevetve — egymásnak a legjobb pajtásai vagyunk és lehetőleg nem alkalmatlankodunk egymásnak. — Azt hihetné az ember, hogy egy pap ilyen feleletre megharagszik és nem beszél többet. De ez a kedves öreg úr, ahelyett elkezdett nekem mindenfélét mondani, egy bárány konok alázatosságával, hogy azt sem tudtam, mit kezdjek vele. Például azt mondta:

— Bizonyos, hogy Madame amióta él, egyetlen napot sem mulasztott el, hogy ne mosakodott volna. Nézze Maria, mit felelhet erre az ember? Azt mondtam: természetesen Monseigneur! Ekkor végignézett rajtam és mosolyogva szólt: Az ön vakító eleganciája, az ön ápoltsága és finomsága, mindaz, ami önön az első pillanatra elárulja az előkelő hölgyet bizonyára kizárja

azt is, hogy ön, tegyük föl: rongyos harisnyát húzson a lábára. — Persze erre elpirultam és azt mondtam:

— Föltétlenül, Monseigneur. Mire ő folytatja: vagy teszem fel, hogy ön szennyes fehérneműt viselne a testén! A dolog kezdett már nagyon kényelmetlen lenni és egy kissé olyan arcot vágtam, hogy észrevehette: nem akarok tovább erről a dologról beszélni. De ő katonakul folytatta: Megbocsát, hogy ilyen példákat hozok föl, de kénytelen vagyok vele, hogy megértessem magamat. Ön hírneves művésznő és örömmel látom, hogy szép, fiatal, bájos. Hogy van, hogy a lelkét olyan sokkal kevesebbre becsüli, mint a testét, holott az Isten az ön lelkét még külön is megajándékozta, beleoltván az alkotás nagyszerű képességét! Ön nem viselne rongyos harisnyát, de a lelkét engedi rongyokban járni. Ön mindennap illatos fürdőt vesz, de a lelkén meghagyja azokat a foltokat, amik bizonyos, hogy az élettel és a művészettel való harcában, itt-ott érik. Ön mindennap friss és hófehér patyolatba öltözik, de a lelkét nem bánja, hogy örökké a bűnök köntösét viseli. Nem megy gyónni soha? Nem akar felfrissülést, megújhodást, tisztaságot; a léleknek azt a fehér ruháját, amit Jézus szánt önnek s amiért a kereszten meghalt: nem akarja magára öltetni! Ezt mondta és én képzelje ott álltam, mint egy lehordott iskolásgyerek és egy szót sem tudtam neki válaszolni erre a kis váratlan szónoklatra. Szerencsére La Raudelle, az abbé fivérével visszajött és végét vetett ennek a kínos discursusnak. De még mielőtt elmentünk volna, hozzám lépett és azt mondta: Bocsásson meg asszonyom azért, amit az imént mondtam. De önt látva, a tehetségét ismerve, tudva, hogy

itt Istennek valóban egy kivételes jelensége előtt állunk, az ember önkénytelenül is azt gondolja: milyen kár! Milyen kár!

És ezzel a „quel dommage“-zsal, amit kétszer ismételt szelíden és jószággal, ültünk kocsiba és mondhatom az egész napomat elrontotta vele. Mikor La Raudellenek elmeséltem: ő csak annyit mondott rá, hogy abbé Guyot rendkívüli szellemű ember, de kíméletlen térítő.

Maria Alten elnevette magát.

— Kíméletlen térítő? — mondta. — Nagyon jó! Ez a kifejezés is csak egy francia elméjében születhetett meg. Szóval maga attól fél, hogy Santerra biboros is hasonló beszédet fog magának tartani!

— Ettől félek. Azt hiszem a papok ebben a tekintetben mind egyformák. Legyen az egy párizsi archeologus abbé, vagy egy római biboros. Ezek mind a lelkekre halásznak.

— Nem gondolja, hogy ez kötelességük? Hiszen azért papok! — mondta csendesen Maria.

— Jó, jó, — felelte idegesen Lavinia — megengedem, hogy ez kötelességük és hivatásuk, de ne üldözzék vele az embert! Végre sem minden tőlünk függ. Diszpozíció dolga is a hit, nem gondolja? És főképpen Istennek (ha van Isten) a beleegyezése is szükséges hozzá. Sőt ez leginkább. Mert ha van Isten és én hinni akarok benne, szükséges, hogy ő is akarja, hogy higgyek benne, nem?

— Micsoda abszurdumokat beszél maga itt Lavinia Andrejevna? — mondta Maria Alten szelíd felháborodással. — Hogy Istennek ezt külön akarnia kell? Hi-

szen az ő abszolút léte megköveteli, hogy higgyünk benne mindnyájan!

— Abszolút léte? Istennek abszolút léte? Haha! És ez nem abszurdum? S hogy megköveteli? Dehogy is követeli meg! Hányan vannak, akik nem hisznek benne! Ha megkövetelné, Isten bizonyára van olyan erős és hatalmas, hogy keresztül tudja vinni a lélekben ezt a csodát. Föltéve, mondom, ha van Isten. De elképzelhető, hogy Isten legyen valóban, mialatt a világ tele van olyan emberekkel, akik benne nem hisznek? Ugyancsak gyöngye egy Úristen volna ez, nem gondolja?

— Én erre nem tudok mit felelni magának Lavinia! Nem vagyok theologus és nem vagyok apologeta. Egyet tudok: hogy minden érzésem, egész eszem, ízlésem és idegem tiltakozik az ilyen beszéd ellen és azért megyek is. Bocsásson meg.

Lavinia haraggal fordult felé.

— Megy? Nem bánom, menjen! Nem fogok hazudozni a maga szép szeméért és senkiért, érti, senkiért. Menjen, menjen Dolly Hardingsonhoz, ő hisz Istenben és erről írja már a nemtudom hányadik regényét, amit, ha olvas az ember hajnalban, vagy délben, vagy délután, mindig elalszik tőle. Menjen. Ő a magához illő bárátnő. Üljenek össze és forgassák a szemüket ájtatosan az ég felé! Ez magukhoz illik. Én szobrász vagyok és az én lelkem nem jár rongyos harisnyában azért, ha nem is megyek gyónni. Én amikor alkotok, akkor imádkozom és amikor valami jó szobrot készítek: akkor azzal dicséretet mondtam Istenről, arról az Istenről, aki bennem lakik és nem a Vaticánban, és nem az abbé Guyot házi kápolnájában, és nem az ostyában, hanem bennem, bennem érti, bennem, Lavinia Tarsinban! Én bennem lakik az Isten!

— Különös, — mondta csendesesen Maria Alten — az ember el sem hinné, hogy a maga ereiben latin vér is folyik! Egészen orosz, egészen orosz!

S ezzel föllállt, hogy fölvegye a kabátját és menjen.

— Ebben is téved! Az orosz mind babonás! Az orosz mind hisz Istenben. Nem bírja elképzelni, hogy ne legyen valahol egy felsőbb lény, aki annyi pálinkát ihat, amennyit akar és azoknak, akik hisznek benne, annyi pálinkát adhat, amennyit azok a hitük által kiérdemelnek.

— Addio Lavinia, — mondta Maria Alten — magára hagyom, mert látom, hogy ma rossz hangulatban van.

És kezet nyújtott.

— Éppen nem, — mondta Lavinia gőgösen — olyan hangulatban vagyok, mint rendesen, mikor erről a témáról van szó, de értem, hogy maga ezt nem bírja ki. Addio! Tiszteltetem szent Dollyt és kívánok mindkettőjüknek mennyei épülést.

Maria Alten ment.

— Vajjon mi lelhetete? — gondolta magában, amint a lépcsőkön lefelé indult. Úgy látszik valami nagyon megzavarta, hogy ily kevéssé tud uralkodni magán! De azért mindig ugyanaz, mindenben ugyanaz! Igaza van annak az abbé Guyot-nak! Milyen kár érte!

Most kilépett a Via Marguttára és átvágott a Cor-sóra, hogy az Animába menjen a németek templomába, ahol hat és hét óra között pater Friedrich, a franciscanus gyóntatott.

Meg akarta gyónni neki, hogy már két hét előtt kapott az anyjától levelet és még nem válaszolt reá, mert nem tudott lelkében annyi jószágot összeszedni, amennyi kellett volna e levél megírásához.

— Bizony gondolta magában — mindnyájan bűnösök vagyunk és ki tudja, Isten szemében nem kedvesebb-e a pogány Lavinia Tarsin, mint én vagyok, aki nem tudom többé szeretni az anyámat és nem tudok neki megbocsátani? Nem az-e az első keresztényi kötelességünk, hogy szeressünk és megbocsássunk? Mindnyájan bűnösök vagyunk, hiába!

Lavinia, egyedül maradva, egyik cigarettát a másik után szívta el és egyik csésze teát a másik után itta ki, de a bosszúsága nem mult el!

— Szakítani fogok ezekkel a béguine-ekkel — gondolta magában. Nekem ne jöjjenek ide többet! Se a Hardingson, se Maria Alten! Két elbűvölt tyúk és mind a kettő a papok kezében! Óh, ezek a csuhások értik, hogyan kell körülfonni magukat ezekkel a női folyondárokkal, hogy ők maguk annál ékesebbek legyenek! De én nem vagyok folyondár, hohó, kedveseim! És engem nem lehet becsapni sem a rossz idegeimen, sem a rossz családi állapotomon keresztül. Meg vagyok győződve róla, ha a Hardingson nem keresztül-kasul beteg: nem esik bele a santanselmi pater Bonaventura kezébe. És Mária Alten sem válik oly rohamosan ájtatossá, ha az anyja hatvanéves korában nem cédásodik el! De ezek a kis lelkek minden testi és lelki nyavalya elől az Istenhez szaladnak, aki természetesen folyton készen áll, hogy mindenféle bajaikat orvosolja. Szegény Úristen! Ha lett volna is, már régen meghalt volna, részint az unalomtól, részint az utálattól. De én nem fogok nála alkalmatlankodni.

Ezeket gondolta el hevenyén, némi kis dühvel, miáltal elhatározta, hogy fölmegy a lakásába és csak azért is, a mai zavaros nap ellenére is, elmege este Fon-

tanelláékhoz és ott a szép Mina szemeiben gyönyörködik. Esetleg talál valakit, akivel érdemes szóbaállni! Bezárta a műtermét, kilépett a folyosóra, ahova a lépcső nyílt, amely lakásába vezetett.

Mert Lavinia egyikében lakott azoknak a kis emeletes házaknak, amiket a via marguttai művésztelepen kizárólag a családos művészek számára tartottak fenn. Giorgionak, mint Maria Altennek, csak egy kis földszintes kunyhója volt, ezenkívül mindegyiknek megvolt a külön lakása. Giorgio a Porta del Popolon túl lakott a Via Flaminián, meglehetősen közel a Marguttához. Alten fönn a Quirinalcn, míg Lavinia egy egész házat bérelt ki bútorostól, sőt cselédestől, mert a lakáshoz egy öreg szakácsné is járult, aki mindig annak főzött, aki éppen a házba beköltözött s így Lavinia egy olasz komorna segítségével valósággal úgy élt a marguttai kertben, mintha a saját házában lett volna. A földszinten, a műtermen kívül, ott volt a kis benyíló, ezen túl az öregasszony szobája, a konyha és éléskamra. Fönn egy kis szalon, egy még kisebb ebédlő-, háló- és fürdőszoba. A bútorzat kissé elhasznált, de ízléses holmi volt, amihez Lavinia még vásárolgatott is egyetmást árveréseken, ahogy ez Rómában szokásos, ahol ritkán vásárolnak az emberek új bútort, annyi az árverés, fölszabaduló műtermek, villák és paloták berendezése, ahonnan a nyugtalan idegen, aki azt hitte, örökre itt marad, tovább megy, vagy kihal.

S a berendezésük aztán dobra kerül. Lavinia is ezeken az árveréseken vásárolt össze különböző szép holmikat, amikkel különösen a kis fáradt eleganciájú szalont frissítette föl s az egész lakást úgy átalakította, hogy az kezdte magára öltetni egy gazdag, szeszélyes és művészi ízlésű fiatal teremtés otthonának egyéni jellegét.

Azonban fölérve a lakásába, egyszerre elvesztette a kedvét Fontanelláéktól, Minotól s attól, hogy ott egy estét eltékozzon semmiségekkel. Az jutott eszébe, hogy egy pár nap alatt okvetlenül be fogja fejezni a szobrot s akkor áttér arra a régi tervére, amiben eddig még mindig megakadályozta valami. Meg fogja mintázni az anyja síremlékét, úgy, ahogy akarta már régen s amint róla a terveket elkészítette. Vágat egy hosszú, keskeny márványlapot, olyat, mint a régi archaikus görög stelo-k voltak s abba maga belefარagja anyját, ülve egy karosszékben, amint búcsút vesz tőle, a tízéves gyermektől és apjától. Lábainál lesz, balról a karosszék mellett Bibo, a kedvenc agara és ő, Lavinia egy kis madarat fog tartani a kezében, míg apja mellette áll, lehajtott fővel, fájdalomtól sujtottan s anyja felé nyújt egy halotti koszorút.

Anyját abban a bő palástban fogja ábrázolni, amiben néha, ha az ágyból fölkel, az ablak mellett ült, nyakán azzal a gömbölyű, kövekkel kirakott medaillonnal, ami mindig csukva volt s amit mint gyermek annyiszor tartott a kezében és próbált felnyitni, de nem lehetett. Ott volt a beteg nyakán mindig és valószínűleg azzal együtt temetik el, ha a haldokló le nem veszi nyakáról és oda nem adja neki, ezzel a szóval: Tedd el, legyen a tied!

A medaillont Lavinia azóta mindig magánál hordta, de csak az évnek egyetlen napján viselte, az édesanya halála évfordulóján. Különben rejtve tartotta egy kis bársonnyal bélelt dobozban. ~~Igen~~ el fogja készíteni az anyja síremlékét, amit már az atyja is nagyon sürget. És a márványt szépen ki fogja színezni és hazaküldi az apjának, hogy állítsa fel ott a birtokon, a családi kriptá-

ban a többi síremlékek közé. Talán ő is naza fog menni akkorra! Igen!

Most örült, hogy az eszébe jutott s az előbbi rossz hangulata megenyhült.

Látta maga előtt a régen elgondolt tervet: az anyja síremlékét s elgondolta az apja örömét, aki majd büszke lesz rá!

Most már mosolygott az előbbi felindultságán.

— Isten, — gondolta magában — Isten, ezek csak beszélnek, beszélnek, beszélnek, mert nincs semmi fontos dolguk az életben. Két kedves dilettáns, aki mindenre ráér. De nekem nem szabad másra gondolnom, csak ami az én dolgom. Nekem csak a szoborra szabad gondolnom. De mit tudják ezek, mi a szobor?

Hirtelen megállt gondolatában.

— La Raudelle tudta! Ő tudta!

Most szívében felcsillanó örömmel gondolt a férfitra, akinek karjába egyszer vetette magát. Odalépett a szalon kis secretairejéhez, felnyitotta, kihúzta egyik fiókját és kivette belőle La Raudelle képeit. Vagy hat fénykép volt ez, sorba nézegette őket és mikor az utolsóhoz ért, lehajolt fölé, azt mondta neki: Merci — és megcsókolta.

Mit köszönt meg neki?

Melyikét a két nagy arcanumnak, melybe őt a távoli férfi beavatta?

Amióta elhagyta, először történt meg vele, hogy ilyen gyöngédséggel közeledett emlékéhez és már régóta nem írt neki semmit, mert nem volt számára semmi mondanivalója.

Ez a csók, amit most az arcképére lehelt, olyanforma volt, mint valami elégtételadás, vagy bocsánatkérés, vegyülve az asszonyi hálával.

Utána nyomban elszégyelte magát, a képeket viszatette helyükre és rájukzárta a kis fiók ajtáját.

S hogy megbüntesse saját magát a szentimentalizmusért, ahogy megebédelt, mégis csak átöltözött és elment a Fontanella-családhoz, hogy ott végigunatkozza az estét...

ÖTÖDIK FEJEZET.

SANCTUM SACRIFICIUM.

Három nap múlva Lavinia befejezte a szobrot. Negyedik napon jöttek a márványmunkások és megtöltöték a műtermet zajjal, énekkel, tréfákkal, szitkokkal, füst- és fokhagyma-illattal. Lavinia ott volt köztük és nézte a munkájukat. Néha egyiknek kezéből kivette a vésőt, kalapácsot és maga is dolgozott a márványon, amelynek még alvó fénye érzett az anyagon keresztül.

Így találta őt egy délután Galambóczy Eszter, amint kurta szoknyájában, fehér zubbonyában, felbomlott hajjal és verejtékező homlokkal térdelt a márvány előtt és dolgozott rajta.

Eszter megállt az agyagminta előtt, fölemelte a fejét, bólintott egyet s aztán egy éles, hosszú füttyöt bocsátott ki a száján. Ez volt elragadtatásának kifejezése. Aztán nem szólt semmit. Leült egy alacsony székre és vagy tíz percig figyelmesen nézte a munkát.

— A térdeknek, — mondta Lavinia kissé lihegve a fáradságtól — a térdeknek muzsikálniuk kell! Tudod, mi az? Mint ahogy a belvederei Apollo térde muzsikál annak, akinek füle van hozzá, hogy meghallja.

Eszter csillogó szemekkel nézett rá. Valóban a Tavasz istenének térdei olyan szépek voltak, hogy bizvást el lehetett mondani róluk, hogy muzsikálnak.

Lavinia franciául folytatta, hogy a munkások ne értsék.

— Tudod, öregem, mikor először mentem a Belvederebe és megláttam ezt a híres Apollót, amit a képek után már vagy egy évtizede ismertem, akkor könnyek szöktek a szemembe és elfelejtve mindazt, amit róla már olvastam a vénemberek könyveiben, odahajoltam hozzá és megcsókoltam a térdét, egyiket a másik után. Mit szólsz hozzá?

— Azt szóлом hozzá, hogy ez bizonyára igen mulatató látvány lehetett azoknak az öreg angol nőknek, akik ezt látták és ott magukban megbotránkoztak.

— Nem volt ott senki, csak egy fiatal leány s ez úgy tett, mintha nem látta volna.

Eszter körüljárt a műteremben és Lavinia megmutogatott neki mindent, amit az utolsó három évben csinált. Eszter elkomolyodott arccal, figyelmesen nézte és hallgatta. A végén, mikor már mindent látott, megállt Lavinia előtt, keresztbe fonta a karját és szólt:

— Bravo, komám! Fene nagy legény lett belőled e három év alatt.

Lavinia arca felragyogott az örömtől!

— Úgy-e, jól csinálom? Úgy-e? — kérdezte boldogan.

— Jól csinálod! De most hallgass ide. Nem azért jöttem, hogy így kutyafuttában nézzem meg a dolgaidat. Tulajdonképpen csak egy percre jöttem. És pedig azért, hogy megmondjam neked: ma délelőtt voltam Santerra biborosnál, akinél a számodra kihallgatást kértem. Még ma délután el fog jönni hozzád Monsignore Bonella, azért jó lesz, ha nem vágod tovább a márványt, megmosod a kezed, összeszeded a hajad és felöltözöl dámának.

— Te beszeltél vele? — mondta Lavinia ijedten. — Mit mondott?

— Az semmi, hogy ő mit mondott. Nagyon szívesen lát, miután anyádat, apádat ismerte. De, hogy én mit mondtam neki, öregem, ez a fontos! Hogy én hogyan mutattalak be neki téged!

— Csak nem mondtál neki rosszakat rólam?

— De igen, bízvást megijedhetsz! Mondtam neki, hogy pogány kutya vagy és a művészeteden kívül más istened nincs, azaz, hogy igen: még a saját becses személyedet divinizálad annyira, hogy állandóan égve tartasz számára egy kis füstölőt. Egyszóval, hogy ne várjon tőled sokat, csak amennyit egy ilyen vad és lelkileg kultúrátlan lénytől várni lehet. Mire mindent tudomásul vett és még arra kért, mondjam meg neked, hogy vigyél neki fotokat a szobraidról. Tehát capito? Összeszeded a fotokat és elviszed neki. Nos, meg vagy elégedve velem? Úgy-e ezt rövidesen megcsináltam?

— Én félek ettől az embertől, Eszter — mondta Lavinia.

— Félsz tőle? Tant mieux, ou tant pis, ou tant mieux, mint ahogy az az iszákos Verlaine mondta. Az nem baj, hogy félsz tőle. A fő, hogy megismerkedel vele. Nagy hasznodra fog válni itt Rómában. Esetleg kieszközli számodra, hogy megmintázhasd őszentsége fejét.

— A pápáét? Nem, ehhez semmi kedvet nem érzek. Az ő fejét szeretném megmintázní.

— Santerráét? Elég vakmerőség van benned, hogy tőle erre engedelmet kérj. Próbáld meg! Kidobni talán nem fog, legfőllebb azt mondja, hogy: most nincs ideje, lefoglalja őt a könyve revisiója, vagy más egyéb. Azért csak próbáld meg!

— Megpróbálom — mondta Lavinia. Aztán még tanácsot kér Esztertől, arra nézve, hogyan öltözzék fel a látogatáshoz.

— Fiam, csak komolyan, komolyan! Lehetőleg feketébe, selyembe és ne nagyon decolletálva, mert a meztelenséget először is a gentiulomo látja meg s az úgy tud ránézni, hogy menten betakarózol tőle. Ez ott így szokás.

És ezzel Eszter ment.

Lavinia egész délután nyugtalan volt. A lakásból a műterembe, a műteremből a lakásba szaladgált le és föl, amíg a munkások el nem mentek. Végre hét óra tájban megérkezett Monsignore. Kedves és élénk volt, mint mindig. Fürge és okos szemeit figyelmesen járatta körül a lakásban. Kérdezősködött Lavinia legújabb munkája felől és végre is Laviniának le kellett őt vinnie a műterembe és megmutatni neki a Tavasz istenének agyagmintáját s azt, ami a márványból már látható volt. Monsignore el volt ragadtatva a szobor szépségétől s a gipszöntvényeket nézegetve, amiket Lavinia Münchenből maga után küldetett: nyomban ráismert azokra a munkáira, amiket ott kiállított. Lavinia bámult ezen az értesültségen.

— De hiszen őminenciája nagyon érdeklődik a modern művészet iránt és majdnem minden jobb művészeti folyóirat jár nekünk. Így aztán hozzánk is csak eljut a külföldi nevesebb művészek híre s ha a Galleria Modernában kiállítás van, őminenciája mindig megkívánja, hogy nézzem meg, referáljak róla, sőt néha a katalógust is átlapozza. Az ön munkáiban, signora Tarsin, lélek van, báj és valami nagy öröm, majdnem azt mondtam: jóság. Ezt el is fogom mondani őminenciájának. Örülni fog rajta.

Ezek után Monsignore búcsút vett azzal, hogy a bíboros másnap délután négy órakor várja Laviniát.

Lavinia az estén nem ment sehova. Ahogy megbédelt, belebújt a bő köntösébe, elővett egy könyvet, amit érdeklődés nélkül olvasott egy kis ideig, aztán letette és nem volt rá kíváncsi tovább. Inkább lefeküdt, hogy az ágyban gondolkozzék.

Megállapította, hogy nem volt soha még hangulata, érzése, aminek okát meg ne tudta volna magyarázni magának. Ez a nyugtalanság, amit érez a Santerra bíboros nevének pusztá hallására is, teljesen érthetetlen saját maga előtt. Attól az első pillanattól fogva, amikor az oltárnál megpillantotta szemét, ez az érzés nem hagyta el őt. Sem a másik, amely azt suggerálta lelkébe, mintha ezt a fejet, ezt a nézést látta volna már valahol. Mikor a sekrestyében előtte állt, nem olyan volt, mintha régi ismerőse volna? Miért van ez így? És most, ha rá gondol a holnapi találkozásra: miért érez a szíve mélyén olyan különös félelmet? Félelmet, ami édes és valami kimondhatatlan bizonytalansággal tele? Hiszen miről van szó? Elmegy hozzá, néhány konvencionális kérdésre felel majd bizonyosan szürkén, azzal az elfogultsággal, ami most is, amikor pedig még távol áll tőle, itt reszket a torkában! Ahogy Maria Alten mondta: Elmegy hozzá és vége. De lehetséges az, hogy itt vége legyen? Hogy ő is, mint akárki más, elvigye hódolatát hozzá és ezzel befejeződjék minden? És mégis vajon mi az, amit várhatna ettől a látogatástól? Hiszen elvégre ő mégis csak egy idegen, kőbor művészeány és semmi egyéb. Az anyja igaz, Cecilia Spontini volt és őt leánykorában ismerte a bíboros. És az apját, amikor még itt volt Rómában a követségen. De ennek már közel harminc

esztendeje. És változtathat ez valamit a helyzeten, azon, hogy őt egy tízperces beszélgetés után egy kegyes kézmozdulattal el ne bocsássa?

Lavinia megdöbbenve jutott el gondolatában eddig a pontig. És ha elbocsátja? Miért fél úgy ettől? Mit akar tőle? És habár megengedné, hogy másodszor is eljöjjön, mi értelme és célja volna ennek és mire való mindez? A szobra, igen ez! Ha elég bátorsága volna így szólni hozzá: Eminenciád, szeretném megmintázni a fejét? De bizonyos, hogy ezt nem meri majd. Hogy lehet ennyire elfogult ő, Lavinia Tarsin, mint egy kis zárdanővendék? Holott soha, senkivel sem volt az! A férfiakat úgy tekintette eddig, mint akik arra valók, hogy őt szolgálják! Az apját sem véve ki! Mert valóban, melyik imádta őt oly nagyon, mint az apja? Hacsak nem az a bolondos Turoglin, az a szegény fiú, aki az apja mellett mint titkár volt s aki akkor a szökését előkészítette. Ő igen! És most eszmetársulás folytán visszaemlékezett azokra a férfiakra, akikkel külföldi kóborlása közben találkozott s akik mellett elment, gögösen vagy közönnyel, vagy némi kíváncsiságot küzdve le magában, mint ahogy ez Nizzában történt, azzal a szép, hódító kalandorral! Hogy is hívják? Már a nevét is elfelejtette. Natasa néni bizonyosan tudja, ez a szegény Natasa néni, aki annyit reszketett miatta, s akit aztán Párisból haza küldött, mikor La Raudelle-el az a dolog kezdődött. De maga La Raudelle is: mi volt más, mint az apja, mint Turoglin, Ottó és a többiek! Ah a férfiak mind egyformák és könnyen el lehet bánni velük, ha az ember keresztül lát rajtuk és tudja, hogy csak mulatságra valók. Valóban csak mulatságra valók. Hogy az ember a szabad idejében, mikor nem gondolkozik és nem dolgozik, elszórakozzék velük!

De ez? Vajjon lehet erre azt mondani: férfi? Lehet erre úgy gondolni, mint férfiúra? Hiszen pap! És az a halhatlan messzeség, ahova őt kivételes sorsa helyezi! Már nem is fiatal többé! És mégis mi van lényében, hogy őt ennyire nyugtalanítja? Ha holnap délutánra gondol: a torkában azt a furcsa szorongást érzi és a keze mintha meghidegülne. Az utóbbi napok alatt mindig rágondolt. Munkaközben is, Fontanelláéknál is, az emberek beszélgetése közben, folyton. Eddig nem is adott magának számot erről. Most látja. Ama délelőtt óta mindig rágondol. Örültség, örültség! Talán jó is lesz, ha elmegy hozzá! Talán meg fog szünni ez a furcsa dolog, ha egyszer beszélt vele. Megnyugszik tőle. Rendben lesz minden. Elmegy hozzá és vége...

Még egy ideig hányták-vetették ezek a gondolatok, míg el tudott aludni.

Másnap már két óraker kezdett öltözködni. Úgy ahogy Eszter tanácsolta: fekete selyemruhát vett magára, ami állig csukódott, tehát a bőréből nem látszott egy vonalnyi sem. Ellenben a divat szerint való szűk, szorosan a testhez simuló ruha volt, ami Laviniát most majdnem kétségbeejtette. Eddig észre sem vette, hogy a ruha mennyire kiadja teste plasztikáját. De nem volt más fekete ruhája, sem ami csukott lett volna. Utoljára is egy mentőötlete támadt. Nem fog felöltözni, mint Eszter mondotta: dámának. Fölvesz egy fekete redőkke rakott posztószoknyát és fölé egyikét azoknak a fekete-bársony orosz zubonyoknak, amik piros, széles bőrvölkkel egészen jól hatnak s amit egy fehér csipkegallér a nyakán megszellídt. S ennél maradt. Ékszerűleg pedig a nyakára tette azt a vékony platinaláncot, melyen a kis kereszt függött, ami anyjáról maradt rá. Szép antik keresztcske volt ez apró gyöngyökkel ki-

rakva s a hátlapjára belekarcolva ez a két latin szó: Sanctum Sacrificium. Mikor az öltözködéssel készen volt: előkereste a fotokat, köpenyt és kalapot vett és megindult gyalog a Via Giuliába. Korán is volt még.

Mikor a Popolora ért, az egyik toronyóra akkor ütötte el a negyed négyet. A Corson Maria Altenbe üt-között, aki egy csomag vászonnal igyekezett a Via Marguttába.

— Tudja hová megyek? — kérdezte tőle Lavinia s nyomban meg is mondta: Santerra biboroshoz!

— Űgy? — bámult Maria Alten s aztán egy kis maliciával így szólt: — Remélem meg fogja neki mondani, amit nekem mondott a multkor: hogy az Isten magában lakik, magában, Lavinia Tarsinban! Képzelve el, mennyire érdekes volna ez!

— Ne gonoszkodjék velem! Ha tudná, mennyire izgatott vagyok!

— Miért? Nincs rá semmi oka! Hiszen magának megvan már a véleménye a papokról! Egyébként köszönöm a Rallet-otkolont. Dollyval ma akartunk fölmenni, hogy megmondjuk, ha csak azért küldte, mert goromba volt velünk: kár volt. Mi ehhez már szokva vagyunk, úgy is megbocsátottunk volna. De azért örültünk neki. Nos, megy? — kérdezte, mikor látta, hogy Lavinia minden szó és búcsúzás nélkül megindul.

— Megyek. Nagyon izgatott vagyok. Addio.

Pontban négy órakor belépett a Santerra-palota kapuján. A vestibülben szolgák ácsorogtak, akik mikor őt megpillantották, a hátuk mögé rejtették a cigarettájukat és mélyen meghajolva köszöntötték. Amint a portás fülkéjében levő tükörben megpillantotta magát, látta, hogy csaknem sápadt, de különben nagyon meg volt elégedve magával a képpel, amely a tükörből rá vissza-

nézett. A portás egy kis csengőt nyomott meg, mely fölszólt az emeletre. Pár perc múlva a lépcsőre vezető ajtó kitarult és kilépett rajta a gentiluomo, feketében, mint mindig. Csipkés zubbonyában, térdharisnyájában valami ünnepi benyomást hozott Laviniához.

— Parancsoljon, asszonyom — mondta olyan meghajlással, ami tökéletes volt és amelyen érzett, hogy csak kivételes látogatók számára van fönntartva. Fölkísérte Laviniát a lépcsőn az első emeletig, ott kinyitott előtte egy ajtót és bevezette egy nagy terembe. Ez nyilván a nagy fogadásoknak volt szánva. Egy óriási csilláron, néhány nagy tükrön, a falba illesztett menso-lákon, néhány fehér márványasztalon, karosszékeken kívül nem volt benne egyéb. Ezen keresztül menve, egy sárga selyemmel bevont falú kisebb terembe jutottak, amiben a falak mentén aranyozott székek, pamlagok, apróbb asztalkák álltak, de amely még mindig nem mutatta az intim fogadószoba jellegét. Itt már a falakat egynéhány értékes festmény díszítette s az asztalon és a tükrök mensoláin gyönyörű keleti vázák álltak. A gentiluomo fürge és hajlékony mozdulataival most kinyitotta Lavinia előtt a harmadik ajtót és Lavinia egyszerre ott találta magát egy égő vörös damasztal kárpitozott szobában, ami az első pillanatra csaknem megdöbbentette különlegességével.

— Parancsoljon itt maradni! — mondta a gentiluomo. — Azonnal értesítem őeminenciáját.

Ezzel eltűnt és magára hagyta Laviniát. Az most fölemelte a fejét és körülnézett. A szoba nem volt nagy, de a földtől egészen a padmalyig bevonva az égő piros damasztal, sőt ez folytatódott még a padmalyon is egészen a csillárig, mely aranyozott bronz volt, ki-

csiny és egészen magasan függött. És a damaszt nem volt ráfeszítve a falakra, hanem úgy függött alá szabad és dús redőkben a padlóra hullva, nehéz selyemrojjtal. S az egész szobán nem látszott egyetlen ajtó. Lavinia nem tudta, merre tűnt el a gentiluomo. Az ajtókat mind tökéletesen eltakarta a dús redőkben leomló selyem. A bútortat nem volt sok. Az egyik sarokban egy magastámlájú canapé, előtte aranyozott lábú asztal és székek. Az asztal leterítve valami súlyos, arannyal hímzett brokáttal és rajta egy hatalmas bronzváza, amiben virág volt.

Szemben Laviniaival egy magas, trónszerű karosszék, amit két ébenfából faragott szárnyas sphynx tartott, előtte egy hasonlóan fekete ébenfa asztal, aminek a közepén egy aranyozott veder állt. Körötte néhány aranyozott szék a láthatatlan falak mentén. A feketének, a pirosnak és az aranynak a tobzódása volt e kis szobán. Lavinia szeme káprázott. Ahogy ott állt és a függönyök selymére bámult, az volt az érzése, hogy mind a barokkvirágrajzok, melyek gömbölyűen csillogtak a szemébe; szemek voltak, amik őt nézik. Az arca most kipirult és sebesen lélezett. Hol fog vajjon bejönni a gentiluomo? Melyikén a leomló selymek nyílásának? Nem bírta tovább! Érezte, hogy a szíve túlságosan dobog s a balkezét rászorította. Mosolyogni próbált, hogy magát ezzel bátorítsa, de az ajka csak egy kissé eltorzult, mintha valami testi fájdalmat érezne. Mikor jön már vissza a gentiluomo, hogy őt hozzá vigye? Ki innen ebből a lángoló sátorból! Nini, hiszen a csillár ég! Ki gyújtotta meg? És mikor? A csillár ég! S a szoba most olyan, mint egy óriási égő máglya!

Lavinia szédülten nézett körül. Az volt az érzése,

hogy valahonnan nézik. Közel volt hozzá, hogy felsikoltson aggodalmában.

— Lavinia Tarsin! — Hallatszott most hirtelen közvetlen a közelből.

Arra fordult. Ott állt előtte Santerra biboros. A vörös kárpitok előtt, födetlen, ezüstös fejével, egyszerű lila ruhájában és Laviniára nézett mosolyogva.

— Eminenciád — mondta az és önkéntelenül térdre hullva megcsókolta a felé nyújtott kezét.

A biboros fölé hajolt és fölemelte, a kezénél fogva. Még mindig nézte Laviniát és arcán a mosoly egyre ragyogóbb lett. Kézenfogva vezette őt a nagy karosszékhez, amibe beleült és Laviniát maga elé ültette.

— Nos, Lavinia Tarsin, — mondta mégegyszer — ideje volt, hogy eljőjj hozzám! Ideje volt, mert vártalak már!

— Engem, eminenciád? — kérdezte Lavinia, akire ez a tegezés most úgy hatott, mint valami frissítő ital. Kezdett kissé szabadabban lélekzeni.

— Igen, téged! Hiszen mi régi ismerősök vagyunk Lavinia! Vagy nem tudod? Hát nem emlékszel?

— Nem tudom, eminenciád.

— Nem emlékszel? Csakugyan nem? De hát emlékezz! Emlékezz! — mondta a biboros előrehajolva és közléről nézve a leány arcába, aki elbűvölten ült előtte.

— Mire emlékezzem, eminenciád?

— Arra, hogy hol láttuk egymást, régen, régen! Nos, kísérelj meg! emlékezz!

Nevetett és két fehér fogsora kitündökölt a csodálatos ajkai közül és két szeme így közléről nézve világoosan fénylett, mint az arany.

— Nem tudok emlékezni, eminenciád — mondta Lavinia Tarsin reszketve.

— Ejh, hát én segítek neked? No jó! De előbb vedd le a köpenyed! Így! Tegyük ide az asztalra! A kalapod is. Így ni! Most ülj le és figyelj rám! Tehát nem emlékszel, hogy egyszer, mikor még igen kis leány voltál, vonatra ültél és elmentél messzire, messzire!

Egyszer, mikor még egészen kicsiny voltam? — kérdezte Lavinia bámulva.

— Mikor még csak ekkorka voltál.

És a kardinális nevetve emelte kezét a padló fölé.

— Oh egyszer, igen. Apám mesélte, mikor még kicsiny voltam, anyám elhozott magával Rómába.

— Igen. De nem mentél mindjárt Rómába! Nem emlékszel, hogy anyáddal előbb egy másik városban voltatok?

— Egy másik városban! Valóban! Emlékszem, emlékszem! Este érkeztünk meg.

— Este érkeztetek meg. És másnap elmentetek valahova.

— Egy nagy palotába — mondta Lavinia — fölmentünk egy széles lépcsőn.

— Egy fehér márványlépcsőn. Ez az, ez az! — mondta a bíboros nevetve.

— Igen. Bementünk egy szobába és...

— Nos és? — kérdezte a kardinális és kíváncsian leste Lavinia szavait.

— Nem tudom, mi volt aztán. Soha, soha nem gondoltam erre! Most kezdek rá homályosan emlékezni!

— Bementetek egy szobába! Tovább, tovább! — sürgette őt vidáman a bíboros.

— Ott ültünk anyámmal egy pamlagon és vártunk valakire.

— És akkor én jöttem, — mondta a biboros örömmel.

— Eminenciád?

— Én jöttem. Nálam voltatok. A város neve: Bécs.

— Bécs. Ezt nem tudtam.

— Persze, nem tudtad! Hiszen csak négy éves lehettél akkor, legföllebb öt! De én emlékszem rád! A ruhádra is, ami fehér volt és kék selyemmel volt díszítve. És a lábodon fehér cipőcskék és a hajad aranyos volt egészen és repült a homlokod körül. Egy kedves kicsiny hölgy voltál, türelmetlen és kíváncsi. Igen: Nem akartál ülve maradni. Mindent meg akartál nézni, ami körülötted volt. Emlékezz csak! Mit láttál egy állványon, ami neked annyira tetszett?

— Egy órát! — kiáltott föl Lavinia izgatottan.

— Ugye? Egy órát!

— Ami körül egy figura táncolt! — kiáltott Lavinia és arca pirosra gyúlt az emlékezés izgalmától.

— Ahá, látom, hogy már emlékszel! És nem tudtad kívárni a negyedórákat, amikor az óra ütött és a figura körül táncolta az órát. Minduntalan táncoltatni kellett. Türelmetlen és szeszélyes kis dáma voltál. És most jér csak és nézz ide!

A kardinális fölállt, megfogta Lavinia kezét s föl emelve a kárpit egy nyitott szárnyát, átvezette a dolgozószobájába az íróasztalig. Az asztalon ott volt egy kis bronzházikó, ami egy óralapot mutatott a homlokzatán. A kardinális most ravaszkodó mosollyal meghúzott rajta egy kis láthatatlan zsinórt, mire az óra ütni kezdett s már az első ütésnél kiugrott a házikó-

ból egy kis szatír és fölemelt lábbal elkezdett táncolni a ház körül.

— Az óra! — mondta Lavinia.

A biboros nevetett.

— No látod! Tehát te nagyon megszeretted a kis szatírt és mikor elmentetek, mindenáron magaddal akartad vinni. Képzeld csak: sírtál! És csak úgy lehetett megnyugtatni, hogy megígértem neked, amikor még egyszer eljössz hozzám: neked adom az órát.

— És aztán, nem mentem el többet? — kérdezte Lavinia.

— Nem többet. Visszafelé jövet már nem láttuk egymást, mert én akkor Párisban voltam. És ti többé nem jöttetek Rómába, mert az anyád beteg lett.

Egy pillanatra eltűnt arcáról a mosoly és szemét a szokott módon félig lehúnyta, hogy nem lehetett látni kifejezését. Aztán leült az íróasztal szomszédságában levő zsöllyék egyikébe s egyik lábát a másikon keresztül vetve előre hajolt, könyökét a térdére támasztva, állát a kezébe hajtva, nézte egy pillanatig a leányt és szólt: — Jer csak ide! Lássuk, van-e benned valami az édesanyádból?

Lavinia felbátorodva lépett közelebb. E nyílt, világos, derűs bútorzatú dolgozószoba egészen visszaadta őt önönmagának.

— Semmi — mondta a biboros, a fejét rázva. — Egészen az apádhoz hasonlítasz. Talán csak az alakod... És valami a szemedben. De lehet, hogy csalódom.

Lavinia lesütött szemmel állt és izgatottan figyelt.

— Örülök, hogy eljöttél — mondta a biboros. — Miért nem jöttél előbb? Hallom, hogy már régen Rómában vagy!

— Hat hónap óta, eminenciád.

— A nyarat itt töltötted a városban?

— Nem. Részben Tivoliban. Részben Anzióban. De gyakran voltam idebenn, mikor a szobrokat akartam látni.

— Nem árt neked a klíma? Elbírod?

— Óh igen, eminenciád!

— És dolgozol? Sokat dolgozol? Monsignore mondta, hogy egy Tavasz istenét csináltál s hogy az szép. Nem hoztál magaddal fotografiákat a munkáidról?

— De hoztam. A köpenyemben vannak. Behozom.

És a félig nyitva maradt ajtón kilépett a vörös szalonba, hogy elhozza a képeket.

A következő pillanatban felsikoltott és halálsápadtan, egész testében reszketve, rohant vissza a biboroshoz.

Az felugrott ültéből.

— Lavinia! Mi volt az?

— Óh Istenem — nem tudom — valaki volt itt — egy rettenetes arc — rettenetes!

És Lavinia a rémülettől reszketve, hátrált egészen az íróasztalig.

— De gyermek — mondta a biboros — miféle arc? Hol? Kit láttál?

— Egy nő — fekete, fekete, fekete. — Ott állt ahogy beléptem, velem szemben az asztalnál és rám nézett rettenetes szemekkel — rettenetes szemekkel —

— Óh — mondta a bíboros egy kis ideges rezzenésével a szemhéjainak — ne ijedj meg! bizonyosan az az öreg bagoly Lucia volt, aki folyton mindenütt ott ólálkodik, ahol semmi keresni valója. No, nyugodj meg, leányom. Hiszen te ideges vagy!

— Nem, nem, eminenciád — de rettenetes volt a szeme!

— Óh, Istenem, afféle csúf calabriai vénleány. De nem rossz és meg lehet őt szokni. No jöjj! Hozzuk be együtt a képeket! Ezóta már bizonyosan elment az a Lucia.

Karját nyújtotta Laviniának, aki most már kissé megnyugodva, szégyenkezni kezdett az előbbi ijedségén. Valóban, Lucia nem volt többé a vörös szalonban. Kivette a köpenye zsebéből a kis összehajtogatott tekercset és szólt, mialatt visszamentek a dolgozószobába:

— Eminenciád engem most bizonyosan gyávának gondol. Pedig én nem szoktam félni semmitől.

— Tudom, tudom — mondta szelíden és jelentőséggel a bíboros.

— De sohasem láttam még ilyen félelmes arcot. Szinte nem is volt emberi.

— Az egész ház boszorkánynak hívja. De nem rossz szegény. És anyám nem tud nélküle élni. Most lássuk a képeket!

Kibontotta a tekercset és a fotokat egymás mellé teregette az íróasztalon.

— Szép — mondta csendesen — szép. Örülök, hogy látom: igazi tehetséged van. De mikor ezeket a meztelen férfiakokat csinálod: a természet után dolgozol vagy kigondolás után?

— A természet után, eminenciád. Éppen úgy, mint mikor női aktot mintázok.

— Igen — mondta a biboros összerakva a képeket — egyszer majd elmegyünk Monsignoreval hozzád és megnézem ezeket a dolgokat. Mert a valóságban akarnám őket látni. És most fogsz nekem magadról mesélni valamit? És apádról? Mit mível Andrejev Tarsin?

— Ő nagyon szerencsétlen — mondta Lavinia.

— Úgy. Nagyon szerencsétlen? Miért?

— Amióta anyám meghalt, teljesen megváltozott.

— Nem tudja őt elfelejteni? Ez szép! Tudom, hogy nagyon szerette. Meghatóan szerette. De anyád meg is érdemelte. Kiváló nagy lélek volt! Azok közül való, akik a nagy áldozatokra születtek. A legerősebb aszszony, akit valaha ismertem, az a fajta, akik közül Isten az ő szentjeit válogatja. És tudnod kell, Lavinia, vannak olyan glóriás lelkek, akiket az Egyház azért nem kanonizált, mert egyszerűen nem ismeri őket.

Lavinia bámulva nézett a biboros arcába.

— Tehát atyád nem felejt el őt — mondta tovább a biboros. — Mit művel az a szegény ember. Játszik?

— Igen — mondta Lavinia és halkán hozzátette — és iszik.

— Boldogtalan! — mondta a biboros s egy pillanatra egészen lehúnyta szemét, mintha az irtózását akarta volna elrejtetni a szemhéja mögött. Aztán folytatta: — És te? Természetesen nem tudtál mellette maradni, hogy visszatartsad őt a romlástól.

— Nem tudtam — mondta Lavinia elfogódottan és lehajtotta a fejét. Érezte, hogy most mindjárt olyan tárgyra tér át a biboros, ami őt zavarba ejti.

— Hallottam valamit — mondták nekem — hogy te férjhez akartál menni, de aztán nem lett belőle semmi. Igaz ez?

— Igaz, eminenciád!

— Ki volt ennek az oka? — kérdezte a biboros.

— Én magam, eminenciád.

— Igaz, hogy megszöktél az esküvőd elől?

— Igaz, eminenciád.

— A hirtelen cselekvések embere vagy, úgy látszik. És — igen. Valószínűleg nem tehetsz róla. Ha anyád melletted lett volna, ez nem történt volna meg.

— Azt hiszem, eminenciád — mondta most Lavinia és hangja egy árnyalattal biztosabbá vált — anyám semmiben sem tudott volna megakadályozni, amit én nagyon akarok. Még amikor élt is — megvolt már a külön akaratom!

— Hogyan lehet az? — kérdezte a biboros megütközve. — Hány éves voltál, mikor ő meghalt?

— Tízéves voltam. De sokkal előbb megtanultam már — magamban lenni.

— Ah, igen — hiszen beteg volt!

— Nemcsak azért. Hanem, mert anyám — hogy is mondjam csak: egy kissé külön élt mitőlünk: apám-tól és tőlem. Külön, idegenül, távol, nagyon távol . . . Nem akarom kimondani a legerősebb szót, különben azt mondanám, hogy anyám nem szeretett bennünket!

A biboros arcát láng borította el.

— Mit beszélsz — kérdezte felindultan — hogy nem szeretett benneteket? Hogy jut ez eszedbe? Így utólag nem lehet ilyen mgállapításokat tenni egy halottról!

— Ez nem utólagos megállapítás, eminenciád. Ezt én még akkor éreztem, mikor anyám élt.

— Mint kicsiny gyermek? Ne mondd ezt, Lavinia, kérlek, ne mondd ezt nekem!

Lavinia bámulva nézett rá.

— De igen, eminenciád. Mint kicsiny gyermek éreztem, hogy anyám nem szeret engem, sem apámat. És láttam, mert volt szemem hozzá, hogyan bánnak más anyák a gyermekeikkel, asszonyok a férjükkal...

— De gondold meg, hogy beteg volt, hogy csaknem állandóan beteg volt!

— Való, hogy beteg volt. Apám is ezt mondta mindig, mikor anyám tízperces látogatás után fáradtan vagy unottan hallgatta a beszédemet vagy kiküldött a szobájából. Apám ilyenkor magához ölelt, letörülte a könnyeimet, megcsókolt és azt mondta: Gondold meg, hogy ő beteg, nagyon beteg! Nem szabad zavarnod őt! Az orvos megtiltotta! És akkor azt hiszem, ő is sírt egy kicsit! De Istenem, én talán unatag is eminenciádat ezekkel a régi családi emlékekkel.

— Nem, nem! Beszélj csak! Mindent mondj el! Milyenek voltak az utolsó évei? Emlékszel még reá?

— Emlékszem. Ült egy nagy, párnákkal kitömött karosszékbén az ablak mellett és nézett valahova messze! Így is halt meg, a karosszékbén ülve. Mintha a lelke egyszerre csak halkán odaszállt volna a meszeségbe, ahova a tekintetét küldte.

— Azt hiszed? Azt hiszed? Óh, a szegény martír! Óh, a nagyszerű lélek!

— Engem nem hagyott árván — mondta Lavinia kis keserőséggel a hangjában, — mert én már sokkal előbb árva voltam. És ha Natasa néni nem jött volna

hozzánk gyakrabban, nem éreztem volna gyermekkoromban semmi asszonyi szeretetet és ha később a Henriette Latour nem jött volna!

— Ki ez a Henriette Latour?

— Az én francia nevelőnőm. Nagyon derék, kedves teremtés. Később az apám kedvese lett és még ma is ott van nála és neki köszönhetem, hogy az apám egészen el nem merült az ivás és játék szenvedélyébe.

— Úgy, — mondta a biboros — de térjünk vissza csak a te házasságodra. Azt mondd, te voltál az oka. Miért? Nem szeretted?

— De igen. Legalább is akkor azt hittem. Sőt volt egy napom, amikor egészen bizonyosan szerettem.

— Egyszer majd el fogod nekem mondani ezt a dolgot, amikor már nem leszek idegen neked és engem jobban ismersz. Akarod?

— Igen, eminenciád! Bár nekem most sem idegen már! Sőt nem volt idegen akkor sem, amikor a sekrestyében egyszerre előttem állt. Az volt az érzésem, hogy eminenciádat már régtől ismerem.

— És valóban! Talán nem mosódott el egészen emlékezetedből a bécsi találkozás?

— Óh, nem a bécsi találkozás, nem az — mondta Lavinia izgatottan — mintha ez már régebbi emlék volna, De nem tudom, nem tudom.

— Örülök, hogy ezt mondd nekem, Lavinia! Kedves gyermekem, örülök, hogy itt vagy nálam és láthatlak, megismerhetlek! És sokszor akarlak látni, érted? El kell ide jönnöd gyakran. Sokat, sokat kell nekünk beszélünk egymással! Hiszed, hogy tudsz majd hozzám nyílt és őszinte lenni?

— Óh, igen, eminenciád, — mondta Lavinia elfogódottan.

— Anyám meg fog hívni téged. Nem lesz nagyon mulatságos a dolog, de lesz rá gondom, hogy mások is legyenek ott, akik talán érdekelni fognak. Ugyanis, anyám nagyon öreg és tehetetlen már, csak az a fekete Lucia tartja benne a lelket. Szóval, meg fogod hozni ezt az áldozatot az én kedvemért. Mert akarom, hogy a házam gyakran lásson téged és hogy itt itthon érezd magad.

— Köszönöm, eminenciád, — mondta Lavinia és meghajtott a térdét, aztán felállt.

A biboros is fölemelkedett székéből.

— Tetszik nekem, ahogyan öltözködöl, — mondta mosolyogva és megfogva Lavinia mind a két kezét, végignézett rajta — ez a zubbony, ezzel a piros övvel, ugye ez egészen oroszos?

Lavinia elpirult és megzavarodott.

— Igen, — azaz, hogy — bocsánatot kell kérnem eminenciádtól, hiszen talán nem is illet, hogy így öltözködtem! Ez nem látogatóruha! De — nem volt olyan látogatóruhám, amit föl mertem volna venni.

— És miért nem? — kérdezte a biboros csodálkozva.

— Galambóczy Eszter azt mondta, hogy nagyon komolyan kell öltözködnöm ehhez a látogatáshoz és az én ruháim nem komolyak. Azért vettem fel ezt a művész-zubbonyt.

A biboros édesen felkacagott.

— Ah, a kedves Eszter — ő bizonyosan úgy beszélt neked rólam, mint egy mogorva, vén remetéről, aki nem tudom megérteni a szépségnek azt a jogát,

hogy érvényesüljön. És te elhitted, hogy én ilyen önző és irgalmatlan vagyok? Nem, kislányom! Máskor, ha jössz, bátran felveheted azt a ruhádat, amelyikben legjobban tetszel magadnak! Nekem a szépség látása: öröm és nem akarom, hogy te, ilyen nagy áldozatot hozz érettem. Különböen pedig nem hiszem, hogy bármi is jobban illenék hozzád, mint ez az egyszerű és kedves ruha. És miféle lánc ez, amit a nyakadon viselsz? Emlék?

Lavinia kivette a kis keresztet a fehér gallér csipkái közül.

— Egy kis kereszt, amit az anyám hordott, — mondta és tenyerébe véve, megmutatta a biborosnak. Az a két ujjá közé fogta és fölé hajolt, mint a rövidlátók s akkor hirtelen összerezzenve, elbocsátotta a kezéből.

— Sanctum sacrificium! — súgta és hirtelen valami különös fény öntöttet el az arcát.

Lavinia megdöbbenve nézett arcába és most látta, hogy a szeme tele kimondhatatlan mély szomorúsággal s hogy ezt nem is igyekszik előle elrejteni.

Egy pillanatig így néztek egymás szemébe, csöndben, kérdezőn és felelőn, míg Lavinia súgva megszólalt:

— Eminenciád — ismeri?

— Én adtam a keresztet anyádnak, Lavinia, mikor férjhez ment, nászajándékul.

És ismét csönd támadt köztük, mély, áttörhetetlen csönd, amelyben gondolatok és érzések viaskodtak s amelyben ott gomolygott egy halott árnya, egy emlék s egy messze, messze áldozat, mely kinyílt, föltárult, mint egy titokzatos virág és felnyúlt életen és halálon át az öröklétbe és melyet az Isten elfogadott...

HATODIK FEJEZET.

A KERTI HÁZBAN.

Már régóta ült mozdulatlanul, gondolataiba me-
iülve, megtámaszkodva a mély karosszékben, mely az
íróasztala előtt állt, a lámpa fényében, mely megvilá-
gította szép, uralkodói kezét, de árnyékban hagyta fen-
séges arcát és haja fáradt ezüstjét.

Úgy ült sokáig, a homálynak adva arcát és lelkét
ama régi emlékeknek, amelyek most eltűnt ifjúsága
képeivel mind köré gyülekeztek, mint sápadt, testetlen
árnyak és fülébe súgták mindazokat a titkos, meleg
szókat, amelyekre a szív örökké szomjas. Ez árnyak
azonban fényes koronát viseltek, mint mindazok az el-
mult szépségek, amelyek látszólag hiába éltek. És egy-
nek közülök liliomból font koszorú volt a fején, ez fölé
hajolt és ajkával érintette homloka fölött a levegőt és
azt súgta neki: Fázom, fázom ebben a hideg országban
és szeretnék hazamenni, ahol kéken ragyog az ég és
forrón süt a nap! — És ez volt Cecilia Spontini és ezt
írta neki sokszor, sokszor azután, hogy elhagyta Ró-
mát és követte urát a neki ismeretlen nép közé, az ide-
gen ég alá! És ő sokszor írta neki vissza: „Várj még,
ne jöjj! Egyszer hívni foglak téged, amikor már Isten
megengedi és nem válunk el többé.“ De a távollevő
kedves, nem bírta bevárni a hívást. Egy másik hívásra

eltávozott a hideg földről, hogy fáradt, beteg szíve ...
fájjon tovább.

A megnyíló ajtó fölrezzentette merengéséből. Meg-
mozdult, fölemelte a fejét. Luigi állt előtte.

— Eminenciád — mondta örökké óvatos, szelid
hangján — Lucia van itt, szeretne bejönni. Azt mondja,
valami fontos közölnivalója volna.

— Jöjjön, — mondta a biboros — te pedig telefo-
nálj át a Gesuba és ha Pater Lorenzot otthon találod,
mondd neki, kéretem, fáradna el hozzám még ma.

— Parancsára, eminenciád.

— Aztán, ha Lucia elment, átmegyünk a kerti
házba, Pater Lorenzon kívül nem fogadunk senkit. —
Ebédelni is ott fogunk, Luigi.

— Eminenciád fáradt? — kérdezte az öreg szolga.

— Nem, Luigi. De holnap hajnalban kell fölkelnem
és korán akarok lefeküdni.

— Szolgálatára, eminenciád.

Luigi ment s a nyitva hagyott ajtón át most be-
lépett fekete ruhájában Lucia.

Szikár, hosszú teste meghajlott a küszöb közelé-
ben és mindkét térdével érintette a szőnyeget.

— Nos, Lucia — mondta a biboros — állj föl és
beszélj! Miért ólálkodol itt, a fogadószobák körül?
Hányszor tiltottam már meg? Ma megijesztetted azt
a fiatal hölgyet, aki itt volt. Micsoda vigyázatlanság
volt ez?

Lucia olajbarna arcán valami furcsa mosoly villant
át hirtelen, egy kis kárörvendő grimasz, amit azonban
hamar elnyomott. Lehajtott fővel, még mindig térden,
mentegetőzve mondta:

— Bocsánat, eminenciád! Nem tudtam, hogy vendég van. Luigit kerestem, mert a gentiluomo nem volt a szobájában, hogy bejelenthetett volna. Nagyon sürgős mondanivalóm van.

— Kelj föl és mondd a sürgős mondanivalódat.

— Engedje meg eminenciád, hogy így mondjam el! Nem akarok fölkelni addig, míg meghallgatást nem kapok. A-a herceg — írt Lucrezia hercegnének.

A biboros szemöldökei összerándultak s arca egy pillanat aiatt kemény és rideg lett.

— Mit akar megint a herceg? — kérdezte kellenül.

— Esedezik a hercegnéhez és eminenciádhoz, hogy a telet másutt tölthesse! Rosszul érzi magát. Folyton láza van. Beteg! És — és nem bírja tovább az ottani életet. Hiszen nem is neki való az. Egy-két évig még hagyján! De ennyi ideig! Eminenciád meg fogja érteni! Nem bírja ki! A levele csupa kétségbeesés. A hercegné írt, mikor elolvastam neki. Irgalmazzon eminenciád, hiszen olyan jó szíve van! Hadd jöjjön el onnan Francesco herceg!

— Onnan — mondta a biboros ingerült hangon — honnan jöjjön el? Hol van ő?

— Hát a birtokon, Casabiancán!

— Miért hazudsz így a szemembe, Lucia? Miért hazudsz? Te nagyon jól tudod, éppen úgy, mint én, hogy a herceg nincs Casabiancán. Hol Siracusában van, hol Palermoban. Csavarog. Szórja a pénzt és a társasága nem méltó arra, hogy megemlítsem. Mit akarsz ezzel? Vagy azt hiszed, nem tudtam?

Lucia hallgatott.

— Te azt hiszed, csak te tudsz mindent, mert ti

leveleztek egymással! Ne tiltakozz, nagyon jól tudom, hogy leveleztek egymással s azt is tudom, hogy ezt a levelet a te biztatásodra írta. De én is tudok egyetmást, mert nekem is vannak embereim, akik szívükön hordják az érdekeimet, a nevem tisztaságát s az állásom szeplőtlenységét. Ezek figyelmeztetnek az öcsém mozdulataira. Nem tartotta meg, amit ígért, amire megesküdött. Dorbézol, ismét váltókat ír alá, ismét nőkkel van összeköttetése és igyekszik, hogy az eddigi gyalázatait újakkal tetézzé. És te ebben cinkostársa vagy. Tudom!

— Eminenciád — mondta most Lucia és hirtelen fölállt a földről — engem leckéztet azért, mert nem engedem, hogy családjának egyik tagja idegenekre szoruljon?

— Nagyon jó, — mondta a biboros kis keserű nevetéssel — te óvod a ház becsületét, a Santerra név tekintélyét te óvod, azzal, hogy folyton bennünket zsarolsz és egyetértesz vele minden bűnében, ahelyett, hogy visszatartanád őt tőle. Szép volna, szép ez a ragaszkodás, ha a jóság és a becsületesség volna az alapja, nem pedig a bűn! Szégyeld magadat, Lucia!

— Eminenciád — mondta az öreg leány és a szemébe dühös könnyek szöktek — mondjon nekem, amit akar, csak a hercegnek adjon módot, hogy onnan elkerülhessen. Hiszen megöli ott az unalom, a magány és — igen az sem való, hogy annyira pénz nélkül legyen! Hiszen így kénytelen másokhoz fordulni és olyan eszközökhöz nyúlni, amik...

— Ne beszélj! Tudom, hogy jó ügyvéd lett volna belőled. Mondd meg röviden: mit akar a herceg? Hova akar menni?

— Nizzába szeretne menni, eminenciád!

— Úgy! Nizzába! És mennyi pénzt akar? Mert hiszen erről van szó?

— Húszezer lirát, eminenciád!

— Húszezer lirát? Meg vagytok örülve? Honnan vegyek én az ő számára húszezer lirát?

— Óh, eminenciád, — mondta a vénleány mohó bátorsággal — ha eminenciád akar. — Ha telk basilikák restaurálására, szobrokra, képekre, szentek emlékműveire — hiszen ez mind sokkal többbe kerül, mint amennyit a herceg kér?

— Ahá! — Tehát te számon tartod az én kiadásaimat! Hát már itt tartunk, Lucia?

— Eminenciád, — mondta és könyörgőn tette össze a kezét — hiszen tudom, hogy eminenciád jó és irgalmas. Mindenkihez jó és irgalmas! Nekem is meg fog bocsátani! Nem élhet úgy szegény herceg, eltemetve, mint egy halott, hiszen még fiatal ember! Gondolja meg eminenciád! És csak húszezer liráról van szó!

— Nem adok, — mondta röviden a bíboros.

— Eminenciád, csak húszezer lira! Mi az? Egy tollvonásba kerül és a bank kiadja.

— Tudod jól, hogy a herceg eltékozolta egész vagyonát. Az apai örökségét, az anyai részt, amit én kifizettem neki. A herceg szegény, tehát úgy kell élnie, mint egy szegény embernek.

— De ő eminenciád fivére és eminenciád gazdag! — mondta Lucia.

— Éppen ezért megvan mindene, amire szüksége lehet. Nem kell koldulnia. Van lakása, van mit ennie és a ruhaszámláit is kifizetem. Ennél többhöz joga nincs és ennél többet nem is kap tőlem.

— Eminenciád legyen irgalmas, — mondta Lucia kétségbeesett hangon — csak még egyszer, utóljára! A jó Isten meg fogja ezért jutalmazni! Gondoljon a tékozló fiúra eminenciád, akinek szintén megbocsátott az apja és Isten áldása lett a házán! eminenciád, ma-holnap nagy változás történhet! A korcsmáros fia meghal és eminenciád lesz a pápa!

— Hallgass! Elég! — kiáltott fel a biboros és arcán, hangján, szívéen eluralkodott az utálat, — menj ki innen és ne lássalak többé! Menj ki innen!...

Lucia reszketve hátrált a villámok elől, melyek a biboros szemeiben égtek. Hatalmas alakja most föl-emelkedett a karosszékéből s úgy állt ott előtte, mint ahogy Michelangelo Mózes-szobra állna, ha mozdulni tudna!

— Eminenciád, — könyörgött, reszketve, makacsul, minden erejét összeszedve a fekete Lucia — hiszen, ha Nizzába nem egyezik bele, talán lehetne mást — eljöhethetne ide — egy télre, csak erre az egy télre. Ide Rómába!

— Ide? Hozzám? — kérdezte a biboros felindulva — az én házamba? Ide? Ah! És ez neked jutott eszedbe, vagy az ő eszméje? Ilyeneket gondoltok ki? Nem. Sem ide, sem Nizzába. Érted? Sem ide, sem máshova! Vagy ott marad, ahova én küldtem, vagy ha ott nem érzi jól magát, menjen ahova tetszik. De az én segítségem nélkül. Egy soldot sem kap tőlem. Érted, egy soldot sem!

— Értem, eminenciád, — mondta a vénleány valami vad és tehetetlen kétségbeeséssel a hangjában — ha ez az utolsó szava eminenciádnak, meg fogom mon-

dani a hercegnének, aki majd megiratja a hercegnek. Én a kötelességemet teljesítettem, amikor kérni jöttem. Mert engem a hercegné küldött.

— Anyám? Ne mondd ezt nekem! Nagyon jól tudod, hogy a hercegnének nem lehet más akarata, mint ami az enyém, mert öregebb és betegebb, semmint hogy az ő ítéletére lehetne bízni ilyen dolgokat. Te vagy az, aki anyámat befolyásolod a herceg érdekében. De tudd meg, hogy hiába! Kikergetlek a házból, ha még egyszer ilyen kéréssel állsz elő! Ez volt az utolsó. És most menj!

Lucia kitámolygott a szobából, szívében azzal az éles fájdalommal, amelyet eddig talán még sohasem érzett. Hogy beszélt vele a kardinális! Milyen hangon! Sohasem beszélt még így vele! Kikergetlek a házból! Őt, őt fenyegette meg ezzel! Mintha a múlt héten jött volna ide a Santerra családba! Mintha nem harminc esztendőt töltött volna itt, szolgálva, mindig szolgálva, mint egy rab! És most azért, mert Francesconak pártját fogta, mert kérni mert számára — ezt kellett hallania! A dühös fájdalom összeszorította a vénleány szívét és benn a vörös szalonban megfordult és visszaneézett a bezárt ajtó felé. Életében először érzett gyűlöletet a biboros iránt. Eddig tisztelte, félt tőle, reszketett a szeméi pillantásától, mert azt hitte róla, hogy emberfölötti hatalommal lát bele a lélek legtitkosabb zugába. Most is, amiket mondott neki a levelezésükről és a többiről, szóról-szóra igaz. Mindig mindent tud! Óh, félt tőle eddig, mint valami természetfölötti lénytől. De most érezte: gyűlöli. Hogy megkeményítette a szívét! Hogy beszélt vele! Hogy nézett rá! Kikergette a szobából, mint egy tisztátalan ebet! Óh!

Lucia keze egy percre ökölbe szorult indulatában és tehetetlenségében.

Milyen borzasztó ember! Minden hatalom az övé! És milyen gazdag. És mindenkinek ad, aki csak kér tőle! Soha senkitől sem tagad meg semmit. S a saját testvéreinek nem akar adni. És mindig a bűnt emlegeti! Mindig a bűnt! Neki minden bűn, amit a világi ember cselekszik! Nem érti meg, hogy nem lehet minden ember egyforma! És hogy Francesconak joga van ahhoz, hogy úgy éljen, ahogy akar. És végre is: egy anyának a gyermekei. Testvérek! És ha a biboros olyan jó és szent, miért nem akar megbocsátani neki? Miért nem akar segíteni rajta?

Dúlva-fúlva dühében otthagya a vörös termet és fölment a második emeletre, ahol a hercegné lakott. Össze volt törve és elhatározta, hogy még az este ír a hercegnek, a meghiusult kísérletről és kéri őt, hogy legyen még egy kis türelemmel, várjon egy kicsit. Hátha történik valami! Ha a pápa meghalna csakugyan. Hiszen olyan öreg már és oly beteg! Nos, akkor egyszerre megváltozna minden. Semmi hatalom meg nem akadályozhatná a Santerra trónrajutását. És akkor. — Akkor! A biboros bevonulna a Vatikánba és Francesco hazajöhetne a Santerra-palotába és övé lenne minden. A ház, a sicíliai és a calabriai birtok, a családi gyűjtemény és akkor talán a pápa-Santerra engedékenyebb lenne, még egyszer megbocsátana! Talán akkor minden rendbe jönne megint! Igen, írni fog neki.

Kevéssel azután, hogy Lucia a szobát elhagyta; Luigi megint visszatért.

— Eminenciád — mondta — telefonáltam Pater Lorenzoért, nincs a rendházban. Ellenben azt mondták,

meghagyta otthon, hogy ide fog jönni, ha eminenciád keresné.

— Jól van — mondta a bíboros — akkor hát, mehetünk.

És most átmentek a palota egy kis összekötő folyosóján a kerti házba, ahol a bíborosnak azok a szobái voltak, amelyekben legszívesebben tartózkodott. A háznak ez a része olyan volt, mint valami remetének a lakása. Csupasz, meszelt falak, egyszerű, festett bútorok, nagy könyvespolcok, olvasóállványok, melyeken a könyvek nyitva maradtak, néhány szalmafonatos szék, egy térdeplő, egy nagy, sötét crucifix a falon: ez volt a dolgozószoba. Mellette jobbról egy kisebb szoba, amelyben egy keskeny vaságy volt, festett szekrény, egy kisebb asztal — ez volt a hálószoba. És ezt a helyet Luigi őrizte, aki mikor a bíboros ide visszavonult, egy percre sem távozott a külső szobából, mely a dolgozószobába vezetett. Ha a bíboros valakit itt fogadott, az illető csak a kert felől jöhetett. Az összekötő folyosó ajtaját belülről lezárták. Ha a bíboros itt volt, nem érezhette magát másnak és többnek, mint egyszerű szerzetesnek, aki a cellájában ül és dolgozik. És ez volt az a hely, ahol a bíboros jól érezte magát. Itt szokott meggyónni, a kicsiny kápolnává alakított szobában, mely a dolgozószoba másik oldalán volt. Az a terem, melyben Giorgio Bardy a képét festette, a földszinten volt és ez már némi fényvel és kényelemmel volt berendezve. De itt a legnagyobb szigorúság, sőt lehet mondani szerzetesi szegénység uralkodott. És itt, a dolgozószobában, egy kis asztalon szokta elkölteni a bíboros ebédjét, amit fatálcán szolgált föl neki Luigi. És csak Luigi tudta, hogy mily egyszerűek voltak ezek

a szerzetesi ebédek! A biboros, ha itt volt — és bizony nagyobb részét itt volt — sem a húshoz, sem az édességekhez nem nyúlt, amit neki fölszolgáltak. Megette levesét és utána egy kevés főzeléket, rizst vagy salátát evett. Hozzá egy darab kenyeret evett a szolgák kenyéréből, egy pohár bort ivott a szolgák borából. Böjti napokon még ennyit sem. Egész napi étele néhány pohár tejből, tojásból és egy kis sajtból állt. Ilyenkor, ha Pater Lorenzo, a jezsuita atya jött, Luigi keservesen panaszkolt el neki a biboros koplalását és majdnem térdén állva kérte, hogy tiltsa el őt ettől a túlságos szigorú életmódtól. Holott még más is, amit Luigi nem tudott, amit a biboros még előtte is titkolt, aki pedig ifjúkora óta mellette volt s aki pappá szentelése óta egy napra sem hagyta el őt. De a biboros nem akarta öreg szolgájának szívét aggodalommal eltölteni s ezért még a lefekvés idejét is csak bizonytalanul közele hozta vele.

— Úgy éjfél körül — szokta mondani Luigi kérdésére, hogy mikor tért nyugovóra a biboros.

És valóban éjfél körül, de az éjfél akkor már régen elmúlt. Ám a biboros nem akarta, hogy Luigi érte aggódjék és folyton az egészségét féltse.

Most, hogy a dolgozószobájába ért: elküldte őt magától azzal, hogy estebédig csak úgy jöjjön be hozzá, ha esetleg Pater Lorenzo megérkezett.

Leült asztalához, hogy dolgozzék. Leveleket kellett írnia s a nagy könyvnek ma küldött ívei is ott feküdtek előtte érintetlenül.

Elküldte Luigit, hogy dolgozni fog, de nem dolgozott. Föl és alá sétált a szobában, majd leült a tűz elé, ott maradt egy kis ideig, újból elsétált az ablakig s

annak függönyét férehozva, lenézett a kertbe. December elején — a lugas még nem volt egészen kopár s a kert falát, mely a Tiberis felé nézett, a folyondár zöld szőnyege díszítette. Néhány fehér szobortörredék föltet szett a sötétben s a falba vágott vasajtó fölött a kis párkány.

A biboros nem tudott dolgozni.

A délutáni látogatás fölizgatta, noha készült rá, várta! És mégis más volt az egész, mint ahogy elgondolta! Lavinia Tarsin! Az ő leánya! Cecilia Spontini leánya! Hogy örült ennek a találkozásnak! Azt hitte, egy darab eleven lélek lesz a halott elszállt lelkéből. — Egy sugár abból a fényességből, mely elhagyta a földet és bizonyára megtalálta útját a mennyország felé. A Cecilia Spontini leánya és ime egy vonása sem az övé! Sem a haja, sem az ajka, sem a szeme! Talán csak a járása hasonlít kissé az elmúlt kedves martyréhoz! De mindaz, amit mond és mind, amit elhallgat — beszédes, szikrázó kék szeme, amit titkos mélyén elföd, vagy aminek elmondására kész — mindez milyen távoli dolog, mennyire más! Milyen idegen!

A biboros leült a tűz elé és a piros lángokat nézte.

— Egy föláldoztatott élet! — gondolta magában — Sanctum sacrificium! Tizenhat éve, hogy meghalt az az asszony a hideg ég alatt s ez idő alatt egyszer sem gongoltam arra, hogy itt nemcsak egy élet elmulásáról volt szó. Ime tizenhat év után jön valaki, aki a vádat hozza, anélkül, hogy tudná, hogy vádol! „Az anyám idegen volt tőlünk! Az anyám nem szeretett minket“ — így mondta Lavinia Tarsin. És a leány felnőtt anya nélkül és Andrejev Tarsin iszik. Egy élet nem élet, hanem egész lánc az életeknek, előre a jövőbe és visszafelé a múltba. Ha e gyönyörű teremtés gyermekora nem

volt boldog s ha ifjúkora tilos utakra tévedt, annak oka mind ott van az anyja korai halálában. És Andrejev Tarsin, szegény — áldozat ő is, anélkül, hogy tudná miért áldozták fel! De én tudom! Istenem, Istenem én tudom! Milyen szörnyű ez!

Összetette kezét a tűz előtt, előrehajolt és csendesen imádkozott néhány percig.

— Istenem — mondta magában — téged akartalak szolgálni mindig! Jó és tiszta szolgád akartam maradni! Bocsásd meg nekem az áldozatokat, amiket megenged-tél! Most látom, hogy csak egy élethez van jogunk: a magunk életéhez! De most már késő. Istenem, bocsáss meg nekem!

Az ajtót Luigi kinyitotta oly halkán, hogy a biboros észre sem vette. Ahogy összegörnyedt alakját látta a tűz előtt ülve, visszahúzódott és halkán sugta oda a mögötte álló feketeruhás alaknak:

— Egy pillanatnyi türelmet kérek, Pater, ő Eminenciája imádkozik!

— Várjunk — mondta a jezsuita atya fejét megbólintva.

A biboros felállt és az asztalához ment.

Luigi most újra benyitott.

— Eminenciád — mondta csendes hangján — Pater Lorenzo van itt.

A biboros intésére kinyitotta előtte az ajtót.

— Jó estét, kedves Pater — mondta a biboros és kedves mosolyával üdvözölve őt, elébe ment és a kezét nyújtotta neki.

A Pater térdre ereszkedett és megcsókolta a gyűrűjét.

— Mondta Luigi, hogy már kerestem, Pater? — kérdezte a biboros, helytel kínálva meg a jezsuita atyát.

Nagyon örülök, hogy jött. Ma kissé nehéz napom van és nagy szükségem van az Ön jóságára és megértésére.

— Szolgálatára állok eminenciádnak — mondta a Pater és várakozóan nézett a biborosra.

Az kissé hátratámaszkodva széken, kezét az íróasztal lapjára tette és maga elé nézett.

— Tulajdonképpen csak arra akarom kérni, hogy ne várjuk be a gyónás szokott napját. Engedje, hogy ma gyónjak meg.

— Amint óhajtja eminenciád — mondta a Pater.

— Mert a lelkemben nyugtalanságok vannak, aggodalmak és félek, olyan bűnöket követtem el, amiket nem tehetek jóvá!

— Eminenciád mindig Istennek útjait járta és ami bűnt az ember akaratlanul elkövet és azt hiszi nem tehet jóvá, Isten mindig jóvá teheti! Eminenciádnak minden oka és joga megvan ahhoz, hogy erre az örök irgalmas-ságra számot tarthasson.

— Pater — mondta a biboros — olyan a múlt, mint egy rég behantolt sír, amelybe egy kedves lényt temettünk. Amikor a sírt, megbolygatjuk, nem találjuk meg többé azt, akit akkor behelyezettünk! Hanem egy egészen idegen valamit, amitől megijedünk. S a mai délután megnyílt előttem a múlt. És szomorú vagyok és kételkedő magamban és félek, a jót akarván cselekedni: nem a rosszat cselekedtem-e? Erről akarok beszélni, Pater!

— Arra kérem Istent, hogy módomban legyen megnyugtatnom eminenciádat — mondta a Pater.

A biboros felállt és együtt mentek a kis kápolnába, ahol a gyóntatószék állt. A Pater a szokott helyéről elvette a stólát, a nyakába tette s a biboros letérdelt elé az alacsony zsámolyra...

És kezdetét vette a gyónás.

Egy óra mulva, mikor mind a ketten kiléptek a kápolnából, a biboros arca enyhén piros volt és mély szemében béke és öröm látszott.

Fesztelenül mint két jó barát foglalták el előbbi helyüket az asztalnál és beszélgettek a könyvről, annak legközelebbi megjelenéséről, egyéb közös dolgairól s vagy negyedórai csevegés után a Pater felállt, hogy elbúcsúzzon.

— Tehát ebben maradunk, Pater, — mondta a biboros — vasárnap ön nálam ebédel és megismerkedik azzal a fiatal hölgygel. Hogy ne legyünk túlságosan unalmas társaság neki, talán meghívatom Fontanelláékat is, anyát és fiút, bár megvallom jobb szeretnék csak így, magunkban lenni!

— Ahogy eminenciád gondolja!

— Majd meglátom. Tehát a viszontlátásig. És sok köszönet! Amint látja: ismét rendben érzem magam és ha az éjjel még alszom is, holnap korán reggel munkához láthatok.

— Adja Isten eminenciád, — mondta a Pater, aztán elbúcsúzott és ment.

Kevéssel azután Luigi bejött a szolgálival, aki az estebédet hozta.

A biboros elköltötte az ebédjét, mialatt Luigi előtte állt és nézte.

— Látod, hogy milyen jó étvágyam van, — kérdezte a biboros — ezt pedig a jó Paternek köszönhetem, aki mindig meg tud vigasztalni engem és olyan jó lelki tanácsokat ad, hogy lehetetlen, hogy az ember meg ne enyhüljön tőlük!

— Oh Istenem, eminenciád, — mondta az öreg szolga — nem kell olyan jó étvágy ahhoz, hogy ezt a

kevés ételt elköltse, amit kivett a tálból. Hiszen ez egy gyermeknek se volna sok.

— Mit gondolsz, te Luigi? Hát mennyit egyem én? Mint egy díjbirkózó? És hogyan aludjam, ha sokat eszem este?

Félretolta az édességet, a bort, néhány szem gyümölcsöt evett és szólt:

— Ezt viteds ki, aztán jöjj vissza. Azonnal lefekszem.

Luigi kivitte a tálcát, visszatért és becsukta maga mögött az ajtót kulccsal. Átkísérte urát a kis kopár hálószobába, hogy segítsen neki a vetkőzésnél.

A biboros leült a szalmafonatú székre az ágy mellett.

Luigi elébe térdelt, hogy lehúzza lábáról a cipőt.

— Tudod te, ki volt ma itt nálam? — kérdezte most hirtelen felvidámulva Luigitól és kezét a vállára tette. Nos találd ki!

— Ugyan ki lehetett? — mondta bámulva Luigi.

— A Cecilia Spontini leánya.

Luigi, kezében a biboros egyik cipőjével, fölemelte bámuló arcát az ura felé.

— A Cecilia Spontini leánya? Azé, aki elment Oroszországba és ott meghalt?

— Igen.

Luigi a másik cipőt is lehúzta, letette a földre és kezébe vette a két hosszú, keskeny, lila selyemharisnyába öltöztetett lábat.

— Milyen hidegek a lábai eminenciádnak — és mit akart itt a Cecilia Spontini leánya?

— Én hívtam ide, — mondta a biboros a szolgál arcát figyelve — mit szólsz hozzá, hogy én hívtam ide?

— Eminenciád tudja, miért tette, — mondta a szolga csendesen, nyugodtan — amit eminenciád tesz, az jól van téve.

— Emlékszel még reájuk? Emlékszel, mikor Bécsben nálunk voltak?

— A gyermeket én emeltem ki a kocsiból. Milyen öklömnyi kis jószág volt még akkor!

— Ma pedig egy sugárzó szép teremtés. De semmi sincs benne az anyjából, semmi.

— Talán jobb neki, eminenciád, — mondta csendesen a szolga és hozzátette halkán: — talán nekünk is.

— Nekünk? — kérdezte a biboros mosolyogva, nekünk? De hiszen mi már nem számítunk semmit!

Egy percig maga elé nézett eltűnődve.

— Átmégy holnap reggel az anyámhoz és megmondod, hogy vasárnapra ezt a fiatal hölgyet hívja meg. Pater Lorenzo is itt fog ebédelni. És talán — de nem, mégsem. Csak Pater Lorenzo egyedül. És most menj ki, a többit elvégzem magam is!

Luigi fölkel és megütközve nézte a gazdáját.

— Nem akarja eminenciád, hogy levetkőztessem, — kérdezte reszkető hangon — akkor bizonyosan már megint —

— Csitt! Hallgass vén fiú és eredj ki!

Luigi csüggedt, szomorú fejbőlintással ment ki az ajtón és hallgatta, hogy csikordul meg a zárban a kulcs, de nem ment tovább, állva maradt az ajtó előtt. Figyelt.

A biboros levette ruháját és a szék támlájára tette az ágy mellett. Kibontotta testét mind a selymekből és finom lenvásznakból, amikbe burkolva volt, mint valami értékes ékszer, puha burkolatába. S ekkor az inge alól, egyetlen nyomással, de amelytől arca kinnal összerándult: kivette a nehéz vasból és durva darócból

készült, szögekkel kivert ciliciumot, melyet viselt s egy kimerült mozdulattal tette le a székre. De a cilicium lecsúszott a székről és hangos koppanással lehullott a földre.

Az ajtó mögött az öreg szőnyeget a térdre esett és a könnyek kitörtek szeméből.

— Istenem irgalmazz neki! Tudtam, tudtam, hogy megint rajta van! A drága testén azok a vasszögek! Megint azok a vasszögek, amik vérig gyöttrik! Óh Istenem, óh Istenem!

A biboros most egy ideig így állt, mindkét kezét a derekára tapasztva, amelyen a cilicium erős, véres nyomai égtek. A szemét lehúnyta és engedte, hogy a fájdalom keresztül borzongassa testét, még egyszer, mielőtt elhagyná. Akkor odalépett a szekrényhez, kivett belőle egy durva darócból szőtt hosszú inget és magára öltötte. Aztán odament az ágyához, fölemelte a takarókat és szétbontotta. Kiszedte a párnákat és kivette a derékaljat. S amikor az ágyban nem volt egyéb, mint az egyetlen darab pokróc, ami a gyalulatlan deszkákat betakarta, akkor belefeküdt az ágyba, a kemény deszkákra és betakarózott derékig.

Két kezét összefogta mellén, felnézett a feje fölött függő feszületre és csendesen imádkozott.

De ebből az öreg Luigi nem látott és nem hallott semmit. Oly halkán és óvatosan cselekedte ezt, hogy a csukott ajtón át a legkisebb nesz sem hallatszott ki.

Reggel pedig, mikor Luigi bement, az ágy már meg volt vetve úgy, mint előző este. A derékalj, a párnák és a takarók, minden a helyén. A biboros pedig az asztalnál ült és már órák óta dolgozott.

HETEDIK FEJEZET.

A FELBONTOTT SÍR.

Egy álmatlanul eltöltött éjszaka után, Lavinia korán kelt és már kilenc órakor lement a műterembe, nézni a márványfaragók munkáját.

A Tavasz istenének agyagmintája ott állt a talapzatán és diadalmas mosolygással nézett lefelé a kinyújtott tenyerébe a láthatatlan istennő szobrocskájára.

Ahogy Lavinia az arcába pillantott, valami különös bosszúság lepte meg hirtelen.

— Furcsa! — gondolta magában, — ez az arc egészen üres!

Eltávozott tőle, meg újra közel ment hozzá és valami ijedt kiábrándulás fogta el!

— Miért nem vettem észre eddig, hogy ez az arc üres? Hogy valami hiányzik belőle?

Nézte a fiatal mosolyt az ajkon, a szemekben, a nyílt, egyszerű pogány örömet a homlokon s a mozdulat harmonikus báját és erejét, az egész fiatal test viruló gazdagságát a formák tökéletességében!

— Talán attól van, hogy nem aludtam az éjjel, — ilyenkor a szemem más, próbálta magát vigasztalni — vagy pedig...

Hirtelen föltűnt előtte az a másik fej, amelynek vonásaitól, színétől, formáitól és kifejezésétől egy percre sem tud szabadulni, amelynek rejtelmes szép-

sége, elefántcsonttal vetélkedő színe, gazdag mosolya folyton előtte ragyog, — Santerra biboros bálványfeje.

— Vagy talán ezért, — állapította meg nyugtalanul. — Lehet! Annyira bennem van! És egész éjjel láttam. — És minden más fej szegény, színtelen, kifejezéstelen az övéhez képest!

Leült a munkásoktól távol és nézte őket, keresztbe rakott lábakkal, zsebredugott kézzel, cigarettáját erősen szíva. Égő és álmatlanságtól fáradt szemekkel, kissé fázva gubbaszkodott, bosszankodva magán és az érzett nyugtalanságon és mindenben, ami körülvette őt!

A munkások vígan voltak és fehér papirossüveggel a fejükön, cigarettával a szájukban, kis szerelmes dalokat zümmögtek felváltva és vígan törték, simították, becézték a márványt, ügyes kis vésőjükkal és szeretettel nézték, mintha a testvérük volna, a karcsú agyagszobrot, mely előttük állt.

Még a délelőtt folyamán betért Giorgio egy szempillantásra Agnesevel. De látták, hogy Lavinia rosszkedvű és nem zavarták sokáig. Giorgio a biboros képét befejezte, hazahozta és most készült beküldeni a karácsonyi tárlatra.

— Ha látni akarja, Lavinia, ma és holnap még itt lesz a műteremben — mondta Giorgio.

— Meg fogom nézni — ígérte Lavinia kedvetlenül és annyira ideges volt, hogy nem tudott uralkodni az arcizmain.

— Mi lelte magát? — kérdezte Giorgio — valami baja van? Beteg?

— Nem aludtam az éjjel és kissé fáradt vagyok, — mondta Lavinia — majd elmulik. Be fogok menni magukhoz, ha türehető hangulatban leszek.

Délig a műteremben maradt, akkor fölment a lakásába, hogy ebédeljen.

Éppen a zubbonyát vetette le, mikor a szobaleány jött és jelentette, hogy egy öreg úr áll odakünn az előszobában, aki beszélni akar a signorával.

Lavinia bebocsáttatta az öreg urat, aki Luigi mosolygó személyében tiszteletteljesen hajolt meg Lavinia előtt.

— Signora — mondta — Santerra biboros úr öminenciájától ezt a levelet és ezt a csomagot hoztam.

Lavinia arca vérbeborult az izgalomtól.

Átvette a csomagot és a levelet s átment vele a szomszéd kis szalonba, hogy felbontsa és elolvassa.

A levél csak néhány sorból állt.

„Kedves leányom, Lavinia, az órát a táncos szatírral, amit neked akkorra ígértem, mire még egyszer eljössz hozzám: most itt küldöm. Örömmel, hogy megtarthattam ígéretemet és abban a reményben, hogy neked is örömet szerzek vele. Bár sok idő eltelt azóta s a kis leányból nagy leány lett, óhajtom: szívesen fogadd ezt a kis ajándékot az én szeretetemért, mellyel üdvözöllek téged gyermekem a legközelebbi viszontlátásig. Santerra.“

S a levél mellett ott volt a hercegné névjegye, czzel a pár sorral, mely reszkető és gyámoltalan betűivel csaknem olvashatatlan volt:

A Signora Lavinia Tarsint szíves örömmel várja vasárnap ebédre Lukrezia hercegné.

Lavinia visszament Luigihoz és — kissé habozva, ha netán megsérti vele — néhány aranyat csúsztatott a kezébe, amit az öreg szemérmes örömmel és kissé vonakodva fogadott el.

— Ne fáradjon Signora, az ég irgalmáért, ne fáradjon — minek egy ilyen öreg embernek ez a sok fényes arany! Ámbár, hogy megvan az az egy nagy bűnöm, — quel benedetto vizio antico — hogy a lutrin játszom. Igen. Csak a jó Isten tudja, milyen feneketlen kút ez! De hát, ha nem tudok belőle kigyógyulni. Pedig őminenciája sokszor megdorgál érte. Hiába! Ettől az egy bűnömtől még ő sem bír megszabadítani.

És Luigi fekete szeme vidáman röpdöste körül Lavinia arcát és alakját.

— Persze, a signora énrám nem emlékszik. Pedig én láttam ám, mikor még csak egészen kicsiny gyermek volt!

— Bécsben? — kérdezte Lavinia.

— Igen, Bécsben. Én emeltem le a kocsiból és én ültettem vissza. Istenem, hogy elfut az idő!

Ehhallgatott s hogy Lavinia nem szólt semmit, kissé közelebb lépve, bizalmasan suttozta Lavinia felé:

— Őminenciája ma nagyon vidám! Az éjjel jól aludt és már korán munkához látott. Azt mondta: nagyon örül a vasárnapnak, amikor a signorát vendégül látjuk. Istenem, a mi házunk olyan szomorú és magányos! És csupa öreg ember van benne, ilyen vén baglyok mint én, meg az a boszorkány Lucia. Őminenciája már régen nem jelenik meg, ha társaság van a hercegnénél. De vasárnap ő is odafenn fog ebédelni!

— Sokan lesznek? — kérdezte Lucia egy kis aggodalommal.

— Nem, nem hiszem. Talán csak Pater Lorenzo lesz velünk.

— Ki az a Pater Lorenzo?

— Őminenciájának a gyóntatója és a ház barátja. Jezsuita atya, de tetszik tudni abból a fajtából...

És Luigi a két keze áhítatos fölemelésével s a szája utánoszthatatlan csücsörítésével, jó siciliai eredetének megfelelően, jelekkel fejezte be a mondatot, mely Pater Lorenzo dicsőítését volt hivatva kifejezni.

— Cuore d'oro! — tette hozzá. És milyen szerény és alázatos, mintha kettőt sem tudna szólni! Emellett mekkora tudós! Milyen sok könyvet írt! A volt pápa is nagyon becsülte és mindenben kikérte tanácsát. Un cervello fine!

— Nos, meglátjuk — gondolta magában Lavinia, mikor Luigi elköszönt és ment, átvevén a biboros számára Lavinia köszönetét és üdvözetét — meglátjuk!

Maga sem tudta, mire érti ezt. Kimondhatatlan izgatott volt és boldog, valami meghatározhatatlan boldogsággal, amihez hasonlót soha életében nem érzett még.

A biboros ajándékot küldött neki! Mert volna-e még távolról is erre gondolni hetek óta tartó töprengései, álmodozásai közben, melyek mind miatta voltak. Hogy neki valaha ajándékot fog küldeni! Elképzelte királyi alakját az oltár előtt, majd a sekrestyében a bíbor és hermelin fényében, felé forduló arcát a leírhatatlan szemekkel! Mily távol volt tőle akkor még? Milyen elérhetetlen távol! És ime, ma itt van a levele, az ő írása! És ajándéka a kis táncos óra.

Kezében tartotta a levelet és elolvasta újból és újból, abban az izgalomban, melytől a szíve repdesett, mint egy kalitkába zárt madár.

Most hirtelen a becsomagolt órára esett a tekintete. Gyorsan felbontotta, leoldva róla a zsinegeket és megindította az órát. A zenés, finom ketyegés megkezdődött. Lavinia a karkötőjében foglalt órára nézett és összehasonlította. Az óra azzal az egy órával késett,

mely alatt Luigi odavitte. Most gyorsan megigazította s ime, a kis szatír kiugrott a házból és elkezdett táncolni.

Helyet csinált neki a kandalló párkányán a virágok között és izgatottan járt föl és alá előtte.

Ajándékot küldött, — gondolta magában — mint ahogy ajándékot szokás küldeni asszonynak, aki tetszik, vagy gyermeknek, hogy örüljön. Mi volna, ha én is küldenék neki ajándékot! És ha írnék neki! Ha megtenném azt, amire egész éjszaka gondoltam s ami miatt aludni nem tudtam!

A szobaleány jött be és kérdezte, hogy tállhatnak-e?

— Várjon — mondta Lavinia — csengetni fogok, ha ebédelni akarok.

Leült a kis secretair elébe és kivette belőle a láncot a keresztrel, ami tegnap a nyakán volt. Beletette a dobozba s ezt erősen átkötötte és becsomagolta. Akkor papirost vett elő és írt.

„Eminenciád! Az ajándék kimondhatatlan boldoggá tett s örülök, hogy vasárnap élőszóval is megköszönhetem. De addig is, engedje meg Eminenciád, hogy viszonzzam és visszaadjam Eminenciádnak ezt a kis keresztet, mely Eminenciádé volt, melyet anyám viselt s amelynek viselésére én méltó nem vagyok és nem is leszek soha. Ma már tudom, amit tegnap nem tudtam, hogy e kereszt nem egyszerű ékszer, hanem egy súlyos symbolum és úgy érzem, szentségtörés volna, ha egy symbolumot magamra vennék, amely engem nem illet s hozzám nem illik. Az egyetlen méltó helyen e kereszt Eminenciádnál van s ezért térden állva és szívből jövő hódolattal nyújtom át Eminenciádnak. Lavinia.“

Mikor a levél készen volt, Lavinia égő arccal írta

reá a címzést, aztán csöngetett, elkérte az ebédjét és szólt:

— Alfonza, ezt a levelet és ezt a kis csomagot délután elviszi Santerra biboroshoz, a Via Giuliába. Ha teheti, magának a biborosnak adja át, ha nem: megkeresi Luigit és reá bizza.

— Igen, signora.

Ezek után Lavinia sebbel-lobbal megebédelt s ebéd után újból megkezdte sétáját egyik szobából a másikba, erősen cigarettázva s vagy három csésze feketekávét elfogyasztva egymásután.

— A fejem szédül — állapította meg magában félóra múlva, bement a hálószobájába, levetette magát a nagy kerevetre és úgy feküdt ott egy kissé, gondolatok nélkül, kimondhatatlan izgalomban.

Mégis az éjszakai álmatlanság miatt, a fáradság miatt, arccal a párnákba borulva, egyszerre csak, szinte minden átmenet nélkül elaludt és aludt mélyen.

Arra ébredt fel, hogy lenn a műteremben a kopogás, az ének s a hangos beszéd megkezdődött. Akkor fölkel, felöltözködött s anélkül, hogy a műterembe bement volna, elment hazulról. Nem volt semmi terve és célja. Jární akart a friss levegőn és a gondolatait rendezni kissé.

— Lehet, hogy bolondot tettem — gondolta, mikor már az utcán volt — lehet, hogy egészen értelmetlen dolgot cselekedtem.

Eszébe jutott, hogy Alfonza még nem ment el a Via Giuliába s a kereszt és levél még odafönn van. Vissza lehetne menni, el lehetne tenni az egyiket, megsemmisíteni a másikat. Aztán megrázta a fejét. Nem!

— A hirtelen cselekvések emberének mondott tegnap — és ma látni fogja, hogy igaza van. Lehet

azonban, hogy meg fog haragudni érte. Vagy gyöngéd-
telennek fog mondani, amiért arról így írtam. De ő már
tudja, hogy én nem vagyok finom lény! Én Andrejev
Tarsin leánya vagyok. Orosz! És nem tehetek róla,
hogy semmit sem örököltem az anyám délszaki lelkéből
s hogy nem azok közül való vagyok, akik közül Isten az
ő titkos vértanuit és szentjeit válogatja. Sanctum
sacrificium! Hohó! Kell, hogy Santerra tudja, hogy én
nem vagyok az, akit el lehet küldeni egy kis kereszt-
tel az északi sarkra! Én itt maradok, ez már bizonyos!
Hogy mi lesz ebből: nem tudom. De én itt maradok!

Észre sem vette, hogy a Trinitá lépcsőin fölnyar-
galt a Via Sistinába s ahogy ide fölért, hirtelen eszébe
jutott Eszter. El kellene hozzá menni, beszélni vele!
De ettől is megijedt. Mit mondjon el neki és mit hall-
gasson el abból, ami történt? Elhatározta, hogy nem
mond el semmit. Inkább megtudni szeretett volna még
sokat, amit nem tudott s ami nyugtalanította. Hátha
Eszter tudna beszélni azokról a dolgokról!

A Piazza Barberinin egy kocsi kanyarodott el
előtte s aki benne ült, levett kalappal köszöntötte.
Lavinia ránézett, de nem ismerte meg! A kocsi megállt.

— Ah, Fontanella, maga az! — mondta, mikor az
ifjú kiugrott a kocsiból és elébe állt.

— Hogy lehet ennyire elmerülve menni az utcán!
— mondta a szép Mino. Úgy megy, mint egy lunatikus
és még föl sem ismeri az embert! Hová megy?

— Csak kószálok — mondta Lavinia — és nagyon
elgondolkoztam valamin.

— Szobrokon persze! — mondta nevetve Mino —
borzasztó az, ha egy asszony éppen olyan módon gon-
dolkodik, mint egy férfi. Ugyanazokat a szokásokat
veszi magára. Maga például kezd olyan szórakozott

lenni, mint egy öreg archaeológus, vagy mint a híres Mommsen. Tudja róla azt az anekdotát?

— Nem tudom — mondta Lavinia.

— Egyszer, amikor társaság volt náluk s ő a felesége hosszú könyörgésére bement a vendégek közé, ott egy igen kedves kis leánykát talált, akit így szólított meg: Hogy hívják magát, kedves kicsikém? Én Mommsen Paula vagyok! A saját leányát nem ismerte föl!

Lavinia nevetett.

— Itt még nem tartunk, Fontanella! Ha maga az én fiam lett volna, bizonyos, hogy felismerem.

— Preferiscálom az ellenkezőjét — mondta Mino és makacsul mellette maradt, amint ment fölfelé a Via Quattro Fontanen. — De hiszen magának valami határozott célja van, ami felé indul — mondta neki. — Mondja meg, ha zavarom és akkor elmegyek.

— Arra gondoltam, hogy Galambóczy Eszterhez megyek, föl az Oلماتára. Ilyenkor még bizonyosan otthon találok.

— Ah, hát már itt van az öreg Sibylla? Nálunk még nem jelentkezett. Mit csinál? Megint beült a vatikáni archivumba a molyokat ijesztgetni?

— Nagyszerű asszony az! — mondta Lavinia — ne gúnyolódjék fölötte!

— Én nem gúnyolódom. De jobban szeretem azokat a nőket, akiket nem eresztenek be olyan könnyűszerrel a vatikáni archivumba. Mit gondol! Az nem asszonynak való hely és ezen az Eszteren kívül azt hiszem, csak egy volt még, aki bebocsáttatást kapott. Az is angol volt és valami rokonságban a királyi családdal és persze közel a nyolcvanadik esztendejéhez!

— Maga ma haragszik az asszonyokra, Mino — nevetett Lavinia.

— Én mindig haragszom azokra az asszonyokra, akik belekontárkodnak a férfiak dolgába. Maga is ezt teszi. A többinek még valahogy megbocsátok. Magának nem tudok megbocsátani.

— Azért, mert szobrász vagyok?

— Azért. Magának annyiféle tehetsége van ezen az egyen kívül is, hogy ezt bizvást nélkülözhetné. A többi éppen elegendő volna arra, hogy boldoggá tegye saját-magát és másvalakit. Ez pedig, hogy folyton gyúr, farag, kigondol, rajzol s a kezét piszkolja agyagon és viaszkon: ez egyenesen arra való, hogy elrontsa a többi tehetségét!

— Már megint, Mino? — kérdezte Lavinia szelíd szemrehányással a hangjában.

— Mindig és örökké — mondta a fiatal férfi egy kissé türelmetlenné vált hangon. — Látja, ez is milyen ostoba dolog! Nem lehet magának úgy udvarolni, mint más asszonymak. Az ember önkénytelenül érzi, hogy nevetséges volna. És mégis, mit csináljak, mondja! Milyen kár, hogy ilyen szép és ilyen... Ha ez nem volna, hogy tudnék gyönyörködni a maga remek szobraiban! Így bosszankodom, haragszom és féltékeny vagyok rájuk, akiket párbajra sem hívhatok ki!

Lavinia nevetett.

— Én magam is haragszom néha magamra azért, mert szobrász vagyok. Ez talán megvigasztalja, Mino!

— Nem vigasztal meg! És miért haragszik, ha szabad tudnom?

— Azért, — mondta Lavinia elkomolyodva — mert nekem is szükségem volna arra a nyugalomra, egyszerűségre, ami lehet azokban az asszonyokban, akik

csak asszonyok és nem nyugtalanítja lényüket az alkotás. Higyje el, szép volna! Ha egy nap fölébrednék arra, hogy nem vagyok szobrász, nem ingerelnék még meg nem született formák, nem látok magam előtt mozdulatokat, amiket nekem kell megteremtennem. Témák apró motívumait, egyszóval, ha arra ébrednék föl, hogy én, Lavinia Tarsin nem vagyok egyéb, mint egy unatkozó idegen nő, aki Rómába jött, hogy itt tangót táncoljon a délutáni teákon, ragyogjon a bálokon, és esetleg férjhez menjen! De lehetséges volna ez? — tette hozzá, mintegy önönmagához intézve ezt az utolsó kérdést.

— Valóban, ez többé nem lehetséges, — mondta Mino egy kis sóhajtással, amikor végre fölérték a Quirinálra és Lavinia ott megállt és kezét nyújtott.

— A legszörnyűbb az, — mondta Mino, miután kezét szorítottak — hogy az ilyenfajta nő, mint maga, sohasem unatkozik! Az asszony eddig, aki sohasem unatkozik, olyan, mintha nem is volna asszony.

Lavinia elérte ezt a célzást és föl kacagott. Nem először mondott neki Mino ilyeneket. Néha haragudott érte, de legtöbbször mulattatta. Ezen a pajtásos hangon, ami néha ki is futott a maga mértékén túl, flörtöltek egymással, ha együtt voltak. De Lavinia tudta, hogy csak rajta áll, hogy ezt a hangnemet egyik napról a másikra megváltoztassa. A legkisebb asszonyos beleegyezés, meghatódás, az érzelmességnek a legkisebb árnyalata elég lett volna ahhoz, hogy a szép Mino — ahogy őt egész Róma hívta — komolyan és végzetesen beleszeressen. De Lavinia távol állt ettől. Legtöbbször úgy beszéltek egymással, mint egyik fiatalember a másikkal, ami Minot később, hogy elváltak egymástól, rendszerint elkeserítette.

Most is, hogy elment tőle és beleült a lassan utána cammogó kocsijába, szinte kipirult haragjában és boszszankodott magára a saját tehetetlensége miatt, amellyel ezt az idegen leányt sehogy sem tudja megközelíteni.

— Igaza van a mamának, — gondolta magában — Lavinia Tarsinnak nem érdemes udvarolni — és hátravetve magát a kocsi ülésén, szerelmesen gondolt a nagy szőke hajára, színét változtató kékesszürke szemére és alakjára, mely a vadászó Dianához hasonlított.

Lavinia, Eszternél ott találta Giorgiot és egy idegen Monsignoret, akit Eszter, mint honfitársát mutatta be neki. A magyar Monsignore a követségről jött, ahol előző estén valami szűkebb körű fogadás volt, amelyről Eszter hiányzott.

Most Monsignore élénken adta elő, kik voltak ott és hogy folyt le az egész és szemrehányásokat tett Eszternek, amiért ígérete ellenére távol maradt.

— Pedig úgy örültem, hogy egy kicsit diskurálhatunk otthoni dolgokról, — mondta Monsignore — már egy éve nem voltam odahaza.

— Hagyja el, Monsignore, — mondta Eszter — mindazokat a dolgokat, amikre kíváncsi, meg fogja találni otthon, ha tíz év múlva hazamegy. Nem változott **semmi**, sem politikában, sem társadalmi téren, sem kultura tekintetében. A régi Magyarország, amely mindig ugyanazt teszi és azt fogja tenni, ha az Isten életet bennünket még sokáig.

— És mégis, sohasem lehet tudni — mondta Monsignore a diplomaták óvatosságával — egy napon csak **történik** valami, ami gyökerestől megváltoztat mindent.

— Attól a naptól pedig az Isten őrizzen bennünket, — mondta Eszter — **semmi** jót nem várok tőle.

Vagy tíz percnyi beszélgetés után Monsignore fölállt, hogy búcsút vegyen. Megigérte Giorgionak, hogy elkiséri a műtermébe és megnézi Santerra biboros portrait-ját. Giorgio tudta, hogy Agnese ezóta már bizonyosan türelmetlenül várja őt és féltékenységében, e félórai késés alatt, bizonyosan a legsötétebb árulást sejtí. Monsignore nem tudta, hogy őt Giorgio quasi mint alibit cipel magával. Szerette a művészt, akinek házához is járt s aki a követségnek is állandó vendége volt a fogadásokon.

— Eszerint Monsignore ma délután a Via san Basilióban fog üdülni? — kérdezte Eszter gúnyos és kedves nevetésével. — Tisztelem Pater Auringert, ha beszél vele!

— Hát csakugyan nem jön el? — kérdezte Monsignore.

— Nem megyek. Nem akarom a Pater Auringer összes tüzes mennyköveit a lelkemre venni. Én ehhez már nagyon öreg és kényelmes vagyok. De az ilyen fiatal Monsignoreoknak nagyon jót tesz, ha hébe-korban a Pater Auringer haragosan rezgő szakállá alá vonulnak. Ez a rémes kapucinus jól odamondogat maguknak. ügye?

— Hallatlan ember! — mondta Monsignore — az ember akármilyen harmonikus lelkiállapotban legyen is, mielőtt őt hallja, mindig megsemmisülve jön el tőle. Az embert szinte összezúzza!

— No látja, Monsignore? Már most minek zúzasam én össze szegény öreg csontjaimat Pater Auringerrel! Ez a lelki massage nekem túlerős!

— Milyen kár, hogy nem tudok olyan jól németül — mondta Giorgio — hogy hallhatnám egyszer!

— Elég őt látni is, — mondta Eszter — menjen el és nézze meg! Különbén beszél ő olaszul is a Sant Alfonso-ban! Menjen csak el hozzá! Maga is le lesz sújtva és el lesz ragadtatva, mint a többiek! De én a magam részéről nem rajongok érte.

— Mi kifogása van ellene? — kérdezte Monsignore.

— Isten tudja. Nem az én stílusom. Nem szeretem azokat a keresztelő Jánosokat, akik az én szemem láttára ropogtatják a szöcskéket, s az állatbőrtoilettjüket folyton előttem szellőztetik. A kirakataszkétákat, a keresztény Jupiter tonansokat. Én ezekhez nem vagyok elég fiatal, sem elég bűnös. — No, egyszóval: maguknak való ez a német szent, nem nekem!

— Van-e valami, amit Eszter ki nem gúnyol? — kérdezte Monsignore Giorgiot.

— Oh van, van! — mondta Eszter, — de amit ki nem gúnyolhatok, arról nem beszélek!

Lavinia e percben azt gondolta magában: mikor Santerra biborosról beszél Eszter, olyan az arca, mint az embereké, akik előtt a templomban a szentséget fölmutatja a pap.

— Nos, leánykám — mondta Eszter, mikor azok elmentek — láttad ezt a délceg, finom, illatos, magyar Monsignoret? Ez a Pater Auringerek ellenlábasa s ő éppen az ilyenekre vadászik!

— Nagyon kellemes embernek látszik — mondta Lavinia.

— Igen. És valóban az is, eltekintve attól, hogy rád oly fesztelen bámulattal nézett, ami még engem is, aki pedig nem vagyok túlságos szemérmes, majdnem zavarba ejtett. Azért is ajánlottam becses figyelmébe rögtön Pater Auringert.

— Igen, a nézése kissé világias — mondta mosolyogva Lavinia.

— Nemcsak a nézése, fiam, nemcsak a nézése! De látod, ilyenek ezek a mi gavallér magyar papjaink, akik külföldre kerülnek! Nyugodt lehetsz felőle, hogy ez több időt tölt naponta a tükre előtt, mint te! Látad, micsoda délceg gentleman? Egy huszártiszti uniformis jobban illenék rá, mint ez a lila cingulus és nemcsak a testére, a lelkére is! Hát mit csináljunk, fiam? A magyar nagyszerű faj, de igen kevésé alkalmas az aszkezisre és ha ismerős volnál a szentek történetével: megdöbbenve látnád, hogy egy nemzetnek sincs olyan kevés szentje, mint a magyarnak. A magyar föld kövér, vérmes, zsíros búzát és tüzes bort termő, de nem kedvez a transcendentalis hajlamoknak s azért ilyeneket ott ne keress! De hagyjuk ezt, — mondta elkomorlyodva — te tegnap Santerra biborosnál voltál, erről szeretnék én valamit hallani.

Lavinia megremegett. E percben, ahogy e nevet halotta, úgy érezte, mintha a lelke legmélyéről pattant volna ki, mint egy fényes szikra. Mintha a lelke semmi mást nem őrizne, csak ezt a nevet és a fogalmakat, amik ehhez tapadnak! De valami bátortalanság visszatartotta, hogy nyíltan elmondjon mindent és mert tulajdonképpen félt attól, hogy saját magát hallani fogja, amint elmond dolgokat, amik szívének kínosak és édesek egyben s amik valami titokzatos bizonytalansággal hányják-vetik egyik hangulatból a másikba.

— Igen, ott voltam — mondta végül.

— Nos? — kérdezte Eszter kíváncsian.

— Oh, nagyon szivélyes volt hozzám! Képzeld csak: ismert, mint egészen kis gyermekét. Talán öt-

éves lehettem, mikor anyámmal egyszer Bécsben meglátogattuk.

— Igen, — mondta Eszter erőset szíva cigaretáján — anyád jó barátnője volt.

— Róla beszéltünk jobbra, — folytatta Lavinia még mindig óvatosan — betegségéről, az utolsó éveiről és más apróságokról. Rólam, magamról keveset. És — igen — Santerra hercegné meghívott vasárnapra ebédre.

— Hiszen ez nagyszerű, — örvendezett Eszter — egyike leszel azon irigyrendő keveseknek, akik a Santerra-házba járnak. Örülsz?

— Örülök — mondta Lavinia csendesen és hozzátette később — ma ajándékot kaptam tőle.

— Kitől? — kérdezte Eszter.

— A biborostól. Elküldte nekem azt az órát a táncoló szatirral, amitől mint kis gyermek ott Bécsben nem tudtam megválni.

— De hiszen ez gyönyörű — kiáltott föl Eszter.

— Igen. És egyáltalán nem olyan volt, amilyennek vártam. Félttem tőle. De tegezett és ettől valahogy fölbátorodtam. Nem tudom, mit hittem eleinte, hogy hogyan fog velem beszélni. Mert mindenki telebeszélte a fejem a nagy szentségével — te is.

— Oh, te boldogtalan! — kiáltott föl Eszter nevetve. — Hát te azt hiszed, hogy a szentséget úgy szokás viselni, mint a sündisznó a bőrért? Hogy, aki hozzá közeledik, az rögtön úgy érezze, hogy itt van valami, ami szúr? Édes fiam, a szentség csak befelé tüske, kifelé bársony, ami simogat. Hát mit gondoltál te? Santerra biboros! Menj el Pater Auringerhez, ha egy tökéletes sündisznót akarsz látni!

— Oly nyájas volt! Oly elfogulatlan, oly — én nem is tudom. — Maga elé ültetett, egészen közel, megfogta a kezem, megdicsérte a ruhám.

Eszter kacagott.

— Te pedig azt gondoltad, hogy ő fel fog ülni egy magas trónusra és te tíz méternyi távolságban fogsz előtte térdelni s onnan küldesz föl hozzá remegő sóhajokat.

— Ilyesmit gondoltam.

— Oh fiam, látod mennyire tévedtél! Légy egészen nyugodt! Santerra bíboros szokva van az asszony-személyek látogatásához. És ő túl van azon, hogy elfogult legyen velük, mert egyáltalán sohasem volt elfogult. Mit gondolsz te? Van-e még egy férfi a világon, aki annyi jelentékeny asszonyt ismert, mint ő? És nagyon föl kell kapaszkodnunk, fiam. Királynők és főhercegnők és akikkel csak Madridban, Párisban, Bécsben és Rómában találkoznia alkalmja volt! Ha én neked beszélni akarnék, de sok nagyszerű történetet mesélhetnék róla, amit hallottam és tudok!

— Mesélj Eszter — könyörgött Lavinia és hangját elhagyta az óvatosság.

— Nem, fiam. És pedig azért nem, mert úgy látom, te éppen eleget foglalkozol már vele. Minek ez? Egyet mondok neked, mint jó pajtásod! Ha van a világon fölösleges, meddő, elvesztegetett, elpocsékoltt asszonyi rajongás: az az, amit irányában érezni lehet. Ezt csak úgy mondom neked, Lavinia. Nem mintha gyanakodnék reád és félténélek, hiszen van neked elég eszed! De csakhogy tudd és hogy én mondtam légyen neked, miután szeretlek.

Lavinia kissé elsápadt.

— Biztosítlak, hogy tévedsz — mondta oly kevéssé

meggyőző hangon, ami az okos Eszter fülét nem kerülhette el. — Természetes, az embert érdekli! Kit ne érdekelne? Van a lényében, még a grandiozitásán túl is valami talányos, amit az ember ismerni szeretne.

— Az asszony, az asszony — kacagott Eszter — ismerem én azt a talányosságot, amit ti mindenáron meg szeretnétek fejteni. Hejh, beh sokan is próbálták már megfejtetni ezt a nagy talányt! Mekkora tüzek lobogtak körülötte! Hogy szerettek volna bevilágítani kissé abba az elrejtett kamrácskába, ahova soha asszonyi szem még bele nem látott! Ismerem ezt a nyugtalanságot, ami bennetek föltámad, ha egy évszázadban egyszer egy ilyen talányra akadtok! Fiam, ha te netán ettől a talánytól nem tudnál jól aludni, tanácslom neked, hogy szedd össze a sátorfádat és állj odébb egy országgal, mert akkor itt rossz dolgod lesz!

— Mit gondolsz te? Mit gondolsz Eszter? Én nem az vagyok, aki elmegeyek, aki félek az álmatlan éjszakáktól!

— Ahá, tehát mégis eltaláltam!

— Nem találtad el! Egészen másról van itt szó. Egészen másról!

— És az a más?

Lavinia habozva nézett rá egy pillanatig. Beszéljen, vagy ne beszéljen?

— Engem nem az a talány érdekel, amire te gondolsz, Eszter, — mondta azután — én erről többet tudok, mint te.

— Mit tudsz?

— Tudom, hogy szeretett valakit fiatal korában.

— Santerra biboros? — kérdezte Eszter s egy pillanatig kutatólag nézett Lavinia arcába.

— Ő — mondta Lavinia, alig fojthatva el hangja remegését.

— Ha Santerra valakit szeretett fiatal korában, akkor ez a szerelem olyan volt, hogy azt a mennybéli szeráfok és cherubok is megirigyelhették. A Santerra szerelmét!

— Lehet — mondta Lavinia — én nem irigyeltem volna. Az az asszony egyszerűen föláldozta magát érte. Felesége lett egy másik férfiúnak, akit nem szeretett, elment vele egy idegen, messze országba, ahol nem bírt élni, amelynek a klimája megölte őt. Sanctum sacrificium.

— Honnan veszed te ezt a történetet? Álmodod?

— Lehet, hogy álmodom — mondta Lavinia, izgalomtól pirosra gyúlt arccal — lehet, hogy csak úgy kitaláltam. Nem vagyok benne egészen bizonyos, csak úgy érzem, mint ahogy meg szoktam érezni egynémely dolgot az életben. Szóval csak ezt akartam mondani! És a talány, ami engem izgat és pihenni nem hagy az: vajjon lehet-e ilyen áldozatot követelni vagy elfogadni? És ha már igen: megérdemelte-e Santerra ezt az áldozatot?

— Hogy megérdemelte-e? — kérdezte Eszter azal a nyugtalansággal, ami Lavinia hangjából, arcából, egész viselkedéséből átáradt reá. — Hogy kérdezhetsz ilyet? Aztán meg nem tudhatod, hogy ezt az áldozatot valóban ő követelte-e? Nem az asszony maga vállalkozott-e erre?

Lavinia felugrott izgalmában és Eszter elé állt.

— És ha vállalta, ha maga vállalta, nem kellett volna ebben megakadályozni? Mit gondolsz? Nem lehetett volna megakadályozni? Szabad volt elfogadni?

— Kötelessége volt elfogadni, mint papnak, —

mondta Eszter — különben is az áldozat nem érette volt, hanem Istenért!

— Ne beszélj nekem Istenről! Kérlek, ne beszélj nekem Istenről! — kiáltott Lavinia csaknem magánkívül. — Ezt az Istent, ti mint egy végtelen takarói, mindenre ráhúzzátok, ami gyöngeség, önzés, mulasztás és bűn! Elbújtok alatta, beletakaróztok, nem tudtok enélkül megmagyarázni semmit! Ne beszélj nekem Istenről, olyan Istenről, aki emberáldozatot követel. Nekem Isten nincs. De ha volna, csak valami végtelen jót, egyszerűt, megértőt, irgalmasat és megbocsátót tudnék alatta elképzelni, mert csak ez válhatna hasznára az emberiségnek! De olyan Istent, aki ezt helyesli, elfogadja, nem utasítja vissza: nem akarok ismerni és ha van, ha volna...

— Hallgass Lavinia, hallgass! — kiáltott közbe Eszter — nem tudod, mit beszélsz! Izgatott vagy és valami bánt, látom, egészen a lelked mélyéig. Akarod, hogy megbeszéljük ezt a dolgot nyugodtan, mint két józan és okos ember?

— Én nem vagyok józan, sem okos, — mondta Lavinia — nekem az jár a fejemben folyton, hogy az az asszony talán egészen hiába hozta ezt az áldozatot — hogy — mit tudom én? Valami rettenetes zűrzavar van bennem. Nem aludtam az éjjel. Azért is jöttem hozzád, hogy veled erről beszéljek, mert veled mindenről lehet beszélni. De ime tévedtem: azt mondom neked: Isten — Isten! Én egyszerű dolgokat akarok hallani, amit megérttek. Mondom neked: tegnap egy titkos drámának jöttem a nyomára, de még nem látok egészen világosan benne. Csak ezt tudom. És valami szörnyű igazságtalanságnak látom. Olyan nagy igazságtalanságnak, hogy nem tudom magamban elren-

dezni, éppen azért, mert nem hiszek Istenben, mint ti, akik, ha valamit nem tudtok, nem értetek, vagy nem akartok elfogadni: rögtön Istent veszitek elő. Nekem a fejemben folyton az jár: hogy lehetett ilyen áldozatot hozni és hogy lehetett elfogadni? Különösen ez az utóbbi: hogy lehetett elfogadni?

— Ami azt illeti, hogy, hogy lehetett meghozni, fiacskám, emlékezz csak pár hét előtt, mikor itt voltál és a szerelemről beszéltünk, itt ebben a szobában: mit mondtál te, milyennek képzeled el a föltétlen asszonyi szerelmet?

— Én nem erre gondoltam, — mondta Lavinia csaknem rekedten az izgalomtól — én arra a szerelemre gondoltam, amely a férfinak mindent odaad, de viszont mindent kap is a férfiútól. Föläldozom magam és kifosztatom magam, igen. De akiért föläldozom magam és kifosztatom magam, az a férfi az enyém, az én férfim! de nem egy fantom, nem egy magas trónon ülő valaki, akinek én csak a vazallusa vagyok, nem egy távoli bálvány, aki előtt kiömlik az életem, mint egy pohár víz és ő ezt az ő szent magasságából közömbösen vagy kegyesen nézi, mint a legtermészetesebb dolgot.

— Értem, — mondta Eszter csendesen — te Lavinia Tarsin, arra gondolsz, hogy ha kegyesen a karjaiba fekszel egy férfiúnak, már akkor meghoztad a magad legszentebb áldozatát. Holott fiam, mit adtál ezzel? Semmit, aninek reád nézve értéke van, ha nem adod oda. Jó kis vad nősténykém te! Mit értesz te ahhoz, mire képesek azok az asszonyok, — akik nem hasonlítanak tehozzád?

— Nem is akarom érteni, tudd meg, nem is kívánom érteni. Ezek a finom dolgok nem az én számomra valók! Én az vagyok, akinek ti csúfoltok, a paraszt

Lavinia, a pogány Tarsin, de legalább becsületes ember vagyok, érted, igaz ember vagyok és ha valami rosszat cselekszem, nem fogom az Istenre, aki mindenben ártatlan, hanem azt mondom: én csináltam, én magam, Isten nélkül és vállalom érte a felelősséget, mindenki előtt. Most tudod!

— Régen tudom én ezt, régen — te vadállat! — mondta neki Eszter és átölelte a vállát és fehér fejével hozzá simult a szőke fejéhez — és mulatok rajta és magamban jókat röhögök azon, hogy milyen más hangon fogsz te még beszélni ezekről a dolgokról!

— Én? Soha! Én vigyázok arra, hogy mindazokat a dolgokat, amik az életben olyan egyszerűek és szépek, el ne hagyjam komplikáltatni másoktól. Az én életemet! Ebben tévedsz Eszter! Amíg az én fejemet viselem itt a nyakamon, addig én az maradok, aki vagyok és aki voltam. És most addio! Sajnálom, hogy eljöttem és annyit beszéltem ezekről a dolgokról. Nem kellett volna. Kérlek vedd úgy, mintha semmit sem mondtam volna. Hiszen lehet, hogy csak egy agyrém az egész! Ostobaság! Talán nem is igaz belőle semmi. Gyere hozzám te, ha kész lesz a márvány és beletettük kezébe a kis istennőt. Látod ez, ez az igazi, az egyetlen dolog, amiért érdemes élni! Ami az embert nem zaklatja, nem bántja: a munka, az alkotás! Az agyag és a márvány: milyen őszinte két dolog ez és minden titok nélkül való és arra felel, amit kérdezek tőle és azt adja, amit kérek tőle és hogy megértjük egymást! Majd gyere el és nézd meg. A jövő hét végén. És bocsáss meg, ha káromkodtam. Tudom, hogy nem szép, de nem tudom megállni, hogy ne tegyem. Addio!

Elment és Eszter gondolkodva nézett utána a bezárt ajtón keresztül. Aztán fölkapta a fejét és gyors

léptekkel kezdett föl és alá járni a szobájában, egy pilanatra sem véve ki szájából a cigarettáját.

— Vajjon mi történhetett vele — tűnődött magában — ha az, amire gondolok... De talán mégsem. — Vagy a másik — eh, egyik se jó! És ő az élet egyszerű dolgairól beszél! S hogy nem engedi elkomplikáltatni az életét másoktól, holott már jóval a születése előtt elkomplikálták neki anélkül, hogy erre tőle előzetesen engedelmet kértek volna. Az anyja szívbaja, az apja orosz vére! Szobrokat csinál, La Raudellel szerelmeskedett és most — Santerra! Örült! örült!

Odaállt az ablakhoz és kinézett rajta, le a városra, a kertekre, a tornyokra.

— Az élet egyszerűsége! — fűzte tovább a gondolatait — ami ezt illeti: je m'en fiche! De én itt valamitől félek és a fene egye meg: én még sohasem féltem semmitől ok nélkül! Mindenesetre szemmel tartom majd és ha lehet, kirázom a fejéből ezeket a dolgokat. Ami pedig Santerrát illeti — Santerra — ő — túlságosan érdeklődik iránta és szemmel láthatólag magához akarja kötni! Mi célja lehet vele? Mit akar tőle? Csak nem történt meg vele is az, ami a hozzá hasonlókkal egynehányszor? Hogy az öregség kezdetén egyszerre csak belefárad mindenbe, amiért egész életén át élt és küzdött? Ha kiábrándult volna? Szörnyű volna, szörnyű! De nem hiszem! Ez az ember annyira ura magának! És mégis — nem ő volna az első és nem az utolsó, aki — az Isten óvjon tőle — gondolta aztán szinte babonás borzongással. Kidobta szájából a cigarettát, egy kissé állt még az ablaknál elgondolkodva, aztán visszajött a szoba belsejébe. A spanyolfal mögött volt a térdelője, oda letérdelt és sokáig csendben, buzgón és makacsul imádkozott — Santerra biborosért.

NYOLCADIK FEJEZET.

A TITKOS SZÖVETSÉG.

Az ebéd alatt Lavinia csaknem szünetlen arra gondolt, hogy milyen formátlan és dísztelen volt tulajdonképpen az az élet, amit ő Moszkvában az apjával kettesben élt és hogy körülbelül annyira különbözik attól, ami itt a biboros környezetében folyik, mint az eszkimók élete az európai emberekéétől. Az apja és a társaságának zajos beszéde, korlátlan hangja és taglejtése, a témák meg nem válogatottsága, annyira emlékébe szökött ez ebéd alatt, hogy nem tudott elnyomni magában egy kis zavart és elfogultságot, amely azonban rögtön megszűnt, mihelyt tekintete a biboros nyílt, sugaras és szinte becéző tekintetével találkozott az asztal fölött. Az asztali ima, amit a biboros mondott s amely alatt ő kénytelen-kelletlen összetette kezét és kissé lehajtott fővel, elpirulva állt, mint aki olyan dolgot cselekszik, ami ellen egész bensője tiltakozik, de amit megtenni kénytelen az etiquette kedvéért; aztán a szolgák halk járás-keleése, a gentiluomo fesztelen, mégis tiszteletteljes és ünnepi tartása a biboros széke mögött, a biboros csendes, derült beszéde, Monsignore Bonella diszkrét élénksége, a jezsuita atya komoly és szerény bizalmassága, mellyel mindenkihez szólt — egy új és merőben idegen atmoszférát nyitott meg előtte.

Ami zavarta és csaknem fizikai fájdalmat okozott neki, az volt, hogy a fekete Lucia is az asztalnál ült a hercegné balján. Nem evett, de oda volt téve számára is a teríték azért, hogy a szó szoros értelmében etesse a béna hercegnét, mint egy gyermeket, aki még a leve-ses kanalát is csak nagy ügyel-bajjal tudta a szájához vinni. Lucia vigyázott az asztalkendőjére, kiszedte a halból a szálkákat, felszeletelte számára a húst, az étvágygerjesztő csöppekből szinte szertartásos komoly-sággal öntött egy pohár vízbe, apró kenyérszeleteket rakott a hercegné tányérja mellé és végül minden fogást megízlelt, hogy aztán a hercegné kérdésére: Nem sós, Lucia? azt felelje stereotyp zárkózott hangján: Nem, Excellenza. Lucia vette ki az ételt a hercegné tányér-jára, ő tudta, miből mennyit szabad ennie és melyik tálat kell tovább küldeni. Az ebéd végén megint valami italt kevert számára egy pohár fenekén, ami az emésztés elősegítésére szolgált, a hámozott narancsszeleteket leöntötte cukorral és pár csöpp pezsgővel, elvagdosta a kis aranykanállal, kiszedte belőle a magvakat, oda-tette a hercegné elé, aki mint egy falánk gyermek, örömtől csillogó szemekkel fogyasztotta el s ahogy ké-szen volt vele, a kis tányért ismét Lucia elé tolta és félenken kérdezte:

— Többet nem, Lucia?

Mire az csendesen válaszolta:

— Nem, excellenza.

Mikor az ebédnek vége volt, a biboros újra fölállt, egy kis halk és rövid imát mondott, amit a többiek kö-vettek s ekkor Lucia megfogta a hercegné tolószékét s begurította a szalonba, ahova a biboros karonfogva vezette be Laviniát s a többiek: Monsignore, Pater Lorenzo, Don Donato, a másodtitkár követték őket.

A feketekávét itt szolgálták föl s míg a biboros a többiekkel beszélgetett, Lucrezia hercegné maga mellé ültette Lavinia-t egy kis pamlagra.

Lucia kezét csókolt a hercegnének és kiment, halk, apácás járásával, nesztelenül húzva be maga után az ajtót, amelyet csak alighogy fölnyitott. Lavinia, ahogy utána nézett, egy percre úgy tűnt föl előtte, hogy szinte lehetetlen azon a kis szűk résen egy élő embernek kiférni.

— Igazi boszorkány — gondolta magában és megkönnyebbülten lélekzett föl, mikor az nem volt ott többé.

Most a hercegné kikérdezte őt római benyomásai felől és hogy kikkel érintkezik és kiknek a házába jár? Nagyon csodálkozott, hogy olyan kevés embert ismer és még jobban azon, hogy oly keveset érintkezik a Spontiniekkel.

— De hiszen Gianpietro nagyon derék ember, — kiáltott föl bámulva — a biboros is annak tartja őt! Hogy van, hogy vele sincs jóbarátságban?

És a biboros felé fordulva, élénken mondta:

— Ugye, hogy Gianpietro Spontini nagyon kiváló ember? Lavinia Tarsinnak meg kell őt ismernie!

A biboros kissé elgondolkodva nézett anyjára.

— Úgy van, Gianpietro kiváló ember. Csakhogy ő igen ritkán van itt Rómában. Ha a Montecitorion valami érdekes ülés van, vagy ha beszélni akar, akkor. — Különben nem hagyja el umbriai birtokát, amit nagyon szeret s ahol nagyszerű gazdaságot teremtett. Oh ő éppen olyan jó gazda, amilyen eszes politikus!

Lavinia hallott már egyetmást az édesanyjának erről az unokatestvéréről, de nem érdekelte őt különösebben.

— Művészi hajlam a Spontiniékben sohasem volt, — mondta most a hercegné — csak a szegény boldogult Cecilia, az ön édesanyja ütött el tőlük.

Lavinia elpirult a haja tövéig és elfogultan sütötte le a szemét. Ebben a percben az volt az érzése, hogy a biboros kutató tekintete az arcán ég.

— Gyönyörűen faragott elefántcsontot — mondta a hercegné — és remek miniatűrököt csinált!

— De erről a mi kedves Laviniánk semmit sem tud, — mondta gyorsan a biboros — mikor beteg volt, valószínűleg már nem foglalkozott ezekkel a dolgokkal.

— Egyetlen miniatűrjét ismerem — mondta Lavinia — és a biborosra nézett.

— Mi nagyon csodáltuk őt — mondta a hercegné és Pater Lorenzo felé fordulva mondta: — Egy egészen kicsinyke elefántcsontlemezebe bele tudta vésni a szent Szűz alakját a Bambinoval az ölében és két szárnyas angyalt, amint koronát tart a feje fölé. Emlékszel, Raffaello?

Ahogy most fiát a keresztnévén szólította: ez egészen sajátosan érintette Laviniát. Valami meleg, bizalmas, családias jelleget adott a beszélgetésnek ez a keresztnév, amelyhez valóban senki sem volt szokva, mert a hercegné fiát mindig csak úgy nevezte: a biboros.

— Raffaello — gondolta magában Lavinia — milyen különös ezt a nevet így hallani, ilyen egyszerűen, mintha bármely más keresztnév volna? Ezt a nevet, amit senki sem ejt ki soha! Raffaello!

Ahogy magában most ismételte, majdnem úgy érezte, hogy tiltott dolgot művel.

— A signora Tarsin — mondta most Pater Lo-

renzo — nyilván szintén örökölte anyjától a hajlamot az Egyház szent művészete iránt.

— Nem, főtisztelendő úr, — mondta Lavinia — én eddig csak profán szobrokat csináltam.

— Egyetlen kis gyermek Jézust sem? Egyetlen Madonnát sem? — kérdezte a Pater csodálkozva. — Hogy lehetséges az?

A biboros szeme most elbújt a leeresztett szemhéjak alatt és ajka megőrizte a kis mosolyt, mely azonban nem árult el semmit.

— Én — mondta Lavinia habozva — én eddig még nem próbálkoztam ezekkel a témákkal.

— Signore Tarsin egészen a görögök befolyása alatt áll — mondta most Monsignore, mintegy védelmébe véve Laviniát. — Az ő problémája: a formák harmóniája.

— Akkor hát még nem jutott el a legfőbb problémához — mondta a jezsuita szinte keményen. — A legfőbb problema mégis csak a lélek, amely nélkül nincs harmónia a művészetben.

— A szoborban — mondta most izgatottan Lavinia — a forma fejezi ki a lelket. Régen letűnt babona az, hogy a görög szobrok kifejezéstelenek. Azok vallották ezt, akik a kifejezést kizárólag az arcon és a szemekben keresték. A szobor nem arra való, hogy elmeséljen valamit, hanem, hogy a formák által megtestesítve adja elő mondanivalóját. A szobor nem epikus művészet, mint a festészet.

A biboros fölvetette a szemét és Laviniára nézett mosolyogva, de hallgatott.

— A signorának igaza lehet — mondta most Pater Lorenzo — de vajjon van-e valami, ami alkalmasabb arra, hogy a formák által kifejezze a legistenibb lénye-

get, mint a szent Szűz és mint a Megváltó, vagy a szentek és az angyalok? A renaissance szobrászai megmutatták, hogy e téren nem kellett szégyenkezniök a görögök előtt.

— Lavinia Tarsin nem epikus természet — mondta most a biboros — de még azzá válhat, ugye Pater? Az ifjú Michelangelo is Bacchus szobrát faragta ki első művének, de csakhamar utána kifaragta a Pietát. A mi kedves Laviniánk még fiatal és nagy út van előtte és sok lehetőség, Istennek hála!

— Reméljük — mondta a Pater — hogy mielőbb megtalálja a művészetnek azt a kifejezését, mely lélek és forma együtt s amelynek magasabb célja is van, mint a pusztá gyönyörködtetés. Róma erre a legjobb iskola!

— Én nem zárkózom el a tanulás elől, főtiszteendő úr — mondta Lavinia kissé hideg és ellenséges hangon — de azt hiszem, pusztá elhatározásból az ember nem szánhatja rá magát valamely téma művelésére. Ennek belülről kell jönni.

— Az akarat, signora Tarsin — mondta a Pater — az akarat nagy feszítő erő a művész kezében! Tudjuk, hogy Michelangelo teljesen a kedve ellenére és csak Gyula pápa követelésének engedve festette meg a Capella Sistinát. S ime a világ első művészi alkotása lett belőle. Higyje el, signora Tarsin, az a korszaka a művészetnek, amikor még csak hangulatnak, megszállásnak engedve alkot: a művész fejlődésének kezdetleges korszaka. Az igazán termékeny és értékes korszak az, amelyben a művész maga elé tűz egy feladatot, vagy elfogad egy feladatot, amely nem is az ő agyában termett meg, mint művészi gondolat és azt mondja: ezt keresztülviszem. Mit gondol erről signora Tarsin?

— Azt gondolom róla főtisztelendő úr — felelte Lavinia nyugodt és határozott hangon — hogy egyelőre én még szeretem ezt a kezdetleges korszakát a művészi képességeimnek és beérem azokkal a témákkal, amik bennem magamban születnek és nagy öröm nekem és büszkeség, hogy a megszállás lázában dolgozhatom, abban az elragadtatásban, ami aligha születnék meg egy más valaki által sugallt téma nyomán. Ez a szabadság nekem kell!

— És hova lesz ez a szabadság — kérdezte harciasan a Pater — ha ön például egy portrait-t mintáz?

— De én nem mintázok portrait-t, főtisztelendő úr — mondta Lavinia. — Egyetlenegyét sem csináltam még soha. Nem volt ambicióm. Ellenben, ha portrait-t csinálnék, ha egyszer csinálnék valóban, nos ez a portrait éppen úgy bennem születne meg először, mint akármely más kompozicióm.

— De mégis csak kellene alkalmazkodnia bizonyos külső, adott törvényekhez, követelményekhez, amilyen például a hasonlóság, vagy nem?

— Oh igen — mondta Lavinia — de ez megint a saját souverain jogom, hogy a hasonlóságot milyen eszközökkel fejezzem ki. Itt az eszköz megint csak az én legsajátosabb tulajdonom, amivel szabadon rendelkezem.

— Bravo — nevetett a biboros — a mi Laviniánknak igaza van, Pater!

— Eminenciád úgy találja? Én a magam részéről csak azt az óhajtást toldom hozzá: vajha ez a nagy szabadságszeretet helyet adna annak az áhítatnak, amellyel a régi nagy művészek az arte sacrában találták fel mindazt a szépet és kifejezőt, amely műveiket halhatatlanná tette.

Lavinia mosolygott.

— Én még a magam Bacchusánál tartok, főtisztelendő úr — mondta a Paterre nézve.

Magában pedig gondolta:

— Tudom ki vagy! Ismerlek! Az abbé Guyot-közül való vagy, akik bélpoklosnak találnak minden szépséget, amelyet nem ért a szentelt víz és minden művészt, aki nem szenteskedő.

Lucrezia hercegné e kis harcias párbeszéd alatt szépen elszenderült, mire a biboros csengetett és beszólította Luciát, aki megfogta a kerekesszék fogóját és oly csendben, hogy a hercegné föl sem ébredt, kigördítette a szobából és átvitte a lakosztályába.

A biboros most fölkelt és a Pater bucsuzkodni kezdett.

— Félek, eminenciád — mondta a biboros felé fordulva, — hogy signora Tarsint ellenségemmé tettem és az én szerény szavaimat merényletnek minősíti a művészi szabadság ellen, amit annyira szeret. De talán meg fogom neki bocsátani, ha elárulom, hogy éppen az ő kivételes lénye az, amely ezt az óhajt támasztja az emberben. Signora Tarsin — mondta aztán Lavinia felé fordulva — a jó Isten önt oly sok nagy ajándékkal halmozta el kéretlenül, hogy az az egy, amely hiányzik ahhoz, hogy e nagy ajándékok meddők ne maradjanak, bizvást megérdemli a fáradságot, hogy saját maga keresse meg magának.

— És mi az az egy, ha szabad kérdezni? — kérdezte mosolyogva Lavinia.

— Az az egy: a kötelesség és a hála, amellyel Istennek tartozik az ajándékokért.

— Azt hiszi főtisztelendő úr, hogy Istennek szüksége van erre a hála? — kérdezte Lavinia.

— Nem hiszem. Sokkal inkább hiszem azt, hogy az ön lelkének van szüksége arra, hogy az Istentől kapott ajándékokat ne pazarolja el!

Lavinia nem válaszolt. Szeme titkos ellenségeskedéssel tűzött bele a Pater szemébe, aki most meghajolt előtte, hogy búcsút vegyen tőle.

Monsignore Bonella és Don Donato kikisérték Pater Lorenzot. Lavinia és a biboros egyedül maradtak.

Pár pillanatnyi csend támadt közöttük a becsukódó ajtó nyomán s ez a csend telve volt valami nyugtalan-sággal, ideges feszültséggel, amit mind a ketten egyformán éreztek.

— Lavinia — mondta aztán a biboros, zengő, meleg hangján, mely a feszültséget egyszerre feloldotta — nem szabad reá haragudnod. Pater Lorenzo kissé kemény beszédű ember, de végtelenül jó és nincs benne semmi, semmi, ami ne Istenért volna!

Lavinia hallgatott és nem vette le szemét a biboros arcáról és azt gondolta magában:

Bánom is én Pater Lorenzot! Bánom is én a világ összes Pater Lorenzoit!

— Kissé fárasztó volt ez az egész ügyebár? De meg kell nekem bocsátanod. Most végre egyedül maradtunk és beszélgethetünk kedvünkre. Jöjj, ülj le ide mellém.

Lavinia remegve közeledett és leült a kijelölt székre.

Mielőtt másra térnénk át — kezdte a biboros — mondj gyermekem, miért akarsz bántani engem?

— Én eminenciád? — kérdezte Lavinia elpirulva — bántani akarom?

— Visszaküldted azt a kis keresztet, ami anyádé volt. Miért tetted? Nem gondoltál arra, hogy ezzel meg-

sérted a kegyeletet, amellyel neki tartozol és azt az örömet, amit nekem szerzett volna, ha a keresztet a nyakadon látom? Ez nem volt szép, Lavinia!

— A kereszt nem nekem volt szánva, eminenciád — mondta Lavinia — és most, hogy tudom...

— Mit tudsz, Lavinia? Mit tudsz, gyermek? Semmit sem tudsz, csak gondolsz valamire, amiről én nem akarom, hogy beszélj! Érted, leánykám, nem akarom, hogy beszélj, mert ez szentségtörés volna!

— Én már elkövettem egy szentségtörést, eminenciád, ami ennél sokkal nagyobb!

— Mit tettél? — kérdezte a biboros nyugtalanul.

— Az anyám egy kis arany medaillont viselt utolsó éveiben, amit halála előtt nekem adott. Ez a kis medaillon mindig zárva volt és ki sem lehetett nyitni, mert össze volt forrasztva. A multkor, mikor eminenciádtól elmentem, nagyon izgatott voltam és egyszerre annyi titok tárult föl előttem, aminek mind köze volt az életemhez és annyi kérdés és bizonytalanság — akkor vettem a kis medaillont és elvittem egy ismerős ezüstmíveshez a Via Babuinoba és felyitattam.

— No és? — kérdezte a biboros és ajka kissé meg-rándult a várakozástól.

Lavinia lesütötte a szemét.

— Mi volt a medaillonban? — kérdezte sürgetve a biboros.

— Egy kis miniatür — eminenciád arcképe.

Csend volt. A biboros egy pillanatra lehajtotta fejét és mélyen, nehezen lélekezett.

Kis szünet után megszólalt:

— Rosszul tetted, hogy felbontattad. Miért nyugtalanít téged ez a dolog? Nem szükséges, hogy foglal-kozz velem!

— Az én anyám volt, eminenciád — mondta Lavinia kissé keserű hangon, amely közel volt a könnyekhez — az én anyám volt és a gyermekkorom magyarázata, amit eddig nem értettem. Azt hittem, jogom van hozzá...

— Nincs jogod hozzá, hogy a holtak titkait kifürkészd, sem hogy számon kérj tőlük dolgokat, amelyeket Isten a maga bölcseségével régen elrendezett.

— Én nem vagyok holt, eminenciád. A magam életének titkait kerestem...

— Ezt mondd, — szólt egy kis sóhajtással a biboros és mintegy megadóan tette hozzá — hát legyen! Mi az, amit tudni akarsz? Kegyetlen vagy, mint a gyermekek és önző, látom. De kérdezz. Mit akarsz tudni?

Lavinia most ránézett. Láta, hogy az arca sápadt és mély szemeiben szomorúság ül. Valami ijedt meghatódás fogta el hirtelen.

— Nem, — mondta — én nem kérdezek semmit, ha eminenciád azt hiszi, hogy ez szentségtörés!

— Igen — mondta a biboros — jobb, ha nem kérdezel semmit! Nem vagyunk méltók hozzá, hogy róla beszéljünk. Térdeljünk le emléke előtt, mert nagy volt, szent volt s a legtisztább minden asszony között a földön. Örülj és köszönd meg Istennek, hogy életedet tőle kaptad, mint ahogy én is, az életem minden napján imáimban hálát adok érte, hogy láttam és ismertem őt. — De ne beszéljünk most róla többet...

— Ahogy eminenciád kívánja — mondta Lavinia.

Ismét csönd támadt köztük, melyben gondolataik szomorúan keresték a kivezető utat.

— Beszélj magadról valamit, Lavinia, — mondta végre a biboros és szemét nyugtatta Lavinia izgatott, szép arcán, — mesélj magadról.

— Mit kíván, hogy mondjak eminenciád?

— Mondd el azt, mi történt a házasságod körül? Miért romlott el?

— Én rontottam el, eminenciád, meg fog vetni, ha elbeszélem, hogyan történt. De egyszer már el kell mondanom és örülök, hogy eminenciád az első, aki tudja.

— Senki sem tudja?

— Senki, csak Fedor, a volt vőlegényem és — igen — az apám. Így rontottam el a dolgot. Künn voltunk a birtokon. Nyár volt. Ők ott laktak a közelben. Ő minden reggel átjött hozzánk és együtt lovagoltunk az erdőkön át. Egy napon azt mondja: holnap apám és anyám bemennek a városba, ha akarsz, reggel átmegegyek hozzátok s az egész napot ott töltöm. Azt feleltem: jó. Valami különös dolog volt ez! Aznap úgy éreztem, hogy nagyon szeretem őt, úgy, ahogy eddig még soha és hogy soha a hozzávaló érzésem erősebb nem lehet már. Azt mondtam magamban: ma, ma kellene, hogy a felesége legyek, hogy ne várjunk őszig, mert ma ért meg bennem ez az érzés, oly erősre, amilyen eddig sohasem volt és amilyen talán ezentúl sem lesz. Ma kellene, hogy a felesége legyek. És egész éjszaka erre gondoltam és fájt nekem, hogy várnom kell még az őszig és akkor mindenféle formaságok mellett megtartani az esküvőt, résztvenni a lakomán, hallgatni a felkészöntőket s aztán elutazni egy idegen városba, vasúton menni, podgyászokkal, idegen szobákba lépni és így, ilyesmiket gondoltam el magamban. Reggel fölkeltem, a szolgák mondják, hogy apám már kora reggel szintén bement a városba s azt az izenetet hagyta hátra, hogy csak este tér vissza. Azt gondoltam, ez a sors intése. Dél felé Fedor jött. Megcsókolta a kezem és azt kérdezte tőlem: miért vagyok ma olyan sápadt? Én azt feleltem neki, azért mert szeretem. Ő csodál-

kozva nézett rám és én ekkor elmondtam neki azt, amit előző este és éjszaka gondoltam. Ő tréfának vette az egészet és mosolygott és a kezemet csókolta. Ekkor bevezettem őt a szobámba, ahol teljesen egyedül és biztonságban voltunk és azt mondtam neki: Nézd, Fedor, én nem tréfálok. Higyj nekem. Van most bennem valami irántad, ami talán sohasem lesz többet. Kár volna ezt elvesztegetni. Szeretlek téged és nem akarok az őszig várni.

— Ah — mondta a biboros izgatottan — te ezt mondtad neki, te a fiatal leány, te Lavinia?

— Én, igen. Tudtam, hogy eminenciád ezen megbotránkozik!

— De Lavinia, nem érzed te, hogy ez képtelenség? Hogy ez a legnagyobb romlottság?

— Lehet, eminenciád, lehet, hogy az volt. Én magam is gondoltam erre sokszor és én nem tudok rá más kifejezést. Romlottság volt. Húsz éves voltam és a nyár olyan szép volt és a kertek tele illattal és énekkel és én olyan nyugtalan voltam, amikor Fedor mellettem volt. Néha már nem bírtam ki! És azok a tikkasztó éjszakák! Egyszer emlékszem, kilopóztam a szobámból, kimentem a parkba, ott levettem a ruhámat és meztelenül behemperegtem a fübe és magamat a hűvös földhöz szorítottam s úgy feküdtem ott és éreztem hátamon az éjjeli harmatot. Igen, ez romlottság volt.

— És Fedor? — kérdezte a biboros erősen lesütött szemekkel. — Mi történt aztán, beszélj!

— Fedor azt mondta, hogy: nem.

— Hogyan? — kérdezte a biboros.

— Fedor azt mondta, hogy nem. Hogy ő ért engem. Hogy neki is hasonló érzései vannak. Hogy ez a nyártól van. A rendkívüli szépségektől, amiket ezidén a ter-

inészet a földnek adott. Hogy őt is ingerli mindez. De, hogy — nem. Ő becsületes ember és sohasem volna képes arra, hogy ilyen becstelenséget elkövessen. És nem. Hogy ez a szenvedés szép! Hogy ez a jegyesség költészete és több effélét mondott még.

A biboros hirtelen hangos hahotára fakadt.

Lavinia meglepődve emelte föl a fejét.

— Eminenciád nevet? — kérdezte bámulva.

— Hogyne! — mondta az — mert magam előtt látom az egész jelenetet. Szegény leánykám! Szegény bolond Laviniám, milyen szerencse reád nézve, hogy ez az ember tisztességes volt!

— Igen. Én is azt hiszem: szerencse reám nézve. Mert különben valóban hozzámentem volna és sohasem jutok ki a világba és az életem ott romlik el, ott-hon és sohasem lesz belőlem semmi. De ő becsületes volt és várta az esküvőt. Én is vártam, de egyre nagyobb aggodalommal. Azt, ami köztünk történt, nem tudtam elfelejteni, sem megbocsátani soha. Mentől inkább közeledett a nap, amikor egymásénak kellett lennünk, annál inkább idegenkedtem ettől a gondolattól. Apámnak nem mertem szólni, mert nem akartam őt felelőssé tenni semmiért. Aztán ő túlságosan ragaszkodott Fedorhoz. Rettentő hónapok voltak ezek, tele töprengéssel. Nem tudtam, mit tegyek, de tudtam azt, hogy nem lehetek többé Fedor felesége. Volt akkor a házukban egy fiatalember. Turoglinnak hívták. Ez szerelmes volt belém. Nem merte mondani, de láttam. Akkor már a fejemben volt, bár határozatlanul, hogy nem fogom bevárni az esküvőt s erre a fiatalemberre gondoltam, mint aki ebben segítségemre lesz, ha kell, mert láttam a szeméből, hogy mindenre képes értem. De egyszer még apámat próbára kellett tennem. Megkérdeztem tőle:

fájna-e neki, ha nem lennék Fedor felesége? Azt mondta: ez reá nézve nagy csapás lenne, mert ő Fedort tartja annak a férfinak, aki énhozzám való. Kérdeztem: inkább elviselné-e, hogy elpusztuljak Fedor mellett, mint azt, hogy elmenjek tőle? Erre megijedt és azt mondta, hogy neki az én életem a legfőbb a világon, de most már nem lehet csinálni semmit és reméli, hogy csak a szeszély beszél belőlem. Ekkor már megvolt a fejemben a terv, hogy meg fogok szökni. És négy nappal az esküvő előtt ezt a tervet megbeszéltem Turoglinnal. Ő elrendezett mindent és a lakodalmi előkészületek zavarában sikerült elhagynom a házat, vonatra ülnöm és elmennem Pétervárra, Natasa nénihez, aki akkor éppen beteg volt s a lakodalmamra el nem jöhetett. Apámnak írtam. Megvigasztaltam őt. Később aztán meg is békítettem. De persze botrány, az volt, ezt nem lehetett kikerülni. Így történt.

— Nagy esztelenség volt — mondta a biboros Lavinia nézve. — Nem Turoglinnal, hanem azzal a derék Fedorral kellett volna megbeszélned a dolgot. Hiszen amilyen jó ember, talán nem is támasztott volna túlságos sok nehézséget a jegyesség felbontása elé.

— Téved eminenciád, — mondta Lavinia — Fedor engem nagyon szeretett!

— Éppen azért kellett volna őt megkímélned a botránytól és a szégyentől — mondta a biboros mosolyogva.

— Nem ért volna semmit. Belepusztult volna a fájdalomba és a csalódásba. Oh én ismerem őt! Így azonban meg volt szégyenítve, csúffá volt téve. Toporzékolt a dűltől és mindenfélével fenyegetőzött s még azt is megtette...

Lavinia itt elakadt és nem folytatta.

— Mit tett, mondd el, mit tett? — kérdezte a kardinális.

— Elmondta apámnak azt a dolgot a nyárról és még hozzátette, hogy én ezt az egész szökést ellene bosszúból követtem el! És szemébe vágta apámnak, hogy csak rajta állt, hogy ne becstelenítse meg a házát. Mert megtehetette volna, hogy aztán sarkon fordul és otthagy. Mikor apámnak ezt elmondta, akkor apámtól levelet kaptam, amiben írta: „Kezdelek érteni téged. Ez az ember erényes, de ostoba és kicsinyes gondolkodású.“

— Ebből ráismerek Andrejev Tarsinra — mondta a biboros mosolyogva. — Eszerint apád megvigasztalódott.

— Igen.

— És te akkor kimentél a világba.

— Én akkor kimentem a világba — mondta Lavinia egy kis reszketéssel a hangjában és elhallgatott.

— És azután — kérdezte a biboros — Párisba mentek?

— Nem. Először a Rivierára. Később Münchenbe. Csak onnan Párisba.

— És ott? — kérdezte a biboros.

— Ott — mondta habozva Lavinia és a biborosra nézett.

— Hallottam, hogy a híres La Raudelle volt a mestered.

— Ő — mondta halkán Lavinia és ijedt szemeit nem vette le a biboros arcáról.

A biboros most felkelt helyéről és néhányszor föl és alá sétált a szobán, majd újra visszatért, ránézett Laviniaira és szomorúan szólt:

— Te odadobtad magadat neki, mint egy akárki, mint egy jött-ment, mint egy útszéli asszony. Igaz?

Lavinia mind a két kezét az arcára borította és nem szólt.

— Te, a Cecilia Spontini leánya, egy ilyen embernek, aki maga a megtestesült erkölcstelenség, a bűnök egész maremmája. Ezt szeretted?

— Nem — mondta Lavinia egész testében reszketve és levette arcáról kezeit...

— Nem? azt mondd? Még csak nem is szeretted? Még ez a mentséged sincs?

— Még ez sincs.

— Csak el akartad követni a bűnt. Csak azért?

— Nem tudom. Most nem tudok semmit. Eddig volt rá valami magyarázatom, de ebben többé nem tudok hinni. Nem tudom, miért tettem.

A biboros újból elkezdte sétáját a szobában.

Lavinia szemével követte minden mozdulatát. Végtelen megalázottságában most hálás volt neki, amiért nem néz reá, hogy nem kell elviselnie tekintetének ostorcsapását.

— És meddig tartott ez — ez a dolog, — kérdezte kis szünet után.

— Majdnem két évig.

— Rettenetes! És ilyen hosszú idő alatt nem eszméltél magadra? Nem éreztél lelkifurdalásokat?

— Nem, soha — mondta Lavinia halkán.

— És most — ha visszaemlékszel — nem bánod?

Lavinia habozva hallgatott egy pillanatig. A hazugság — életében először — ott volt hozzá közel, leleselkedett rá és szinte felkínálta magát neki. De a gögje erősebb volt s a finnyássága, a férfi számára termett becsületessége és ez győzött.

— Nem bántam meg — mondta és hirtelen eszébe jutván az a csók, amit La Raudelle arcképének adott, hozzá tette — Szeretem, hogy asszony vagyok.

A biboros most hirtelen felé fordult:

— Ezt mondd? Mit jelent számodra az, hogy asszony vagy?

— Mindent — mondta Lavinia — elsősorban a magam megismerését. Azután...

— Mit azután? Miért nem folytatod?

— Nem zaklat, nem nyugtalanít, nem gyötör az a titok — ami a legnagyobb minden titkok közt.

— A titok? — mondta a biboros megrezzenve és figyelmesen szögezte rá a szemét.

Arca sápadt lett. Ajkát kissé összeszorította és szeme nem rejtette el kifejezését.

— A titok, igen, — mondta Lavinia — amit amíg gyermekek vagyunk, a hátunk mögött suttognak, később a fülünkbe muzsikálnak, amikről a verseket írják nekünk, amelynek bűvöletével teleszívjuk magunkat mire felnövünk — a titok a férfi és asszony között — és akkor kezdtem tudatára ébredni a magam képességeinek és La Raudelle volt az én szememben a világ legelső művésze — és szeretett engem — s annyira más volt, mint Fedor — és ezért...

— És ezért — ismételte a biboros mintegy önmagának.

Kis szünet után folytatta:

— És azután, hogy La Raudelle-el megszűnt ez a dolog?

Lavinia kérdőleg nézett rá.

— Azt kérdezem, ki következett La Raudelle után?
Lavinia arca lángba borult.

— Eminenciád, ezt a kérdést megérdemeltem, mert túlságosan és talán oktalanul őszinte voltam... Senki sem következett La Raudelle után... Elhagytam, mert már semmit sem adhatott nekem, mert fárasztott és utamban állt. Münchenbe mentem dolgozni.

Minden szava úgy pattogott le most ajkáról élesen, hidegen, mint a márvány szilánkjai a véső alól. És fejét fölemelve nézett a biborosra szomorúan és nyugodtan.

— Köszönöm neked, — szólt az hűvösen — hogy ilyen őszinte voltál hozzám — és bocsád meg, ha gyötörtelek. Valóban nagyon őszinte voltál hozzám és értem, hogy ez nem lehetett könnyű. Hiszen elvégre eltagadhattál volna mindent. Mondhattad volna, hogy nem igaz. Miért nem tetted?

— Én nem szoktam hazudni, eminenciád.

— Nem lett volna hazugság. Csak jogos védekezés egy idegennel szemben. Hiszen nem tartozol nekem őszinteséggel, nem vagyok a te lelkiatyád! Idegen ember vagyok, aki kérdez. De te mondhatod azt is: mi közöm nekem ezekhez a dolgokhoz? Így van?

— Nem így van, eminenciád. Én soha, sohasem tudnék eminenciádnak hazudni!

A hangja megtelt titkos, forró zengéssel és lehajtott fejét.

— Te azt mondd, — folytatta a biboros — hogy nem bántál meg semmit — és szereted, hogy asszony vagy. Ez azt jelenti, hogy a titok — a titok, amiről beszéltél — nem nyugtalanít többé? Hogy végeztél vele? Átláttál rajta? Tudod róla, hogy a természet egyszerű machinációja, amelynek a poezisét az ismeretlenség adja? Igen vagy nem?

Lavinia még mélyebbre hajtotta fejét és hallgatott.

— Te nem felelsz? látod, nem felelsz, mert nem

tudsz hazudni. — Arra pedig nincs bátorságod, hogy bevalld előttem, hogy ez a titok — ez nem megfeythető, — nem megoldható — mert elsíklík előlünk — bujkál — eltűnik és amikor azt hisszük, hogy már megszűnt számunkra — ismét itt áll előttünk.

Lavinia lassan fölemelte a fejét.

— Eminenciád ezt tudja? — kérdezte megdöbbsent, remegő hangon.

A biboros mozdulatlanul állt előtte és nézte. Szemei a hihetlenségig megnagyobbodtak és valami idegen fényvel égtek, hogy nem lehetett beléjük nézni.

— Én ezt tudom — mondta fojtott hangon, csaknem sűgva.

— Ha eminenciád azt tudja — mondta Lavinia mindenről meglefedkezve, minden félelmet és tartózkodást egyszerre levetve, szinte magánkívűl az izgalomtól — ha ezt tudja, akkor az áldozatnak, amit anyám hozott, nem volt értelme. Akkor ez az áldozat hiábavaló volt!

A biboros meglepetten lépett hátra.

Mint egy vádló, haragos Erynnis, mint egy féltékenységtől felzaklatott, szikrázó szemű Furia nézett rá Cecilia Spontini leánya.

A biboros egy percre lehúnyta szemét, mintha a szépség és szenvedély e tombolása elkápráztatta volna. Azután nyugodtan szűlt:

— Lavinia, a holtak nem bízzák áldozatuk mérlegelését az élőkre, sem a számonkérését, sem a nekik járó igazságszolgáltatást. Mindez Isten kezében van. Nem gondolod, hogy te nagyon elbizakodott vagy, Lavinia?

És ezt mondva, nyugodt fenséggel és férfíű fölényének nagyszerű tudatában nézett le Laviniára.

— Eminenciád — mondta az és ijedten hullott térdre — bocsásson meg nekem — én már nem tudom, mit beszélek — és mit akarok — én teljesen elvesztettem magamat — bocsásson meg!

— Te nem tudod? — mondta mosolyogva és hozzálépett s rátette sápadt kezét a nagy szőke hajára. — De én értelek téged, te asszony, én értelek téged! Kelj föl Lavinia s ne félj! Megnyugtathatlak: nincs áldozat, ami hiábavaló, ha egyszer Isten elfogadta. Kelj föl Lavinia és hallgass rám! Mindnyájan szegény bűnösök vagyunk, de Krisztus irgalmas és jó és bűneink fejében adta a nagy szenvedést, amely megvált bennünket! Én nem ítéllek el, mert hiszen te magad vagy az ítéltetés, aki számomra jött, hogy beteljék rajtam, életemen minden szenvedés. El kellett jönnöd, el kellett hoznod a te gyönyörű, lázas ifjúságodat, hogy lássam benned még egyszer a magam ifjúságát és el kellett hoznod bűneidet, hogy bennük a magam bűneit lássam. Így kellett történnie ennek, mert még nem szenvedtem eleget. Ime itt vagy, hogy levezekeljek mindent. Köszönöm Lavinia!

Megsímogatta a fejét, míg amannak a könnyei csendesen hulltak.

— Ez az, amit mondanom kellett neked azért, mert kérdéseimmal gyötörtelek s mert te oly becsületes voltál és nem tagadtál el semmit. Én sem tagadtam el teelőtted semmit, leányom. És most, hogy ismersz engem, mondd, tudsz jó lenni hozzám tovább is? Mert kell, hogy jók legyünk egymáshoz mi ketten! Érted ezt? Kell a multért és a jövődért! Akarsz jó lenni hozzám? Nem ahhoz a Santerrához, akit a világ túlbecsül és nagynak és tökéletesnek tart, de a szegény bűnös Santerrához, Krisztus méltatlan szolgájához, aki ime megkínál téged azzal, ami életében a legbecsesebb: a szenvedésével.

Akarsz velem maradni és megosztani ezt velem? Maradj itt!

Fölemelte magához és két kezébe fogta fiatal kigyúlt fejét, az arcát maga felé fordította, kipirult arcát a puha könnyekkel.

— Hogy megkínoztalak — mondta neki olyan hangon, mely forró volt a jóságtól és a szánalomtól. — De mintha magamat kínoztam volna meg. Ezek a te könnyeid előbb égtek az én szememben. Kell, hogy én érezzem a te könnyeidet és te az enyéimet, amelyeket nem láatsz! Kell, hogy te érezz engem, ahogy én érzek téged! Nem úgy érzed-e te is, hogy mi ketten adósok vagyunk egymásnak mindennel, mindennel? S hogy most ki kell fizetnünk ezt a nagy adósságot? Te azt mondtad nekem: mintha már régóta ismernél engem. Mit gondolsz, hol láttál engem régen, régen, gyermekkorodban, hol lehettem én, ahol engem láttál?

— Talán az anyám szemében, amikor még kicsiny voltam és az ölében tartott — mondta Lavinia és lehúnyta szemét.

Úgy-e, úgy-e? Én is régen láttalak téged és én is fölismertelek téged. És tudtam, hogy te vagy az, akinek jönnie kell! Valami titkos írás van a homlokán annak, aki a mi életünknek adatott, mint öröm és vád és szép szomorúság. És ezt az írást rögtön meglátjuk és elolvassuk és a szemünk megtelik vele...

Lavinia szíve vonaglással vert. A biboros kezei most elbocsátották fejét és arcát ragyogni látta átszellemült nagy, gyönyörű mosollyal.

— Mit felelsz nekem, leányom? — kérdezte tőle — nem tudsz felelni semmit. Te szomjazol az élet szépségei, nagyszerűségei után és én elhívtalak, hogy megkínáljalak a keserűséggel és a bánattal. De még rajtad áll,

hogy kilépj házamból és ne térj ide vissza többé. Még rajtad áll a választás: a világ közt és köztem, az öröm, szabadság közt és köztem — hogy elmenj vagy maradj. Mert megcsalni nem akarlak! Tudnod kell, hogy semmi mást nem adhatok neked, mint a szenvedést. Itt maradsz?

— Itt maradok — mondta Lavinia — amíg csak akarja eminenciád — amíg az életem tart — az utolsó lehelletemig.

— Amíg én azt nem mondom: Lavinia most menj, elég volt a szenvedésből!

— Amíg el nem küld magától! Igen — és akkor meghalok.

— Nem halsz meg! Fialat vagy és erős és szereted az alkotást! Élni fogsz.

Ragyogó szemekkel nézte, mintha egész szépségét a két szemébe fogadta volna és nem tudna tőle megválni.

— Ime a mi szövetségünk — folytatta, mind a két kezét felé nyújtva.

Lavinia remegve fektette kezét a két sápadt gyönyörű kézbe.

Így álltak most hosszú, szótlán pillanatokig, egymás szemébe nézve nyiltan, azzal a néma beszéddel, amit csak a szemek tudnak s aminek nem földi zenéje át meg át járta lelküket. Lavinia érezte, hogy áradt át kezébe a forró ujjakon keresztül valami új, titokzatos élet és valami szédületes boldogság felhője ereszkedett le lassan reá és elhomályosította szemét. Egész testében reszketve, egymásra szorította fogait, lecsukta ajkát, visszafojtotta léleketét, hogy ki ne törjön torkán egy halk, gyönyörű asszonyi sikoltás...

KILENCEDIK FEJEZET.

DOLLY.

Egy szép, csillogó februári napon Maria Alten a Via Veneto egyik virágkereskedéséből lépett ki, ahol a beteg Dolly Hardingson számára egy kis virágcsokrot vásárolt. Amint a Corso d'Italia felé megindult, hogy az angol apácákhoz menjen, akiknél Dolly lakott, egy sugár amazont pillantott meg, aki egy lovászfiú kíséretében éppen akkor ügetett kifelé a Porta Pincianán. Férfiruha volt rajta, a fején kis orosz kucsma s a lábán piros szattyánbőrcsizmák. Lovaglóostorával mosolyogva intett neki s aztán tovább ment lefelé, a Via Veneton.

Lavinia Tarsin volt.

Maria utána nézett egy darabig s aztán elgondolkodva folytatta útját.

Ez a sugárzó jelenség, a téli hideg napfénytől beragyogva, erőteljes szépségében, gögös és bájos tartásában, kísérte egészen addig, míg csak a pensióba nem ért, sőt bement vele a szobába is, ahol a szegény Hardingson feküdt a magasra rakott párnák között, előtte egy kis teljesen felszerelt, mozgatható íróasztálla és írt.

Dolly már hat hete, hogy nem kelt fel az ágyból. Ijesztően megsoványodott. Az arcbőre, sőt a szemefehére is egészen sárga volt, ajka láztól kicserepesedve,

könyökig meztelen karja szánalomraméltóan vékony, mint egy tízéves gyermeké.

Mellette az éjjeliszekrényen egy kis házioltár állt. afféle gyermekeknek való játékszer, fehér alabástromból, rajta a loretoi Madonna, olvasóval a kezén. Körülötte sok virág.

Az ágy mellett a falon egy kis ezüst feszület függött, körülötte pedig szent Benedek érmei, mindenféle nagyságban és mindenféle anyagból. Volt ott egy arany, egy ezüst, egy bronz, egy zománcos érem, továbbá plakettek, képek, mind-mind szent Benedekről.

Dolly világoskék szalaggal a hajában, világoskék selyem peignoireban, a nyakán egy kis világoskék zománcú ékszerrel, a kezén gyűrűkkel, a csuklóján karkötőkkel, az ágyban ült és hangos vidámsággal köszöntötte őt, mialatt a kis frótáblát egy kanyarítással eltolta maga elől.

— Óh Maria! — mondta örvendezve — üljön csak ide! Ne olyan messze! Ide egészen közel! Látja milyen sárga vagyok még mindig? Ez a sárgaság nem akar elmúlni, pedig a doktor azt mondta, hogy egy hét alatt vége lesz! Képzelve, az éjjel aludtam és gyönyörű álmaim voltak! És maga már három napja felém sem nézett! Tudja, hogy ma biztosra vettem a jövőtelét? És ez a szép virág az enyém? Tegyük ide a szegény szűz Mária lábához. Az övéi már úgyis hervadni kezdenek! Köszönöm! Köszönöm!

És kihajolt az ágyból és megcsókolta Maria arcát jobb- és balfelén.

Maria leült. A magával hozott benyomás a lovon vágató Lavinia Tarsinról most olyannyira éles ellentétben állt ezzel a szegény, beteg, a sírhoz közel álló leány

látásával, hogy a szívét összeszorulni érezte a fájdalomtól.

— Örülök, hogy jól aludt, — mondta Dollynak. — Meg is látszik a szemén!

Dolly szemei kékek voltak, mint a peignoireja, mint a szalagjai és a kövek az ékszereiben.

— Tudja kivel találkoztam az imént? — kérdezte Maria Alten — Lavinia Tarsinnal, aki lovon jött a campagnáról.

— Igazán? — mondta felcsillanó érdeklődéssel, csaknem izgatottan Dolly — Szép volt?

— Nagyon szép — mondta Maria.

— Én sohasem láttam lovon. Nos és mit mondott?

— Nem állt meg. Nyilván sietett haza. Különben mondtam volna neki, hogy magához jöväk.

— Már egy hónapja nem láttam azt a haszontalant! — panaszkodott Dolly — úgy látszik már egy cseppet sem szeret engem! Vagy kellemetlen látvány neki, egy ilyen szegény haldokló, mit gondol?

— Ne beszéljen bolondokat, — mondta Maria — maga szépen meg fog gyógyulni a tavaszra!

— Lehet. De akkor aztán örökre — mondta Dolly kis fájdalmas nevetéssel — és akkor azt mondom magának: Addio kedves Maria Alten! És azt mondom Rómának: Addio Róma és Villa Borghese! Addio Aventino és Sant Anselmo apátsága! Addio világ, áldásom reád! Mit gondol, nem lesz szép?

— Ne beszéljen! Ne beszéljen! A nyáron együtt megyünk ki Tivoliba, mint tavaly!

Ebben a percben megszólalt a telefon, mely oda volt szerelve egy kis állványra a Dolly ágya fölé és Dolly lekapva a kagylót, füléhez szorította és belekiáltott:

— Pronto! Pronto! Igen, Dolly! Maga az don Bonaventura?

És Maria Alten most a következő párbeszédnek a felét hallgatta végig:

— Igen, igen! Óh, már régen! Mit gondol, padre? Hiszen már tíz óra is elmúlt!

— Aludtam! De milyen nagyszerűen! És milyen édeseket álmodtam!

— Igen. Tudtam, hogy örül neki.

— Igen, igen. Én megéreztem, hogy imádkozott értem.

— Dehogy! pontosan bevettem mind a kettőt. Nem használt. De a fülzúgásom teljesen megszűnt.

— Még nem vot itt. Csak délfelé jön. És maga?

— Nem, padre, ne mondja ezt! Ma egész nap nem? És mikor megy el az a rettenetes apát?

— No, hála Istennek. Akkor hát holnap. De korán, úgy-e? Nem hagy engem sokáig várakozni. Tudja, hogy nekem ez árt. S az öröm az egyetlen, ami segít rajtam. Az, ha magát látom.

— Nem, nem hizelgés. Maga tudja, hogy nekem senkim sincs, csak don Bonaventura. De ez már nem tart sokáig! Nemsokára egy nagy, nagy családom lesz...

— Nem, nem ijesztem. Én akkor is fogom magát szeretni.

— Miért nem szabad beszélni róla? Hiszen tudja, hogy nem félek! Készen vagyok a nászútra! Mert hiszen az nászút lesz! Nem maga mondta egyszer, hogy úgy kell rá gondolni, mit ahogy a menyasszony a nászúttjára gondol? De szeretném, ha ez a sárgaság addig elmúlna. Tudja, hátha Jézus azt fogja mondani: Micsoda sárga menyasszony jön itt hozzám?

— Nem szabad? De hiszen maga nevet! Hallom,

hogy nevet! Nem? Hát mit csinál? — Padre! — Mit csinál? — Nem beszél? Pronto, pronto! Mért nem beszél?

— No, végre! Már azt hittem, elszökött a telefontól!

— Beszélt vele? A tenger mellé? De hová?

— Senigaglia? Miért éppen Senigaglia?

— Igazán? Maga is ott lesz? És akkor mindennap fogom látni?

— Igen. Ezzel a föltétellel meggyógyulok, ha megígéri, hogy mindennap fogom látni.

— Hat hétig. Nagyszerű lesz padre, nagyszerű lesz!

— Tehát holnap. És korán! A rivederci, kedves padre, kedves Bonaventura!

És Dolly letéve a kagylót: durcásan összehúzott szájjal mondta: — Ma egész nap nem látom. Valami vendég apát van ott, akit kísérgetnie kell mindenüvé. Nem borzasztó! Szegény don Bonaventura! Mennyit dolgozik! Hajnaltól késő estig folyton dolgozik. Higyje el, néha olyan kimerült, amikor ide jön, hogy megsajnálom. No, de most beszéljen tovább Laviniáról. Mikor volt nála?

— Három nap előtt.

— Giorgio azt mondta, hogy az utóbbi időben nagyon megváltozott. Igaz ez?

— Van benne valami — mondta Maria.

— Giorgio azt hiszi, hogy a Tavasz istenének nagy sikere elkapatta kissé? Igaz ez?

— Óh nem! Giorgio téved! Ezt már mondtam is neki. Hogy annyira visszahúzódot tőlünk, ez azért van, mert dolgozik.

— A Santerra biboros portraitján? Még nem kész?

— Még nem kész. De azonkívül is, otthon. Valami nagy kompozícióba fogott, amiről nem beszél. Most

már senkinek sem szabad belépni a műtermébe. A látogatókat egyenesen fölviszik az emeletre.

— Ne mondja! — Giorgio sem mehet be?

— Giorgio sem — senki!

— És a biboros? — kérdezte Dolly kíváncsian.

— Azt nem tudom, — mondta Maria elgondolkozva.

— Azt hallottam, hogy gyakran látogatja meg.

— Kicsoda? — kérdezte Maria távollevő gondolatai közben.

— A biboros. Azt is mondták nekem, hogy Lavinia ott akarja hagyni a műtermét és egy villát bérel valahol a kapukon túl. Maga tudja ezt?

— Lavinia említett valamit arról, hogy a lakás kissé szűk neki és a ház zajos.

— Ah, most egyszerre zajos a ház? Eddig sohasem panaszkodott erről! Én azt hiszem, ez csak ürügy, hogy Lavinia otthagyja a művésztelepet és most már nagyobb stílusban rendezze be az életét. Elvégre teheti is. Hiszen gazdag és — igen — ő most nagyon emelkedett és az emberek keresik. Nagyobb fogadásokra ez a lakás csakugyan nem alkalmas.

— Én azt hiszem: más oka van a Lavinia elköltözésének, ha ugyan elköltözik — mondta csendesen Maria Alten.

— És az ok? — kérdezte Dolly csakúgy ragyogva a kíváncsiságtól és szegény kis sárga arca egészen megszépült.

— Az ok, úgy hiszem: a — a — biboros — mondta kissé akadozva Maria.

— Azt hiszi? És ugyan miért? — kérdezte a beteg leány.

— Istenem, hiszen nagyon érthető, — magyarázta Maria — hogy egy biboros nagy fekete batárja ott áll-

dogáljon egy ház előtt, ahol művészek laknak, amiben huszonkét atelier van, ahol modellek futkosnak és ácsorognak, ahol lárma, zene, ének és asszonykacagás van — nem gondolja, hogy ez mégis furcsa egy kissé?

— Az igaz, — mondta Dolly elámulva — én erre nem is gondoltam.

— Akárhányszor megtörtént, — folytatta Maria — hogy, amikor benn voltam Giorgionál, valaki arra jött, megzörgette az ablakot és bekiáltott: Santerra biboros és Monsignore Bonella most mentek be Tarsinhoz. Egyszerűen csak bejelentették és valószínűleg így jelentették be a többi atelierkben is.

— És Lavinia tudja ezt? — kérdezte Dolly.

— Tudja. Én elmondtam neki.

— Maguk tehát még mindig a régi barátságban vannak!

— Óh igen. Velem szemben Lavinia nem változott meg. A minap nála voltam, mikor nagyobb társaság volt ott, a többi közt valami távoli rokona. Képviselő. Gianpietro Spontininek hívják. Ez nagyon rokonszenves embernek látszik.

— Ne mondja. Öreg? Fiatal?

Maria kissé zavarodottan felelt.

— Istenem, én nem is tudom. Igazán nem jutott eszembe, hogy a korát megállapítsam. Mindenesetre inkább fiatal. Lehet úgy a negyven körül. De lehet, hogy fiatalabb. Szakállt visel és ez öregíti a férfiakat. Magas, nagyon nyílt és tiszta szemű ember, amilyent olaszban ritkán látni. Az olasz férfi szemében, nem figyelte még meg? különösen, ha asszonnal áll szemben, van valami rejtett, bujkáló, valami zavaró, nem tiszta, ami a német férfi szemében nincs.

— Ez egy kis német elfogultság, Maria. Én sohasem vettem észre.

— Ez onnan van, mert maga angyal és mindenben és mindenkiben csak a jót és a tisztát látja.

— És ez a Gianpietro nem olyan, mint a többi?

— Nem, nem olyan, mint a többi.

— És Lavinia hogy van vele?

— Óh egészen úgy, mint akárki mással. De ő, azt hiszem és ez természetes is, egy kissé szerelmes bele. Egy kissé, — mondtam — de lehet, hogy nagyon. Szemelláthatólag bámulja őt.

— És Lavinia nem törődik vele? Talán mégis a Fontanella tetszik neki. Meglátja, még a felesége lesz.

— Szó sincs róla! — kiáltott fel Maria. — Most még kevésbé, mint valaha. Hát nem tudja, hogy Minonak most egy énekesnője van, akivel mindenütt nyilvánosan megjelenik?

— Ne mondja! Maga ezt honnan tudja?

— Mindenki tudja! Nekem különben az anyja beszélte el, aki mindig nyíltan pertraktálja a fia kalandjait, mintha ebből valami dicsőség háramlanék reá is. De ezúttal nincs nagyon elragadtatva. Azt mondja: Mino bosszúból és játékból kezdte a dolgot és végül egészen komolyan beleesik.

— Istenem, milyen léha világ ez! — sóhajtott fel a kis Hardingson — az ember szinte örül, hogy beteg és nem kénytelen köztük élni! Ezek úgy élnek, mintha Isten nem is volna a világon!

Most kimerülve a sok beszéd-től, amiben kissé izgatottan vett részt, Dolly hátradőlt a párnáira és lehunyta a szemét.

— Ugye elfárasztottam? — mondta Maria — nem

kellett volna annyit fecsegnem. Most megyek, hogy kipihenje magát.

— Ne, ne, — mondta csukott szemekkel Dolly — egy kicsit várjon még; egy kis fájdalom, ami mindjárt el fog múlni.

— Nincs szüksége valamire? — kérdezte Maria nyugtalanul, mikor látta, hogy Dolly ajka körül a fájdalomnak erőszakkal visszafojtott kifejezése ül. — Ne hívjam be a nővért?

— Ne, ne! — tiltakozott Dolly — a szegény nővéreknek úgyis annyi a dolguk és velem is olyan sokat vesződnek! Ne fárasszuk őket ok nélkül! Látja, már múlik is.

És csakugyan az arca kissé megenyhült és kinyitotta a szemét.

— Ilyenkor én azt szoktam mondogatni magamban: „Jézus és szent Benedek!” S amikor már sokszor mondtam: a fájdalom megszűnik. Ha nem mondanám, talán sohasem szűnne meg.

Maria meghatottan hajolt fölé és mialatt a homlokát megcsókolta, azt gondolta magában:

— Istenem, ez meg fog halni!

És gyorsan elbúcsúzott és ment, mert félt, hogy el-sírja magát előtte.

Mikor leért, a kapu előtt akkor állt meg egy kocsí és benedékreudi szerzetes ugrott ki belőle, hatalmas, szőke, preraphaelita fejű ember, akit mikor megismert, Maria örömmel kiáltott föl:

— Ah, don Bonaventura! Tehát mégis eljött?

— Dollytól jön? — kérdezte viszont a szerzetes — egy negyed órai időm van, vagyis inkább sikerült megszöknöm és iderohantam, hogy lássam a gyermeket. Hogy van?

— Szegényke szenved, — mondta Maria — de siessen padre, siessen! Hogy fog örülni, ha meglátja!

A szerzetes köszönt és fölrohant a lépcsőkön. Maria Alten tovább ment, a Corso d'Italián, hogy a Porta Pián át visszatérjen a Quirinálra, ahol lakott.

Most, hogy magára maradt, ismét elébe állt ez a szörnyű ellentét a két leány között, akik mind a ketten barátnői voltak s akiket egyformán szeretett. Egy percre valami kétségbeesett szomorúság szállta meg a szívét.

— Vajjon van valami értelme ennek? — gondolta magában. — Ennek a különbségnek két élet között, két lény között, akiket az Isten egyformán megáldott szépséggel és tehetséggel? Van értelme annak, hogy az egyik így sínylődjék, míg a másik tündöklik, mint egy hatalmas égitest? Hogy az egyik meghaljon, míg a másik mintha tíz, húsz, száz életet élne egymaga?

És mégis, ki tudja, melyik a gyöngébb és melyik az erősebb? És vajjon az, amelyik erősebb: nem azért az-e, hogy az életnek nagyobb szenvedését és komplikáltabb terheit bírja elviselni? Mert Lavinia sem boldog. Miért, hogy senki sem boldog? Miért nem szabad boldogoknak lennünk, holott a boldogság maga a jóság? És Istennek nem lehetett az a szándéka, hogy mindnyájan mindig szenvedjünk, akik itt lenn a földön élünk. Jó volna boldognak lenni!

És amint ezt gondolta e szép, komoly, érett hajadon: a tiszta szíve mélyén hirtelen megjelent egy kép, egy árnyék csak — s ennek magas, délceg alakja volt, sűrű fekete haja és kis szakálla. A szája vidáman nevetett s a szeme tiszta volt, mintha nem is olasz lett

volna — igen — mintha német lett volna. És ez a kép most makacsul ott maradt, mindaddig, míg csak haza nem ért a pensiójába, míg csak asztalhoz nem ült s a szomszédai beszélgetése el nem kergette onnan. De akkor is csak úgy ment el, mint aki tudja jól, hogy hamarosan megint vizatér...

TIZEDIK FEJEZET.

AZ ELEVEN CILICIUM.

Mikor Lavinia átment a Piazza di Spagnán, a Trinitá lépcsőjéről valami édes mézilla' szállt az arcába, valami ismerős illat, ami hirtelen megállította. A virágárusok ott sütkéreztek a napon és Lavinia meglepetve látta, hogy egyiknek az állványa mellett egy nagy kosár van, tele friss, bimbózó mandulafaágakkal.

— Máris — gondolta magában bámulva és odalépett a virágárus kosarához és lassan szedegetni kezdte ki belőle az ágakat! Mikor már jó hatalmas nyalábot összeszedett és kifizette, a virágárus dicsekedve mondta neki:

— Az első signora, az első az idén. Ma reggel jöttek Siciliából és senkinek sincs, csak nekem. Két kosárral volt, de az imént a másik kosarat egészen megvette valaki, aki kocsin jött erre és elvitte magával. Ugye, milyen gyönyörű szépek ezek?

Lavinia megdicsérte a virágokat s aztán sietett velük hazafelé. Be sem vitte a lakásába. Útközben egy boltban vett egy levélpapírost és borítékot s hazaérve, a portás fülkéjében sietve írt rá ceruzával néhány szót.

„Eminenciád, ezek a mandulafaágak ma reggel érkeztek Siciliából és oly szépek, hogy nem tudtam mellettük elmenni. Itt küldöm és gondolatban Eminen-

ciád lábai elé teszem őket, mint egész életemet, mint magamat. Lavinia.“

Lezárta a levelet, pénzt adott a portásnak és meghagyta, hogy a mandulafaágakat vigyék rögtön a Santerra-palotába és a levéllel együtt adják át Luiginak. A portás fölvette a kabátját és rögtön útnak is indult. Lavinia pedig bement a lakásába.

Mikor a műterem ajtaját kinyitotta, ámulatában szinte hátrahőkölt. A munkában levő és betakart agyag előtt, lenn a földön egy nagy fűzfakosár állt, tele bódítóan illatozó mandulafaágakkal s rajta egy kis cédula, melyen csak ez a két betű állt: R. S.

Lavinia karjai lehanyatlottak egy pillanatra és szívet eltöltötte az a fájdalmas öröm, ami olyankor érte, amikor gondolataik így a távolságon át találkoztak egymással s ennek valami váratlan jele hirtelen előtte állt.

Mert nem ez volt az első eset a három hónap óta, mióta nagy, forró, gyötrelmesen szép barátságuk tart! Hirtelen emlékeznie kellett arra az alkonyatra a Porta San Pancrazion túl, amikor valami titkos vonzástól késztetve kóborlása közben arra hajtatott. Úgy tudta, hogy a biboros ezen a délután otthon van. Még korán telefonüzenetet kapott Monsignoretől, melyben az elmondta neki, hogy Pater Lorenzot várják és hogy hárman együtt valami igen fontos dolgot tanácskoznak meg. És Lavinia akkor délután kocsiba ült és templomokat látogatott. Fönn a Janiculuson a San Pietro del Montorioból kijövet, hirtelen kedve támadt egy kis Campagnát látni és megparancsolta a kocsisnak, hogy vigye őt ki a Porta San Pancrazion. S ime alighogy egy negyedórányira vannak a kaputól, az alkonyodó országúton két sötét alakot lát maga felé közeledni s

a nagy fekete autó ott áll az egyik útkanyarulatnál. A biboros volt és Pater Lorenzo. Lavinia pirosra vált arccal üdvözölte őket s a biboros intett, hogy álljon meg.

Lavinia kiugrott a kocsiból és most hozzájuk lépett.

— Nos, pater Lorenzo — mondta a biboros a pater felé fordulva — mit mondtam önnek, mikor megláttam a kocsit bekanyarodni az országútra? Azt mondtam: ez alighanem donna Lavinia lesz! Ime, igazam volt?

És örvendezve nevetett hozzá.

Lavinia akkor bámulva nézett rá, egészen meglepedkezve a jezsuita atya jelenlétéről. Hogy lehet erről beszélni? — tündött magában — és ennek hangosan örülni? Hát van ennél nagyobb titok, szentebb rejtelem, ahogy két ember a levegőn keresztül megérzi egymást és megtalálja egymás útját? Hogy lehet erről egy harmadik előtt beszélni és ezzel az egyszerű örömmel, mely **ime** szinte megfosztja a dolgot nagy és mély titokzatosságától. Vagy éppen **ezt** akarja vele? Ezért beszél róla? Hogy reá ne súlyosodjék, vagyis inkább, hogy **előtte** úgy mutassa, hogy **nem** súlyosodik reá? Lehetőséges! És éppen pater Lorenzo, a gyóntatója előtt, aki előtt amúgy sincs egyetlen titka vagy rejtett gondolata! Oh, ez a pater Lorenzo! Valahányszor Lavinia együtt volt vele, mindig úgy érezte, mintha az ítélő bírása ülne előtte! A szeméből látta, akkor is, mikor **nem** nézett rá, a hangjából kiérezte, hogy ez az ember **mindent** tud róla. S ez a minden az, ami a szívének a **legszentebb**, a **be** nem vallott és **soha** **be** nem vallható **titka**, az életének titka, amit csak egy ember tud! Erre a **jezsuita** atyára csak rá kell pillantani, hogy Lavinia azt **érezze** magában, hogy **semmi** sincs, ami **titok**

volna előtte, amit számon ne tartana! Laviniának az volt az érzése, hogy egyetlen szava, mosolya sem lehetett a biboros számára úgy, hogy ez Lorenzohoz ne jutott volna s ez a végletekig feszélyezte őt. Kétszer kereste föl a három hónap alatt a lakásán. Mind a kétszer azt kérdezte tőle:

— Donna Lavinia, nem látja végre elérkezettnek az időt arra, hogy meggyónjon?

Első kérdésekor valami gúnyos és visszautasító választ adott neki, nem törődve vele: megsérti-e vagy nem. Körülbelül azt mondta: ha majd úgy érzi, hogy bűnei vannak, akkor igyekezni fog valami módon szabadulni tőlük, a gyónás útján-e vagy másképpen: még nem tudja.

Mire a rettenetes ember egész nyugodtan azt kérdezte:

— És bizonyos benne, donna Lavinia, hogy ön tudja: mi a bűn?

— Természetesen nem vagyok benne annyira jártas, mint ön, pater — mondta Lavinia nevetve — akinek ez a főfoglalkozása. De azt hiszem, hogy ha valami bűn támadna bennem: a lelkiismeretem rögtön fölszólalna ellene.

— Vajjon? — mondta a pater gúnyos rendületlenséggel. — Vannak lelkiismeretek, amelyek oly sokat kibírnak!

— S ön azt hiszi, az enyém is ezek közé tartozik? Nos, annál jobb. Eszerint még várhatok. Nem vagyok, úgy látszik, azon a ponton, amikor a lelkiismeretem el nem bírná többé a reárakott terheket.

Páter Lorenzo mondott valamit arról, hogy jobb és szebb a kevés tehertől szabadulni, mint a soktól és

hogy a kevés terhek, azok, amiket az ember csak kevésbé érez, okozzák a léleknek azt az örök langyos állapotát, amely Isten előtt a legkevésbé tetsző.

Mire Lavinia nem késett azt válaszolni: hogy rettetés elbizakodottságnak tartja, ha valaki az egyéni véleményét egyszerűen Istenre hárítja át, mert végre mégsem lehet oly biztosan tudni, mi az, ami Istennek tetszik és nem tetszik.

Amire a pater szó nélkül a zsebébe nyúlt és kihúzott belőle egy kis fekete bőrbe kötött miniatúr Újtestamentumot, amit mindig a zsebében hordott és letette Lavinia asztalára.

— Egy ember bizonyosan volt, aki tudta, hogy Istennek mi tetszik és mi nem — mondta most már haragosan, — mert ez az ember maga is isten volt. Mi papok, amikor a bűnökről beszélünk, akkor mindig az ő szavaihoz tartjuk magunkat, nem pedig a mi egyéni véleményünkhöz. Mert ő mindent kinyilatkoztatott, ami Istennek tetszik, vagy nem tetszik.

S ezzel sarkon fordult és elment, úgyszólván köszönés nélkül, otthagyván az Evangeliumok könyvét Lavinianál.

Lavinia egy kissé elröstelte magát és hogy a paternek elégtételt adjon, egy hétig folyton az Evangeliumot olvasta, kevés haszonnal, sok nyugtalansággal. A benne foglalt tanok néha megijesztették! Valami árnyék borult a lelkére tőlük, a félelem a nagy áldozatoktól, a művész, az asszony, a fiatal és ragyogó szépség irtózása a szegénységtől, a szomorúságtól, az elhagyatottságtól, a lemondástól!

— És Istenem, — gondolta magában— hát miért van mindez a sok szépség a földön, ha nem azért, hogy gyönyörködjünk benne, hogy éljük, hogy magunkhoz.

fogadjuk? Hogy lehet eldobni mindent, amit Isten azért alkotott olyan szépnek, hogy örömünk legyen benne!

Nem állhatta meg, hogy ezt meg ne mondja a biborosnak is. Azt hitte, vitatkozni fog vele. De nem ez történt. Csendesen hallgatta őt végig és mosolya egy percre sem hagyta el ajkát. S aztán nyugodtan azt mondta neki: Pogány vagy és még aluszik a lelked! Aluszik, mint a szobor a márványban, amelyhez még nem ért a művész keze. De a szobrász látja a szobrot a márványban és Isten látja a lelket tebenned. Te magad még nem hiszel benne. Egyszer eljön ennek is az ideje.

Egy más alkalommal is meglátogatta Lorenzo Laviníát.

Ez a látogatás olyan napon történt, melynek előző éjszakáján Lavinia a szemét sem húnyta le. Nem aludt és égő, zavaros töprengések közt töltötte az éjszakát. Akkor szakadtak reá azok a nagy kísértések, amelyek miatt annyit kellett szenvednie. Akkor támadt föl benne újra az az asszony, aki vérében nyugtalankodott már Fedor idején s akit La Raudelle hívott életre.

Lavinia, aki akkor már hetek óta dolgozott a biboros portaitján, egy délután olyankor ment a palotába, amikor tudta, hogy a biboros nem várja, amikor azt hitte, itthon sincs. A biboros egyszer, amikor ő a szobor mintázásába belefogott, átadta neki a kis Tiberisre nyíló kertajtó kulcsát, hogy ne kellessen neki mindig a főkapun bejönnie, ahol a szolgálk kíváncsi és gyanakvó tekintete érhetné őt és hogy kénye-kedve szerint járhasson ki és be a földszinten műteremmé átalakított szobába, se lakáj, se portás, se gentiluomo, se a calabriai Lucia örökké leselkedő szeme ne zavarja őt.

Így Lavinia megkerülve a palotát, a kertajtón át lépett be sokszor és így történt most is, mikor tulajdonképpen nem dolgozni jött, hanem amint mondani szokta: „egy kicsit együtt lenni“ a mintával, amely együttlét abból állt, hogy Lavinia leült az állvány elé és gondolkodott. Ezek az együttlétek, melyek alatt hozzá sem nyúlt az anyaghoz, nem maradtak eredmény nélkül a szobora nézve. Lavinia ilyenkor találta meg a legfontosabbat, ami kellett s amit munkaközben esetleg nem talált meg. Most mintázott először életében portrait-t s hozzá ezt a fejet, melyet egy percig sem tudott elfogultság nélkül nézni. Azért az „együttlétek“ meglehetősen gyakoriak voltak.

Ezen a délután, mikor ismét a kertiházba ment, Luigit nem találta a kds előcsarnok üvegfala mögött, hogy bebocsáthatta volna. Ezért, jól tudván a járást, odament a kertiháznak a palota felé eső ajtajához s ott belépett a folyosóra, mely Monsignore és don Donato lakását a többi szobáktól elválasztotta. A folyosón nem volt senki. Lavinia megkereste a műterem ajtaját, halkán benyitott rajta s a következő pillanatban ott állt szemtől-szemben a biborossal. Meglepődve néztek egymásra, a nem várt találkozás zavara most egyformán tükröződött mindkettőjük arcán és csak pillanatok mulva tudtak szóhoz jutni.

— Te dolgozni jöttél? — kérdezte a biboros.

— Nem, — mondta Lavinia — csak jöttem, hogy itt legyek.

Tanácsztalanul álltak egymással szemben a homályosodó szobában és küzködtek a zavar ellen, mely mindkettőjük fölött uralkodott.

— Nem reméltem, hogy eminenciádat itt találom,

— mondta Lavinia bizonytalanul — ha tán rosszkor jöttem és terhére vagyok: elmegyek.

A bíboros nem felelt. Állt fejedelmi alakjának fenségében, háttal az ablakoknak, ezüstös fejével egészen az árnyban és nézett Laviniára.

— Mindig eljössz, — mondta neki lassan, titkos hévséggel a hangjában — te kedves, te, te kedves — mindig eljössz, amikor én akarom.

Lavinia megrázkódott s a következő pillanatban ott térdelt előtte és kezét ajkához húzva, hosszan megcsókolta. A bíboros lehunyta a szemét és ajka megszesztetett.

Lavinia ekkor nem tudta többé mit cselekszik. Hirtelen mozdulattal megfordította a bíboros kezét, mely lágyan fektült kezében s a nyitott tenyerébe beleszorította ajkát. Nem csók volt ez, amit a tenyerébe csókolt, hanem maga az erős, kegyetlen vágy, amit a szomjas, türelmetlen, sóvárgó asszony, mint egy kízó, tüzes bélyeget, fellobbant szenvedélyében odanyomott az isteni kézre.

A bíboros elhúzta tőle a kezét és egy pillanatig mozdulatlanul, a megriadástól felnyitott ajakkal nézett le saját tenyerére. Mintha valamit látnia kellene ott, valami ottmaradt biztos jelét ennek az asszonyi vakmerőségnek, mintha egy odahullott paráznak a fájdalmas sebhelyét kellene felfedeznie a tenyerén.

Arca olyan volt egy percig, mint egy megrettent arkangyalé és nem tudott szólni...

— Kelj föl, — mondta kis idő múlva, mikor arca ismét nyugodt volt — kelj föl Lavinia!

A hangja fájdalmas és szomorú volt. Lavinia megszeppenülve hajtotta le a fejét.

— Kelj föl! — mondta a biboros türelmetlenül.

— Eminenciád haragszik reám? Megbántottam?

A biboros nem felelt.

— Megbántottam — mondta Lavinia — és én addig nem kelek föl innen, míg meg nem bocsát.

És még mélyebben hajolt le, hogy szőke feje csaknem a földig hajlott.

— Mire való ez Lavinia? — kérdezte a biboros nyugtalanul és megfogta kezét — elég ha tudod, hogy nem volt helyes ez a forma, amellyel hangulatodnak kifejezést adottál. Én el akarom felejteni, ne beszéljünk róla többet.

— Eminenciád, — mondta Lavinia fölemelkedve — ez nem volt hangulat és századrészt sem fejeztem ki vele magamat, az érzéseimet.

— Én ismerem a te érzéseidet — mondta a biboros csendesén és nem vette le róla a szemét — és tudom, hogy azok kifejezésére még nem értél meg. Bízz meg az én ítéletemben, gyermek!

Lavinia megdöbbenve nézett föl rá.

— Miért mondja ezt eminenciád? — kérdezte tőle — ha ismeri az érzéseimet, tudnia kell, hogy én olyan vagyok, mint a folyó, amely kiáradt medréből és amely előtt nincs semmiféle gát s amely csak egyet akar, rohanni előre és elönteni mindent...

A biboros szemeibe valami rejtett csillogás lopózott.

— Rohanni előre és elönteni mindent? — kérdezte és szép mosolya feltündökölt az ajkán — igen, ezt látom rajtad Lavinia — de te nagy folyó, amíg énfelém áradsz, mindenütt arra az egy nagy és szentséges gátra bukkansz, amely minden folyót lecsendesít és megfékez — a keresztre! Te megcsókoltad a kezemet. Tudod mit csókoltál meg benne? A szent Krizma jelét, amelyet ott

viselek azóta, hogy felszenteltek pappá. Ime Lavinia, a te első találkozásod a kereszttel, azzal a kereszttel, amelyet nem csókolt meg soha senki. Mintha csak reád várt volna, Lavinia. Én nem haragszom, óh dehogya haragszom! Én gyönyörködve nézlek és nagyobb, messzibb látással, semmint te azt elképzelni tudod. De mégis arra kérnélek: ne kínozd magadat — és — és engem se kínozz — ne tedd ezt.

Most hirtelen megfordult, odament az ablakhoz és kinézett rajta.

— Elmenjek? — kérdezte Lavinia, mikor látta, hogy nem szól többet hozzá.

A bíboros makacsul nézett kifelé a kertbe, nem felelt és nem fordult vissza.

— Megérdemelnéd, hogy elküldjelek, — mondta kis idő múlva anélkül, hogy elfordult volna az ablaktól — megérdemelnéd, hogy nagyon megbüntesselek!

— Büntessen meg nagyon — mondta Lavinia és a hangja olyan volt, mint valami kábító zene, az erekbe száguldozó. — Kergessen el. Ki fogok menni és odakünn lefekszem a küszöbre és meghalok.

— Jer ide — mondta a bíboros anélkül, hogy felé nézett volna.

Lavinia a kimondhatatlan izgalomtól dobogó szívvel lépett oda hozzá. Úgy volt, ahogy az utcáról jött, prémes rövid bundájában, kalappal és fátyollal, melynek széle a kalapjára volt hajtva, kezén a puha és jóillatú antilopkezyűkkel, nagy karmantyúja a földön hevert, ahova dobta.

Odaállt mellé az ablakhoz és remegve nézett az arcába.

A homályon át is látta, hogy ez az arc most sápadt és végtelenül szomorú.

— Ne tedd ezt! — mondta neki könyörgő és csaknem alázatos hangon — mindenre, ami szent, kérek, ne tedd ezt többet! Nagyon szeretlek téged. Ugye tudod? Nos, ne tedd, hogy kénytelen legyek elszakítani magamat tőled! Ne terhelj meg jobban! Ne légy az a cilicium, ami öl! Nekem még élnem kell. Kell. Kötelességem, hogy még éljek egy kicsit. És szeretlek. Ne ölj meg!

Laviniaát ezek a szelíd és könyörgő szavak egyszerre kijózanították. Feje lehült, erei megnyugodtak. Egy ideig még ott állt mellette s akkor lassan megfordult és lehajtott fejjel ment az ajtóig. Ott megállt.

— Én elmegyek eminenciád — mondta visszaneézve.

— Isten veled — szólt vissza a mozdulatlan szobor az ablak mellől.

És elhagyta őt menni anélkül, hogy a kezét nyujtotta volna neki, azt a kezét, melyen belül a tenyér puha, bársonyos bőrén, annak az eszeveszett csóknak a bélyege égett s amely mint valami forró ragály terjedt el az egész testén. El hagyta menni őt és Lavinia ezen az éjszakán nem aludt, le sem feküdt. Felöltözve ült szobájában és azon tűnődött, mit tegyen? Nem érzett lelkifurdalást, nem érzett megbánást. Ellenkezőleg, csupa fellázadt indulat volt egész lénye. Haragudni sem tudott magára, amiért úgy elragadtatta magát vele szemben. Olyan természetes volt ez, hogy előbb-utóbb idejutnak! Hogy is hihette a biboros, hogy nem jutnak ide? Mit gondolt vajjon róla? Vagy azt hitte, úgy lehet kormányozni őt, mint egy bábut? Hiszen nem titok előtte, hogy szereti! Valami hallgatólagos beleegyezéssel tudomást vett róla, talán már az első találkozásukkor. Csak rajta állt, hogy mindennek elejét vegye! Miért tartotta magánál? Miért nem küldte el? Miért nem tanácsolta neki, hogy férjhez menjen! Hogy ő is

férjhez menjen, mondjuk Fontanellához? Vagy Gianpietrohoz, aki most minduntalan Rómában van és akkor az ideje legnagyobb részét nála tölti? Mondhatná neki: menj férjhez, mert veszélyes ez a dolog, amibe fogtunk és nem lehet bírni. Vagy mondhatná neki: eredj, gyúrd a szobraidat és ne jöjj ide többé. Vagy mondhatná azt is: menj el ebből a városból, ebből az országból, hogy ne lássuk egymást! De mindezt nem mondja. Annyira erősnek hiszi magát, vagy annyira gyöngé? Vajjon azért nem fél, mert teljesen ura az akaratának? Vagy azért nem fél, mert teljesen ártatlan? De lehet az, hogy teljesen ártatlan? És az, amit egyszer a titokról mondott, ami megoldhatatlan, ami elsiklik az ember elől és újból visszatér, amin nem lehet győzedelmeskedni, amittől nem lehet megnyugodni? Mikor, mikor láthat bele végre a rejtelseibe ennek a léleknek, mely rögtön bezárul előtte, mihelyt a vágy legkisebb fuvallatával ostromolja? És neki való állapot ez, hogy így sóvárogon, így kínlódjék, így virrasszon egy férfi miatt? Mert hiszen mégis csak férfi? Hogy ő legyen, aki ostromol, aki némán, nem szavakkal, nem mozdulattal — ez volt a legelső — de gondolatokkal és gyáván és formák nélkül, teljesen kiesve asszonyi méltóságából, így kínálja fel magát, egész lényét, egész életét — miért? miért? Hiszen nincs semmi értelme? Mit akar tőle? Hiszen nincs vele semmi terve! Mit szeretne? Mi az, amit vár tőle? Hiszen megmondta neki már akkor az elején. „Semmit sem adhatok neked, csak szenvedést. Csak az én szenvedésemet adhatom neked.“ De ő — asszony és állat — hányszor gondolt arra, hogy egyszer, csak egyszer felnyújtja ajkát felé s hogy az elfogadja. Erre a csókra gondolt, erre az egyetlenegy csókra, mely úgy érezte, lehűtné lelkében és testében azt a kízó szomjú-

ságot, amit benne hord! Csak erre a csókra gondolt, semmire sem másra. De lehet az, hogy őt megcsókolja? Hát meg lehet csókolni azt az embert, aki nem érezte még talán soha az asszonyi csók ízét? Meg szabad csókolni még gondolatban is a száját, a bálvány száját? az oltár fejedelmének száját? Levonni magához ezt a fejet, mely megszokta a tündöklést a tömegek feje fölött, az oltárok fényét és tömjénillatát? A hymnusok ujjongását és a zsoltárok sírását? Ezt a fejet, mely nem is egy emberé, hanem egy nagy, örök hierarchiáé, e föl Kent, istennek szentelt, gyönyörű fejet, rajta a halhatatlan mosollyal?

Becstelen vagyok! gondolta magában! Becstelen vagyok és igaza van, ha úgy néz rám, mint egy szennyes állatra. De én mégsem tehetek mást, minthogy ezt kívánjam, mert nincs bennem más, csak ez az egy kívánság! Semmi több, semmi több! Hogy egyszer érezem az ajkát az ajkamra forrni — és nem bánom, haljak meg azután!

Egész éjjel, egész éjjel kopogtak lépései a padlón föl s alá. Az idegeiben tomboló láz nem akart csillapulni. A következő napra gondolt. Mi fog történni ezután? Vajjon izen-e neki holnap? Ír-e csak egy sort is arról, hogy nem haragszik reá többé? Fogja-e hívni? Meri-e hívni? Milyen szörnyű arra gondolni, hogy talán nem hívja — és hogy talán sohasem hívja. — De nem, ez nem lehet! Ez képtelenség! A ciliciumának nevezte őt, az ő öldöklő ciliciumának. És nem fogja őt levetni magáról! Nem, nem fogja őt levetni magáról, annál sokkal erősebb és sokkal kitartóbb! Engedni fogja, hogy körül fogja őt tovább is gyötrődő asszonyiságának minden vágyával. Hiszen ezért hívta őt! Ezt akar'a! Hogy szenvedjenek együtt, ki-ki magáért és ketten egymásért...

Vagy talán? És Lavinia elméje megtorpant ennél a gondolatnál, mint egy vadul száguldozó mén, amikor elébe egy váratlan akadályt dobnak. Ha nemcsak ők ketten volnának részesek ebben a dologban? Ha nem volna még itt egy h a r m a d i k is, akiért történik mindez? Egy láthatatlan h a r m a d i k, akiért viselni kell a gyötrelmeket? De ki lehet az? Ki lehet? Az anyja talán, a távoli halott, aki már odaadta életét? Vagy még ő sem? Valaki más? Az, aki szintén feláldozta magát és szintén akarta a szenvedést? Az, akire ime most gondolnia kell? Ha mégis igaz volna és nem legenda és nem mese? Ha mégis igaz lehetne, hogy ez folytatódik, századoktól századokig? Hogy mindig jöjjenek újak, akik hisznek benne, akiknek semmi sem sok azért, hogy osztozzanak kissé az Ő életében? Ha talán... Eszébe jutott, amit a tenyerébe kent Krizmáról mondott. A kereszttel való találkozása — a csókon keresztül! Hát ez volna! Ez a pap, az igazi, a szentségében sérthetetlen? „Ha énfelem áradsz, mindenütt ebbe a szentséges gátba ütközöl” — mondta neki.

Ha énfelem áradsz! Most ez a kifejezés is suhogott vére fölött, mint a tüzes korbács.

— Ki felé áradhatnék? — gondolta magában. — Ki felé máshoz? Nem volt-e meg ez a vágy már előbb, semmint én magam? Nem volt-e meg már a születésem előtt? Nem a véremben hoztam-e magammal ezt a vágyat, mint anyai örökségemet? Nem ettől a vágytól szenvedve lett-e anyám Andrejev Tarsin felesége? Nem ezzel a vágyal hordozott-e engem? Óh, hiszen ez törvény bennem, az életem törvénye, titkos predestináció. Mit tehetek róla? És nem is akarok tenni róla. Szeretem és szeretem és ha halálra kell is zúzni magamat ezeken a kereszteken! Mit bánom én az élete-

met! De szomjan veszni — mint anyám — nem akarok. Úgy pusztulni el, mint ő! — Nem, nem! Akkor rosszul ismer engem! Nem tudja, hogyan tudok én akarni valamit. — ha akarok! Egy csók — semmiség csak — mi az: egy csók? Két ajk szeszélyes játéka, futó öröme — jön és elmúlik. — De érzem, meg tudnék nyugodni tőle. — Egészen — egészen. — Ha az ajkán is ott van ez a kereszt: le akarom égetni onnan. — Ha belehalok is. — Le kell égetnem onnan! Különben végem. — Hogy megszégyenített azért a kezébe nyomott csókért! De hát mit akar? Mit akar? Mi célja van velem? Vagy ő maga sem tudja? Talán ő maga is úgy küzköd, vergődik, mint én? És a nyugalma csak erőszakolt? Ha úgy volna! Óh, ha úgy volna! Ha szeretne engem! Ha életében először szeretne. — Nem volna-e igazságos ez? Nem tartozik-e nekem ezzel a szerelemmel? Ő maga is mondja: „Mi ketten adósai vagyunk egymásnak.“ Miért mond ilyen szavakat? Mire gondol ilyenkor? És miért néz rám néha úgy, hogy azt hiszem, oda kell borulnom elébe, arccal a földre és kisírni magamból a lelket. S ő ezt látja, érzi, tudja. Miért hát ez a makacs hidegség, amibe bukolózik? Kicsoda ez az ember és hol ennek a lelke?

Nem akart ezen gondolkozni tovább. Nem mert gondolkozni tovább! Annyira zürzavaros volt a fejében minden, hogy egyre gondolt most már kínzottan és elfáradva: aludni egy kicsit, aludni, aludni, hogy ha pár percre is megpihenjen mindattól, ami zaklatja. De aludni nem tudott, holott már a hajnal közeledett és végre mégis csak levetkőzött és ágyba feküdt. Nem tudott aludni és sápadtan, zúgó fejjel kelt fel újra és azzal az elhatározással, hogy ő maga fog véget vetni mindennek. Eszébe jutott Eszter mondása: „Ha emiatt nem tudsz aludni, szedd össze a sátorfád és menj egy más

országba.“ Igaza volt, ez a legokosabb. Ezt fogja tenni. Nem fogja viselni tovább ezeket a meddő kínokat. Elmegy valahova, ahol megnyugszik.

Ekkor eszébe jutott a megkezdett portrait. Nem, azt nem hagyja! Az élete főművét, amelyen egész lelkével csügg, amely művészi fejlődésének új fázisát jelenti. Azt nem lehet itt hagyni befejezetlenül! Igen, azt még kifaragtatja. És akkor... És akkor, ha már nem lesz itt: új munkába fog. Az anyja síremlékét! Nem, azt most nem tudná megcsinálni. Valami mást, valami egészen újat, valamit, amibe beletemetkezhetik. Igen, így fog tenni.

Ettől a gondolattól szabadultan lélekezett föl. Ime az Alkotás! Az örök Szabadító, amely mindig, minden életzavarból kivezeti őt! Az Alkotás, amelyhez a lélek nyugalma, tiszta öntudata kell, mocsoktalan öröme, napfényes szabadsága! Az Alkotás, amely megmentette őt a Fedorral való nyárspolgári élet szürke jármától, amely kivezette őt a La Raudelle-lel való titkos szerelmeskedés posványából, s amely most is ki fogja őt szabadítani e megoldhatatlan és meddő problémák labirintusából, a maga cilicium voltától! Mert ciliciumnak lenni hagyján! De olyan ciliciumnak, amely önmaga is érez minden kint, amit a viselőjének okoz! Az eleven ciliciumnak lenni, amely önmagát sebzi! És ha még valami célja volna mindennek! Ha — de nem. — El fog menni! El fog menni!

Másnap várt, de egész nap nem jött izenet a bíborostól. Várt és nem ment el hazulról, míg végre hat óra tájban belépett hozzá padre Lorenzo.

Lavinia megdöbönt, ahogy meglátta. Az az érzése volt, hogy a bíboros küldi — talán egy utolsó izennel.

— Nos, annál jobb! — gondolta magában. — Le-
gyen mindennek vége!

Félt, hogy kemény és elviselhetetlen dolgokat mond
majd neki a szerzetes és most nem volt ereje hozzá,
hogy kivédje e könyörtelen ember támadásait. Biztos
volt benne, hogy meglátja arcán az álmatlanul töltött
éjszakát és még azt sem tartotta lehetetlennek, hogy
tudja, miket gondolt és milyen végső elhatározásra
jutott.

Ellenben csalódott. A jezsuita atyát sohasem látta
még ilyen szelédnek, kezesnek, jóindulatúnak, mint ép-
pen ekkor. Elmondta, hogy a bíborosnál volt és őeminen-
ciája kérte meg, hogy jöjjön fel hozzá és tudakozódjék
hogyléte felől.

A páternek még a hangja is más volt ezen a dél-
utánon és az okos, fényes, fekete szemében valami egé-
szen új kifejezés ült.

Lavinia a bíboros hogylétéről tudakozódott. A páter
készséggel felelte:

— Óh, őeminenciája nagyon jó hangulatban van.
Egészen derült, egészen harmonikus és megbízott, hogy
ezt mondjam meg önnek, donna Lavinia.

— Örülök rajta — mondta Lavinia kissé szárazon
és nem helyezkedett harci állásba, nem akart semmit.
El volt rá készülve, hogy ma, ha padre Lorenzo támad,
őt teljesen védtelenül találja. De padre Lorenzo ma nem
volt támadó hangulatban. Nyájasan, szeléden beszélt
vele, csaknem olyan hangon, mint az orvos a betegével.
Látta árnyékos szemei körül a fáradságot, az álmatlan
éjszaka emlékeit, de nem szólt és nem kérdezősködött
semmiről. Azt lehetett volna hinni, hogy vidám és min-
dent rendben talál úgy, ahogy van.

Lavinia azonban nem tudott szabadulni a gyanutól

és padre Lorenzo akármilyen kedvesen és fesztelenül beszélt is hozzá, folyton ott volt fejében a gondolat:

— Bizonyosan mindent tud. De vajjon miért ilyen vidám? Hogy lehet, hogy ilyen vidám? És vajjon el fog-e menni úgy, hogy nem emlékeztet az elkárhozásra?

— Öminenciája ma kiment Némibe — mondta úgy, mintha egyéb szándéka sem volna, mint hogy Laviniát hírekkel szórakoztassa.

— Ah — mondta Lavinia — erről nem is tudtam.

— Az őszi nagy viharok kissé megrongálták a kastély tetőzetét és most javítják. A bíboros nagyon szereti Némit és néha télen is egész napokat kinn tölt magányosan.

— Most is egyedül ment? — kérdezte Lavinia.

— Csak Luigit vitte magával. Lehetséges, hogy ezóta már itthon is van. Donna Lavinia látta már a kastélyt?

Egyszer voltam künn. De a házba nem bocsátottak be, csak a kertet mutatták meg és a kápolnát.

— A házat nem mutatják meg az idegeneknek — mondta a páter — pedig nagyon szép! A bíboros atyja építtette és a tó legszebb és legmagasabb pontján van. A némiiek úgy hívják, Colle di Santerra és nagyon büszkék reá, hogy a kardinális a nyarat mindig ott tölti.

Lavinia gyanakodva nézett a páter arcába.

— Mi történt vele? — kérdezte magában — hogy ily szokatlanul kedélyesen cseveg és ilyen jókedvű?

Pár perc múlva a páter fölállt, hogy elmenjen és amikor már meghajolt Lavinia előtt, szinte mintha megszokásból tenné, mondta:

— Nos, donna Lavinia, még mindig nem tudja rászánni magát arra a rettenetes nagy hőstetre, hogy meggyónjon?

Lavinia most elpirult a haja tövéig.

— Ön nem gyáva természet — mondta a jezsuita atya nem minden él nélkül, de még mindig azzal az édes mosollyal, mely sovány, szellemes arcának valami egészen fiatalos kifejezést kölcsönzött — úgy mer élni, mint egy férfi. Éjszaka egyedül jár és gyalog a külvárosokban. Látja, ezt is tudom! A multkor láttam, mikor úgy vágatott az aquacetosai úton, mint egy huszár, férfimódon a nyeregben. Nagyszerű volt nézni. Gondoltam magamban, ha így, ebben a tempóban neki merne vágatni egy gyóntatószéknek; milyen szép volna! De hát ehhez másfajta bátorság kell. Vannak, akik beleugratnak egy megáradt folyóba, de ahhoz, hogy a saját lelkük örvényeibe belepillantsanak ha csak egy percre is, nincs bátorságuk! Pedig ez volna az igazi!

Lavinia egy-két fáradt kísérletet tett még arra, hogy védekezzék. De a páter elébe végott.

— Ön most azt gondolja magában: milyen unalmas egy fráter ez a padre Lorenzo az ő örökös nótájával! Úgy-e, hogy ezt gondolja, látom az arcáról? Nos, hát én szívesen elviselem ezt a megállapítást, ha egyszer mégis csak elmegy gyónni.

— Arra gondoltam — mondta Lavinia — hogy a bíboros sohasem adja nekem ezt a tanácsot. Honnan van az, hogy ha ez valóban olyan fontos reám nézve, ő nem mondja nekem, sőt még csak nem is céloz rá soha?

— A bíboros — mondta padre Lorenzo mosolyogva — barátja önnek, donna Lavinia. Nagyon kedveli önt és szívesen időzik a társaságában. Most tegyük fel, hogy van egy barátunk, akinek valami csúnya szemölcs vagy más kellemetlen kinövés van az arcán. Úgy-e, az ember nem mondja a barátjának: kérlek, vetesd le innen, vágasd ki innen ezt a kellemetlen dolgot, ami téged elcsúfít

és nekem sem gyönyör, mint látvány. Ellenben, ha az illető barátunk, akinek a szemölcse van, egy orvossal találkozik, egy derék, de teljesen közömbös emberrel, aki mint sebész nézi az emberiséget: akkor ez rögtön azt fogja mondani: Ugyan az Isten áldja meg, miért nem vágatja ki már ezt a kinövést? Mi a csudának hordja a képén? Én vagyok a chirurgus, donna Lavinia.

Lavinianak annyi ereje sem volt, hogy tiltakozzék ez ellen a gusztustalan parabola ellen. Csak egy kis mozdulatot tett a fejével, ami azt jelentette, hogy megértette.

— Azután meg — folytatta tovább a páter könnyörtelenül — őeminenciája az Egyház dísze és büszkesége; de fejedelem. S a fejedelem nem foglalkozik azokkal a dolgokkal, ami a szolgák kötelessége.

Lavinia megadóan hajtotta le a fejét.

— Tehát igen? — kérdezte a páter.

— Majd meglátom. Igazán olyan borzasztóan látszik rajtam az a kinövés? — kérdezte egy kis keserű nevetéssel.

— Nézzen a tükörbe! — mondta don Lorenzo jelentősen, amire Lavinia újból elpirult.

— Nem aludtam az éjjel — mondta mentegetőzve — igen rossz napom van ma.

— Éppen ez az! Önnek éjjel aludnia kell és nyugodtan kell aludnia! És minden éjjel nyugodtan kell aludnia. Az álmunk, ha különben egészségesek vagyunk, amilyen hála Istennek ön is, higgye el, teljesen tőlünk függ! Ha nem tudunk aludni, annak mi magunk vagyunk az okai.

— Mindent tud — gondolta magában Lavinia fásultan és még egyszer érezte magán az okos fekete szemek pillantását, mielőtt a páter behúzta maga után az

ajtót. — Istenem, milyen ember ez! Nem hagy békét és nincs előle menekvés! Mi volna, ha csakugyan szót fogadnék neki, csak azért, hogy ne gyötörjön többet?

Hirtelen ötlettől megkapatva, becsengette Alfonsát, a komornáját.

— Alfonsa — kérdezte tőle — szokott maga néha gyónni?

— Hogyne, signora! — mondta az olasz leány elcsodálkozva — minden két hétben egyszer.

— És hol szokott gyónni?

— A kapucinusoknál, a Via Veneton.

— Nézze, Alfonsa — mondta habozva Lavinia — én nem tudom, hogy megy ez. Mi oroszok görög-keletiek vagyunk, de engem Rómában kereszteltek meg. Tíz éves voltam, mikor az anyám meghalt s az apám nem foglalkozott velem ebben az irányban. Szóval úgy áll a dolog — én még sohasem gyóntam. Most — gondolom — el fogok menni. De nem tudom, hogy kell ezt csinálni.

— Oh, nagyon egyszerű a dolog, signora — mondta Alfonsa. — Ön elmegy a kapucinusokhoz, bemegy a sekrestyébe és kér egy gyóntatót. Mondjuk, padre Girolamot. A sekrestyés fölcsenget neki, a signora pedig visszamegy a templomba és amelyik gyóntatószékbe a páter megy, oda belép és meggyónik. Nagyon egyszerű az egész, ugyebár?

— Igen, nagyon egyszerű az egész. Hozza csak a köpenyemet és a kalapomat!

Felöltözött és ment. Mikor a Piazza Barberinire ért, egy toronyóra akkor ütötte el a hetet.

— Talán késő is van már — gondolta magában — de azért rendületlenül folytatta útját a templom felé.

Még nyitva találta. Belépett. A templom homályos volt és csaknem egészen elhagyatott. A szentségkápolna előtt térdeltek néhányan, férfiak és nők, fiatal papok. Árnyuk a két óriás ezüst ampolna reszkető világosságában felnyúlt az oszlopokra. Mozdulatlanok voltak, mintha nem éltek volna. Lavinia járt már itt máskor is, napfényes tavaszi reggeleken és emlékezett, hogy a presbiteriumhoz vezető lépcsők előtt egy márványlap van, amelybe ezek a szók vannak belevésve: „Hic jacet pulvis, cinis et nihil“. S ez annak a Berberini bíborosnak a sírlapja, aki a templomot építtette.

Hic jacet pulvis, cinis et nihil! Lavinia megborzonzott! Eszébe jutott az a negyvenezer csontváz lenn a Kriptában, amelytől akkor úgy iszonyodott. A csontok tengere, mindenféle tréfás alakulatában a szerzetesi ötletességnek. A keresztek és egyéb szimbólumok emberi csontokból kirakva. A kis függő olajmécsek, amelyek a karok csontjaiból voltak összetákolva, mint a halállal való visszaélés vagy annak idillikus elparodizálása ezen a kriptai művészen keresztül — és a sekrestye ajtaja előtt hirtelen megállt és nem ment tovább.

— Nem lehet — tiltakozott benne valami — az izzó életöröm, az életigenlés vágya, a vérbeli művész irtózata a titkok profanizálásától.

— Nem lehet! — sikoltott benne a huszonhat esztendeje, a maga szépségének tudata, szerzett diadalainak emléke és a leendő szobrok, amiknek léte ujjai hegyén zsibongott, mint az a titkos és halhatatlan láz, amellyel a Teremtő az első embert alkotta.

— Nem lehet — mondta kétségbeesett daccal és visszafordult és elment az oltár előtt és odalépett, ahol a halott bíboros emléktáblája feküdt a földön.

Hic jacet pulvis, cinis et nihil! olvasta a homályon

keresztül a már-már elmosódott betűket — a templomalapító utolsó szavait.

— Ennyi élet! Ennyi szerzetesi élet! Mint száz és ezer folyónak a habjai, amint egy végtelen tengerbe ömlenek. És a tenger? Borzasztó, ha mindez csak egy szent káprázat, egy mondvacsinált bűvölet, egy évezredekre kiható ragály! Ha ez a tenger . . . Ha ez nem volna seholl!

Nem gondolta tovább. Sietve kiment a templomból és csaknem futva ment lefelé a Via Venetora. Amikor az utca sarkához ért, valaki rákiáltott.

— Nini, Lavinia Tarsin? Hol jár maga erre?

Giorgio volt és Maria Alten.

— Erre sétáltam — mondta — és maguk hova mennek?

— Mi a Via san Basilioba! A Szent Kereszt-nővérekhez. Tartson velünk. Páter Auringer fog beszélni.

— Ki tudja mire kell ez is — gondolta magában Lavinia és belefűzte karját Maria karjába és elment velük a pár lépésnyire lévő Via san Basilioba, hogy meghallgassa a híres pater Auringert.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

PATER AURINGER.

A kapucinus ott állt az emelvényen, barna csuhájában, mezítelen lábán szandállal, derekán a durva kötéllal.

A mereven álló kámzsából kinyúit hosszú nyaka, mely mint a szónokoké általában: izmos és erőteljes volt. Ott áll, mint egy assyr falkép, hosszú fekete szakállával, melyet csak itt-ott ezüstözött meg a kezdődő öregség, sűrű hajában a mély tonsurával, magas homloka alatt két fanatikusan villogó szomorú és nyugtalan szemmel, mely egy pár pillanatig kutatva nézett végig a kis zsúfolt terem közönségén. Olyan fej volt ez, melyet ha egyszer látott az ember, nem tudott többé elfelejteni. A keskeny és kicsiny száj a fekete bajusza alatt idegesen mozgott. Még mielőtt beszélni kezdett volna: már beszélt. És beszélt az egész csontos arc, a maga rideg, szigorú szépségében. Egy kissé hasonlított Cesare Borgia arcképeihez, egy kissé azokhoz az ismeretlen veneziai férfiakhoz, akiket Tintoretto festett.

A teremben ott volt az egész német kolónia. És rajtuk kívül mások. Idegen papok, a követségek németül értő tagjai. Ott voltak a Collegio Germanico pirosruhás növendékei, élükön az intézet papjaival. Ott voltak az olmatai szürke nővérek, sőt látni lehetett a protestáns diakonistákat is, akik a Capitoliumról jöttek át, hogy

hallgassák a híres pátert. És voltak ott művészek vázlatkönyvekkel a kezükben, a nagy német napilapok tudósítói, jegyzetkönyvükkel és végezetül nők, nők, nők, öregek és fiatalok, Rómában időző művésznövendékek és diáknők, évtizedek óta itt lakó békés matronák és átutazó mindenféle rang- és korbeli asszonyok, szigorú vagy világi ruhában, estélynek öltözve vagy fátyollal a fejükön. Ott volt az osztrák-magyar követség majdnem valamennyi tagja. Ezeknek a számára külön bársony karosszékek voltak felállítva az első sorokban.

Giorgio, Maria és Lavinia már csak az utolsó padban találtak helyet, ezt is csak egy pár jónevelésű német diák szívessége folytán.

Lavinia igen keveset értett németül, de mihelyt a páter megszólalt, az volt az érzése, hogy minden szavát érti. Ez a megszólalás pedig így hangzott:

— Tiszteletreméltó gyülekezet, németek és idegenek, férfiak és asszonyok! Ti azt gondoljátok magatokban: eljöttünk, hogy meghallgassuk a kapucinus atyát, aki nekünk mindig keserű dolgokat mond rólunk magunkról, az életről, a világról általában. Eljöttünk, hogy meghallgassuk az ő keserűségét és ha lehet, tanuljunk belőle, valami kevés jót szerezzünk belőle lelkünknek. Nos, tiszteletreméltó gyülekezet, ti tévedtek, ha azt hiszitek, hogy ma is hasonló dolgokat fogtok hallani tőlem, Im nézzetek rám! Azért jöttem, hogy én, aki titeket annyiszor megaláztalak, tükröt tartván elétek a ti bűneitekről, most megalázzam magamat előttetek, szemeitek elé tárván a magam keserűségét, a magam bűneit, a magam kicsinységét, a magam szánalmas voltát.

Elhallgatott és az egész közönségen valami ideges nyugtalanság futott végig és a bámuló szemek össze-

villanása s valami meglepett suttogás, amely rögtön elcsitult.

— Ti ámultok, — folytatta a páter — egymásra néztek és suttogtok és azt gondoljátok magatokban: mit akar a páter? Hogy beszélhet így a páter? Mi lelte? Megzavarodott talán? Az eszét vesztette el a sok tanulásban a cellája négy falai közt? Nem, kedves gyülekezet! A páter nem bolond, hanem a páter búcsúzik tőletek, mert nemsokára elhagyja ezt a várost, ezt az országot és talán soha többet nem fog látni titeket, akik e télen is, mint már oly sok télen át híven kitartottatok az ígék mellett, melyeket nektek hirdetett. A páter elmegy és talán örökre s ezért búcsúzásul utoljára szól ma hozzátok, akik benne hittetek, akik hozzá jók voltatok, akik őt buzgóságtok szép látványával oly sokszor megörvendeztettedek. A páter búcsúzik ma tőletek és köszönetet mond nektek mindenért és bocsánatot kér tőletek, ha csak kevés jót nyujthatott nektek, de a szavak kegyelme, mint minden egyéb, Isten kezében van és ti tudjátok, hogy mindig azt adtam nektek, amit Isten kezéből kaptam, Isten sugallatára. És most is Isten sugallatára, az ő parancsára mondom ezeket nektek. Testvéreim, a búcsúpoharat, melyet megtöltök a keserűség borával, az én lelkem keserűségének borával: fogadjátok el utoljára tőlem és ne vegyétek zokon, ha ez ital nem kellemes és ha bele sós cseppek vegyülnek. Az én titkos sírásom könnyei ezek.

— Testvéreim, elhagylak titeket, mert nagyon fáradtnak érzem magamat. Nem a munkától érzem magamat fáradtnak és nem az öregségtől. Az én lelkem szomorúságától és az én gyöngeségem tudatától érzem fáradtnak magamat. Attól, hogy látom, elégtelen voltam a harchoz, amit kezdtem. Nem arról a harcról beszélek,

melyre Isten az ő szolgálait küldi: a harcról a világ bűnei ellen, a hitetlenséggel, az arcátlan hazugsággal, az ördögi tagadással szemben! Nem, testvéreim, ebben a harcban én nem fáradtam el. De nem kell azt hinniek, hogy a szerzetes élete pusztán ebből a harcból áll. Azonkívül, hogy a világ ellen harcolunk, nekünk szerzeteseknek, papoknak megvan a mi saját, külön harcunk, a napról-napra megújuló harcunk magával — az Istennel! Miért rémültök így meg! Ti papok, miért hajtjátok le fejeteket? Nézzetek rám és mondjátok, ha hazudom-e, mikor ezt mondom? Hogy nem igaz-e, hogy a mi életünk kettős harc: a világ ellen és az Isten ellen? A világ ellen harcolunk Istenért: ez a kötelességünk, ez a hivatásunk. De Istennel harcolunk magunkért, értitek, önmagunkért! Mindennap újból páros viadalra kelünk Istennel és ostromoljuk őt, szóval, könyörgéssel és kérdésekkel és követelésekkel és fenyegetésekkel ezért a mi hitünkért, értitek? A hitünkért, hogy ez megmaradjon, hogy el ne múljon, hogy le ne szakadjon alattunk, hogy el ne temessen bennünket elevenen. A mi hitünkért harcolunk Istennel és ez a harc oly nehéz, oly véres, oly kegyetlen és oly kétségbeejtő, hogy százszor és százszor összeroskadunk bele és százszor újra feltápáskodunk és elolvasunk száz és ezer könyvet, régi és új könyveket és égünk a gondolatok és töprengések tüzes kohójában.

Mindent megkísérlünk, hogy mi maradjunk a győztesek. Minden ízünkkel belekapaszkodunk Istenbe. Ám ő póbára akar tenni bennünket. Elsíklík előlünk, láthatatlanná és érezhetetlenné teszi magát! Megvonja tőlünk ama legkisebb kegyelmet is, amely nélkül nemcsak hogy papok, de úgyszólván emberek sem lehetünk. Könyörgünk hozzá, de mintha nem hallaná szavunkat!

Emlékeztetjük őt a szövetségre, melyet velünk kötött, mikor szolgálivá fogadott bennünket! De, mintha fárasztanók őt ezzel a beszéddel, mintha az ostromlásunk terhére volna! Mi ez? kérdezzük magunkban. Nem akar bennünket? Kiejtett kezéből? Nem kellünk? Elkoptunk? Elértéktelenedtünk? Mi lesz akkor velünk? Mi lehet velünk! Az Isten kezéből kihullottakkal? Hullunk lefelé? És hova hullunk? Mi az, ami reánk vár? És kutatjuk elménket, szívünket, hol, melyik ponton követtük el a bűnt, ami által megérdemeltük azt, hogy Isten eldobjon kezéből bennünket? És keresünk, keresünk és semmit sem találunk. Ámultan és ijedten, megriadt szívvel és kába lélekkel nézünk körül: mi történt velünk és bennünk? Honnan jött ez a változás és hogyan jött ez? Ilyen egyszerre, ilyen váratlanul? Vagy régóta készülődik már, csak mi nem vettük észre, annyira behúnyt szemmel feküdtünk hitünk és bizodaljunk ágán, rábízva magunkat Istenre? Álmunkban jött ez, hogy egyszerre csak szegények és hasznavehetetlenek lettünk és Istennek nem kellünk? Óh testvéreim, papok és szerzetesek, ténéktek mondom ezt, akik még nem ismeritek ezt az érzést és talán meg fogjátok ismerni egyszer: nincs nagyobb szenvedés, nincs mélyebb megaláztatás ránk nézve, mint mikor azt érezzük, hogy Isten számára fölöslegesek vagyunk! Ilyenkor körülöttünk elsötétül minden és saját életünk célja kicsúszik alólunk, mint a jégdarab, amire a gyermek játékból föláll. És akkor megkezdjük a harcot Istennel. Milyen harc ez! Hogy vagdalkozunk a sötétbe mi bekötött szemű törpék! Hogy félünk, hogy vacog a fogunk! És nem tudjuk, hol van az az Arc, a titokzatos Arc, amely a sötétségen túl, lát bennünket és nevet rajtunk! Jaj nekünk, jaj nekünk, szegény nyomorultaknak! Bohócaivá váltunk Istennek, mi,

akik eddig hősei voltunk! Bohócokká lettünk bizony, akikkel ingerkedik s akiken mulat, mi, akik azt hittük, hogy úgy tartozunk hozzá, mint a gyermek apjához, mi, akik azt hittük, hogy Istennel egy család vagyunk és az ő asztalánál ülünk és az ő kenyerét esszük! Bizony, kócrágó komédiások lettünk és még azt sem tudjuk, miért? Hogyan és mivel érdemeltük meg sorsunkat és megszégyenülésünket? Hogyan és mi által érdemeltük meg, hogy elkeressenek bennünket helyünkről, az Atya szívéből, melynek hűséget fogadtunk s amelynek melegét éreztük? Jaj nekünk, jaj nekünk, Isten játékszereivé lettünk és minden mozdulatunk, szavunk, kiáltásunk nem egyéb, mint móka és mulattatás! És most testvéreim: merre és hova? Hol várnak bennünket az utak, amelyekre lábunk tenni nem szégyen? Hol várnak bennünket a szívek, amelyek kárpótolhatnak bennünket az atyai szívért, amelyből kiűzöttünk? Hol vannak a kezek, amelyek felfognak bennünket, Isten kezéből kihullottakat? Hol vannak a szemek, melyek még olyanoknak látnak bennünket, amilyeneknek mi magunkat Isten szemében láttuk? Ki fog meg bennünket, ki ránt ki bennünket a kétségbeesésnek ebből a sötétségéből, amelybe vettettünk, ki hallja meg kiáltásunkat, amelyet Jóbbal, a szenvedővel kiáltunk ahhoz, aki már nem hallgat ránk?

„A sárba vetettél engem, hasonlóvá lettem porhoz és hamuhoz!

Kiáltok hozzád, de nem felelsz! Megállok előtted, és csak nézel rám!

Kegyetlenné változtál irányomban, kezed erejével harcolsz ellenem, fölemelsz, szélnek eresztesz engem és széttépsz engem a viharban!“

Elhallgatott és lehajtotta fejét. Hosszú szakála meg-

simult mellén, amit szabálytalanul emelt föl-le ziháló lélekzete.

És a szemek megint összenéztek és ez a kérdés volt bennük: Mi ez? Nem tréfál velünk? Nem raffinált dialektikájának egyik útvesztőjébe visz-e bennünket csak azért, hogy aztán egy diadalmas mozdulattal, egy szóval, hanggal, egy tekintettel kiemeljen bennünket és mulasson ijedségünkön? Vagy valami rettenetes készül lelkében? Valami szörnyű összeomlás, amelyhez tanukul hív bennünket?

Páter Auringer fölemelte a fejét és végignézett a termen.

— Látom, mi van a szemetekben és kitalálom, mi van a szívetek mélyén! Ne ijedjete meg! Hallgassatok rám! Isten ügye nem vész el a földről, soha. Akkor sem, ha harcosai közül egyik elesik, akkor sem, ha száz, ha ezer elesik. De mondom nektek: jaj az elesetteknek! Inkább sohase lett volna kezem, mely a kardot tartotta, semhogy ez a kard most kiessék a kezemből! Inkább sohase lettek volna lábaim, semhogy letérjenek a csatater útjáról! Inkább sohase ismerték volna szemeim a látsást, semhogy az Isten arcának fényességétől elforduljanak! Inkább lettem volna sánta és béna és vakon született, csak a lelkem épen maradhatott volna a harcban, amelyet Istennel harcoltam!

Ezeket kell nektek mondanom, mielőtt elhagynálak benneteket. búcsúzásul. Hogy szívetek meg ne botránkozzék rajtam, semhogy azt mondjátok reám: csaltalak benneteket és hazugságban éltem előttetek. Quoniam iniquitatem meam cognosco: et peccatum meam contra me est semper! Nem akartalak megcsalni benneteket és itt állni előttetek mint fényes fegyverzetű harcos, én a legyőzött, a szélnek eresztett, a viharban széttépett!

Megmutatom nektek kapott sebeimet és irgalmat kérek tőletek, elnézést és bocsánatot! Isten megpróbált engem és én a próbát nem álltam meg. De az ő szándékai kikutathatatlanok és még kérdezni sem szabad: miért nem adott nekem annyi erőt, hogy újból fölkelhettem volna, mint már annyi sok vereségem után! Nem ti elletetek tehát, nem ti ellenetek vétkeztem testvéreim, akikről búcsúzom: *Tibi soli peccavi et malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus et vincas cum judicaris.* Amen! Amen!

Ezt mondta, otthagya az emelvényt és nem nézve sem jobbra, sem balra, a legközelebbi ajtón kiment a teremből.

Az egész terem közönsége mint egy óriási méhkas elkezdett zúgni.

— Mi történhetett vele? Összeveszett föllebbvalóival? Visszahívták Németországba? Valami kellemetlensége volt a könyvei miatt?

Kifelé tódulván összevissza beszéltek, izgatottan, tájékozatlanul s a fiatal papnövendékek arca csaknem buta volt az ijedségtől.

Lavinia Giorgioval és Mariával elgondolkozva lépett ki az utcára.

— Érthetetlen — mondta Maria — érthetetlen ez a mai viselkedése. Az ő szeszélyes és kiszámíthatatlan szónoki formáit ismerik mindnyájan, de ez már nem az, ez valami más? Nem értem!

— Ki tudja mi történt vele? — mondta Giorgio. — Talán valami nagy igazságtalanság érte és ezért van úgy elkeseredve? De viszont ezek a vallomások! Különös, igazán különös!

Lavinia egy szót sem szólt. A Via Veneto sarkáig együtt mentek, ott elbúcsúzott tőlük és hazament.

— Nos, meggyónt signora? — kérdezte tőle az elébe siető Alfonsa kíváncsian.

— Én nem — vallotta be őszintén Lavinia — ellenben hallottam egy gyónást, amit amíg élek, nem fogok elfelejteni.

Alfonsa kérdezősködni szeretett volna, de Lavinia nem hagyta szóhoz jutni.

— Készen van a vacsora? — kérdezte.

— Igen, signora.

— Tegyenek jégre egy üveg pezsgőt. Egy nagy üveget.

— Vendég jön talán? — kérdezte Alfonsa.

— Nem jön senki. De fáradt vagyok és az éjjel aludni szeretnék. Egész éjjel. A pezsgő erre nagyon jó lesz.

A komorna kiment és Lavinia leült a terített asztal mellé s arcát a két tenyerébe hajtotta.

— Elkábulni! Elkábulni! Elkábulni! — mondta magában — akármitől, akármilyen durva mámortól, csak nem gondolkozni! Csak elkábulni! Csak nem gondolkozni!

És lüktető homlokkal, száraz szemmel belesírt a tenyerébe...

Vége az első kötetnek.